

A TANÁCSRENDSZER LÉTREHOZÁSA, A TANÁCSOK
TEVÉKENYSÉGÉNEK ALAKULÁSA A SZOCIALIZMUS
ALAPJAI LERAKÁSÁNAK IDŐSZAKÁBAN

Vizsgálat Veszprém megyei modell
alapján

/1945 - 1962/

T A R T A L O M

BEVEZETÉS	I.
I. HARC A HELYI ÁLLAMI SZERVEK DEMOKRATIZÁLÁ- SÁÉRT ÉS ÁTALAKÍTÁSÁÉRT. A NEMZETI BIZOTT- SÁGOK ÉS AZ ÖNKORMÁNYZATI SZERVEK SZEREPE, TEVÉKENYSÉGE.....	1
1. A nemzeti bizottságok szerepe, hatásköre az ország népi demokratikus fejlődésé- ben.....	1
2. A Veszprém megyei helyzet jellemzői a felszabadulás időszakában.....	10
3. A baloldali erők harca a közigazgatás megtisztításáért és átszervezéséért.....	17
II. A TANÁCSRENDSZER LÉTREHOZÁSÁNAK KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI ÉS A TANÁCSOK MEGALAKULÁSA.....	40
1. Az Alkotmány és az I. tanácstörvény.....	40
2. Az ideiglenes tanácsok megalakulása és a tanácsválasztások.....	49

III. A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK ALAKU-

LÁSA. /1950-1953. június/..... 80

1. Az általános politika néhány jellemző vonása és hatása a tanácsi munkára 80
2. Az agrárpolitikai feladatok /begyűjtés, mezőgazdaság szocialista átszervezése/ súlya a tanácsi munkában és hatásuk a tömegkapcsolatok alakulására 101
3. A helyi ipar és a szolgáltatások a tanácsok tevékenységében 130
4. A tanácsok választókerületi és testületi tevékenysége 150

IV. A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK ALAKULÁSA

1953-1956 KÖZÖTT 160

1. A MDP KV 1953. júniusi ülésének hatása a tanácsi munkára. A népfrontmozgalom ujjaszervezése és a II. tanácstörvény 160
2. Az 1954. november 28-i tanácsválasztások és az új tanácsok összetétele 173
3. Az MDP KV 1955. márciusi határozata és következményei a tanácsok tömegkapcsolataira 181
4. A tanácsok választókerületi munkája és a panaszügyek intézése 202
5. A tanácsok államigazgatási tevékenységének és munkastilusának befolyása a tömegkapcsolatok alakulására..... 217

V. AZ ELLENFORRADALOM ÉS A KONSZOLIDÁCIÓ. A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK ELMÉLYÜ- LÉSE A SZOCIALIZMUS ALAPJAI LERAKÁSÁNAK BEFEJEZŐ IDŐSZAKÁBAN. /1956-1962/.....	234
1. Az ellenforradalom és a konszolidáció időszaka.....	234
2. A tanácsok tömegkapcsolatainak elmélyü- lése a szocializmus alapjai lerakásá- nak befejező időszakában /1958-1962/.....	244
a/ A tanácsok szerepe a termelő- szövetkezetek szervezésében és megszilárdításában.....	244
b/ A tanácsok helyi ipari, kereskedelmi, községfejlesztési munkája; kulturá- lis, egészségügyi és szociális tevé- kenysége.....	249
c/ A tanácsok testületi és a tanács- tagok választókerületi munkája.....	257

27

JEGYZETEK

A bevezetéshez	I.
Az I. fejezethez	1
A II. fejezethez	43
A III. fejezethez	49
A IV. fejezethez	71
Az V. fejezethez	86

I.

BEVEZETÉS

Történetírásunk egyik legkevésbé feldolgozott területe az 1949-1962 közötti magyarországi fejlődés, és ezen belül a tanácsrendszer kialakulásának és tömegkapcsolatai fejlődésének bemutatása. Ez utóbbi téma szinte teljesen hiányzik az elemző szaktörténész munkák, monográfiák témaköréből. "A magyar forradalmi munkásmozgalom történetének" 3. kötete^{1/} és "A magyar népi demokrácia története, 1944-1962."^{2/} a kor történetéről mind elvi, mind eseménytörténeti vonatkozásban körképet ad, de nem foglalkozik - és ez nem is képezheti feladatát - a tanácsok és tömegkapcsolatai történetével. A korszak néhány főbb kérdését elemző részmonográfiákban, tanulmányokban is inkább csak utalásszerűen szerepel^{3/}. Átfogó történettudományi feldolgozása még nem történt meg.

A történettudományi feldolgozás hiányát nem pótolhatja, hogy egyes - más - társadalomtudományokban a téma elemzésével nagyobb intenzitással foglalkoztak. Az állam- és jogtudományi kutatások területén túlmutató, sok történeti vonatkozást tartalmazó - bár jellegéből adódóan alapvetően jogi munka - Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon /1945-1960/. című műve.^{4/}

A tanácsok létrehozásának előzményeit tekintve oly lényeges 1944-1948. közötti periódus általános történeti munkákban és szakmonográfiákban igen gazdag. Részletes elemzések jelentek meg a parlamenti és pártharcok történetéről, egy-egy koalíciós párt /NPP, FKP/ tevékenységéről, a koalíciós politikáról, a nemzeti bizottságok és az önkormányzati szervek történetéről. E munkák azonban többnyire - érthetően - nem a tanácsrendszer előzményeinek aspektusából vizsgálják az eseményeket.^{5/} Külön is megemlítjük Szabó Bálint munkáit^{6/}, melyek a proletárdiktatúra szektás értelmezésének részletes elemzésével illetve Balogh Sándor írásait^{7/}, melyek a központi hatalmi szervek átalakításának és az önkormányzatok problematikájának vizsgálatával a tanácsok történeti fejlődésének, tevékenységük alakulásának jobb megértéséhez is számottevő segítséget adnak, bár tematikusan közvetlenül nem foglalkoznak a kérdéssel.

II.

A tanácsok létrehozását és működésének a szocializmus alapjai terjedelmének időszakát felölelő periódusa történeti monográfiákban sokkal szegényebb. Az előljáróban említett két összefoglaló munka mellett csupán az ellenforradalom történetének van gazdagabb szakirodalma.^{8/} E munkák közül azonban a tanácsok történetével, értékelésével - értelemszerűen - csupán néhány munka, s az is inkább utalásszerűen foglalkozik. A tanácsok problematikájával csupán Zsilák András /és Kiss György-Blaskovits János/ munkáiban találkozunk.^{9/}

A jogi szakirodalomból Beér János már említett könyve mellett Szamel Lajos: "A Magyar Népköztársaság államszervezetének kialakulása és fejlődése" című tanulmánya^{10/} jogtörténeti megközelítésből ugyan, de jól egészíti ki a "Húsz év. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből" kötetnek az ipar, mezőgazdaság, társadalmi struktúra, anyagi- és szociális helyzet, kulturális forradalom, munkásegység problematikával foglalkozó anyagait. Egyben a tanácsok és népi szervek, a tanácsok tömegkapcsolatai kérdéskörrel - a terjedelem engedte keretek között - részletesen foglalkozik.

A nemzetközi szakirodalomban^{10/} is az utóbbi 10-15 év során kezdtek a témát a történészek intenzívebben vizsgálni. Korábban e területtel is döntő mértékben a jogi szakirodalom foglalkozott. Az 1960-as évektől azonban egyre inkább témakutatási területté vált a helyi állami szervek kérdésköre. E vizsgálódások azonban ma még inkább a régmúlt történetére illetve aktuálpolitikai kérdésekre vonatkoznak. Tendenciájában azonban - éppen az említett művek alapján -, egyre inkább érzékelhető a helyi szervek tömegkapcsolatait történelmileg vázoló művek megjelenése.

Témaválasztásunknál figyelembe vettük azt is, hogy a tanácsok tömegkapcsolatai igen fontos politikai funkciót jelentenek. Nap, mint nap közvetlenül érintkeznek a tömegekkel és a párt politikáját közvetítik - sajátos eszközökkel - széles állampolgári rétegek felé. Ugyanakkor fontos szerepet töltenek be a párt politikájának - tömeghatását mérő - visszacsatolásában is.

A tanácsok tömegkapcsolatainak alakulása - bár az országos politika által alapvetően meghatározott - nem választható el a helyi állami szervek működési mechanizmusát illetően a szocio-

III.

lista építés nemzetközi történeti tapasztalataitól.

A szektás koncepció érvényesülése az 50-es évek első felében a magyarországi helyi állami szervek működését is alapvetően befolyásolta. Az összefüggések jobb megértetése igényli a MDP és MSZMP politikai irányvonala és gyakorlati tevékenysége felvázolását is. Ennyiben tehát túl kell lépjünk a szigorúan vett témakörünkön. E kiterjesztett vizsgálat ellenére, elemzésünk középpontjába a tanácsok tömegkapcsolatait alapvetően meghatározó tényezőket állítottuk.

A téma jellegéből adódóan, munkánkban nagy súllyal szerepel a párt agrárpolitikai koncepciója, az országos és helyi fejlesztési tervek, illetve a népfrontmozgalom. A tömegkapcsolatok kiépítését tanácsai vonatkozásban alapvetően a központi politika határozta meg. A tömegkapcsolatok építése nem csupán tanácsai feladat volt. E tanácsai tevékenység mértéke és eredményessége a központi politikai koncepció által nyert konkrét formát. A MDP politikájában a demokratikus centralizmus két oldala illetve az állampolgári jogok és kötelességek dialektikus kölcsönhatása egyoldalúan eltorzult. Az MSZMP viszont a kölcsönhatás érvényesítésére és elmélyítésére törekedett. Ezt tükrözte a kérdéskör jogi szabályozása is.

Ennek eredményeképpen - főleg a községpolitikai tevékenységben - jelentős fejlődés történt. A második tanácstörvény is ezen pozitív változásokat kívánta szolgálni.

A pártegység hiánya, a revizionista és dogmatikus erők összeecsapásai és esetenkénti elvtelen kompromisszumai azonban az ellenforradalmat megelőzően nem tették lehetővé a hibák kijavítását. Erre csupán az ellenforradalom leverését követően nyílt lehetőség.

Monográfiánkban főleg arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk, miért nem sikerült kezdetben a tanácsok tömegkapcsolatait a valóságos politikai szükségleteknek megfelelően kialakítani, milyen tényezők hatására halt el a kezdeti várakozás is a tömegek körében és tekintették a tanácsokat egyre inkább tőlük idegen "községházának"; milyen fordulatokon, buktatókon keresztül indult meg és fejlődött a tanácsok tömegkapcsolata.

IV.

Kutatásunk során a vonatkozó speciális szakirodalom hiányai miatt csak részben támaszkodhattunk kiadott forrásokra. Túlnyomórészt a kiadatlan levéltári, pártarchivumi illetve sajtó anyagokból meritettünk. Kutatásainkat nehezítette a megyei levéltári vonatkozó iratanyag rendezetlensége illetve részbeni hiányai. /Ez utóbbi oka a levéltári munka fontosságának az 50-es évek elején - legalább is megyei szinten - jelentkező lebecsülése./ További nehézséget jelentett az iratanyag tényleges valóságtartalmának ellenőrzése. Az 1950-es évek első felében jelentkező, általánosan elterjedt lakkozás következtében az alsóbb szintű tanácsok /de a megyei tanács is/ "felfelé" sokszor nem a valót jelezték. Mindez összefüggött a tanácsi dolgozók egzisztenciális megfontolásaival is. A tényleges gondok helyett a jelentésekben aránytalanul nagy hangsúlyt kapott az előre megszervezett vállalások ismertetése, a minél szebb számszerű adatokra törekvés. A dolgozók panaszait - ha jelezték -, "siránkozás" vagy "ellenséges tevékenység" címszó alatt tették. A sokszor tetszetős adatok mögött meghúzódó valós helyzetre csak összehasonlító, logikai módszerrel lehet következtetni.

A tanácsok tényleges tevékenységének feltárásában nagy segítségünkre voltak a KSH országos és megyei kiadványai.^{11/}

A nehéz kutatási feltételek közepette, segítségünkre voltak a gazdaságtörténeti és a kultúrtörténeti monográfiák is. Közvetlen kapcsolási lehetőséget kínált Berend T. Iván néhány gazdaságtörténeti munkája.^{12/}

Ugyancsak hasznosan forgathattunk néhány más gazdaságtörténeti szakmunkát^{13/}, amelyek - mára orientáltságuk ellenére - érdemi információkkal szolgáltak. Segítségünkre volt a jogi^{14/}, a politikatudományi, a politikai, filozófiai és a szociológiai szakirodalom is.^{15/} Viszonylag gazdag a téma aktuális politikai kérdésekkel foglalkozó irodalma.^{16/} Témánk történeti jellegéből adódóan azonban az előzőekben említettek hasznossága legfeljebb csak áttételesen érvényesült.

A helytörténeti munkákból viszonylag keveset merithettünk témánkhoz. E kiadványok anyaga az utóbbi években oly mértékben megnőtt, hogy már áttekintése is egyre nehezebbé válik. A helytörténeti illetve egyes régiók történetével foglalkozó munkák többsége is a népi demokratikus forradalom időszakát dolgozta fel.^{17/}

A helytörténeti kiadványok többsége a kiadás közeli időpontjáig igyekszik végigvezetni az adott terület fejlődését. Esetenként gazdag adatsort közölnek, de az elvi elemzés hiányzik. Más alkalommal elvi állásfoglalásokat tesznek, de azokat érdemi adatokkal nem támasztják alá.

A monográfia témáját tekintve - különösen a népi demokratikus forradalom időszakát tekintve, - több helytörténeti munka jelent meg. Ezek közül az említésre méltók:

- Nógrád megye története. 1944-1962. Salgótarján, 1974. /A MDP szervezeti kérdései mellett részletesen elemzi a III. kongresszus népfronttal kapcsolatos tevékenységét illetve a túlcentralizáltság tanácsai munkát fékező hatását. Az 1955. márciusi KV határozat a "falusi lakosság körében" kedvezőtlen hatást eredményezett. A mezőgazdaság átszervezése ekkor még a tanácsok munkájával való szembeszállást is eredményezte.
- Jubileumi Emlékgyűlés Borsod megyében, 1970. Miskolc 1971. című, a lenin centenáriumba megjelent munkában Dr. Kun László tanulmánya /21-33. old./ is állástfoglal amellett, hogy a nemzeti bizottságok állami szervvé tétele Borsod megyében is csak formai változásokat eredményezett volna, sőt esetenként - az elnöki pozíciójukban bekövetkezett kedvezőtlen változások miatt -, még lehetséges jogaikkal sem éltek. Ugyanakkor - ellentétben a nemzeti bizottságok országosan jellemző erőviszonyaival -, Borsod megyében a megyei önkormányzati testületekben munkáspárti többség volt. Ennek ellenére az igazolási eljárások itt sem hoztak érdemleges eredményt. Előadásának jellege és időkorlátai azonban - sajnálatos módon - nem teszik lehetővé a kérdés dokumentációs alátámasztását.
- Tanulmányok Zala megyéről. 1945-1970. /Zalaegerszeg, 1970./ Dr. Pais József: A tanácsok megalakulása és testületi tevékenysége /187-204. old./ c. tanulmánya részletesen elemzi az 1950. évi tanácsválasztásokat. Kitér arra is, hogy az első tanács-

ciklusban a tanácsülési megjelenés aránya csökkent és a fogadóórák és beszámolók aránya is igen kedvezőtlen volt. Lényeges változást a II. tanácsciklus sem eredményezett, de megnőtt a helyi problémákkal foglalkozó napirendi pontok száma. Ez utóbbival összefüggésben emelkedett a tanácstagok fogadóórák száma is és az itt elhangzott észrevételek intézésének hatékonysága.

Az ellenforradalom idején 66 vb elnököt és 29 vb titkárt váltottak le. Helyettük főleg horthysta jegyzőket és csendőröket "választottak" meg. Az 1958. évi november 16-i választásokon - a járási tanácsokat kivéve /46,3 %/ - a korábbi tanácstagok 52-59 %-át újjáválasztották.

- Tizenöt év. Vas megye fejlődése a felszabadulástól napjainkig. Szombathely 1960. Elsősorban a tanácsi vállalatokkal és a tanácsok gazdasági tevékenységével foglalkozik.
- Fejezetek Somogy megye negyedszázados fejlődéséről. 1945-1970. Kaposvár, 1969. a termelőszövetkezeti mozgalom alakulásáról és ebben a tanácsok szerepéről közöl adatokat.
- Utközben. IV. évf. 1-2. szám. Kaposvár, 1970. Összehasonlítja az 1929. évi törvényhatósági bizottság és az 1950. évi tanácsok szociális adatait. Főleg azonban az 1960-as évek végének tanácsi és általános fejlődési adatait ismerteti.
- Megyénk felszabadulása és negyedszázados fejlődése. /MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága Propaganda- és Művelődési Osztály. Győr, 1970./ Elsősorban az 1958-1959. évi termelőszövetkezeti átszervezéssel foglalkozik, amiben a tanácsok is nagy szerepet játszottak.
- Dr. Nagy József. A szocializmus építése Heves megyében. 1945-1969. Eger, 1970. Részletesen elemzi a termelőszövetkezeti mozgalmat az 1950-es években, beleértve az ellenforradalom bomlasztó hatását is, illetve az ellenforradalmi erők konkrét tevékenységét.
- Pest megye 25. éve. 1945-1970. Bp. 1969. A termelőszövetkezeti mozgalom első néhány évéről közöl adatokat.

VII.

- Ötven esztendő, 1918-1968. Vác, 1968. Adatai főleg az ellenforradalom napjeiről használhatók, amikor a tanácsok helyett az u.n. "forradalmi nemzeti bizottságok" gyakorolták a hatalmat.

x x x

Ugy véljük, az előző irodalmi áttekintés - bár nem lépett fel a teljesség igényével -, jelözte a téma szakirodalmi kidolgozatlanságát. Ez az áttekintés is indokolja, hogy a tanácsok létrehozásával és tömegkapcsolataik alakulásával külön szaktörténeti monográfiában foglalkozzunk.

I.

HARC A HELYI ÁLLAMI SZERVEK DEMOKRATIZÁLÁSÁÉRT ÉS ÁTALAKITÁSÁÉRT. A NEMZETI BIZOTTSÁGOK ÉS AZ ÖNKORMÁNYZATI SZERVEK SZEREPE, TEVÉKENYSÉGE

1. A nemzeti bizottságok szerepe, hatásköre az ország népi demokratikus fejlődésében

1944. szeptember végén megkezdődött hazánk felszabadítása. A szovjet csapatok, hadműveleteik során, nemcsak a német fasisztákra mérték csapást, hanem szétzúzták a magyar uralkodó osztály fegyveres erőit is. A régi államhatalom gyökeres szétzúzása azonban a felszabadulással nem történt meg. A régi intézmények ujakkal történő felváltása az elkövetkező évek feladatát képezte.

A felszabadított területeken az államgépezet teljesen bénult állapotban volt. A különböző beosztású állami tisztviselők, köztük sok helyi vezető, az ország nyugati részén keregett menedéket, egy részük a front nyugat felé haladásával elhagyta az országot.

Az élet megindítására, az állami tevékenység ellátására az új helyzetben egyedül a kommunista pártnak voltak világos elképzelései. Az ország felszabadulás utáni fejlődésére egyidőben, egymástól függetlenül a Budapesten illegalitásban működő Központi Bizottság, valamint a Szovjetunióban, emigrációban tevékenykedő Külföldi Bizottság egyaránt kidolgozott az adott viszonyokat alapjaiban reálisan megítélő, helyes programot.^{1/} A pártvezetés mindkét része a fő kérdésekben azonos következtetésekre jutott.

Mindkét koncepció kiindulópontja a kulcskérdésben azonos volt: a felszabadulás után nincsenek meg még hazánkban a proletárdiktatura megteremtésének feltételei, tehát demokratikus átalakítást kell megvalósítani Magyarországon. A KÜB szerint

"uj, életerős, demokratikus Magyarországot" kell teremteni, az országban működő illegális KB programtervezete "a magyar dolgozók demokratikus állam"-ának felépítésére hívott fel.

Az illegalitásban dolgozó KB javaslata radikálisabb volt. A népköztársaság azonnali kikiáltását követelte és a dolgozó nép demokratikus uralmának biztosítása érdekében "teljesen új alapokra helyezi az állam szerkezeti felépítését." Ennek jegyében tartotta szükségesnek a feudális szerkezetű megyei rendszer felszámolását. "Helyébe az állam központi demokratikus felépítését alakítja ki azon elv alapján, hogy a községek a falvaktól kezdve föl, egészen az államélet legmagasabb fokáig, a nép érdekeit érintő összes tisztségek és szervek... a nép jelöltjével töltendő ki."

Mindkét program egyaránt követelte a központi és a helyi állami szervek megtisztítását a nyilas, a hazaáruló és a népellenes elemektől.

A KÜB az új államiség alapjait széles körű tömegmozgalomra, az e célra létrehozandó népi szervekre, a nemzeti bizottságokra kívánta építeni: "A nemzeti bizottságok a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervei, melyek egyesítik a demokratikus, hazafias erőket, és vezetik a harcot a demokratikus, népi Magyarorszáért." Szükségesnek tartotta az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását, és olyan ideiglenes kormány létrehozását, amely a nemzeti bizottságokra támaszkodik.

Az adott konkrét helyzetben az ország felszabadított területein a KÜB irányvonalának megvalósításához kedvezőek voltak a feltételek. Nagy jelentőségű tény, hogy a párt programjavaslatát - néhány változtatással - 1944. december 3-án a Nemzeti Függetlenségi Front Szegeden saját programjaként elfogadta.

Ennek megfelelően az élet megindításának, az államtevékenység ellátásának feladatát országszerte a nemzeti bizottságok vállalták magukra. Hatáskörük kezdetben igen széles volt. Ideiglenesen olyan feladatokat is elláttak, amelyek nem az államhatalom helyi, hanem központi szerveinek jogkörébe tartoztak. A nemzeti bizottságok megszervezték a romok eltakarítását, a közellátás biztosítását. Megszervezték a közbiztonsá-

got, a közlekedést; közmunkákat indítottak; gondot fordítottak az egészségvédelemre; megindították az iskolai oktatást.

1944. december 21-én Debrecenben összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés és megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Összetétele a KÜB programjának megfelelően igen heterogén volt, mivel abban még a Hitler-fasizmussal szembefordult Horthysták is helyet kaptak.^{2/}

A felszabadulás utáni magyar fejlődés egyik fontos - és a szakirodalomban is vitatott - kérdése volt: m i l y e n l e g y e n a n e m z e t i b i z o t t s á g o k s z e - r e p e , h a t á s k ö r e a z u j , d e m o k r a - t i k u s M a g y a r o r s z á g o n , különös tekintettel az önkormányzati szervekhez és közigazgatási apparátushoz való viszonyukat illetően? Mindez szorosan összefüggött a magyarországi forradalmi fejlődés sajátosságaival, főleg azzal, hogy nálunk a forradalmi folyamat a felszabadulással párhuzamosan bontakozott ki, illetve, hogy a széles nemzeti összefogásban még a németellenes burzsoá erők is résztvettek. Ez korlátokat szabott a népi szervek, így a nemzeti bizottságok tevékenységének is.

Ennek ellenére az 1944. december 22-én elfogadott kormány-nyilatkozat hangsúlyozta: célja /többek között/ az államapparátus megtisztítása a nyilas és hazaáruló elemektől, továbbá az önkormányzatok visszaállítása.

A program és az összetétel logikus következményeként került sor az 1945. január 4-én kihirdetett, a közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M.E.sz. rendelet megalkotására.^{3/} A rendelet ugyan a nemzeti bizottságokra bízta az önkormányzatok újjászervezését, de egyértelműen kimondta azt is: a nemzeti bizottságok, mint "politikai szervek... ne illeszkedjenek be a közigazgatás szervezetébe." Ezzel az állásfoglalással, - bár különböző megfontolásból - , valamennyi párt egyetértett, beleértve az MKP-t is, mivel az önkormányzatok és a közigazgatás azonnali és gyökeres reformjának feltételei nem voltak meg, ugyanakkor a MKP-ekben az időszakban

komolyan számított a nemzeti bizottságokra, mint olyan politikai szervekre, melyek a népi erők szervezésével alulról nyomást gyakorolnak a koalíció jobbszárnyára, ezzel támogatva a kormány /és a helyi szervek/ baloldali tagjait a fontosabb döntések meghozatalánál.

Ez az elképzelés nyert megfogalmazást Révai József: "Kellenek-e a nemzeti bizottságok és mire?" című cikkében is.^{4/} Álláspontja megfelelt az adott időszak osztály- és párterőviszonyainak és egyben védelmet jelentett az olyan jobboldali törekvésekkel szemben, melyek az önkormányzatok újjászervezésével a népi szerveket fel kívánták számolni.

Neheztelte viszont e szerepkör betöltését a nemzeti bizottságok számára /koalíciós összetételük mellett/ hatáskörük tisztázatlansága. /Bár - az erőviszonyok alapján - ezt sem tekinthetjük egyértelműen negatívnak./ /Erre a későbbiekben még visszatérünk!/

Összességében 1945. januárjában n e m u g y vetődött fel a kérdés, hogy a régi önkormányzatok szervezeti kereteit állítsák-e vissza, vagy a nemzeti bizottságok váljanak helyi hatalmi szervekké, h a n e m u g y, hogy az önkormányzati testületek és a közigazgatás újjászervezését követően szükség van-e még a nemzeti bizottságokra vagy sem.

Révai cikkének jelentőségét az MKP azon felismerése adta, hogy a nemzeti bizottságok lehetővé teszik a baloldali erők által megjelölt országos és helyi feladatok megvalósítása érdekében széles tömegek mozgósítását. Ezzel az a gondolat is hangsúlyt kapott, hogy e szervek n e m függenek a kormánytól. /Ezért sem kívánta a MKP hatáskörüket szabályozni, s ezzel bizonyos értelemben korlátozni!/ Ugyanakkor a MKP változatlanul fenntartotta azt az álláspontját, hogy, - mivel a kommunisták is résztvesznek a kormányban -, nem kívánja a nemzeti bizottságok "második hatalmi szervvé" fejlődését.

Az adott erőviszonyok között feltétlenül figyelembe kell vennünk - a helyzet reális megítéléséhez - a MNFF további pártjainak álláspontját is. A MKP nézeteihez, a koalíciós pártok közül a NPP koncepciója /különösen az Erdei Ferenc vezette balszárny/^{5/} állt legközelebb. Véleményük szerint: az önkormányzatokat d e m o k r a t i k u s a l a p o k o n kell újjászervezni. Ezzel összhangban igen nagyra becsülték a nemzeti bizottságok - mint a népi öntevékenységet kibontakoztató /és a közigazgatás reakciós elemektől történő megtisztítását segítő/ p o l i t i k a i szervek - szerepét.

Az SzDP álláspontja^{6/} még részben kialakulatlan volt. Mivel a munkásegységfront azonban ekkor még jól működött, a nemzeti bizottságok politikai szervként történő megtartása mellett foglaltak állást, illetve az önkormányzatok újjászervezését szorgalmazták.

A Kisgazda Párt jobboldali vezetése^{7/} kezdettől a nemzeti bizottságok elsorvasztására törekedett. Programtervezésében kifejezést nyert a "minden társadalmi osztály és réteg" számarányának megfelelő képviselet elve, ugyanakkor a nemzeti bizottságokat meg sem említette. Mindez méginkább megfigyelhető volt a k o r m á n y u. n. " p á r t o n - k i v ü l i " / h o r t h y s t a / tagjai részéről.^{8/} A nemzeti bizottságok visszaszorítása érdekében a legváltozatosabb módszereket alkalmazták, sőt pl. a miniszterelnök - hatalmával durván visszaélve - közvetlenül is megpróbált a nemzeti bizottságok tevékenységébe beavatkozni. Jól példázta ezt 1945. március 5-i rendelet-tervezete is, mely a kormány beavatkozási lehetőségét kívánta biztosítani a nemzeti bizottságok ügyeibe illetve csökkenteni beleszólásukat a közigazgatási apparátus személyi összetételének demokratizálásában. Ez azonban elsősorban a MKP /és a véleményét támogató NPP és SzDP/ állásfoglalása következtében megbukott.

A kérdés végül is az "1030/1945.M.E.sz. rendelet a közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945.M.E.sz. ren-

delet kiegészítéséről" 1945. április 26-án történt kihirdetésével nyert átmenetileg szabályozást.^{9/} Ez a "nemzeti egységfront" jobb és balszárnya számára egyaránt elfogadható volt. Lényegében az erőviszonyoknak megfelelő kompromisszumos megoldást jelentett. A rendeletet követően 2-3 hónapon belül országosan megtörtént az önkormányzati testületek megalakítása illetve újjászervezése.^{10/} Az országos helyzetre jellemző, hogy az MKP SzDP és FKP egyenlő arányban részesült a testületek helyeiből - a NPP és a Szabad Szakszervezetek valamivel kevesebb helyet kaptak. /A PDP részesedése elhanyagolható nagyságrendű volt./ De ennél is jelentősebb, hogy a koalíción kívüli egyéb erők kimaradtak az önkormányzatokból.

x x x

Témánk szempontjából a helyi állami szervek újjászervezése mellett a másik lényeges feladatot kezdettől a k ö z - i g a z g a t á s i a p p a r á t u s n a k a reakciótól történő megtisztítása jelentette. A reakciós köztisztviselők eltávolítását - a MNFF által elfogadott program szellemében - az 1945. január 4-én kihirdetett 15/1945. M.E.sz. rendelet kívánta megoldani.^{11/} A gyakorlati végrehajtását azonban nagymértékben gátolta, hogy számos kibúvóra adott alkalmat. Épp ezért az első rendelkezést már január 19-én kiegészítette a 77/1945. M.E.sz. rendelet - a kérdés azonban ezzel sem nyert megoldást.

A rendeletek legfőbb hibája az volt, hogy nem tartalmazta: m i l y e n cselekedeteket kell igazolási eljárás alá vonni, illetve liberálisan szabták meg az igazoló bizottságok összetételére vonatkozó követelményeket. Ezen túlmenően az ítélethozatali lehetőségeket is leegyszerűsítették.

A korábbi kormányrendeleteket módosította az 1945. május 2-án kihirdetett 1080/1945.M.E.sz. rendelet^{12/}. Ez a baloldali erők győzelmét jelentette. Elismerte: az igazoló bizottság akkor is állásvesztésre ítélni adott személyt, ha

annak ügyét nem kell a népbíróság elé utalni - az "alkotmány szellemére" stb. vonatkozó általános megállapításai azonban továbbra is lehetővé tették a reakciós tisztviselők megmentésére irányuló akciókat. Jellemző erre, hogy pl. vidéken, az igazolási eljárások során a 20.523 megyei-, városi- és községi tisztviselő közül csupán 415-öt /2,2 %!/ távolítottak el - ugyanakkor a jobboldali erők úgy nyilatkoztak az igazolásokról, mintha azok "teljes sikerrel" jártak volna, sőt a további tisztogatások szándékát a "szakszerűség" elleni támadásként igyekeztek feltüntetni.

A FKGP reakciómentő törekvéseit a "pártonkívüliek" is támogatták. Pl. Dálnoki Miklós Béla a Nemzetgyűlés 1945. szeptember 5-i ülésén^{13/} tett nyilatkozata szerint - az igazolási eljárások révén - a közigazgatás megtisztult a reakciótól és így már "szakszerű és demokratikus."

Összegezve megállapíthatjuk, hogy 1945. május-juniusra átmeneti megoldást nyert az önkormányzati testületek újjáalakítása, de ezzel párhuzamosan nem történt meg a nemzeti bizottságok hatáskörének rendezése, másrészt a közigazgatási apparátus megtisztítására irányuló baloldali törekvések lényegében eredménytelenül zárultak. /Ez utóbbi sikertelenségét hibás volna azonban azzal hozni közvetlen összefüggésbe, hogy a nemzeti bizottságokat nem építették be az államgépezetbe. Ez ugyanis országos méretekben, de különösen a kisebb forradalmi hagyományokkal rendelkező vidéki területeken nem eredményezett volna lényeges változásokat, mivel a nemzeti bizottságok is ugyanazon koalíciós pártokból tevődtek össze, mint az önkormányzati testületek, másrészt a reakció számára a kibúvókat nem az önkormányzatok, hanem a kormány rendelkezései biztosították, amelyek kifejezték az akkori erőviszonyokat.

1945. májusában ülésezett az MKP országos értekezlete. Megállapította, hogy a nemzet minden erejét az ujjaépítésre kell összpontosítani. E feladat megoldásához fontos előfeltételként jelölte meg az ország demokratizálását, a fasiszta /ezen belül nyilas/ maradványok felszámolását, a reakció elleni harcot. Tűrhetetlennek minősítette a "lanyha" igazolási eljárásokat, amelyek lehetővé tették a régi népellenes rendszer székértolóinak visszatérését állásaikba. Az ujjaépítés és ezzel szorosan összefüggő demokratizálás feladata egyben indokolttá teszi, vélekedett a pártértekezlet -, hogy a baloldal a nemzeti bizottságokban rejlő politikai erőt saját törekvései érdekében használja fel.

A népi erőkre való támaszkodás fontosságát csak tovább növelte az a tény, hogy 1945. nyarára tovább éleződött a bal- és jobboldali erők között folyó harc. A jobboldal az első hónapokhoz képest egyre szervezettebben lépett fel. A háboru befejezésével már nem a németellenes harc, az ország függetlenségének megteremtése volt a közvetlenül napirenden lévő feladat, hanem már napirendre került a "hogyan tovább" kérdés, s ezen belül a "demokratikus" Magyarország j e r t e l m e z é s e, vagyis az, hogy a demokráciát polgári vagy népi jelleggel valósítsák-e meg. Épp ezért a bal- és jobbszárny ellentétei a koalíción belül is kiéleződtek.^{14/}

A hazai reakció ismét fokozta támadását a nemzeti bizottságok ellen. Ujra elővette azt az "érvet", hogy az önkormányzati testületek ujjaalakítása folytán a nemzeti bizottságok feleslegessé váltak. Ugyanakkor a nemzeti bizottságok tevékenységében - hatáskörük tisztázatlanságából adódóan - elbizonytalanodási folyamat is megfigyelhető volt. Az önkormányzatok ujjaszervezését követően egyre kevésbé találták helyüket. /Különösen fokozódott az az 1945. július 4-én megjelent 92819/1945. IV. /B.M./ sz. rendeletet követően, amely ismételten felszólította a nemzeti bizottságokat, hogy ne sértsék

meg az önkormányzati testületek jogait, ne akarják e jogokat maguk gyakorolni./

A MKP álláspontja a kérdésben nem változott, sőt harcolt a nemzeti bizottságok tevékenységét irányító országos szerv létrehozásáért. Ilyen előzmények után alakult meg 1945. szeptember 4-én az Országos Nemzeti Bizottság. A nemzeti bizottságok szerepével, másrészt az önkormányzati élet és a közigazgatás megtisztításával kapcsolatos viták azonban - érthető módon - ezt követően is tovább folytak. Az egyik vitatott kérdés éppen az ONB szerepe volt a választásokban. Ez a választási törvény vitája kapcsán került szóba.^{15/}

Mivel ebben az időszakban a jobboldali koalíciós erők aktivitása erősödött /különösen a választásokat közvetlenül megelőző időkben/, igen helyesnek és reálisnak tartjuk az MKP 1945. szeptember 22-én elfogadott választási programját,^{16/} mely újólág hangsúlyozta, hogy az ország előtt álló feladatok megoldásánál m i n d e n h a l a d ó e r ő összefogása szükséges, s a kormányzatot a jövőben is a MNFF-ra kell építeni. Ezen túlmenően fontos teendőként ismét felvetette a közigazgatás megtisztítását a reakciótól, és munkás-paraszt káderekkel való megerősítését. Ez a mérsékelt, a lehetőségeket jól felmérő követelés lehetővé tette a két munkáspárt egységes álláspontjának kialakítását. Egységük különösen fontos volt olyan helyzetben, amikor még a mérsékelt követeléseknek is voltak ellenzői. Ez mindenekelőtt a demokratikus célkitűzések gyakorlati megvalósításának szabotálásában volt érzékelhető.

Az ország továbbfejlődése szempontjából alapvető fontossága volt a koalíció fennmaradásának az MKP által javasolt program /ezen belül a közigazgatás demokratizálása, a helyes mérvű centralizmus és a népi szervek politikai ellenőrző funkciójának kiterjesztése/ alapján. Épp ezért volt jelentős eredmény, hogy az 1945. évi választásokra sikerült a MNFF pártjainak közös választási kiáltványban megegyezniök, mely a reakció elleni harc és a jövő feladatai tekintetében alap-

elvül szabta: "Vaskézzel végigvinni a harcot a reakció ellen. Csirájában elfojtani a reakció minden próbálkozását. Megtisz-
títani az egész államgépezetet azoktól a reakciósoktól, akik
az igazolások ellenére ott maradtak és hanyagságból vagy
szántszándékkal akadályozzák a nép akaratának érvényesülését."

2. A Veszprém megyei helyzet jellemzői a felszabadulás időszakában:¹⁷⁷

A megye területének felszabadítása /az 1979. január
1-ig érvényes új határokat figyelembevétel/ 1944. december
5 - 1945. március 30 között történt meg. Az országos erővi-
szonyokhoz képest a Dunántúlon - így Veszprém megyében is -
kedvezőtlenebbek voltak a forradalmi erők lehetőségei. Ezt a
helyi sajátosságokból fakadó kedvezőtlenebb politikai erő-
viszonyok mellett az is előidézte, hogy a megye felszabadu-
lásakor már elsősorban nem a népi öntevékenység, hanem a köz-
ponti koalíciós kormányzat /és az egyre gyorsulóbb ütemben
magáratalláló jobboldali erők/ intenciói alapján bontakozott
ki a demokratikus fejlődés.

Mi jellemezte a társadalmi - foglalkoztatottsági struk-
tura tekintetében Veszprém megyét?

Kétségtelenül gazdag nyersanyagforrásokkal /szén, lignit,
bauxit, mangán/ rendelkezett. A kedvező geológiai adottsá-
goknak tulajdonítható, hogy már a felszabadulás előtt is
számottevő volt a kitermelő ipar. Országos viszonylatban is
jelentősnek számított szén- és bauxitbányászata, vegyipara,
pamut -és husipara.

A viszonylagos ipari fejlettség ellenére Veszprém megye
a felszabadulás előtt alapvetően mezőgazdasági jellegű terü-
let volt.

1941-ben a foglalkoztatottak és családtagjaik aránya:

	Veszprém megye	Országos átlag
őstermelés	56,2 %	55,7 %
bányászat és kohászat	3,3	1,4
ipar	22,0	20,9
kereskedelem és hitel	3,1	4,9
közlekedés	2,8	3,7
közszolgálat és szabadfoglalkozások	3,6	4,5
napszámosok	0,4	0,9
nyugdíjasok és tőkepénzesek	2,7	3,4
házi cselédek	1,5	1,6
egyéb és ismeretlen foglalkozásuak	4,4	3,9

Számottevően befolyásolta a politikai helyzetet és erőviszonyokat, hogy a mezőgazdaságban /tehát az össznépeesség több mint felét érintő területeken/ erősek voltak a feudális maradványok. A nagybirtokos arisztokrácia mellett /Eszterházyak, Festetichek/ a k a t o l i k u s e g y h á z i s s z á m o t t e v ő b i r t o k o k k a l rendelkezett. /pl. a megye területének 34,3 %-át "csupán" a veszprémi püspökség és káptelen, illetve a zirci apátság birtokolta!/
(

Az előzőkből adódóan a birtokstruktúra nagyon kedvezőtlenül alakult. A 20.000 földnélküli agrárproletár mellett /1934. évi adatok szerint/:

- a gazdaságok 40,3 %-a birta a föld 14,9 %-át
- a gazdaságok 59,6 %-a birta a föld 67,4 %-át
- a gazdaságok 0,1 %-a birta a föld 17,7 %-át.

Ha mindezt tovább elemezzük, megállapítható, hogy a 74,1 %-ot kitevő kisparasztek birtokolták a föld 11,2 %-át, míg a 0,8 %-ot kitevő nagybirtokosok a föld 53,6 %-át.

Ezzel az agrárstrukturával függött össze a lassu ütemű városiasodási folyamat is. /A megye 2 városában csupán a lakosság 16,1 %-a élt./

Ez a struktúra rányomta bélyegét a megye kulturális-ideológiai arculatára is. A lakosság 70,1 %-a katolikus volt /szemben az országos 55 %-kal!/ és a megyei iskolák 53,6 %-a /országosan 32,4 % volt!/ a római katolikus egyház felügyelete alatt állt. /A református, evangélikus iskolák aránya megyei szinten további 35,2 %-ot tett ki - szemben az országos 19,8 %-kal./ A megyében tehát az állami - községi illetve egyéb iskolák 11,2 %-a mellett /országosan 43,2 %/ a 3 nagy felekezet az iskolák 88,8 %-át birtokolta. Mindez lehetővé tette a lakosság világnézeti alapon történő politikai befolyásolását.

Az u.n. "cseléd-szellemet" az agrárstruktúra mellett a széleskörű egyházi befolyás is erősítette! Ehhez társult még, hogy az iskolán kívüli népművelés is többségében az egyház kezében volt.

Mindezt csak erősítette, hogy a megyei ipar számottevő része hadiüzem volt, ahová megkülönböztetett válogatással vették fel a munkásokat, és a munkásmozgalmi szervezkedést kegyetlenül megtorolták. Ezt a helyzetet további kedvezőtlen tényezők is erősítették. Ezek között /megye késői felszabadulásából adódóan a Keletről menekülő reakciós erők ittmaradása illetve viasszaszivárgása mellett/ még kell említenünk a kedvezőtlen nemzetiségi összetételt is. Különösen /és éppen a bányavidékeken/ magas volt a németajku lakosság aránya, akik körében a Volksbund számottevő befolyással rendelkezett. /Csak kivétel volt néhány olyan, számottevő munkásmozgalmi hagyományokkal rendelkező település, mint pl. Urkut, mely a felszabadulás után is a KP egyik "fellegrára" volt./

A megyében jelentős volt a német lakosság aránya.

Az 1941. évi adatok szerint:

266.865 főből	Veszprém megye	országos:
- anyanyelv szerint német:	9,9 %	4,9 %
- nemzetiség szerint német:	5,4 %	3,6 %

Épp ezért a Volksbund a megye egyes területein az országosnál számottevőbb befolyással rendelkezett. Erős volksbundista szervezetek voltak találhatók pl. a veszprémi, zirci, devecseri és pápai járásban. /A pápai járás 47 községéből 12-ben éltek németanyanyelvűek, s valamennyiben működött Volksbund szervezet. A Volksbund szervezők a legnagyobb gondot a fiatalok megnyerésére fordították. Ennek eredményeként sokan jelentkeztek közülük önkéntes sorozáson az SS-be /1943-ban pl. a pápai járás 4 kisebb községéből 84-en/.

Különösen erősödött a politikai agitáció a németajku községekben a német megszállást követően. 1944. nyarán megkezdődött az 1903-1905. korosztályu férfiak kényszersorozása is a német hadseregbe. 1944. végén pedig felszólították a német községek lakosságát a birodalmi "hazatelepülésre". Jelentős volt a nyilas eszmék befolyása. Kezdetben Festetich gróf irányzatának volt elsősorban hatása, sőt 1935-ös választásokon két parlamenti mandátumot szereztek. A megyében az 1939-es választásokon mind az egyéni kerületekben, mind a lajstromon a Nyilaskeresztes Párt 30-30.000 szavazatot ért el. A szavazatok zömét elsősorban a falvakban, a kétlaki munkások körében szerezték. A később átcsatolt Zala megyei területek is azon kevesek közé tartoztak, ahol már a 30-as években erősebb nyilas szervezkedés jelentkezett. Pétfürdő-Várpalota körzetében 1936-tól létezett erősebb szervezet, sőt a párt ifjusági szervezetét is létrehozták. Tömegbázisukat a falusi kispolgári tömegek adták illetve a péti munkások jobboldali beállítottságú része. Sokat segített a megyei nyilasoknak a későbbiek során Vajna Gábor, aki Peremarton katonai parancsnoka volt. Az 1944-45-ben tevékenységük "csúcspontját" elérő nyilasok létrehozták a párt nőtagozatát is. Szálasi hatalomátvételét követően pedig hajtóvadászatot rendeztek a szökött katonák után. A Péten működő nyilas Számonkérő Szék ítélete alapján ezért mintegy 20 embert öltek meg. 1945. februárjában pedig Várpalotán óriási tömegmészárlás keretében kb 110-120 fehérvári cigányt és 6 várpa-

lotai cigánycsaládot végeztek ki.

A Horthy-fasizmus idején a megyében jelentősebb munkásmozgalmi hagyományok csak néhány településen alakultak ki. Ilyen hagyományai voltak pl. elsősorban Pápának, kisebb mértékben Várpalotának és Ajkának, Pápán és Várpalotán - a szakszervezetek és a Szociáldemokrata Párt szervezetei mellett - illegális kommunista pártsejtek is működtek. Jelentősebb munkásmegmozdulások a 30-as és a 40-es években: a pápai textilmunkások 1934-es bedó-sztrájkja, az építőipari munkások 1936-os keszthelyi, tapolcai, illetve az urkuti mangánérc bánya dolgozóinak 1939-es két sztrájkja és a pápai Perutz-testvérek textilgyári munkásainak bérharca 1943-ban. A mezőgazdasági munkások néhány sztrájkja érdemel még említést. /Pl. az 1936. augusztus 18-i dabronci cselédsztrájk./

x x x

A megye késői felszabadulásából adódóan itt már kezdet-től érvényben voltak a 14. ill. a 15/1945. M.E. sz. rendeletek, másrészt ebben az időszakban már országos méretekben egyre inkább kibontakozott a nemzeti bizottságok és az önkormányzatok megítélésével illetve a közigazgatás megtisztításával kapcsolatos harc.

Nem csak a kommunista párt vezette forradalmi erők, hanem az "első kábulatból" magához tért reakció is szervezkedni kezdett Veszprémben és más nyugati megyékben. /Például Márkón még néhány héttel a felszabadulás után is fegyveres SS-k voltak, de hasonló volt a helyzet Magyarpolány, Tés községekben is. Veszprémben ugyanezek az erők nyilaskereszteket festettek a házakra./

A megyében a nemzeti bizottságok többsége 1945. áprilisban alakult meg, majd a f ő i s p á n május 17-i rendelkezése alapján megtörtént ujjaszervezésük is. Elsőként Veszprémben hozták létre a városi nemzeti bizottságot a koalíciós pártok és a szakszervezet 3-3 tagjából, majd április 23-án 6-6 tagra emelték létszámát.

A veszprémi nemzeti bizottság a MKP kezdeményezésére jött létre és tagjainak többsége az ország demokratikus fejlődését kívánta. Épp ezért kezdettől éles harc bontakozott ki a nemzeti bizottság és a reakciós kisgazdapárti főispán között, aki minden eszközzel igyekezett gátolni a baloldali erőket, különösen a MKP tevékenységét^{18/}. Bár a megye sok községében, városaiban /Veszprém, Pápa, Várpalota, Ajka, Urkut, Ugod, Malomsok, Nyárád, Egyházaskesző, Kemeneshőgyész, Sümeg, Balatonfüred, Tapolca, Keszthely, Révfülöp, Kővágóőrs, Csabrendek, Nemesbük, Bakonykoppány, Takácsi, stb./ a MKP szervezete alakult meg elsőként, a nemzeti bizottságok többsége a megyében közigazgatási úton /a jegyző vagy szolgabíró összehívása alapján/ jött létre.^{19/} /Megalakításukat a főispán a járási főjegyzőknél külön szorgalmazta./ 1945. júniusi átszervezésük viszont a reakció minden kísérlete ellenére összetételükben általában pozitív változásokat eredményezett, bár a kezdeményezők zömmel ekkor is a közigazgatás képviselői voltak.

E pozitívumok ellenére is a megye nemzeti bizottságainak összetétele az országosnál kedvezőtlenebb volt.^{20/}

Emellett a főispán igyekezett megakadályozni, hogy a nemzeti bizottságok érdemi szerepet fejtsenek ki az önkormányzatok ujjászervezése illetve a közigazgatás megtisztítása területén.

Az önkormányzati szerveket Veszprém megyében 1945. június-júliusban hozták létre. A koalíciós pártok és szakszervezet arányát a nemzeti bizottságok határozták meg. A pártok megyei erőviszonyaiból adódóan ez azt eredményezte, hogy a legtöbb helyen az FKP képvisellete lett a legmagasabb. A megyei törvényhatósági bizottság összetétele^{21/} pl. az alábbiak szerint alakult:

FKP	27 tag	/41,54 %/
MKP	14 tag	/21,54 %/
SzDP	14 tag	/21,54 %/
Szakszervezeti Tanács	7 tag	/10,77 %/
PDP	3 tag	/ 4,61 %/

Az előzőkből következik, hogy Veszprém megyében a jobb-
oldali erők - az országosnál nagyobb mértékben - lassították
a közigazgatás megtisztítását.^{22/} Széleskörű "mentőakciók"
bontakoztak ki, és az igazoló bizottságok több alkalommal
olyan személyeket is igazoltak, akiket a rendőrség rövid időn
belül letartóztatott.

A jobboldali ellenakciók a választási harcok során tovább
erősödtek. Ebben élen járt a főispán: betiltott MKP választási
gyűléseket, sőt Csöglén elhangzott beszédében a rendőröket
"csibészeknek" nevezte és a kommunistákkal szemben "furkosbot-
politikát" javasolt. Ezt csak kiegészítette a reakció rémhír-
terjesztése: a kommunisták nem ismernek el semmiféle egyéni
tulajdont illetve a szovjet csapatokat rövidesen angol /!/
katonaság fogja felváltani.

A megyei szerv szerepét betöltő Veszprém városi NB 1945.
április 27-i ülésén hozott határozatot az igazoló bizottságok
felállításáról, melyek tagjai sorában - a koalíciós pártok
képviselői mellett -, a szakszervezet is helyet kapott.
A megye nemzeti bizottságai mégsem töltötték be a rájuk hárma-
ló szerepkört. Működésükre jellemző: Pápán az eljárás alá
vont 32 tisztviselőt - köztük a nyilasbarát polgármestert -,
mind igazolták. Igen ritkán fordult elő olyan eset /pl. Nemes-
szalók, Dáka, Nagygyimót/, hogy a községi jegyzőt nem igazol-
ták.

3. A baloldali erők harca a közigazgatás megtisztításáért és átszervezéséért:

Az 1945. évi választásokat követően a koalíció baloldali erőinek sikerült elérniük, hogy az új kormány elismerte saját programjaként a MNFF választási kiáltványát. E program tartalmazta az állami élet demokratizálásának és a közigazgatás reakciótól történő megtisztításának követelését is. Hogyan valósult meg mindez a gyakorlatban?

Célszerű ennek vizsgálatához az új parlamentben elhangzottakból kiindulni.^{23/} Tildy Zoltán kormányprogramjában szólt ugyan a közigazgatási apparátus reakciótól történő megtisztításának fontosságáról, de egyben hangsúlyozta a "szakszerűség" elvét is, amely a jobboldali erők fő "elvi ellenérvét" képezte a tisztogatásokkal szemben.

A MKP véleményét - a parlament 1945. december 4-i ülésén - Révai József fejtette ki. Rámutatott az igazolási eljárások sikertelenségére. /A vármegyei tisztviselőknek 2,8 %-át, a vidéki városok illetve községek közigazgatási tisztviselőinek csupán 1,8 illetve 1,6 %-át nem igazolták./ A "szakképzettség" követelményére reagálva elmondotta: a MKP is fontosnak tartja ezt, de elveti azokat a próbálkozásokat, melyek ezt a reakciós tisztviselők megmentéséhez kívánják ürügyként felhasználni.

Az SzDP szónokai /Szeder Ferenc és Faragó László/ elvileg egyetértettek a közigazgatás megtisztításának szükségességével, de ezt összekapcsolták az állandóság fontosságának, ill. a közhivatalnokok politikai beállítottsága és "munkaszelleme" azonos súlyú hangoztatásával.

A NPP képviselőjében felszólaló Kovács Imre és Bibó István reprezentálta, hogy a kérdésben a párton belül sem volt egység. K.I. szerint a közigazgatási apparátus - különösen a dunántúli megyékben - a reakció melegágya. B.I. viszont - nem tagadva elvileg az önkormányzatoknál szükséges személyi változások szükségességét -, elsősorban "hivatalviselők -

hivatalkeresők" harcára próbálta a kérdést leegyszerűsíteni.

Veszprém megyében^{24/} az 1945. évi választások a forradalmi erők számára az országosnál is kedvezőtlenebbül alakultak, a jobboldal nagy fölényét eredményezték. Ennek hatására a helyi /és a nyugatról visszaszivárgott/ reakció fellépése egyre támadóbb lett.^{25/} Mindez növelte a tömegek elégedetlenségét.

A baloldali ellentámadás lehetőségei azonban országosan és megyeileg egyaránt csak 1946. elejére érlelődtek meg.^{26/} A MKP 1946. január 5-i budapesti pártértekezlete már határozottan követelte a közigazgatás gyökeres megtisztítását. Az ellentámadás fontos állomása volt a február 16-i sportcsarnoki nagygyűlés, ahol Rákosi Mátyás a közigazgatási apparátus megtisztításáért is sikraszállt. Ugyanerre, és egyben a létszám csökkentésének fontosságára hívta fel a figyelmet a budapesti NB február 15-i állásfoglalása.

Veszprém megyében a MKP MB 1946. január 23-i ülése hangsúlyozta a nemzeti bizottságok felfrissítésének és a közigazgatás megtisztításának fontosságát. Az 1946. február 24-i megyei Pártértekezlet a közigazgatás politikai és gazdasági szempontok alapján egyaránt gyökeres megtisztítását népi tömegakcióként kívánta megvalósítani.^{27/}

1946. március 5-én létrejött a Baloldali Blokk, majd 7-én tömeggyűlés és tömegtüntetés volt Budapesten - hatására a FKP is kénytelen volt a haladó erők követeléseit elfogadni.

Veszprém megyében^{28/} a MKP, SzDP és NPP vezetése március 5-én szintén tanácskozott. Kiadott nyilatkozatukban sikraszálltak a kormányprogram végrehajtásáért /beleértve külön hangsúllyal a közigazgatás megtisztítását/ és a részleges államosításokért. Az országos helyzettől eltérően azonban Veszprém megyében a kiskgazdák - beleértve a balszárnyat is - nem is reagáltak a nyilatkozatra. Ebben is kifejezésre jutott az a tény, hogy a Független Kiskgazda Pártban Veszprém megyében az országos átlagnál erősebb volt a jobboldal. A párt

a legkülönbözőbb elképzeléseket képviselő jobboldali erők gyűjtőtáborává lett. Vezetőinek zöme kulák, bankár, pap, ügyvéd volt. Ezért március 10-én a Baloldali Blokk felvonulást tartott Veszprémben, melyen a környék üzemeinek dolgozói mellett résztvettek az ajkai és várpalotai bányászok is. A tüntetők a közigazgatás megtisztítását követelték. Pápán ugyancsak tüntetés zajlott le a közigazgatási reakció ellen. Itt Sulyok Dezső képviselő eltávolítását követelték. További tüntetések voltak Balatonfüreden, Keszthelyen, Tapolcán és Sümegen is. A kisparaszti tömegek fokozódó bekapcsolódása a tüntetésekbe az FKP megyei vezetését is tárgyalásokra kényszerítette.

A Baloldali Blokk megyei tevékenységét kedvezőtlenül befolyásolta az is, hogy a Szociáldemokrata Párt megyei vezetése jobboldali elemek kezében volt. Igen nagy volt a befolyása a két munkáspárt együttműködését akadályozó Peyer Károlynak. Így azután Veszprém megyében a Baloldali Blokk Intéző Bizottságának megalakulása késve /május végén, június elején/ történt meg.

A Baloldali Blokk fellépésének eredményeképpen országosan megindultak a közigazgatás megtisztítását előkészítő munkálatok.^{29/} 1946. április 8-9-én a Belügyminisztériumban értekezletet tartottak a főispánok, alispánok, és polgármestereknek a közigazgatás megtisztításával kapcsolatos feladataikról. Rajk László a fő tennivalók közt említette, hogy az előkészítő munkába be kell vonni a nemzeti bizottságokat, az eltávolítandók listáját megkérdezésükkel kell összeállítani. Ugyancsak ebben az időben kelt rendeletében pedig azt hangsúlyozta, hogy a népitéletekkel elmozdított tisztviselők helyzetük tisztázásáig felfüggesztettként kezelendők, és amennyiben igazságtalanságnak tűnik elmozdításuk, a helyi nemzeti bizottság véleményének kikérése után a belügyminiszterhez kell fordulni ügyükben. A nemzeti bizottságok és a hivatali vezetők egységes tevékenységének biztosítása érdekében

a belügyminisztérium főmegbizottakat küldött a megyébe.

A MKP - a Baloldali Blokk megfelelő funkcionálásának biztosítása végett - aktivizálta a nemzeti bizottságokat is. /Itt lényegében a MKP 1945. november 22-i ülésén elfogadott "kombinált" harci módszert alkalmazták: az egyszerre alulról és felülről történő nyomás eszközét./ A NB-k szerepe e harcban igen jelentős volt, mivel alulról jövő tömegnyomás szervezésével, gyorsították a közigazgatás megtisztítását és hozzájárultak a Baloldali Blokk kormánypozícióinak megerősítéséhez is. Ez utóbbi eredményük következtében a MKP vissza kívánt térni a korábbi /a KÜB progfamban is meghirdetett/ gyakorlathoz:^{30/} a központi hatalmi szervezetben, pártközi értekezleteken igyekezett elsősorban újabb, a demokratikus fejlődést szolgáló eredményeket kivívni. Ez tükröződött Rákosi Mátyás, a MKP országos funkcionáriusának 1946. március 24-25-i értekezletén elmondott beszédében is. Összhatását tekintve azonban ez a koncepció a nemzeti bizottságok tevékenységének visszaesését, majd elsorvadását is maga után vonta.

A B-listázások lebonyolítását az 5000/1946. M.E.sz. rendelet szabályozta.^{31/} A közigazgatási apparátus létszámát az 1937/38. költségvetési év tisztviselőinek 90 %-ában maximuma. Célkitűzéseit tekintve döntő mértékben politikai szempontok vezették. Jól érzékelhető ez az elbocsátási indokok sorrendjében is /1. Nem szolgálja a demokratikus fejlődést, 2. Hivatali szorgalom és rátermettség hiánya, 3. Nélkülözhető./ ill. a 2. § 10. pontjában. /Az 1944. december 22 után alkalmazottaknak maximum 10 %-a bocsátható el - ezzel az ujonnan alkalmazott tisztviselőket kívánta védeni a reakció "szakszerütlenség" vádjával szemben/.

Országosan /június első felében/ 652 B-lista bizottság alakult, ebből 291 a belügyi tárcánál, ahová az önkormányzatok is tartoztak, 223 bizottság foglalkozott a vidéki közigazgatási, a vármegyei és a városi üzemek apparátusának megtisztításával, 67 a budapestivel. Ez utóbbiak tevékenységének ered-

ményeként 20507 személyből 4944 főt bocsátottak el /2331-et a demokratikus szellem hiánya miatt/. A vidéken működő bizottságok közül 47 adatai ismertek. Ezek szerint 10.104 elbírált tisztviselőből 3325-öt bocsátottak el. /A jobboldal tehát nem tudta megakadályozni az elbocsátásokat./

A randelet a nemzeti bizottságoknak javaslattevő jogot biztosított. Belső erőviszonyaiktól függően e munkába mind országosan, mind a megyében be is kapcsolódtak. Szerepük fontos volt azért is, mert a reakció igyekezett zavart keltetni. /Azt hiresztelték, hogy a MKP ezzel "párturalmát" kívánja a közigazgatásban biztosítani./ A kisközpárti jobboldal képviselői is népgyűléseken, sajtójukban támadták a B-listázást. Főleg a "szakszerűség" elvét hangoztatták. Pl. dr. Cs. L. kisközpárti államtitkár Pápán /1946.márc./ tartott nagygyűlési előadásán kifejtette: "... a politikai megbízhatóság nem lehet az elbocsátás kritériuma. Tekintetbe kell venni a szakértelmet és a nélkülözhetetlenséget is."32/

A Veszprém megyei nemzeti bizottságok tevékenységét - az országoshoz hasonlóan - aktivitás jellemezte. A veszprémi nemzeti bizottság a 15 legreakciósabb tisztviselőt állásvesztésre javasolta. Eredményes volt több községi nemzeti bizottság tevékenysége is /Pl. Nyirád, Noszlop, Köveskál, Adásztevel, Balatonalmádi stb./ A reakció azonban itt is - az igazolási eljárásokhoz hasonlóan - ismét mentési akcióba fogott. Ennek kimenetele helyileg a nemzeti bizottságok belső erőviszonyaitól illetve politikai érettségüktől függött.33/

A B-listázások komoly eredményeket hoztak Veszprém megyében a vármegyei és városi tisztviselők közül 108-at azonnali hatállyal felfüggesztettek. A községi nemzeti bizottságok többsége azonban Veszprém megyében a köztisztviselők minősítésénél nem állt hivatása magaslatán. Épp ezért joggal állapíthatta meg a MKP Veszprém megyei II. konferenciája még 1947. március 9-én is: "A községekben még mindig igen sok a reakciós és nyugatos, aki a régi horthysta szellemben basás-

codik." Egyben feladatul is szabta, hogy ezek helyébe "...demokratikus gondolkodású tisztviselőket kell alkalmazni a nép fiaiból".

A közigazgatás megtisztításánál a jobboldali erők - a helyenként elért sikereik ellenére is - csatát vesztek. Ezt ellentámadással próbálták ellensúlyozni az önkormányzati testületekben /sőt helyenként a nemzeti bizottságokban is/. Az 1945-ös országos választásokon kialakult választási eredményeknek m e g f e l e l ő arányban követeltek maguknak helyet. Ez a követelés már az 1945-ös választásokat közvetlenül követően is megfigyelhető volt, de erősebb hangsúlyt 1946. április-májusában kapott. Ekkor ugyanis a B-listázások során nyilvánvalóvá vált az önkormányzati testületi pozíciók jelentősége, másrészt az országosan vereséget szenvedett reakció megpróbált a szervezetben erős vidéki hadállásokat kiépíteni, hogy a későbbiekben az országos pozícióit is újra megerősítette. E törekvésekre Veszprém megyében is több példa volt.^{34/}

Épp ezért az elkövetkező időszakban éles harc folyt a bal- és jobboldali erők között. Az utóbbi minden erővel a nemzeti bizottságok /mint "partikuláris" érdekeket képviselő szervezet/ tevékenységi körének csökkentésére ill. az önkormányzati testületek és apparátusuk szerepének növelésére törekedett.

x x x

Az MKP álláspontját az önkormányzatokról és a közigazgatásról, részletesen elemezte a párt III. kongresszusa.^{36/} Fő feladatnak a helyi állami szervek feudális maradványainak felszámolását tekintette. Egyben hangsúlyozta: h a s z ü k s é g e s , a párt a jövőben is élni fog a tömegmozgalmak eszközével.

Hogyan alakult a j o b b o l d a l i erők politikai tevékenysége?^{37/} Alapelveiben változatlan volt: a régi önkormányzatok minimális módosítással történő visszaállítása és mielőbbi önkormányzati választások ill. a közigazgatási apparátus megtisztításának meggátlása volt a fő céljuk. Neheztette ellenük a harcot, hogy sokszor objektíve jószándéku erők /pl. a FKGP balszárnya/ is úgy értékelték: az önkormányzati választásokig a nép csak k i v ü l r ő l nézi, hogyan döntenek r ó l a . Az önkormányzati választások megtartásának sürgetésével illetve a B-listázásoknál a "szakszerűséggel" szemben ható " e g y e s pártok szempontjainak" érvényesülésére való hivatkozással a FKGP jobbszárny helyi pozíciókat kívánta megerősíteni. Különösen az önkormányzati választásoknál számítottak az 1945. évi országos eredményeknél is nagyobb sikerre.

A PDP szintén az önkormányzati választásokat sürgette és a "szakértelemre" hivatkozta fellépett az államapparátus megtisztítása ellen - csekély tömegbefolyásukkal összefüggésben azonban befolyásoló szerepet nem tudtak kifejtetni.

A legélesebb támadásokat a koalíción kívüli erők indították. A Sulyok Dezső vezette Szabadság Párt A Nemzetgyűlés 1946. július 24-i ülésén kifejtett programjában az "autonom önkormányzat", a "kisebbség jogainak tiszteletbentartása" mellett szállt síkra, elítélve a B-listázásokat, melyek szerintük a "szakemberek" tevékenysége helyébe: "a tanulatlanság nehézségeivel küzdő m ű k e d v e l ő k " próbálkozásait eredményezte. Felléptek az ellen is, hogy a falut "k l i k - k e k é s b i z o t t s á g o k " képviseljék. /Hasonlóan nyilatkoztak e kérdésekről Dénes István, Slachta Margit, Palinay Ferenc képviselők is.

Az előzőekben kifejtettek Veszprém megyében is érvényesültek. Itt a FKGP jobboldala erős volt. Csermői György, a FKGP veszprémi szervezetének pártelnöke így nyilatkozott: "Buda-pest lakosságának az önkormányzat megadása annyira fontos

volt, hogy a községi választásokat a nemzetgyűlési képviselői választások előtt meg kellett tartani, de a z o r s z á g l e g n a g y o b b r é t e g é n e k , a vidéknek ugyan-
e n t a l e h e t ő s é g e t , h o g y s o r s á n a k i n t é z é s é b e b e l e s z ó l h a s s o n mindeztideig nem adták meg. Vagy
t a l á n a z a n é p r é t e g , a m e l y e k a z o r s z á g l e g n a - g y o b b t e r h e i t : a mindennapi kenyér előteremtését
é s a j ó v á t é t e l i t e r h e k l e g n a g y o b b r é s z é t v i s e l i , n e m s z o l g á l t r á , h o g y s o r s á n a k i r á - n y i t á s á b a b e l e s z ó l h a s s o n ? " /kieme-
l é s e k : t ő l e m : B . B n é / , A F K G P . m e g y e i l a p j a p e d i g u g y n y i l a t - k o z o t t : a p á r t j e l e n t i a t ö b b s z e g i e r ő t é s é l n i i s f o g h a t a l m á - v a l .

A Magyar Közösség összeesküvésének leleplezése új politi-
k a i h é l y z e t e t t e r e m t e t t . A z F K G P k o n c e p c i ó j á b a n a z o n b a n m i n d - e z n e m j e l e n t e t t a z o n n a l i v á l t o z á s t , c s u p á n a t á m a d á s o k h a n g - j a " s z e l i d ü l t " . E z é r t m é g 1947. é v i p r o g r a m j u k b a n i s s z e r e - p e l t : n e m m o n d a n a k l e t á v l a t i l a g a t ö b b s z e g i e l v e n a l a p u l ó " a k o a l i c i ó s r e n d s z e r t ő l f ü g g e t l e n " k o r m á n y z á s r ó l . A t e r v e z e t I V . f e j e z e t e h a n g s u l y o z t a : a z ö n k o r m á n y z a t o k a t a t ö b b s z e g i e l v a l a p j á n k e l l v á l a s z t a n i . A k ö z i g a z g a t á s b ó l p e d i g k i k i v á n - t a k a p o c s o l n i a " p á r t p o l i t i k a i " s z e m p o n t o k a t i l l e t v e e s e t l e g e s j ö v ő b e l i l é t s z á m c s ö k k e n t é s e k n é l e l s ő h e l y e n a B - l i s t á z á s o k u t á n f e l v e t t e k e t k i v á n t a e l b o c s á t a n i . 1947. n y a r á r a a z o n b a n a F K G P - n b e l ü l e g y r e i n k á b b e l ő t é r b e k e r ü l t e k a b a l o l d a l i , v a g y l e g a l á b b i s a r e á l p o l i t i k á t k é p v i s e l ő e r ő k .

Az 1947. évi választások tükrözték a politikai erővi-
s z o n y o k b a v é g b e m e n t k e d v e z ő v á l t o z á s o k a t . U g y a n a k k o r j e l e z - t é k : m é g i g e n e r ő s t ö m e g b e f o l y á s s a l b i r n a k a r e a k c i ó e r ő i i s . A z o r s z á g o s á t l a g n á l i s m a g a s a b b e r e d m é n y e k e t é r t e k e l p l . V e s z p r é m b e n m e g y é b e n i s . ^{38/}

Az önkormányzatok és a közigazgatás demokratikus reform-
j á r ó l a v á l a s z t á s o k a t k ö v e t ő e n á t m e n e t i l e g i n k á b b c s a k á l t a - l á n o s s á g o k b a n e s e t t s z ó . I s m é t e l ő t é r b e 1948 e l e j e - k ö z e p é t ő l k e r ü l t a k é r d é s . E k k o r m á r a m e g e r ő s ö d ö t t b a l o l d a l i e r ő k a

gyökeres reform előkészítésén dolgoztak, a jobboldali erők viszont megpróbálták e szerveket utolsó védelmi állásként felhasználni. Az 1947/48. évi belügyi költségvetési vitában^{39/} /1948. febr./ Rajk László hármaskör alapelvei érvényesítését tartotta szükségesnek a reformnál: szerkezeti változásokat jelentsen, további személyi cseréket eredményezzen, a központi hatalomnak ne "ellenpólusa", hanem "együttműködő" szerve legyen. A MKP nézeteivel lényegében megegyezett a SzDP és NPP képviselői által kifejtett vélemény is. Adorján József, az FKGP képviselője viszont demagóg módon követelte az önkormányzati választásokat. A koalíción kívüli pártok a "tisztá demokrácia" jelszavával léptek fel és tiltakoztak a polgári, kispolgári érdekeket sértő "munkás-paraszt" demokrácia ellen. Álláspontjuk lényege: a népi demokrácia helyett nyugati mintájú polgári demokráciát kívántak megvalósítani.

Az MDP I. /egyesülési/ kongresszusa és az itt elfogadott programnyilatkozat^{40/} is kiemelte az önkormányzati reform illetve a közigazgatási tisztviselők összetétele megváltoztatásának fontosságát.

Témánk tekintetében jelentős a kongresszusnak az a célkitűzése, hogy még az ősz során a Függetlenségi Frontot át kívánták szervezni "...a pártok laza együttműködése helyett a demokratikus erők összefogására", hogy kiküszöböljék a káros pártversengést. Az új szerv a demokratikus pártok mellett magába kellett foglalja a különböző társadalmi szervezeteket is.

Ez lényegében a hatalom megragadásából következően megváltozott tartalmu és formájú osztályharc és szövetségi politika igényeinek megfelelő szervezeti forma létrehozását szolgálta. Bár a MDP programnyilatkozatában szerepelt már az osztályharc éleződésével kapcsolatos hibás tétel, de ez akkor még nem birt alapvetően befolyásoló erővel. Az átszervezendő Függetlenségi Fronttal kapcsolatban helyes az az álláspont, hogy az MDP programja helyett új akcióprogram elfogadása szükséges, másrészt viszont már ekkor elgondolkodtató a prog-

ramnyilatkozat azon megállapítása, mely a pártok laza, koalíciós együttműködésével az "egységes tömegszervezetbe" tömörítést állítja szembe. Ez bizalmatlanságot, türelmetlenséget tükröz. Nem tartjuk ugyanakkor elfogadhatónak az osztályszövetség lehetséges két formájának megjelölését, sőt bizonyos mértékig mechanisztikus szembeállítását. A megjelölt "két forma" ugyanis nem szükségképpen kell vagylagosan felvetődjön, sőt véleményünk szerint a helyes megoldás épp kombinálásukat igényelné. A koalíciós pártok megtartva önálló létüket, tömörülnének a népfrontban. Ez utóbbinak lennének a helyi szervei a nemzeti bizottságok, biztosítva e szervek érdemi működését azáltal, hogy az egyes pártok szoros együttműködése a legalsó foktól kezdődően megvalósulna. Ez egészülne ki az állam helyi szerveiként a tanácsok rendszerével.

Ami a nemzeti bizottságok szerepét illeti, még 1948-ban is úgy tűnt, hogy hosszabb távon funkcionáló szervek maradnak. Értékes ilyen szempontból Deszkás Jánosnak a nemzeti bizottságokról a "Falú és Város Könyvtára" sorozatban megjelent kötete,^{41/} amely úgy foglalt állást, hogy f o k o - z o t t a n szükség van rájuk a népi demokrácia védelme és fejlesztése terén. Deszkás János a nemzeti bizottságokat, olyan szervezeteknek tekintette, melyek "...egész állami életünknek demokratikus ellenőrzői és a dolgozó nép kezdeményező erejét képviselik a közvélemény és az állami vagy önkormányzati szervek felé." Megállapította: "...ha tapasztalunk is hibákat a nemzeti bizottságok működésénél, ez nem jelenti azt, hogy meg kell őket szüntetni, hanem ellenkezőleg, a konkrét hibák kiküszöbölésével el kell érni azt, hogy a bizottságok maradék nélkül meg tudjanak felelni hivatásuknak." A szerző nem értett egyet azzal, hogy a nemzeti bizottságok hatáskörét szabályozzák, de szükségesnek tartotta - helyesen - összetételük megváltoztatását és annak szabályozását, hogy a közigazgatási szervek milyen mértékben kötelesek a nemzeti bizottságok határozatait végrehajtani.

Deszkás álláspontja ebben az időszakban lényegében egybeesett a párt álláspontjával. 1948-ban országosan meg is történt a nemzeti bizottságok átszervezése, amit részben az indokol, hogy e szervezetekben sok olyan delegált is volt, aki már nem az őket kiküldő párthoz tartozott, illetve pártja már nem működött az adott településen. Részben pedig azért vált szükségessé az átszervezés, mert az MDP megalakulása következtében rendezni kellett az egységes munkáspárt képviselőit is. /A rendelkezés szerint a pártegyesülést követően a többi párthoz viszonyítva dupla arány illette meg. A koalíciós pártok mellett képviseltette magát a Szakszervezet, a FÉKOSZ és az UFOSZ is összesen 3 taggal, akiket mindhárom szerv léte esetén a szakmaközi bizottság jelölt ki./

A nemzeti bizottságok átszervezése 1948 tavaszán vette kezdetét.^{42/} A Veszprém megyei Nemzeti Bizottság még április közepén olyan határozatot hozott, hogy április végéig át kell szervezni a megye nemzeti bizottságait, részben azért, hogy a nem megfelelő elemek kikerüljenek belőle, részben hogy mozgékonyabbá, életképesebbé váljanak. Maga az átszervezés több hónapig tartott és sikerrel zárult. A MDP vármegyei bizottsága joggal állapította meg: "Az újjáalakított Nemzeti Bizottságok 96 %-a megfelel a demokrácia követelményeinek és befolyásuk alatt vannak".

Az újjászervezett nemzeti bizottságok tehát összetételük alapján is alkalmassá váltak arra, hogy a Függetlenségi Front átszervezésével létrehozandó Függetlenségi Népfront helyi szerveivé váljanak. A helyes lépést az jelentette volna, ha az MDP programnyilatkozatában a népfront létrehozásáról foglaltak első intézkedéseként a nemzeti bizottságok átszervezése az egész országban a Népfront összetételnek megfelelően befejeződik, majd e szervekre épülve alulról felfelé egy életképes, tényleges tevékenységet végző, többpártrendszeren alapuló országos népfrontszerv jön létre. Ezt indokolta volna az a tény is, hogy a nemzeti bizottságok tevékenysége is fellendült ebben az időben a helyi önkormányzati testüle-

tek átalakításában kifejtett munkák során.

Az MDP elképzelései szerint, már 1948 őszén létre kellett volna hozni az új, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot felváltó népfronttömörülést. Erre azonban végül csak 1949. február 1-én került sor, s nem is az eredetileg nem hibátlan elképzelések jegyében. A Függetlenségi Népfront létrehozásának módja, körülményei szorosan összefüggtek a MDP koncepciójában 1948-49 fordulóján gyors ütemben végbemenő változásokkal. 1948 szeptemberben, az MDP oktatási konferenciáján Révai József még úgy foglalt állást,^{43/} hogy a MDP-n kívül "... a többi demokrata pártnak is gyökerei vannak a néptömegekben." Ez az egyesülési kongresszushoz képest is pozitívabb álláspont volt, mely az új népfrontösszefogást a nemzeti sajátosságok figyelembevételével, a többpártrendszer megőrzése mellett tartotta megvalósíthatónak.

A fentiekkel szemben a MDP KB-nek 1948. november 27-i ülésén Rákosi Mátyás zárszavában már azt hangsúlyozta: "szövetségben vagyunk, de a szövetségesek likvidálására is irányt kell venni..." A KV ülést követően egyre inkább mérhető, hogy a pártvezetés népfront-koncepciójában a hibás elemek felerősödtek és győzelemre jutottak. Ez a folyamat a szocializmus építésében az általános törvényszerűségek és a nemzeti sajátosságok viszonyának hibás értelmezéséből következett, és szorosan kapcsolódott mindehhez a tömegek forradalmi szerepének egyre erősebben jelentkező lebecsülése ill. az ennek megfelelő gyakorlat. Zsilák András elemzése pontosan rámutat, hogy a népfront koncepcióban jelentkező fordulat fő oka a proletárdiktatura dogmatikus értelmezésében keresendő, hogy a pártvezetés a népi demokratikus út és a proletárdiktatura közötti vélt ellentmondást - szemben a korábbi állásponttal, mely a népi demokratikus országokban a proletárdiktatura szükségességét vonta kétségbe - a népi demokratikus út sajátosságainak megkérdőjelezésével próbálta feloldani.^{44/}

A Szabad Nép 1949. január 16-i számában Rákosi Mátyás bírálatot gyakorolt az olyan nézetek felett, melyek "...tulságosan kihangsúlyozták azt, ami megkülönböztet a diktatura szovjet formájától." Ez utóbbi bírálat nyilvánvalóan Révai nézetei ellen irányult.

Erre az időszakra már Révai koncepciójában^{45/} is változás figyelhető meg, de nézeteiben gyökeres változás a KB 1949. március 5-i ülésén következett be, ahol önkritikát gyakorolt. Korábbi nézeteiben hibaként említette, hogy azokban a Szovjetunió fejlődésétől eltérő vonások a szükségesnél nagyobb hangsúlyt kaptak. Helyesen ismerte ugyan fel, hogy nem lehet a szocializmusba a proletárdiktatura megkerülésével eljutni, s a népi demokrácia a proletárdiktatura sajátos formája, ahol a munkásosztály szintén nem osztja meg a hatalmat. Kiegészítette azonban mindezt olyan hibás gondolatokkal - s ebben már a szovjet tapasztalatok mechanikus másolása jelentkezett -, hogy "Formálisan nálunk is vannak még elemei a hatalom és a vezetés megosztásának... m a m é g /kiemelés tőlem: B.Bné/... megosztjuk a vezetést más pártokkal." Lényegében ez az álláspont a többpártrendszert úgy ítélte meg, mint a korábbi munkásparaszt demokratikus diktatura formai csökevényét, mely "maradvány" rövid időn belül felszámolandó.

A párt politikájában jelentkező szektás hibák jól érzékelhetők a fent említett MDP KV ülésén Rákosi beszámolójában és zárszavában. A nyilvánosság elé nem került szövegben egyértelműen megfogalmazta: a Népfront létrehozásának célja az egypártrendszer kialakításának segítése. Ez a felfogás a Szovjetunió speciális fejlődési sajátosságainak - hibásan - általános törvényszerűségként értelmezéséből szükségképpen következett.

A MDP vezetése politikai koncepciója változásának következményeként a népfront értelmezésének módosulásával egyidejűleg -, változott a nemzeti bizottságok szerepének megítélé-

se is. A MDP KV-a Oktatási Osztály egyik kiadványa^{46/} 1949 elején összehasonlította a régi rendszer és a népi demokrácia önkormányzati szerveit. Ez utóbbival kapcsolatban hangsúlyozta, hogy azt a dolgozó nép képviselői alkotják. De a tömegek ezen túlmenően "A n e m z e t i b i z o t t s á g o k o n , falvakban a falusi dolgozók hatalmas tömegszervezetein keresztül jelentős befolyást gyakorolnak a közügyek vezetésére." /Kiemelések tőlem: B.Bné/, Ez az anyag tehát még egyáltalán nem látta szükségesnek a nemzeti bizottságok felszámolását, bár a népfront átszervezése több hónapja felvetődött, sőt folyamatban volt. Ugyanakkor a megfogalmazás nem szólt arról, hogy a munkáshatalom kivívása után várnak-e még feladatok a nemzeti bizottságokra. A fenti dokumentum megjelenését követően azonban és ezzel szöges ellentétben egész rövid időn belül sor került a nemzeti bizottságok felosztatására. Ez az intézkedés szorosan összefüggött a népfront szerepének hibás értelmezésével. Ha a népfrontot a pártvezetés átmeneti és formális szervnek tekintette, nem kívánhatta ennek helyi szerveit sem ténylegesen funkcionáltatni. A népfront szerepének hibás értelmezéséből adódóan az amugy is hatásköri nehézségekkel küzdő nemzeti bizottságok formális fenntartásának - az adott helyzetben - már nem volt gyakorlati jelentősége.

1949. február 1-én megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront Ideiglenes Országos Tanácsa^{47/}, amelyben a MDP, FKP, NPP, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége, MNDSz, Magyar Ifjúság Népi Szövetsége tömörült. 1949. február 29-én csatlakozott még hozzá a Radikális Demokrata Pártszövetség, majd március 3-án a PDP és a Radikális Párt egyesülésével létrejött Magyar Radikális Párt. Azzal összefüggésben, hogy a népfront a többi párt elsorvasztását szolgálja, a tömegszervezetek kezdettől nagyobb súlyt kaptak benne arra hivatkozva, hogy

nemcsak egy-egy párt tagjait, hanem a pártonkívüliek széles tömegeit is tömörítik.

A népfront létrehozását követően országosan megkezdődött alapszervezeteinek, a megyei, városi és községi Népi Bizottságoknak a létrehozása, amelyek küldötteiből március 15-re összehívták a kongresszust, ahol megvitatták a programot és megválasztották az Országos Tanácsot.

A Népfront I. kongresszusára készülés jegyében 1949. február 15-én Veszprémben is megalakult a Függetlenségi Népfront megyei Népi Bizottsága és megkezdődött a községi népi bizottságok létrehozása. A népi bizottságok létrehozásának szükségességét Veszprém megyében április 3-án ismertették taggyűléseken. Számszerűen megyénkben 170 népi bizottság alakult, amelyek összetétele lényegében megegyezett az országos képpel. Így alakult ki a Veszprém megyei népi bizottságok tagjainak pártállás szerinti összetétele:

MDP	656	68,75 %
FKP	165	17,30 %
NPP	113	11,84 %
Pártonki- vüli	20	2,10

Összesen: 954

A népi bizottságok tagjainak összetétele társadalmi-politikai képviseletük szerint a következő volt:

MDP	413	
FKP	138	
NPP	92	
DÉFOSz	142	/ebből MDP 91, FKP 25, NPP 20, Pkivüli 6/
MNDSz	71	/ebből MDP 67, FKP - , NPP - , Pkivüli 4/
MINSz	73	/ebből MDP 63, FKP 1, NPP 1, Pkivüli 8/
Szaksz.	24	/ebből MDP 22, FKP , , NPP - , Pkivüli 2/

A fentiek mutatják, hogy a tömegszervezetek fontosságáról hangoztatott ama nézetek, amelyek szerint a pártonkívüliek széles tömegeit kell bekapcsolni a népfrontmozgalomba, a gyakorlatban nem valósultak meg. A tömegszervezetek delegáltjai döntő többségükben a MDP képviselői voltak. Az adatokból kiderül az a hibás szemlélet is, hogy a MDP vezető szerepét tagjainak számszerű tulsúlyával akarták biztosítani, másrészt /de ezzel szoros összefüggésben/ a pártonkívüliek széles tömegeinek bevonása a népfront mozgalomba valójában nem történt meg. A FKP és NPP alacsony képviseleti aránya, de különösen a pártonkívüliek minimális részesedése a széles tömegek aktivizálásának, a politikai életbe bekapcsolásának hangoztatása ellenére - a gyakorlatban a MDP-n kívül állókkal szembeni erős gyanakvást fejezte ki.

Ugyanakkor azonban - minden súlyos hiba ellenére is - a szocialista társadalom politikai szerkezete kezdett épülni. A fejlődési folyamatnak ezt az alapvető lényegét érintő jellegét érzékelteti az is, hogy pl. Veszprém megye népi bizottságai tagjaiból:

munkás	24 %
paraszt	60 %
értelmiség	3 %
alkalmazott	4 %
kisip.kisker.	6 %
egyéb	3 %

Mivel a Népfront létrehozásánál szektás koncepció érvényesült és egyre inkább jelentkezett a széles tömegek aktivizálását szavakban hirdető, gyakorlatban gátló eljárás, a nemzeti bizottságokkal kapcsolatos álláspont az előbbiek függvényében változott.

A pártvezetés népfront-koncepciójában bekövetkezett szektás változás azonban a népfront helyi szerveit is csak formálisnak tekintette. Létrehozták a Népfront új, hagyományokkal nem rendelkező helyi szerveit, s ezzel a tömegkapcsolatok szélesítése, a népi öntevékenység kibontakoztatása szem-

pontjából nagyobb lehetőségeket magában rejtő nemzeti bizottságok feleslegessé váltak. Az ONB 1949. jan. 29-i ülésének határozata^{48/} kimondta: "Az ONB mérlegelve az ország politikai és gazdasági életében a felszabadulás óta végbement alapvető változásokat, s annak figyelembevételével, hogy február 1-én megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront, a Nemzeti Bizottságok történelmi érdemeinek hangsúlyozása mellett határozati-lag kimondja, hogy a Nemzeti Bizottságok február 1-ével az ország egész területén megszűnnek."

A MDP koncepciójában bekövetkezett gyökeres fordulat ~~meg~~ mutatkozott az önkormányzatok és a közigazgatás átszervezésével kapcsolatos elképzelésekben, ill. ennek gyakorlati megoldásában is.^{49/} A MDP programnyilatkozatában foglaltak alapján az országos helyzethez hasonlóan Veszprém megyében is olyan álláspont született, hogy a nemzeti bizottságok megtisztításával párhuzamosan "...a képviselőtestületek megtisztításának szükségessége alulról, a községeknél merült fel."

A MDP MB 1948. jul. 1- szept.30. közötti időre elfogadott munkaterve is első helyen említette a politikai feladatok közt a Függetlenségi Front átszervezését és ennek előkészítő munkálataiként:

"1. A községi képviselőtestületek átszervezése a megyei Nemzeti Bizottság és az alispáni hivatal segítségével."

A Függetlenségi Front Veszprém megyei Összekötő Bizottsága 1948. aug. 6-i ülésén határozatot hozott, hogy "...a pártokból kizárt, vagy nem megfelelő magatartást tanúsító képviselő tagokat a községi parlamentből hívja vissza és erre vonatkozólag a Nemzeti Bizottság ülésén előterjesztést tesz." Ezt követte a megyei NB aug. 11-i ülésének határozata a képviselőtestületek átszervezéséről, amit az 1945. évi megalakulásuk óta eltelt változások indokoltak. Ugyanakkor nem szabta meg a pártok képviselőinek arányait, azt az adott községi erőviszonyoktól tette függővé.

A helyi önkormányzatok átszervezése során megváltozott a vármegyei törvényhatósági bizottság összetétele is. 1948. második felében a különböző politikai erők az alábbiak szerint részesültek e testületben:

MDP	40
FKP	20
NPP	10

Szabad Szakszerv. 15

A községi képviselőknek az átalakítása már a megyei NB idézett határozatát megelőzően elkezdődött, az utóbbi csak meggyorsította. A helyenként éles politikai összeecsapásokat az is erősítette, hogy az FKP megpróbálta a virilisták jogait megvédeni, ill. az 1945. évi országos választási arányokhoz akart ragaszkodni. Általánosságban megállapítható: a legtöbb ellentét a pártok részvételi arányai körüli vitákból fakadt. Pl. Nemesszalókon a nemzeti bizottság állást foglalt a PDP képviselőtestületében delegált tagok kizárása mellett, sőt a képviselőtestület összetételének egyéb átalakítását is javasolta, mivel csak így látta biztosíthatónak, hogy az alkalmassá válják a haladó célkitűzések végrehajtására. A MKP, FÉKOSz és UFOSz olyértelmű javaslatát, hogy az 1947-es választások eredményei alapján alakítsák ujja a községi képviselőtestületet, a FKP arra hivatkozva sérelmezte, hogy: "Nem lehet a község legnagyobb adófizetőitől megvonni a jogot, hogy a képviselőtestületben helyet foglaljanak, virilisták mindig voltak és mindig is kell, hogy legyenek, mert ők viselik a nagy terheket". Végül azonban a baloldali erők javaslata kapott többséget azzal az indoklással, hogy "...elmúlt az idő, amikor a virilisták döntötték el a község sorsát." Mezőszentgyörgyön a nemzeti bizottság szintén az 1947. évi választások erőviszonyainak megfelelő átalakítását javasolta a képviselőtestületnek. Éles harcot kellett vívni a FMP képviselőivel, akik az 1945. évi választások arányaihoz akartak ragaszkodni, de itt is vereséget szenvedtek. Hasonló lépések történtek Mezőszilasán is, ahol a nemzeti bizottság a FMP 8 és

a NPP 3 delegáltját, azok reakciós beállítottsága miatt, nem fogadta el a képviselőtestületbe.

A nemzeti bizottságok a képviselőtestületek összetételének átalakítását figyelemmel kísérték. Veszprém vármegye és város Nemzeti Bizottsága a menetközben tapasztaltakkal foglalkozva megállapította, hogy az átalakítás nem mindenhol megfelelő, mert sok helyen találhatók még olyan képviselőtestületi tagok, akik nem hívei a népi demokráciának.

A vármegyei nemzeti bizottság határozatát követően meggyorsult a képviselőtestületek átalakításának munkája. Általában mindenhol alapelveként az 1947. évi választások erőviszonyait tekintették. Ennek megfelelően a képviselőtestületek összetétele átalakításukat követően az alábbiak szerint alakult:

Község	MDP	FKP	NPP	Szakszerv., UFOSz, FÉKOSz
1. Pápateszér	10	5	5	5
2. Csopak	9	5	5	5
3. Marcaltó	8	5	5	2
4. Nagyvázsony	6	5	5	4
5. Mezőszentgyörgy	8	3	5	3
6. Balatoncsicsó	7	6	3	-
7. Zirc	18	5	-	7
8. Nagygyimót	7	8	3	2

Általánosan jellemző, hogy a MDP mindenütt többségben van, de kivételnek tekinthető az olyan arány, mint ami Zircen alakult ki.

Mint az előzőkből is kitűnik, a koalíciós pártok között a legtöbb surlódásra az okot a képviselőtestületek átalakításánál az adta, milyen legyen az egyes pártok arányszáma a szervezetekben. Így ellentétek jelentkeztek pl. Csetényben a MDP és NPP. Suron a FKP és a NPP, Bakonyszentkirályon és Bakonyszombathelyen a MDP és a FKP között. Ezeket az ellentéteket azonban a pártok megyei vezetésének segítségével általában sikerült kiküszöbölni. A koalíció pártjaiban végbe-

ment tisztulási folyamatot az is mutatja, hogy a pozíciók és személyi kérdések tekintetében meglévő ellentétek ellenére az egyes pártok között az alapvető kérdésekben csökkent a nézeteltérés.

A képviselőtestületek átszervezése azonban csak átmeneti lépés volt. A MDP programnyilatkozata egyértelműen megszabta, hogy a helyi szervek reformjával gyökeresen át kell alakítani mind tartalmi, mind formai vonatkozásban az egész állami szervezetet. Szükség volt azonban e feladat megoldását előkészítő részreformokra is.

1948. során elkezdték az önkormányzatok átalakításával kapcsolatos első koncepciók készítését, illetve megkezdődtek az ezekkel kapcsolatos szakmai viták.^{50/} Mindezzel azonban nem szüntek meg a politikai viták. Még 1948-1949 fordulóján is összeecsapásokra került sor az önkormányzati - közigazgatási reform kérdésében. A szélsőséges jobboldali álláspontot elsősorban a Demokrata Néppárt képviselte. Reménykedve az ország egyes vidékein jelentkező befolyásukban, az önkormányzati választások megtartását sürgették még az alkotmány kidolgozása előtt, másrészt annak adtak hangot, hogy a koalíción kívüli ellenzéki pártok kapjanak lehetőséget a helyi önkormányzatokban való részvételre.^{51/}

A Demokrata Néppárt nézetét tartalmazta többek közt Barankovics István 1949. december 14-i parlamenti felszólalása, Véleménye szerint az állam "az igazságosság törvényei szerint", s nem "valami csoport, akár többségi, akár kisebbségi... érdekei szerint" kell működjék. A "valóságos népi önkormányzatok" létrejöttét olyan alapelvek megvalósításával látta elképzelhetőnek, mint a helyi szervek minél nagyobb függetlensége a központi hatalomtól, a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom szétválasztása, "minden pártpolitikai befolyás kiküszöbölése". A fentiek világosan mutatják, hogy a Demokrata Néppárt elképzelései a kérdésben a korábbiakhoz képest lényegében változatlanok.

Ugyanakkor változás figyelhető meg más pártok, így pl. az ugyancsak koalíción kívüli Radikális Párt álláspontjában. Elismerték annak szükségességét, hogy "...az elmúlt korokban általában elég rosszul vizsgázott középosztályi értelmiséget paraszti és munkás elemekkel felfrissítsük." Emellett azonban még igyekeztek érvényt szerezni "a szakképzettség követelményének" és annak, hogy ez a "kérdések" alapján és "emberséges módon" folyjon, lassított ütemben és minél kevésbé radikálisan. ✓

Inkább mérhető a változás a jobboldaltól immár megtisztult FKP álláspontjában. Kiss László 1949. január 20-i parlamenti felszólalásában hangsúlyozta a népi erők bevonásának a szükségességét a közigazgatás helyi szerveibe. Szükségesnek tartotta a közigazgatás mielőbbi reformját, s azt, hogy a jobboldali erőket eltávolítsák a helyi szervekből, s megfelelő demokratikus tisztviselőket képezzenek ki. Igéretet tett egyben arra is, hogy gondoskodni fognak arról, hogy a FKP képviselte helyileg is megfelelő kezekbe kerüljön.

Ugyanezen ülésen a NPP álláspontját Horváth István fejtette ki, megállapítva: "Közigazgatásunk még nem jó. Majdnem érintetlen a régi szerkezete, s nem változott meg teljes személyi felépítése és intézkedési módszere sem... Munkásoknak és parasztoknak a közigazgatásba való fokozottabb bevonása és az önkormányzati szervek aktivizálása folytán, további javulásra lehet számítani, Közigazgatásunknak... a szükségletek szerint gyorsan és eredményesen cselekvő közigazgatássá kell válnia." Ezt segítő tényként értékelte a Belügyminisztérium által rendezett 19 közigazgatási tanfolyamot is, melyet 1053 hallgató végzett el eredményesen. ✓

A fentiek bizonyítják, hogy - bár a közigazgatási reform konkrét megvalósulási formáját illetően 1948 végén, 1949 elején a demokratikus erők részéről is voltak még viták, részletkérdésekben eltérő elképzelések, de egységes állásponton voltak a gyökeres reform szükségességét és a néptöme-

geknek az állami tevékenységbe való fokozott bevonását illetően.

Mivel az egyesült munkáspártnak ekkor még e kérdésben helyes volt az álláspontja^{52/}, a párt a belügyminisztérium 1949. évi egyik legfontosabb feladatának a gyökeres közigazgatási reform előkészítését tekintette. Szükségeseznek tartotta azt is, hogy "...a kö z i g a z g a t á s é s a n é p i b i z o t t s á g o k h a s z n o s n a k b i z o n y u l t e g y ü t t m ű k ö d é s é b ű l k i i n d u l v a /kiemelés tőlem: B.Bné/, egyrészt a munkásság és a dolgozó parasztság szerveinek intézményes bekapcsolását biztosítsuk a közigazgatás irányításába és ellenőrzésébe, másrészt éppen ezen az úton célszerű reformmal elejét vennünk a bürokratikus elburjánzás valóban meglévő veszélyének." A közigazgatási reform egyik eszközeként fontosnak tartották a jegyzői tanfolyamok kiszélesítését is, hogy "... a jövő jegyzője politikai szempontból megfelelő és szakmai szempontból kiváló felkészültségű legyen."

Alapelvként tekintve a fentiek szellemében készült a közigazgatás átszervezésére vonatkozó 1949. január 28-i javaslat is, mely szerint: "Az új közigazgatásnak funkcióját és módszerét tekintve lényegében a tanácsrendszer elvein kell felépülnie azokkal a módosításokkal, amelyek a mai közigazgatás sajátosságaiból adódnak." Ennek megfelelően a koncepció fel kívánta használni a meglévő szervezet és személyi állomány egyes elemeit is. A tervezet szerint a hatalmi szervek létrehozása a visszahívási jogot is magában foglaló választás alapján kell történnék, de hibásan - a demokratikus centralizmus nem kellő figyelembe vételével - az alsóbb szervek választását a felsőbb szervek jóváhagyásához akarta kötni. A reform érdekében szükségesnek tartotta a területrendezést is, mely részben a vármegyék és járások számát csökkentené, részben ezek határait úgy huzná meg, hogy egyben gazdasági egységek is legyenek. A választásokat 1950-re tervezte, azt megelőzően átmenetileg a Függetlenségi Front által delegált tagokból

állnának össze a helyi hatalmi-testületi szervek.

A szektás politikai koncepció azonban fokozatosan uralkodóvá vált, bár a Népfront létrehozásakor szélesebb kör előtt ez még nem volt ismert. Ezzel függött össze, hogy a Népfrontban tömörülő pártok körében is bizakodó várakozás volt.^{53/}

Az 1949. május 16-i országgyűlési választásokon a választásra jogosultak 94,7 %-a szavazott, s ebből 95,6 % a Népfontra. Ennek eredményeként az új Országgyűlés 402 képviselőjéből munkás

174

paraszt

114

értelmiség

92

kisiparos, kisker.

2

alkalmazott, egyéb

20

A Veszprém megyei választási eredmények megegyeztek az országgal. A 176.589 választásra jogosult közül 167.437 /94,8 %/ szavazott. A szavazatok közül 160.842 /96,06 %/ a Népfontra esett. A választás eredménye kifejezte a tömegek bizalmát a szocializmus iránt.

A MDP KV-ének 1949. május 31-i ülésén Rákosi Mátyás^{54/} feladatként jelölte meg: "Politikai téren a választások után tovább visszük a nemzeti demokratikus erőket össze fogását a Magyar Függetlenségi Népfronton belül". /Kiemelések tőlem: B.Bné/. Azonban az ismert előzmények alapján nyilvánvaló, hogy a "továbbvívés", a "gyorsabb" haladás nem a Népfrontban tömörült erők összefogásának elmélyítésére, hanem az osztályharc további élezésére és a szövetségesek iránti bizalmatlanság fokozására, a többpártrendszer gyors elsorvasztására irányult. Mindez kihatott a helyi állami szervek reformjára is.

II.

A TANÁCSRENDSZER LÉTREHOZÁSÁNAK KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI ÉS A TANÁCSOK MEGALAKULÁSA

1. Az Alkotmány és az I. tanácstörvény:

Az 1949. február 1-én megalakult Magyar Függetlenségi Népfront programjában szerepeltek a helyi állami szervek és a közigazgatás átszervezésének ill. a reakciótól történő megtisztításának feladatai is. Bár ekkor az ország életét alapjában már a szektás politika határozta meg, témánkat tekintve ez még csak kisebb mértékben érvényesült.

A feladat megoldását megelőzte az Alkotmány kidolgozása.^{1/} Az 1949. május 27-i kormányülésen megalakult az ezt előkészítő bizottság. Tagjai egyetértettek abban, hogy helyi szinten tanácsi jellegű állami szerveket kell létrehozni és ezek választott testületi szerveinek hatáskörébe kell utalni a helyi gazdasági, társadalmi, kulturális élet irányítását, illetve az azonos szintű államigazgatási szervek ellenőrzését. Nem volt vita abban sem, hogy a megyék és a járások számát csökkenteni kell.

Az előkészítő bizottság javaslatát az 1949. augusztus 5-i kormányülés vitatta meg, majd a szövegtervezetet országos vitára bocsátották.

Az egész országban jelentős tömegek kapcsolódtak be a vitába, de a tanácsokkal foglalkozó részhez módosító elképzelés, észrevétel alig akadt. Ennek oka részben abban rejlett, hogy a széles tömegek az általános elvekkel egyetértettek. Kétséggkívül azonban szerepet játszott az is, hogy a tanácsok lényegével, ujszerűségével és különösen a tanácsrendszer gyakorlati megvalósításával kapcsolatban bizonytalanság, értetlenség is jelentkezett a tömegek tájékozatlanságából adódóan.

Ez utóbbit igazolja, hogy az alkotmánytervezet vitáin még a közigazgatási apparátus dolgozói is ismételten felvetették olyan kérdéseket: "...szükség lesz-e majd a továbbiakban a közigazgatási tisztviselőkre, vagy a tanácsok maguk végzik az ügyeket." Az elhangzott észrevételek közül az előkészítő bizottság elfogadta azt a javaslatot, hogy a 30 §-t egészítsék ki olyan utalással: a tanácsok megválasztásának alapelvei megegyeznek az országgyűlési képviselők választásával. Ezzel hangsúlyozni kívánták, hogy a szocializmust építő Magyarországon az országostól a községi szintig egységes alapelveken nyugvó demokratikus állami szervezet épül ki. A végleges szöveget az országgyűlés alkotmányjogi és közjogi, illetve politikai bizottsága augusztus 12-i együttes ülésén megvitatta, majd az országgyűlés augusztus 17-18-i ülése egyhangulag elfogadta. 1949. augusztus 20-án az Alkotmány - az 1949. évi XX. törvényként - életbe lépett.

Az elfogadott alkotmány mintájának - hasonlóan a többi európai népi demokratikus ország alkotmányához -, az 1936. évi szovjet alkotmányt tekintették. A többi országgal ellentétben nálunk az alkotmány megszövegezésében a nemzeti hagyományok hasznosítására nem került sor. Ez azzal is összefüggött, hogy Magyarországnak korábban nem volt alkotmánya, sőt tartósabb életű polgári demokratikus hagyományokkal sem rendelkezünk. /Vö. pl. az 1920. évi csehszlovák illetve az 1921. évi lengyel alkotmánnyal./ Az I. fejezetben kifejtetteknek megfelelően a nemzeti bizottságok létrejötte, összetétele is más volt, mint a legtöbb népi demokratikus országban. Épp ezért a tanácsok tömegkapcsolataiban jelentkező hiányosságok nem a helyi állami szervek átalakításának formájában, hanem a pártvezetés általános politikai koncepciójának szektás torzulásában gyökereztek. /Ez utóbbit erősítette, hogy tartósan érvényesülő polgári demokratikus hagyományokkal hazánk nem rendelkezett./

A helyi állami szervekkel az Alkotmány V. fejezete foglalkozott. A tanácsokat az adott területi szint kizárólagos államhatalmi szerveinek tekintette, s ennek megfelelően kiemelte választott testületi szerveinek elsőlegességét. Mindezt összekapcsolta a demokratikus centralizmus elvének érvényesítésével, a központi és helyi ill. felsőbb- és alsóbb szintű tanácsai szervek kapcsolatának szabályozásával. Az Alkotmány - alaptörvény jellegéből következően - a részletek meghatározására nem tért ki. /Pl. nem képezhette feladatát a tanácsai hatáskörök, anyagi eszközök szabályozása./

Összességében az alapelvek rögzítése helyesen történt. Két kérdésben azonban már itt hiányosság jelentkezett.^{2/} Nem érvényesítette az általános struktúrán belül a nemzeti sajátosságokat, pedig már Lenin hangsúlyozta: a szovjet rendszerrel - mint általános tapasztalattal - számolni kell, de a szovjet típus nem jelent feltétlenül az oroszországinak megfelelő szovjeteket. A másik hiányosság a "tömegszervezeti jelleg" deklarálása volt. Ez az előzővel szorosan összefüggött. Az 1917. évi forradalmak vezetésére létrejött szovjetek rendelkeztek ilyen jelleggel, de a felülről, törvényalkotói úton megvalósuló magyarországi tanácsokra ez nem lehetett érvényes. /A nemzeti sajátosságok elhanyagolása mellett hozzájárult e fogalom hibás használatához értelmezésének elvi tisztázatlansága, esetenként a "tömegkapcsolat"-al szinonimként értelmezése is./ A fenti hibák veszélye abban rejlett, hogy elméleti alapot teremtett a szektás gyakorlathoz és másolási politikához.

Mivel az Alkotmány 35 §-a a tanácsok tevékenységének részletes szabályozását külön törvényre bízta, az Alkotmány elfogadását követően elkezdődtek e törvény kidolgozási munkálatai. Mellette gyakorlati előkészítő intézkedéseket hoztak a tanácsrendszer bevezetésére.

Ezek között szerepelt a területrendezés, melyet az Alkotmány 29 §-a írt elő.^{3/} Ezt indokolta, hogy a proletárdiktatura megteremtésével az állami szervek gazdasági irányító, szervező

funkciója jelentősen megnövekedett és e követelményeknek a korábbi - feudális maradványokat őrző - területbeosztása nem felelt meg. A létrehozandó tanácsok tevékenységének hatásfokát is befolyásolta, hogy helyes alapelvek szerint kialakított területi egységeken kell gazdasági, társadalmi, kulturális irányító-szervező munkájukat kifejtteniük vagy sem.

Az 1950. február 1-től végrehajtott területrendezés a következő elveket törekedett érvényesíteni:

- A korábbi hagyományok figyelembevétele;
- Az új megyei és járási határok és székhelyük gazdasági egységet képezzen és politikai központok legyenek. Egyben vegyék figyelembe a közlekedési adottságokat is;
- Szüntessék meg a megyék területe közötti aránytalanságokat /Pl. Pest megye 1 millió kh-nál nagyobb területtel és több mint 1,5 millió lakossal rendelkezett - több megye területe viszont a 300 ezer kh-t sem érte el, ill. lakossága 150 ezer fő alatt maradt./

E helyes alapelvek érvényesítése kedvező feltételeket teremtett a tanácsok munkájához is.

A területrendezés Veszprém megyét nagymértékben érintette. Tovább erősítette - a tapolcai, sümegi és keszthelyi járások átcsatolásával - a megye ipari és üdülöhelyi jellegét. A mezőgazdasági szempontból lényeges enyingi járás elcsatolását is kompenzálták a fentiek. /Sőt a területrendezést követően a történelmi Veszprém megye 24 termelőszövetkezete helyett az új határok között 46-ra emelkedett a tsz-k száma./ Összességében a megye közel 100 községgel és 80 ezer fő lakossággal gyarapodott.

A tanácsrendszer előkészítését szolgáló egyéb intézkedések^{4/} elsősorban azt kívánták segíteni, hogy a tanács területének tényleges "gazdája" legyen. Épp ezért igyekeztek megszüntetni a párhuzamosságokat a helyi önkormányzati és a központi kihelyezett állami szervek között. /Ennek fontossága az alábbiakból is - egymástól nagyrészt függetlenül -, olyan

igazgatási szervek működtek, mint a pénzügyigazgatóság, mezőgazdasági igazgatóság, szociális felügyelőség, a népművelési igazgatási szervek, a tankerületi főigazgatóság, a munkaerőtartalékok hivatalának kirendeltsége, kereskedelmi igazgatóság, államépítészeti hivatal, tervhivatal kirendeltség stb. Pedig mind ez már a korábbihoz képest bizonyos egyszerűsítést is jelentett. Pl. a számvevőségeket már április 30-i hatállyal beolvasztották a pénzügyigazgatóságokba. Ennek első feltétele volt az egységes tanácsai vezetés és apparátus létrehozása. Elvileg a közigazgatási bizottság feladatát képezte a különböző szervek munkájának koordinálása. /A tanácsok létrehozását közvetlenül megelőző időkből, ezekben belül "gazdasági albizottság"-okat hoztak létre e feladat segítésére./

A tanácsrendszer közvetlenül előkészítő intézkedések közé tartozott még^{5/} néhány, a helyi önkormányzati tevékenységet érintő további intézkedés. Az önkormányzati testületek és egyes bizottságaik /Törvényhatósági Kisgyűlés és Közigazgatási Bizottság/ ujjászervezése 1949. őszén már nem történt meg, sőt néhány kérdésben határozathozatali jogkörüket is megszüntették. /Esetenként ez az állami szervek egységesítésének feladata mellett olyan részcélokat is szolgált, mint a gyorsabb ügyintézés, vagy a csak formálisan létező hatáskör jogi deklarálásának megszüntetése pl. a népoktatási, utügyi, közegészségügyi és kisajátítási ügyeket 1950. év I. felében alispáni hatáskörbe utalták./

Mindezek az intézkedések megkönnyítették a helyi állami szervek tevékenységét, különösen új /gazdasági-kulturális/ feladataik ellátását. A bürokratizmus elleni harcot is segítették a párhuzamosságok csökkentésével /pl. a régi megyékben mintegy 45féle szerv létezett és egy belügyminisztériumi vizsgálat tapasztalatai szerint 1949-50-ben az alsófokú közigazgatási szerveket egy év alatt 602 állandó és 974 időszakos kiállítására kötelezték. Ezek között még olyanok is akadtak, melyeket 70 évvel korábban rendeltek el, de

senki nem gondolt arra, hogy értelmüket veszítve, vissza kellene vonni az intézkedést. A vizsgálat eredményeképpen az állandó nyilvántartások számát 130-ra, az időszakai jelentéseket 306-ra csökkentették, tehát viszonylag még így is elég sok megmaradt./ Tulzottnak tekintjük azonban a Szabad Nép 1950. február 12-i számának cikkét /"Új bürokratizmus veszélye" címmel/, amely szerint a tanácsrendszer a bürokratizmust egy csapásra felszámolja. A tanácsrendszer - elvi minőségi fölénye ellenére - erre nem lehet képes. Ezt kiegészítő részszabályozások is kell biztosítsák a hatáskörök megfelelő, gyakorlati decentralizálásával - ebben az időszakban azonban a korábbi "szétforgácsolttság" helyébe egyre inkább a "tulcentralizáltság" lépett. Másrészt - az előzővel is összefüggésben -, /a főleg rendeleti úton létrehozott/ "legtökéletesebb" tanácsrendszer sem jelenthet azonnali változást.

Fenti megállapításunk több összetevő figyelembevételével történt. A közigazgatási apparátus radikális cseréje sem biztosítja ezt, hiszen csak erősen csökkentheti, de nem zárhatja ki egyes bürokratikus tisztségviselők apparátusban való megmaradását. /A szektás tulkapások e tendenciát százalékos arányban inkább növelték is!/, másrészt a népi-forradalmi káderek egy része a szakismeret hiányából fakadóan "bürokratává" válhat.^{6/} Másrészt a szervezeti formák gyökeres változtatása nem jelenti a tömegek bizalmának, a széles tömegkapcsolatok kialakulásának automatikus folyamatát. Lenin^{7/} felhívta már a figyelmet arra: "Az állam, mely évszázadokon át a nép elnyomásának és kifosztásának szerve volt, örököül hagyta ránk a tömegek óriási gyűlöletét és bizalmatlanságát minden-
nel szemben, ami állami. Ennek leküzdése nagyon nehéz feladat s csak a szovjethatalom képes rá, de attól is huzamos időt és rendkívüli állhatatosságot követel." A széles tömegek bevonása nélkül tehát mindez nem valósulhat meg. Ugyanakkor a "széles tömegek bevonása" történelmi folyamat eredménye és

nem csupán szervezeti /akár gyökeres!/ módosítás kérdése.

A tanácsrendszer bevezetése a MDP KV. 1950. február 10-i ülése^{8/} után meggyorsult. Ezt követően kormánybizottságot hoztak létre, amely 1950. március 24-én javaslatot terjesztett a Minisztertanács elé. Ezt az Országgyűlés 1950. május 10-11-i ülése vitatta meg.^{9/} A törvényjavaslatot, május 10-én, Pongrácz Kálmán terjesztette elő. A tanácsokat bürokráciamentes, népi jellegük ill. a közigazgatás korábbi kettősségét megszüntető sajátosságuk alapján értékelte. A felszólaló képviselők többsége a tanácsok pozitívumai közül azt hangsúlyozta elsősorban: a népi szervek legjobb hagyományait folytató, széles tömegkapcsolatok létrehozására alkalmas szervek lesznek. /Tehát itt még a tömegkapcsolatok "elvileg hibátlan" deklarálása valósult meg./ Hasonló állásfoglalások születtek a sajtóban is. A későbbi gyakorlat tekintetében ezen belül érdekesnek tekinthető Vas Zoltán nyilatkozata^{10/}, aki azt hangsúlyozta, hogy fokozatosan kell a tanácsokat az "ujszerű" gazdasági feladatokkal megbízni. Ez a kétségkívül - elvileg - helyes álláspont azonban a későbbi gyakorlatban eltorzult, a szaktárca - sovinizmus hatáskör - átadást gátló gyakorlatához igyekeztek sokan ürügyként felhasználni.

Nem tartjuk reálisnak - mint az előzőkben már kifejtettük - az olyan törekvéseket, melyek a nemzeti bizottságok állami szervekké válását szorgalmazták, vagy utólag lehetségesnek tartják. Ugyanakkor elfogadhatatlannak tekintjük pl. a Szabad Nép 1950. február 4-i vezércikkének /"Dolgozókkal a bürokrácia ellen" címmel/ olyan megállapításait is, hogy a népi szervekkel szemben fogják a tanácsok a közéleti tevékenységbe a széles tömegeket bevonni. A népi szerveknek - mint formának - abszolutizálásához hasonlóan - a valós helyzetet, lehetőségeket -, meghamisító, vagy legalább is figyelmen kívül hagyó álláspont ez is. Mint, már az előzőkben is jeleztük, a tanácsok tömegkapcsolatainak alakulása

/működésük első éveiben/ döntő mértékben nem létrehozásuk konkrét formáin mulott. /Sőt az ilyen jellegű "szembeállítások" történelmi realitása is hiányzott./

Az I. tanácstörvényt^{11/} 1950. május 18-án hirdették ki. Bevezető részében helyesen hangsúlyozta: olyan állami szervezetet kell kiépíteni "...amely biztosítja a dolgozók tevékeny és állandó közreműködését az államhatalom gyakorlásában és az államigazgatás munkájában, közelebb viszi az ügyintézkést a dolgozó tömegekhez és következetesen érvényesíti a szocialista törvényesség elveit." Majd 1-2. §-ában megállapította, hogy a tanácsok "...működési területükön... ellátják a gazdasági, társadalmi és kulturális vezetés feladatait, valamint általában az államigazgatás helyi tennivalóit... munkájukban közvetlenül a lakosságra támaszkodnak, biztosítják a dolgozók tevékeny részvételét, kezdeményezését és ellenőrzését az államhatalom helyi gyakorlásában."

Nem kívánjuk a tanácstörvényben rögzítettek részletes elemzését adni, tekintettel arra, hogy ezt Beér János elvégezte. Ugyanakkor a téma történész aspektusu vizsgálata szükségessé teszi néhány kérdésben álláspontunk kifejtését, amely részben vitatja, másrészt kiegészíti az említett szerző álláspontját.

Egyetértünk azzal, hogy a végrehajtó bizottságok jogkörének megállapításában a "folyamatos" átszervezés, mint praktikus szempont is szerepet játszott. Ezen tulmenően hatott a demokratikus centralizmus alapelve is, amely az adott szituációban a partikuláris érdekekkel a központi érdekeket kívánta összehangolni. Ugyanakkor nem rendezte egyértelműen a törvény és kiegészítő rendelete a tanácsok feletti központi felügyelet ügyét. Bár formailag nem történt "elvi hiba", gyakorlatilag a Belügyminisztérium irányító szerepe - a szektás politika mellett - a tulcentralizálási törekvések biztosítékát szolgálta. A központi irányítás ilymódú szabályozása és a vb széles jogköre a végrehajtó - közigazgatási oldal előtérbe

kerülését segítette. Ez az adott politikai szituációban a szektás politika gyakorlását törvényesítette.

Igaz Beér János megállapítása, hogy összefüggés volt a centralizmus fokozásának igénye ill. az apparátusi dolgozók véleménye között. /A közigazgatási apparátus dolgozói körében ténylegesen volt olyan hangulat, sőt törekvés, hogy bebizonyítsák: mivel a felelősség /felelősségrevonás/ a függetlenített, hivatásszerű dolgozók felé irányul, a hatásköröket jogosan igénylik a választott testülettel szemben./ Ez azonban csak részigazság, amelyhez két megjegyzést kell hozzáfűznünk. Egyrészt azt, hogy a tanácsi hivatalnokok e magatartását a pártirányvonal szektás torzulása erősítette. Mivel pedig a bürokrácia elidegenedési törekvéseinek a túlzott centralizmus kedvez, itt nem egyszerűen öncélú, hanem felerősített törekvésekről volt szó. Másrészt az apparátus szakmai, ideológiai színvonala, demokrácia melletti elkötelezettsége stb. mellett sem feledkezhetünk meg, hogy egzisztenciális szempontok a közvetlen termelő munkától elszakadt rétegeket az átlagnál erősebben befolyásolnak - különösen olyan szektás periódusban, ahol az egzisztenciális tényező - a gyanakvás légköréből adódóan - felfokozott mértékben jelentkezett. Ez viszont olyan "szükséghelyzet" felismerést vagy vélt felismerést eredményezett sokak körében, mely röviden arra egyszerűsíthető le: ha valamit végre kell hajtanom, mert egzisztenciám függ tőle, akkor más, /különösen a felelősségre nem vonható/ testületek ebbe ne szólhassanak bele.

Összegezve tehát az állapítható meg: az általában helyes jogi szabályozás néhány kérdésben hibás volt, vagy elősegítette a hibák elkövetését. A fő jellemzője azonban mégis csak az, hogy a helyi állami szervek működésében elvileg akkor is biztosította a gyökeres előrelépés lehetőségét, ha gyakorlatilag a nem jogi korlátok ezt gátolták. A párt helyes politikai koncepciója esetén a gyakorlat "visszajelző" kontrollja a szükséges módosításokat rövid időn belül lehetővé teszi. Mivel azonban a párt politikájában a szektás gyakorlat

érvényesült, ezért a tanácsi munkában a törvényi szabályozást jelentő keretek tartalommal való megtöltése, a konkrét gyakorlati tevékenység magán viselte a párt országos politikájának következményeit. Ez különösen nehezítette a tanácsok tömegkapcsolatainak kiépítését és fejlesztését, mivel a tanácsok fiatal, felülről létrehozott állami szervek lévén, egyébként is csak hosszabb idő alatt, fokozatosan építhették ki tömegkapcsolataikat és válhattak valóban területük gazdájává. /A pártvezetés koncepciójának következményei 1950-ben a tanácsi munkában nem jelentkeztek még ennyire világosan, mivel a tömegek várakozásteljes bizalma a tanácsok iránt részben ellensúlyozta a negatív hatásokat./

x x x x

2. Az ideiglenes tanácsok megalakulása és a tanácsválasztások:

Az I. tanácstörvény 64 §-a - a munka folyamatossága érdekében - előírta /a községi szintet kivéve/ az ideiglenes tanácsok létrehozását.^{12/} /A kiegészítő rendeletek értelmében fővárosi és megyei szinten június 15-én, a budapesti kerületi tanácsoknál, járásoknál és városoknál pedig augusztus 15-ig kellett ezeket létrehozni.

A Veszprém megyei tanácsnak 81 tagja volt. Az alakuló ülésen kiemelt hangsúlyt kapott a tanácsok tömegkapcsolatai ápolásának fontossága mellett a gazdasági feladatok ellátása ill. a bürokratizmustól mentes ügyintézés. Néhány további kérdésre is történt utalás: pl. a helyi erőforrások fokozott feltárásának fontosságára, a kereskedelmi hálózat fejlesztésének szükségességére, de mindez már itt összekapcsolódott a begyűjtési kötelezettségek teljesítésével.

A járási és városi ideiglenes tanácsba jelölt tagokat a megyei népfrentbizottság - egy kivétellel - 1950. augusztus 5-i ülésén elfogadta. /Az elutasított személy - a pápai járásból -, a II. világháború után korábbi reakciós tevékenysége

következtében internálva is volt./ Az alakuló ülésen a devcséri járásban a végrehajtó bizottságba jelölt egyik tag alkalmasságát egy hozzászóló kifogásolta - ezt azonban a többi tanácsstag elutasította.

Az alakuló tanácsüléseken a központi és helyi érdekek elvszerű összeegyeztetése kapott hangsúlyt. Ugyanakkor a begyűjtést itt már legfontosabb feladatként határozták meg.

A nemzeti sajátosságok jószándéku keresése fogalmazódott meg Veszprém város alakuló tanácsülésén. Itt az MDP városi titkára külön hangsúlyozta a "nemzeti hagyományok" fontosságát. Egyben a nemzeti bizottságok és egyéb népi bizottságok legjobb tapasztalatainak hasznosítására kívánta a testületet ösztönözni.

Az ideiglenes tanácsok tevékenysége^{13/} különösen fontos volt a tömegkapcsolatok tekintetében. Bár munkájukat az országos szektás politika mellett az is nehezítette, hogy községi szinten nem voltak még tanácsok, feladataikat általában jól oldották meg. Veszprém megyében is helyi erőforrásokat tárták fel /pl. kisebb kőbányák üzembehelyezése, téglagyár Borsosgyőrön és Keszthelyen, mészégető Márkón, Tapolcán és Várpalotán stb./

Az agrárpolitikai feladataik végrehajtásában nem kis nehézségeik voltak. Ezek jelentős része a tanácsokon kívülálló, hibás országos koncepcióból adódott. A tanácsok e politika legközvetlenebb gyakorlati végrehajtói voltak. A begyűjtési és tsz szervezési feladataik rontották tömegkapcsolataikat. Ebben az időben a megye 25 községében /ez 1170 dolgozó parasztot érintett/ végeztek tagosításokat.

Az ideiglenes tanácsok törekedtek a lakossági ügyek intézésének javítására. A bürokratikus ügyintézés ellen kampányt indítottak. Ennek során derült például fény arra, hogy a megyei pénzügyi osztályon kb. 2000 elintézetlen akta található. A sürgős és jogos igényeket igyekeztek a lehetőségekhez képest kielégíteni. /Badacsonytördemic bányatelepre bevezették a villanyt és gyors segítséget nyújtottak a borszörcsöki

tűzkárosultaknak, stb./ A tömegkapcsolatok kiépítése érdekében szorgalmazta a keszthelyi járási tanács a községekben fogadónapok tartását. Ez utóbbi törekvés azonban ekkor még nem volt a megyében általános.

Az eredmények mellett hibák is adódtak a munkában. A központi előírás következtében szinte minden vb-ülésen napirenden szerepelt "a begyűjtés és az aktuális mezőgazdasági munkák állása". Pl. a sümegi járásban /de bármely más járást megvizsgálva hasonló eredményre jutunk/ az 1950. augusztus 18-tól október 27-ig/ az un. "vegyes" ügyeket nem számítva/, az ideiglenes járási tanács vb által tartott ülések napirendi pontjainak 59,9 százaléka a begyűjtéssel és az őszi mezőgazdasági munkákkal foglalkozott. Ha ehhez hozzávesszük még az október 22-i tanácsválasztások előkészítésével foglalkozó napirendeket /20 százalék/, akkor azt tapasztaljuk, hogy minden egyéb kérdés tárgyalására a napirendek 20,1 %-a jutott.

Ez két szempontból volt káros. Egyrészt más, ugyancsak igen lényeges kérdésekre nem jutott elég idő. Másrészt - a mezőgazdasági munkák állandó napirenden tartása következtében - a tanácsi munkának ez a lényeges feladata egyre inkább formálissá, "rutinmunkává" lett. Az egyes üléseken ugyanis mindig "az egész kérdést" tárgyalták. Így azután a tennivalókat csak általánosan körvonalazták ahelyett, hogy egy-egy alkalommal a munkák egy-egy részproblémáját tárgyalták volna meg és hoztak volna döntést az adott témában. Hiányosság volt az is /járási és városi szinten/, hogy a vb elnök kezéből a vezetés átcsúszott a titkárába. Máshol a pártonkívüli elnökhelyettest, illetve elnököt nem vonták be megfelelően a munkába, mert nem ismerték fel a pártonkívüliekkel való megfelelő kapcsolatok kiépítésének fontosságát. Találkozni azzal is, hogy a megyei tanács vb a járási tanács megkerülésével közvetlenül helyezett át pedagógusokat. A hivatalos út be nem tartása azonban előfordult a másik oldalon is: községi és járási tisztviselők nem egyszer a megyei tanács megkerülésével küldtek felterjesztéseket a Belügyminisztériumba.

Mivel az ideiglenes tanácsok csak rövid ideig, átmeneti jelleggel működtek, hiba volna messzemenően általánosító következtetéseket levonni munkájukra, tömegkapcsolataik alakulására vonatkozóan. Ehhez az elemzéshez csak az 1950-1953 közötti időben működött, választott tanácsok munkája szolgáltathat kellő alapot. Ebből folyóan itt és most csak az ideiglenes tanácsok munkájának egyetlen területével, a tanácsválasztások előkészítésével és lebonyolításával foglalkozunk részletesebben!^{14/}

A Minisztertanács 1950. augusztus 4-i ülésén - az igazságügyminiszter előterjesztésére - törvényerejű rendeletet fogadott el a tanácsválasztásokról. /1950. 31.sz.tvr./^{15/} Ennek értelmében a tanácstagokat a lajstromos rendszer alapján választják. Ez a döntés több szempontból is helytelen volt. Részben azért, mert nem tette lehetővé, hogy a választók egy-egy nem megfelelő jelölt személye ellen szavazhassanak, mivel vagy az egész listát kellett elutasítani, vagy a nem kívánt személyt is elfogadni. Volt e rendszernek más, a jövő hosszabb távú munkáját is közvetlenül befolyásoló hatása. A lajstromos rendszerrel választott tanácstag nem kötődött valamely konkrét választási körzethez. Ez is gátolta a választók és választottak szoros kapcsolatának, s ilyen értelemben a tanácsok hatékony tömegkapcsolatának kialakulását. Az egyik körzethez sem kötött tanácstagok nem érezhették igazán magukénak egy-egy kisebb terület gondjait, sőt egyes tanácstagoknál éppen ez a körülmény csökkentette a felelősségérzetet is. A lajstromos rendszer mellett a nem megfelelő tanácstagnak a választók általi kezdeményezett visszahívása csak elvileg volt biztosított. Az ilyen szabályozás a "jó tanácstag" ellenére sem tudott olyan közvetlen kapcsolatot kialakítani választói-

val, mint adott választói kerülethez való szoros kötődés esetén.

Az előzőkből következik már a kérdés "másik oldala" is: a választók sem érezték igazán magukénak egyik tanácstagot sem, vagy csak kivételesen, ritkán. Így a jogi szabályozás sem tette lehetővé a választók és választottak komolyabb, közvetlen és hatékony kapcsolatának kialakítását. A jogi helyzetből eredő fonákságot még csak erősítette az e periódusban jelentkező hibás országos koncepció, ezen belül a tanácsok hatáskörének nem kielégítő szabályozása ill. az esetenkénti "rossz" jelölésekből fakadó problémák.

Hasonló irányba hatott a tv. 21. §. 2. bekezdése is, mely megállapította: "A jelölés joga a Magyar Függetlenségi Népfrontot illeti". Ezáltal a jogi szabályozás erejével eleve csökkentették a választók aktivitását illetve a jelölő gyűléseket a f o r m á l i s demokratizmus fórumaivá tették. Ez a lakosság érdekeltsége csökkentését, a tömegkontroll érvényesülésének hiányát jelentette, hiszen kizárta annak lehetőségét, hogy a tömegek s a j á t javaslataik révén esetenként módosíthassák a hibás jelöléseket. Nem változtattott a tv. előzőkben jelzett hiányosságain az a megszorítás sem - bár önmagában h e l y e s r é s z i n t é z k e d é s -, hogy a helyi szervek választásánál - az országgyűlési választójogosultságához képest előírta, hogy a választó legalább 1 hónapja az adott területen lakjon, tehát némi helyismerettel rendelkezék.

Az Elnöki Tanács által kiadott 31.tv. 26 §-a a tanácsválasztásokat 1950. október 22-re tűzte ki.^{16/} Ennek sikeres lebonyolítása érdekében központi intézkedések, rendeletek sora látott napvilágot. Különösen lényegesnek tekinthető a Belügyminisztériumban tartott értekezlet /a megyei tanácselnökök és titkárok részére/, ahol 1950. augusztus 7-én részletesen foglalkoztak az ideiglenes tanácsok munkájának megszervezésével és a tanácsválasztások előkészítésével.

Az értekezlet hatására Veszprém megye Ideiglenes Tanácsának elnöke már 1950. augusztus 8-án jelezte a Megyei Pártbizottság ülésén, hogy "konkrétan meg kell határozni" a tanácsválasztásokkal kapcsolatos feladatokat a megyebizottsági munkatervben is. Külön hangsúlyozta, hogy nem csupán "közigazgatási" feladatról van szó, hanem fontos p o l i t i k a i m u n k á r ó l , melyhez igénybe veszik a pártszervek ellenőrző, segítő tevékenységét is.

1950. augusztus 21-25. között összeállították a v á l a s z t á s i n é v j e g y z é k e k e t . A feladat megoldásánál adminisztrációs hiányosságok mutatkoztak. A zirci járás egyes községeiben csak a lakosság 50 %-át irták össze, Pápán egy egész utcát kifelejtettek az összeírásból, a devecseri járásban a jelölt vb. elnök és titkár is kimaradt a választói névjegyzékből/. Néhány helyen viszont p o l i t i k a i h i b á k is felbukkantak. Egy-kéthelyen pl. nem vették fel a választói névjegyzékbe a kulákokat. Máshol viszont ellenséges tevékenység volt észlelhető. /Csabrendeken ketten nem akarták az összeíró lapot kitölteni, mert szerintük: ezzel már le is szavaztak. Monostorapátiban is ketten megtagadták ezt, de "álláspontjukat nem indokolták meg."/

Veszprém megyében összesen 222.845 fő kapott választójogot. Kezdetben az összeírólapot kitöltötték 216.176 fő /102.467 férfi és 113.709 nő/. Ez azt is mutatta, hogy a választásra jogosultak nyilvántartásba vétele az "első menetben" csak hiányosan történt meg. Az első összeírás alapján a választójogot 1829 főtől tagadták meg. Ezek közül 1589-en fellebbeztek. /A fellebbezőkből 1569 főt a pótnévjegyzékre felvettek, 20 fellebbezőt pedig járásbírói döntés elé utaltak. Ezek közül 6 főt felvettek a jegyzékbe, 14 fellebbezést pedig elutasítottak./ A választópolgárok bejelentései alapján a választói névjegyzékbe felvettek

közül 65 főt töröltek. /13 személy esetében a bejelentéseket viszont "indokolatlannak és megalapozatlannak" minősítették.

Szeptember 26-ra sem sikerült elérni, hogy a választói névjegyzékek minden helységben kifüggesztésre kerüljenek. /pl. Balatonfőkajáron és a hozzátartozó Balatonvilágos és Balatonaliga községekben/. E helyeken azzal "érveltek", hogy a balatonfüredi járás utasítása szerint nem választókerületenként, hanem "csak a községházán" kell a névjegyzéket kifüggeszteni. Mindezek azonban jórészt technikai jellegű hibák voltak, illetve néhány esetben abból fakadtak, hogy rosszul értelmezték: kik rendelkeznek a demokratikus törvények alapján választójoggal.

A választott tisztségekre történő j e l ö l é s e k - értelemszerűen - még az előzőnél is bonyolultabb feladatot jelentettek. Mivel a jelölések az 1950-53-as évek politikai viszonyairól sok mindent kifejeznek, ezért részletesebben e feladat lebonyolításával kívánunk foglalkozni.

A helyi tanácsok végrehajtó bizottságai illetve a községi előljáróságok, a Függetlenségi Népfront helyi szerveivel 1950. szeptember 12-ig kellett, hogy közöljék a megválasztandó tanácstagok és póttagok számát. A jelöltek listáját a Népfront helyi szervei október 6-ig nyújtották be a választási bizottságokhoz. /Feladatukat képezte: örökös a választások törvényessége felett, a választások lebonyolítása, a választási eredmények megállapítása és kihirdetése, a tanácstagok és póttagok megbízólevelének átadása/. Ez utóbbiakat mindenhol szeptember 20-ig kellett megalakítani. A végleges listát a jelöltekről minden választókerületben október 14-ig ki kellett függeszteni. Az előzőkkel párhuzamosan, október 15-ig mindenhol meg kellett alakítani a szavazatszedő bizottságokat.

Mivel községi szinten nem alakultak "ideiglenes tanácsok", m i n d e n k ö z s é g b e n - még a

választások előtt - megkezdték működésüket a tanács-
h i v a t a l i s z e r v e k . Erre azért volt szük-
ség, hogy az újonnan választandó tanácsok feladatait ne
növeljék hivatali apparátusuk egyidejűleg történő átszer-
vezésével. Ez október 6-ra a rendelkezés által előirt
határidőre Veszprém megyében is megtörtént. /A megyében
109 helyen alakult újonnan hivatali apparátus./ Ezzel
összefüggésben - ugyancsak az átmenet megkönnyítése érde-
kében - október 1-ig minden községben megkezdték munkájuk-
kat a tanácselnöki és titkári posztra jelöltek.

A választási előkészületek során nagyon fontos p o -
l i t i k a i f e l a d a t o t jelentett a választói
névjegyzékek összeállítása, méginkább a j e l ö l é s e k .
Ez utóbbi munka jelentőségét - egyben nehézségét is - fo-
kozta az, hogy ilyen n a g y s z á m u j e l ö l t k i -
v á l a s z t á s á r a még egyetlen magyarországi vá-
lasztáson nem volt példa.

Politikai jelentőségének megfelelően a tanácsválasz-
tások előkészítésével az MDP vezetősége is több alkalommal
foglalkozott. Az MDP KB 1950. szeptember 2-i határozata
/"a községi tanácsok, a választási és szavazatszedő bi-
zottságok összetételéről és jelölésének irányelveiről"/
elsősorban azt hangsúlyozta: a választásokat a N é p -
f r o n t j e g y é b e n kell lefolytatni és fel kell
használni a p á r t t ö m e g b e f o l y á s á n a k
szélesítésére is. Épp ezért szükségesnek tartotta: legké-
sőbb szeptember 15-ig meg kell beszélni a Népfront Bizott-
ságokkal, hogy a választásokat az összes demokratikus helyi
erő bevonásával készítsék elő és vezessék le. A feladatok
nagyságát érzékelteti az alábbi táblázat is:

Tanácstagok száma	Tanácsai szint
61-91	megyei
41-81	járási
51-101	városi
21-101	választókerületi és községi

További utmutatást jelentett a központi szervek részéről a választási munkákhoz az MDP Szervező Bizottságának 1950. szeptember 18, 26, és október 18-i és a Titkárság szeptember 8-i határozata. Ez utóbbi hangsúlyozta: "A választás nagy iskola pártszervezeteink számára, első-sorban a tömegmunka szempontjából... A tanácsválasztás egyben hatalmas demokratikus iskola lesz egész dolgozó népünk számára, amelyen keresztül jobban elsajátítja, hogyan kell saját magát kormányoznia, a hatalmat gyakorolnia."

A Szervező Bizottság szeptember 18-i határozata a jelölések menetközbeni tapasztalatait értékelve megállapította, hogy sok pártszervezet részéről szektás hibák jelentkeztek: "...a választás Népfront jellege háttérbe szorult. Ez a határozat szerint elsősorban a jelöltek összetételében volt mérhető. Ez érzékelteti, hogy a politika szektás torzulásai ellenére, a központi vezetésben még 1950 végén is voltak olyan erők, melyek a korábbi, helyes politikát kívánták folytatni. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a tanácsválasztások előkészítése hibátlan volt. Ez utóbbit jól érzékelteti a Szervező Bizottság 1950. szeptember 26-i határozata is. E határozat elmarasztalta a helyi pártszerveket és szervezeteket, hogy a tanácsválasztási agitációt nem kapcsolták eléggé össze a békekölcsön jegyeztetésével. Épp ezért a következő hét fő feladataként ez utóbbit kellett szorgalmazniok. A Titkárság szeptember 8-i határozata pedig a választási munka fokozását és a begyűjtési hátralékok pótlását egyidejűleg szorgalmazta.

Az előzőkben említett szeptember 26-i határozat megállapította, hogy több pártszervezet a választások népfront jellegét csupán taktikai manővernek tekintette, nem véve figyelembe a népfronton belül /összetételben/ bekövetkezett változásokat. Ezt a változást elsősorban abban látta, hogy "...a Kisgazda és Nemzeti Parasztpárt szervezetei jórészt megszűntek". Épp e z é r t e pártok

demokratikus érzelmi tagjait és a legjobb pártonkívüli dolgozókat is aktivizálni lehet. Az erre való hivatkozás elvi hiba volt, ami a MDP Népfrontot-elsorvasztó szektás koncepciójából adódott. Épp ezért, a helyi pártszerveknek felrótt hibák is igaztalanok voltak, mert a népfront-jellegű összefogás már 1949-ben az egypártrendszer kialakításának gyorsítására irányult. Lényegében tehát a népfront-politika kirakat-politikává vált. Ilyen helyzetben a Népfronttal való helyi összefogás valójában az elvi deklarációból adódóan csupán formális lehetett.

Összegezve e határozatokon is lemérhető, hogy a pártvezetés politikai koncepciójának torzulásában döntő része volt a tömegkapcsolatok hibás értelmezésének. Elvileg továbbra is hangsúlyozták a tömegkapcsolatok jelentőségét, de a gyakorlati realizálását erősen megnehezítette, hogy mindezt olyan népszerűtlen feladatokkal összekapcsolva kívánták "kibontakoztatni", mint a békekölcsönjegyzés és a begyűjtés.

Ez a politikai vonalvezetés már a tanácsválasztások munkáját is nehezítette, különösen pedig a tanácsok további ténykedését, tömegkapcsolataik kiépítését akadályozta. Ugyanakkor azonban - mivel helyi szervekről volt szó - már a választási előkészületek periódusában lehetőség nyílt a tanácsai rendszerből fakadó demokratikus elemek korlátozott érvényesülésére ill. a tömegek /kisebb mérvű/ öntevékenységének kibontakozására is.

Az MDP Veszprém megyei Bizottsága 1950. szeptember 12-i ülésén foglalkozott először részletesen a tanácsválasztási feladatokkal. A beszámoló ismertetette a központi irányelveket. Igen részletesen foglalkozott a tanácselnök, elnökhelyettes és titkár személyének helyes megválasztásával. Az elnöki funkcióval kapcsolatban hangsúlyozta a helyi közigazgatási vezetésre való alkalmasság mellett azt is, hogy olyan személy legyen a jelölt, akit a község-

ben jól ismernek és akinek tekintélye van. Ezzel összefüggésben megállapította, hogy a jegyző ill. főjegyző is jelölhető a tisztségre, ha politikailag megfelelő és a lakosság körében népszerű, de célszerűbbnek látta, hogy ez esetben inkább titkárnak jelöljék a funkció jellege miatt. ✓

A tanácsválasztások előkészületi munkája a továbbiakban lényegében két irányban bontakozott ki, részben a tanácstag kiválasztása, jelölése, másrészt a választási agitáció területén. A tanácsrendszer lényegének magyarázása, a tanácstag jelöltek népszerűsítése, fellépés az ellenséges tevékenységgel szemben stb. tartozott ez utóbbihoz.

Természetszerűleg e két feladat csak részben - a könnyebb áttekinthetőség érdekében - választható szét; valójában összefüggő, egymással kölcsönhatásban lévő témakörökről van szó.

1950-ben országosan 145.519 tanácstag és 74.852 póttag /összesen 220.371/ jelölésére került sor. Ezen belül a községi tanácstagok száma 128.552 /póttagokkal együtt 194.819/ volt. A 3217 megalakítandó tanácsból 2978 községi tanács. /Ebből 2808 önálló, 170 pedig 361 község közös tanácsa, alyan helyeken, ahol még nem voltak ideiglenes tanácsok./ E helyeken adódott a legtöbb lehetőség a tömegekkel való szoros, mindennapi kapcsolatra. /Korábban 1105 község volt csak önálló, a többi körjegyzőségekhez tartozott - most viszont a falusi lakosság 97 %-ának lakóhelyén önálló tanács alakult. Ez a politikai élet, az aktív közéleti tevékenység fellendülése tekintetében potenciálisan jelentős horderejű volt./ ✓

A megyében 14.222 tanácstagot és póttagot kellett kiválasztani. A felszabadulás óta eltelt periódusban először került sor ilyen széleskörű tudatos káderkiválasztási munkára. Így az ebben résztvevők tényleges munkatapasztalattal csak részben rendelkeztek. Tovább fokozta a feladat

nehézségét az is, hogy nemcsak nagy számu politikailag megfelelő és kellő tekintéllyel rendelkező jelöltre volt szükség, aki hajlandó volt és tudott is a tömegek képviselőjeként megfelelően tevékenykedni, hanem - mivel helyi szervekről volt szó - úgy kellett kiválasztani őket, hogy az adott település sajátos osztály- és rétegviszonyait is figyelembe vegyék. A nők, a 20-25 év közötti fiatalok és a pártonkívüliek is megfelelő arányban képviselők tessék magukat.

Számolni kellett a jelöléseknél azzal is, hogy a nyár folyamán létrehozott ideiglenes tanácsok egyénileg dolgozó paraszt tagjai közül erre az időszakra sokan tszcs tagokká váltak. Ennek folytán az ideiglenes tanácsokban tevékenykedők közül több tszcs tagot a jelölésnél ki kellett hagyni. Mindezt azonban úgy kellett megvalósítani, hogy ne okozzon megbántódást, a közügyektől való visszahúzódot.

Nehezítette a jelöléseket az is, hogy helyi választásokról lévén szó, a személyeskedés, az egyes funkciókért való versengés is fokozottabban jelentkezett, mint országosan választás esetében.

Veszprém megyében az MDP megyei Bizottsága különösen hangsúlyozta, hogy a dolgozók jelentős többségében megvan az igény közéleti tevékenység folytatására. Ha ehhez lehetőséget biztosítanak, javulnak a párt tömegkapcsolatai, pozitívan fejlődik a párt egész tevékenysége. Ez a felismerés 1950 őszén jelentős volt, mivel nem egyszerűen "általános deklaráció" formájában, hanem konkrét gyakorlati feladathoz kötötten jelentkezett. Azt mutatta, hogy annak ellenére, hogy ebben az időszakban a Rákosi csoport szektarianizmusa döntő mértékben meghatározta a párt politikáját, a párton belül változatlanul létezett /bár háttérbe szorítva/ egy, a tömegekkel a gyakorlati politikai munkában együttműködést igénylő, helyes irányzat is. Ez a csoport ekkor nem tudta meg-

h a t á r o z ó jelleggel érvényesíteni felfogását az országos politikában. Emiatt lényeges felismerése a választásokat követően n e m v á l t g y . a k o r l á t - t á . A gyakorlat szintjén a választások után e helyes elv még a tanácstagok esetében is csak erősen k o r l á - t o k k ö z é s z o r i t v a érvényesült.

A jelölések nehézségeit a rendelkezésre álló rövid időtartam még csak fokozta. Bár a megyei pártbizottság helyesen fogalmazta meg a követendő politikai alapelveket -, alsóbb szinten tapasztalatlanságból, téves politikai koncepcióból fakadó hibák is jelentkeztek. E politikai hibák részben az országosan eluralkodott szektás, bizalmatlan szemléletmód helyi lecsapódásai voltak, részben önálló helyi "produktumok". Egyes településhelyeken ugyanis a Rákosi csoport koncepciójánál is "baloldalibb" nézetek jelentkeztek. Nem változtatott ezen a MDP Szervező Bizottsága 1950. szeptember 18-i határozatának az a megállapítása sem, hogy "... a választás népfront jellege háttérbe szorult... igen kis számban jelölnek pártonkívüli jelölteket... háttérbe szorítják az egyénileg dolgozó parasztokat... Biztosítani kell, hogy a pártonkívülieket... megfelelő számban jelöljék..."

A tömegek iránti általános gyanakvás volt megfigyelhető pl. a balatonfüredi járás több községében. E járás 6 községében a törvényben előírtnál kevesebb tanácstagot jelöltek olyan indoklással, hogy nincs több megfelelő ember, mert "...sok a kulák, nyugdíjas és reakciós." Még felsőbb /megyei/ szervek képviselőivel beszélgetve sem akarták belátni pl. az egyik 3200 fős lakosu községben, hogy helytelen az az állításuk, miszerint községükben nem található 81, a tanácstagságra alkalmas személy. Azt állították, hogy a jelölt 51 főt is "csak nehéz munkával" sikerült felkutatni. Hasonló alapállásból táplálkoztak az olyan nézetek, melyek szerint helyileg nincs alkalmas személy tanácsi vezetőfunkcióra. Pl. Devecser nagyközségbe

a "nincs megfelelő személy" jelszóval, más községből akartak tanácselnököt hozni. Ilyen nézet egyébként felvetődött még a keszthelyi ideiglenes járási tanács vb ülésén is, itt azonban helyesen a többség azonnal elvetette.

Szektás szemléletből táplálkoztak azok a vélemények is, hogy "mérsékelni" kell a középparasztok és a pártonkivüliek jelölését. A középparasztok jelölésétől való idegenkedés figyelhető meg pl. a devecseri járás több községében illetve Káptalanfa, Köveskál, Révfülöp községekben. A párt vezetőszerének hibás értelmezéséből kiindulva máshol a pártonkivüliek központilag megadott arányszámát tartották "tulzottnak". E nézet elsősorban a tapolcai járásban jelentkezett. Pl. Tapolcán a jelöltek 72 %-a, Badacsonytomajon 68 %-a párttag volt.

Ezeket a helyi jellegű szektás hibákat a megyei pártvezetés nemcsak feltárta, hanem határozottan fel is lépett kiküszöbölésükért. Részletesen elemezte a szeptember végére elkészült tanácstagi jelölőlista első változatának a tapasztalatait. A megyei pb titkára egyik fő hiányságként hangsúlyozta: "...megyénk területén lebecsülik és nem is alaposan foglalkoznak a választásnak Népfront jellegével. Ebből származik, hogy egyes területeken nem megfelelően vannak be a tanácsokba pártonkivülieket." A felismerés helyes volt, bár csak az igazság egy részét tartalmazta. A helyi jelenséget esetenként kiváltó, de legalább is segítő országos okot már nem jelölte meg.

Bár méreteit tekintve az előzőkben jelzett hibákat meg sem közelítette, esetenként a jelöléseknél jobboldali hibák is jelentkeztek. /Bakonyoszlop, Karmacs, Zánka stb./. Zánkán pl. volt csendőrt jelöltek tanácsagnak, de más községekben is előfordult olyan személyek jelölése, akik választójoggal sem rendelkeztek /a veszprémi járásban 7, a zirciben 13, a sümegi járásban 4 főt érintett ez/.

Néhány községben pedig a "szakszerűség" követelményét eltulozva nem vették figyelembe a politikai rátermettséget.

Több községben tapasztalatlanság, a tanácsrendszer lényegével szembeni értetlenség vezetett sajátos hibákhoz. Ilyen ok miatt pl. az összes alkalmazottat és értelmiségit tanácstagnak jelölték. Iszkázon pl. jelölték valamennyi pedagógust /4 fő/. Sümegen a jelöltek 50 %-a került ki - hasonló megfontolásból - értelmiségiek, alkalmazottak és kisiparosok köréből. A balatonfüredi járás 3 községében a "községháza" dolgozóit jelölték teljes létszámban. Balatonfüreden a javasoltak 30 %-a értelmiségi, alkalmazott, kisiparos volt. A parasztság részesedése ezzel szemben csak 20 %. Hogy ezeknél a jelölési hibáknál többnyire a tanácsrendszer lényegének nem helyes értelmezéséről és nem politikailag szándékosan ferditő állásfoglalásról volt szó, jól példázták olyan jelenségek, mint: a balatonfüredi járásban a jelölésekkel párhuzamosan népművelési felelősöket váltottak le azzal, hogy "nem tanácstagok, tehát nem tölthetnek be ilyen munkakört." Az ilyen jellegű hibákra a megyei szervek időben felfigyeltek és kijavításukról is gondoskodtak.

Valós társadalmi szükségletet fejezett ki a MDP Szervező Bizottságának 1950. szeptember 18-i határozata, amikor hangsúlyozta: "Fokozottabb gondot kell fordítani az ifjak és a nők jelölésére." Jelentkeztek ugyanis a jelöléseknél olyan szemléleti gondok is, melyek a maradi falusi hagyományokból, régi rossz beidegződésekből fakadtak. Elsősorban a nők közéleti tevékenységét ellenző nézet hatott még nagyon erősen. A központi irányelvek 30 %-ban jelölték meg a nők tanácson belüli arányszámát. Veszprém megyében is sok községben az első jelölési változatban ezt az arányszámot meg sem közelítették. Ehhez hozzájárult a nők körében is tapasztalható idegenkedés a közéleti tevékenységtől, bár nem ez volt a jellemző. Különösen rossz volt a női jelöltek aránya a balatonfüredi járásban /pl. Pécselyen

15 %, Dörgicsén 19 %/. Az előbbiek még inkább elmondhatók a tanácsi funkcióra történő jelöléseknél.

Az országos pártvezetés a fiataloknak a tanácsokba történő jelölésénél kívánatos arányszámként 20-25 %-ot határozott meg. Néhány helyen ez olyan "tulbuzgó" értelmezést nyert, hogy a 20 éves választói korhatár ellenére 16-17 éveseket is jelöltek tanácstagnak, a megyében 20 főt. Ezekben az esetekben a megyei felsőbb szervek új jelöltek állítására adtak utasítást, mivel a jelöltek nem érték el az előírt korhatárt. Az előzőnél gyakoribb hiba volt az idegenkedés a fiatalok /20-25 évesek/ jelölésétől, e jelölésük "hanyagolása" olyan megjegyzések kíséretében: a községi élet irányítására, a község gondjainak megvitatására a fiatalok - életkoruknál fogva - nem alkalmasak, tapasztalatlanok. E nézetekkel is elsősorban a balatonfüredi járásban találkozunk. Paloznakon például a fiatalokat csak 3 %-ban jelölték. Ajkán egyáltalán nem jelöltek fiatalokat. Ez a gyakorlat nem korlátozódott csak egy járás területére. Különösen erősen jelentkezett azonban néhány kisebb községben, pl. Pécsely, Borszörcsök, Felsőpáhok stb.↓

A helyi választási jellegből adódóan - az országos helyzethez hasonlóan - volt helyenként törekvés "baráti, rokonsági" jelölésekre is. Veszprém megyében erre legszélsőségesebb példa Márkó község esete, ahol egyetlen családból 8 személyt kívántak jelölni.

Az említett negatív jelenségekkel összefüggésben az alábbiakat szükséges hangsúlyoznunk. Az egyikről már szó esett. A megyei pártszervek időben felfigyeltek e hibákra és messzemenően törekedtek kiküszöbölésükre. A másik: e hibákat az ellenséges erők igyekeztek maximálisan kihasználni. Ami a megyei pártbizottság tevékenységét illeti, jól illusztrálja ezt a Megyebizottság 1950. szeptember 25-i ülése, ahol e jelenségekre nemcsak felhívták a figyelmet,

hanem olyan határozatot hoztak, hogy október 2-ig az első jelölési-listaváltozatokat át kell tanulmányozni, s ahol hibák mutatkoznak, ezek kijavítását eredményező változtatásokat kell eszközölni. A MB arra is felhívta a figyelmet, hogy rövid határidőn belül kell ezt elvégezni, mivel október 6-ig össze kellett állítani a végleges jelölőlistákat. Október 7-én futár vitte a listát Budapestre. A megyei pártbizottság titkára zárszavában külön hangsúlyozta: "...nemcsak... a százalékszerű hiányosságokat kell kiküszöbölni... de igen jelentős lent, h e l y i l e g megállapítani, vajon nem maradt-e ki a legderekabb emberek közül valaki."

Országos és Veszprém megyei szinten egyaránt a tanács-
tagi jelölések összességében helyes alapelvek szerint történtek. Az előzőkben jelzett, menetközben tapasztalt negatív esetek döntő többségének kijavítása ugyancsak időben megtörtént. Néhány további hiba azonban változatlanul hatott, annak minden káros következményével együtt.

Egyik ilyen káros gyakorlat volt Veszprém megyében, hogy a jelölések során nem mindenhol beszélgettek előzetesen az érintett jelöltekkel, bár ennek fontosságára a megyei pártbizottság menetközben ugyancsak többször felhívta a figyelmet. Ez esetenként azt is jelentette, hogy még a tanácsi helyi vezető tisztségekre szánt jelöltekkel sem történt érdemi beszélgetés. Épp ezért a balatonfüredi és a zirci járás több községében a jelöltek nem akarták vállalni a tanácstagságot. Nem akarta elnöki, illetve elnökhelyettesi jelölését elfogadni Veszprémpinkóc és Kislőd, illetve Várpalota jelöltje sem. Egyes elnök-jelölteket a "sok és nehéz adminisztrációs munkára" hivatkozva a jegyzők ijesztették el. Az elnökhelyettesi tisztségre jelöltek több helyen azért húzódoztak, mert olyan alapkérdésekkel sem voltak tisztában; milyen feladatokat kell majd végezniük ill. függetlenített állást jelent-e funkciójuk. Olyan aggodalom jelentkezett körükben, hogy a funkcióból adódóan

nem lesz idejük "földmunkára", s így nem tudják majd saját és családjuk megélhetését biztosítani.

Egy másik hiba c s u p á n n é h á n y h e l y e n e g y i d e j ü l e g jelentkezett /de nem csak megyei jelenségként/. Esetenként olyan személyt is jelöltek, aki egyáltalán nem élvezte választói bizalmát. A lajstromos választás elve mellett az különösen lehetséges volt. Politikai veszélyessége elsősorban abban rejlett, hogy néhány ilyen "tulszorgalmazott" jelölt állítása, l á t - s z a t - alapot teremtett az ellenségnek ahhoz a törekvéséhez, hogy igyekezzék lejáratni a választásokat, a jelöléseket általában úgy tüntesse fel, mintha azok anti-demokratikusak lennének.

Ez azért is veszélyes volt, mert a választásokat megelőzően egyébként is élénkült az ellenséges propaganda. Pétfürdőn pl. az Amerika Hangja adásának anyagát terjesztették, Zalaszegváron a párttag jelöltek ellen igyekeztek hangulatot kelteni, a pápai járás több községében is megpróbálták a tanácsválasztásokat lejáratni. Igyekeztek kihasználni azt a sok falusi dolgozó körében jelentkező bizalmatlanságot is, ami "a községházával" szemben történelmileg kialakult. Sugalltak olyan gondolatokat is, hogy a tanácsok létrehozásával nem lesz szükség közigazgatási tisztviselőkre, tehát ezek "állásnélkül maradnak". Csabrendeken pl. olyan rémhirt terjesztettek, hogy az összeírólapok kitöltése már szavazást jelent. Máshelyt - nem is mindig sikertelenül - a tanácstagság vállalásáról igyekeztek a jelölteket lebeszélni.

Mindezek fokozottan szükségessé tették, hogy az ideiglenes tanácsok, a helyi párt- és népfront szervek lényeges segítséget adjanak e munkához. Ugyanakkor esetenként megfigyelhető /országosan/, hogy a kérdést nem mindenhol kezelték súlyának megfelelően. Vonatkozik ez a megállapítás a helyi pártszervezetek egy részére is.

A Szabad Nép 1950. szeptember 20-i vezércikke is elmarasztalólag említette, hogy egyes pártszerveknél elbizakodottság jelentkezik, tulságosan "biztosnak érzik" a választási győzelmet, sőt egyes falusi pártszervezetek szinte tudomást sem vesznek arról, hogy választások lesznek. Hasonló szemlélet jellemezte több megyében a szeptember 17-én tartott pártaktiva értekezleteket is, ahol egyáltalán nem vagy csak érintőlegesen beszéltek a tanácsválasztási feladatokról. E közömbösség veszélyét olyan értelemben is említette a cikk, hogy ugyanakkor az ellenség aktivizálódik. Példaként hozta a budapesti XI. kerületet, ahol gyalázkodó röpcédulákat terjesztettek a tanácsválasztásokkal kapcsolatban. Épp ezért a pártszervezetek harci jelszavaként azt jelölte meg az elkövetkező időkre: "Minden erőt a választási harcra! Előre a Népfront győzelméért! Előre a tanácsok ügyének győzelméért!"

Az ideiglenes tanácsok egy részében az 1949. évi országgyűlési választások sikerén elbizakodva, hajlamosak voltak az 1950-es választási munkát lebecsülni. E szemlélet mögött a hatalom birtokában jelentkező olyan veszélyes nézet húzódott meg, amely már nem tartotta fontosnak a tömegek megnyerését, a folyamatos politikai agitációt széles tömegek meggyőződésének fő eszközeként. Máshol viszont a tanácsok feladatának csupán a technikai-adminisztrációs előkészítést tekintették, úgy véelve, hogy a politikai munka a párt- és tömegszervezetek kizárólagos feladata.

Az előzőekben jelzett országos jelenségként észlelhető hibák Veszprém megyében is előfordultak. Egyes helyeken pl. az ideiglenes tanácsok "munkamegosztásos" alapon saját feladataikat csak a technikai lebonyolításban látták. Máshol /pl. még a sümegi és a tapolcai járási pártbizottságon is/ úgy vélekedtek, hogy a tanácsválasztás feladata sokkal könnyebb, mint a békekölcsön jegyeztetése. E hibás nézet tartósabb hatásához kétségkívül az

is hozzájárult, hogy a MB szeptember 21-i ülésén a KV megbízottja is e véleményt hangsúlyozta. Ezzel is összefüggött, hogy e nézet ellen, még az október 10-i MB ülésen is fel kellett lépni. Sőt, volt olyan felfogás is - elsősorban közigazgatási funkcionáriusoknál, hogy a tanácsválasztások politikai jelentőségét nem ismerték fel, az egész kérdést k i z á r ó l a g a d m i n i s z t r a t i v f e l a d a t n a k tartották, amit meg kell csinálni, "...ha már bent van az Alkotmányban."

Jelentkezett a "f o g e z m e n n i" hangulat is. E szemlélet hibáira az MDP Titkárságának 1950. szeptember 8-i - már idézett - határozata is rámutatott, hangsúlyozva, hogy "... a választás harci kérdés. Ezért veszélyes és káros a választási előkészületeknél jelentkező elbizakodottság." De ennek veszélyességére mutatott rá pl. a pápai járási tanács vb ülése, amikor felhívta a figyelmet arra, hogy az elbizakodottságot az ellenség könnyen kihasználhatja. A keszthelyi járási tanács végrehajtó bizottsága is azt hangsúlyozta ülésén, hogy - a választások fontosságára tekintettel - a közigazgatási dolgozók erejükhöz mérten vegyék ki szerepüket a politikai munkából.

Sokat segített a hibás szemlélet és gyakorlat leküzdésében, hogy a Veszprém megyei Pártbizottság szeptember-október folyamán ülésein rendszeresen foglalkozott a tanácsválasztási előkészületek eredményeivel és hiányosságaival, megjelölve egyben a további munka legfontosabb feladatait is.

A tanácsválasztások előkészítését - az előzőkben jelzettek ellenére is - országos és megyei szinten egyaránt aktív politikai élet és tevékenység jellemezte. /A választások k ö z p o n t i j e l s z a v a a b é k e, az 5 éves terv perspektívái, illetve ezzel összefüggésben "helyi" kérdések, de a békekölcsönjegyzés is./ A választási munkák lebonyolításában részben tisztségviselőként, részben akti-

vaként országosan kb. 70 ezren vettek részt.

Országszerte választási gyűléseket tartottak. A megyében Veszprémben, Keszthelyen, Pápán, Devecserben központi előadóval, Sümegen, Balatonfüzfőn stb. megyei előadókkal választási nagygyűlések voltak. /Az előadók Veszprémben 1950. október 8-án Kiss Árpád és Pesta László, Keszthelyen szintén 8-án Gyöngyösi János és Szirmai István, Pápán október 15-én Kállai Gyula és Parragi György, 15-én Devecserben Kossa István. Ezek mellett a megyei vezetők is több helyen, pl. Sümegen, Balatonfüzfőn stb. tartottak előadásokat./ Az előkészítő munka szerves részeként október 9-től számos k i s g y ű l é s t tartottak a megyében. A MB október 10-i határozata értelmében a megyei tanács tagjai 3-4 gyűlést kellett tartsanak. /A kisgyűlések október 20-ai zárultak./ A járási tanácsok tagjait "röpgyűlések" tartásában kívánták mozgósítani. Egyes járási ideiglenes tanácsok, pl. a pápai külön hangsúlyozták, hogy a kisgyűlési előadók a helyi tanácsok munkájának jelentőségéről beszéljenek.

Nagyon jellemző volt a választási gyűléseken a paraszti választók megnyilatkozása. Sok helyt azt részletezték, hogy m i t várnak a tanácsoktól /pl. kislakásépítés, utépítés stb./ Máshol viszont olyan kérdések hangzottak el, hogy "m i i s a tanács tulajdonképpen szerepe?"

Az országos és megyei s a j t ó is rendszeresen foglalkozott a választásokkal. Az erről szóló irások a tanácsrendszer létrehozásának jelentőségét ismertették olvasóikkal. Ezzel kapcsolatban elsősorban azt hangsúlyozták, hogy a tanácsok, illetve a közigazgatás területén gyökeres személyi változások történnek, a dolgozókat a korábbinál jobban bevonják az állami ügyek intézésébe, gyökeres változás lesz a bürokratizmus elleni harcban stb. Ezt szolgálta a Népfront országos és megyei választási programjának széleskörű népszerűsítése is.

Ugyanakkor a tanácsrendszer valóságos előnyeinek bemutatása közben több írásban idealizálták a tanácsi munkát. Ugy tüntették fel, mintha a tanácsokkal minden probléma azonnal megoldódna. Elmulasztották annak hangsúlyozását, hogy a tanácsrendszer csak keret, melynek megfelelő tartalommal megtöltése fokozatosan, hosszabb folyamat eredményeként történhet. A megalapozatlan illúziók keltése, a tanácsválasztások utáni első években hozzájárult /a hibák mellett/ bizonyos fokú kiábrándultság érzéséhez. E veszélyt - részben - már a választási előkészületek során felismerték. Pl. a Veszprémmegyei Népujság 1950. október 22-i száma hangsúlyozta: "Sokan vannak az üzemekben is, akik azt hiszik, hogy a tanácsok megválasztásával egyik napról a másikra megszűnik minden, még eddig tapasztalható nehézség a közigazgatásban". Rákosi utmutatásaira hivatkozva kiemelte, hogy fontos a téveszmék eloszlatása illetve arra rámutatni, hogy "...a tanácsok létrejöttével megjavul a helyi közigazgatás, de döntő fordulat csak később lesz, amikor a tanácstagok már megismerve munkakörüket, minden vonalon biztosan tartják kezükben a gyors ügyintézéssel bürokráciamentesen a közigazgatást..." Ugyanakkor viszont a Népujság október 15-i száma arról írt, hogy a régóta huzódó ügyeket a tanács mind el fogja intézni, sőt az október 25-i szám is azt hangsúlyozta, hogy a tanács majd mindent elintézt.

Az egyes tanácstagjelöltek népszerűsítésével kapcsolatos cikkek helyesen jártak el, amikor ismertették a jelöltek életrajzát, vagy riportot készítettek velük tanácstagi terveikről. Ez alkalmas volt arra, hogy - különösen magasabb szintű tanácsok esetében - a választók jobban megismerve a jelölteket, inkább magukénak érezzék őket. Hiba volt ellenben az, hogy a tanácstagok népszerűsítését célzó írások egy része azt emelte ki, hogy az

adott jelölt mennyi békekölcsönt jegyzett /vagy "tuljegyzett"/, mert a békekölcsönjegyzésre hivatkozás - az általános tömeghangulat miatt - a népszerűsítésnek szánt írások sok választóban inkább ellenérzéseket keltettek. Hasonló visszhangot váltottak ki az erőszakolt ipari és mezőgazdasági "felajánlások" illetve a tsz-be történő belépések. A közvéleményt ezek a hírek nem győzték meg.^{15/}

Nem tükrözte a valós helyzetet Rákosi Mátyásnak az a fejtegetése sem, hogy "dolgozó parasztságunk érettségének és öntudatának jele..." a tanácsválasztásokra kibontakozó munkaverseny," Pl. az őszi vetés október 22-ig történő befejezéséről melyet 19 megyéből 17-ben "teljesítették is"!

Megállapításainkat igazolja pl. a keszthelyi járási vb 1950. október 6-i ülése is, mely megállapította, hogy sok községben közömbösség tapasztalható a választások iránt. Október 12-14-én tanácstagjelöltek értekezletein ismertették az elkövetkező időkre szóló feladatokat. Több helyt a mezőgazdasági munkák befejezésére "felajánlásokat" tettek. Néhány helyen azonban, pl. Vaszaron 76 tanácstagból csak 20 jelent meg és ezek is arról beszéltek, hogy nem akarnak tanácstagok lenni.

Ilyen előzmények után került sor október 22-én tanácsválasztásokra.^{16/ 17/} Országosan 220.377 /Veszprém megyében 14.222 jelölt volt. Összetételüket tekintve a jelöltek döntő többsége munkás, paraszt és egyéb dolgozó volt. Ezt a konkrét adatok is igazolják:

Kategória	Megyei jelölt		Országos adat
	Abszolút szám	%	%-ban
Munkás	4297	30,2	28,6
Paraszt	7452	52,4	50,0
Értelmiségi	568	4,0	4,8
Egyéb ^x	1905	13,4	16,6

/^x Ebbe a kategóriába az alkalmazott, tisztviselő, kisiparos, stb. réteget sorolták./

A jelöltek között:

Nő	4018	28,25	27,9
25 éven aluli	3297	23,18	16,0

A megyei és országos arányok között lényeges eltérés nem mutatkozott. A kisebb eltérések részben a megye társadalmi strukturájából adódtak. A megye országos átlagnál erősebb ipari jellege indokolta a munkások átlagnál közel 2 %-kal magasabb arányát. Ez a megyén belül is egyébként nagy szóródást mutatott - pl. olyan iparhelyen, mint Ajka, a jelöltek 56 %-a munkás. Nem mond ennek önmagában ellent a parasztek országos átlagát 2,4 %-kal meghaladó megyei arányszám sem, mivel a megyének jelentős mezőgazdasági területei is voltak, másrészt településstrukturáját tekintve aprófalvas jellegű, s mindössze két várossal rendelkezett, melyek lakosságlétszáma meglehetősen alacsony volt. Ugyanakkor az értelmiségi és az egyéb kategória alacsonyabb aránya némi "balos" tulzásokra is enged következtetni.

A paraszti kategórián belüli rétegződésre 1950. évi megyei általános adat nem áll rendelkezésre. A 7452 paraszt-tanács tag jelentős részét kitevő 6995 községi tanács tagok erre vonatkozó adatai tsz tag és egyénileg dolgozó paraszt bontásban ismertek. Ezen belül a tsz tagok száma

760 /10,86 %/, az egyénileg dolgozó parasztok száma 6235 /89,14 %/ volt.

Országosan a tsz tagok aránya 23,66 %. Ez a nagymértvű eltérés több tényezővel is összefügg. Részben azzal, hogy a megye az országoshoz képest viszonylag elmaradt a tsz mozgalomban. Másrészt az országos adatok az 1951. február 1-i állapotot tükrözik, amikorra - feltételezhetően - több egyénileg dolgozó tanács tag már tsz taggá lett.

Pártállás szempontjából a tanács tagok összetétele lényegében megegyezett országos és megyei viszonylatban, Országosan a tanács tagok kb 1/3-a párttag - ez az arány a megyében 32 %.

A választások eredménye:

	Megyei		Országos	
	Abszolút	sz. %	Abszolút	sz. %
Választásra jogosult	222.845		6.158,850	
Leszavazott	215.932	96,9	5.967,877	96,9
<u>Ebből:</u>				
A népfontra szavazott	210.108	97,3	5.836,755	97,8
A népfront ellen szavazott	987	0,5	46,277	0,8
Érvénytelen szavazat	4.837	2,2	84,845	1,4

A Népfront jelöltjei tehát mind megyei, mind országos szinten abszolút győzelmet arattak, ami jelentős választási siker. Így van ez akkor is, ha feltételezzük, hogy az érvénytelen szavazatok egy része tulajdonképpen ellenszavazat kívánt lenni, illetve a szavazáson részt nem vevők-nél is egyik motiváló okként ez játszott szerepet.

A választásokat követően október 26-27-én országosan megtartották alakuló üléseiket a községi tanácsok, ahol a Népfront által javasolt végrehajtó bizottságokat is megválasztották. Csak néhány helyen választottak a javaslat-tól eltérő személyt. /Pl. Veszprém megye 239 községi ta-nácsnál 10 helyen választottak más elnököt, két helyen más

elnökhelyettest és 25 esetben funkció nélküli végrehajtó bizottsági tagot./ A személyi változtatások általában helyesek voltak, bár néhány helyen személyi ellentétekből vagy az elnöki funkcióra "pályázásból" adódó klikkharcok huzódtak meg mögötte.

A községi tanácsok után október 31-ig mindenhol megalakultak a járási, városi és városkerületi tanácsok, majd november 8-án a budapesti tanács illetve a megyei tanácsok.

Néhány községi tanácsülésen egyes tanácstagok nem akarták elfogadni megbízatásukat. /Különösen kirivó eset volt e tekintetben Béb, ahol az ellenséges suttogópropaganda hatására 15-én nem akarták a tanácstagi megbízatást elvállalni. Hasonló példákat az ország más területein is tapasztalhatunk. Pl. az országban több helyen is megfélemlítés hatására a tanácstagok nem mentek el tanácsülésre, stb./ Általában azonban nem ez volt a jellemző, hanem a választással való egyetértés és a jövő feladatai iránt felelősségteljes elkötelezettség.

x x x x

A tanácsrendszer létrehozása minőségileg új helyzetet teremtett hazánkban az államhatalom helyi szerveinek történetében. Ez kifejezésre jutott a Horthy-korszak burzsoá választási rendszerével és a felszabadulást követő időszak önkormányzati szerveivel való összehasonlításban. A szocialista rendszer magasabbrendűségét az is kifejezte, hogy a választójog egyben választhatóságot is jelentett. /A Horthy-korszakban ezt a helyi szerveknél is olyan feltételekhez kötötték, amelyek kizárták a széles tömegeket. Pl. a törvényhatósági bizottsági tagoknál a 30 éves korhatár mellett írni-olvasni tudás ill. állami egyenesadó vagy községi adó fizetése volt a kötelező. Nők esetében ezen túlmenően a középiskolának megfelelő végzettséget is megkövetelték. Községi képviselő tagnak az volt választható, aki a válasz-

tói jog mellett 30. évét betöltötte. E tisztségre nő nem volt választható./

A tanácsoknál viszont a nők egyenjogúsága érvényesült. /Pl. 1950-ben 4018 nőt jelöltek Veszprém megyében tanácsagnak. A járási és városi vb-kba 22 nőt választottak /a tagok 20 %-a/, s közülük 2-2 elnöki ill. elnökhelyettesi, 1 pedig titkári funkciót töltött be. Ugyanakkor ez a példa azt is bizonyítja, hogy az egyenlő jogok ellenére még idegenkedés volt a nők funkcióba állításától /nemegyszer a nők részéről is/, hiszen a 20 százalékos arány a választójoggal rendelkező nők számszerű arányához képest még csekély, s ez sem oszlott meg egyenletesen a járások és a városok között. A pápai és dévecseri járási vb tagok között csak 1-1 nő volt, a járási MNDSz titkár. Mindez arra utal, hogy a nők politikai tevékenységét illetően a felszabadulás előtti nézetek és gyakorlat tovább él, hatásukat nem lehet rövid távon megszüntetni.

A választójog korlátozását - jellemző módon - pl. Bethlen István olyan érvekkel indokolta: "...az önkormányzatban is meg kell őriznünk a magyar intelligenciának azt a szupremációját, melyre... minden nép rászorul." ✓

Ezzel szemben a tanácsokat az általános, egyenlő és titkos választójog alapján választották. Ennek következtében 6 millió 158 ezer ember rendelkezett 1950-ben szavazati joggal. A szocialista választási rendszer eredményeként tehát az ország lakosságának 66,9 százaléka, lényegében az egész felnőtt lakosság élhetett alapvető állampolgári jogával. Ezzel szemben a Horthy-rendszer választójogi korlátozásai 1926-ban csak a lakosság 26,5 százalékának, míg 1929-ben 34,4 százalékának biztosította az önkormányzati választójogot. A Veszprém megyei adatok lényegében megfeleltek az országos képnek. A megye lakosságának 64,6 százaléka szavazhatott az első tanácsválasztások idején./

A tanácsrendszerben megvalósuló demokratizmus igen fontos, minőségileg új eleme, hogy a nép maga közül választhatja küldöttait. Ezt fejezi ki a tanácstagok - előzőkben már ismertetett összetétele.

Előrelépés a tanácsrendszerben a felszabadulás utáni helyi szervekhez képest is, hogy a megválasztott tanácstagok kötelesek beszámolni választóiknak és visszahívhatók. Ez azt jelenti, hogy a választók jogköre nem korlátozódik a választások aktusára, a továbbiakban is szoros kapcsolat kell, hogy legyen a választók és a választottak között, és a választók bizalmával visszaélő tanácstag leváltható.

Az önkormányzati testületi szervek tanácskozó testületek voltak abban az értelemben, hogy az üléseken kívül még a felszabadulást követően sem foglalkoztak a dolgozók ügyes-bajos problémáival. Ez a hivatali apparátus "feladata" volt. A tanácsrendszerben a dolgozók gondjaival való törődésnek olyan fórumai is vannak, mint a beszámolók, kisgyűlések, fogadónapok tartása. Lényegében véve a dolgozók javaslataival, bejelentéseivel foglalkoznak az egyes tanácsbizottságok is.

A tanácsrendszer egyik lényeges jelentősége az, hogy megszüntette a közigazgatás korábbi széttagoltságát. Megszüntette az államhatalom helyi és központi szervei közti kettősséget. A tanácsokra épültek az államhatalom felsőbb szervei. A tanácsok révén valósítható meg a helyi és a társadalmi érdek összhangja, szüntethető meg a szűklátókörű helyi elzárkózás politikája. A tanácsok feladata a helyi ügyek intézése, s ezen túlmenően saját területükön az országos ügyek intézése is. A kettősség megszüntetése lehetővé tette a megyei szinten működő több mint 40féle szerv egységesítését. Olyan szervek hatáskörét vették át az önkormányzati szervek mellett, mint a pénzügyigazgatóság, a mezőgazdasági igazgatóság, a szociális felügyelőség, a népművelési igazgatóság, az államépítészeti hivatal stb. Ez lehetővé tette a párhuzamos, sokszor ellentétes utasi-

tások kiküszöbölését, az irányító tevékenység jobb koordinálását.

A proletárdiktatúrában a végrehajtó hatalom a törvényhozó hatalomnak alárendelt. A törvényhozó hatalmat itt a tanácsülés jelenti. Helyi parlamenthez hasonlítható, melynek rendeletalkotási joga van, de ezek a rendeletek nem mondhatnak ellent a felsőbb szervek által hozott rendeleteknek, törvényeknek.

A végrehajtó szerveket a törvényhozó szervek hozzák létre saját kebelükből. A tanácsstagok végrehajtó bizottságait is a tanácsülés választja a tanácsstagok köréből. A végrehajtó bizottság munkáját a kinevezett tisztviselők közül álló szakigazgatás segítségével végzi. Munkájáról köteles számot adni a felettes végrehajtó szerv mellett az őt megválasztó tanácsülésnek. Munkájának általános irányvonalát a tanácsülések határozatai szabták meg. A nem megfelelő végrehajtó bizottsági tagokat a tanácsülés visszahívhatja.

A tanácsülés jogköre lehetővé tette, hogy a nép által demokratikusan választott, a választókkal állandóan kapcsolatot tartó tanácsstagok testülete a legfőbb helyi szerv legyen. A tanácsstagok a hatalmi feladatok gyakorlásán túlnőően részt vettek a végrehajtásban és a végrehajtás ellenőrzésében is. E munkájuk során szoros kapcsolatot tartottak fenn a tömegekkel, igyekeztek minél több embert bevonni az államhatalom közvetlen gyakorlásába. A tanácsrendszer egyik leglényegesebb, legjelentősebb vonása éppen az, hogy olyan keretet jelent, ami az állami ügyek intézésébe való széleskörű bekapcsolódásra lehetőséget teremt a dolgozó tömegeknek. A tömegek bevonását jelentette az a tény is, hogy a tanácsstagok a népet képviselik, hogy leglényegesebb feladatuk a dolgozók véleményének, javaslatainak, panaszainak állandó figyelemmel kísérése, a dolgozók bevonása /mint aktívák/ a különféle bizottsági munkákba, stb.

A tömegkapcsolatok megteremtése, az államszervezet feudális széttagoltságának megszüntetése megteremtette annak lehetőségét is, hogy a tanácsok és az egységes államhatalom helyi szervei minél tökéletesebben oldják meg gazdasági, politikai, kulturális feladataikat.

III. A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK ALAKULÁSA

/1950 - 1953. június./

1. Az általános politika néhány jellemző vonása és hatása a tanácsi munkára:^{1/}

Az MDP I. kongresszusán elfogadott programnyilatkozat a szocializmus építését tűzte ki célul. Az itt megfogalmazott reális feladatok alapján dolgozták ki a Függetlenségi Népfront programját. Ebben és a Népfront I. kongresszusán helyesen hangsúlyozták - többek közt - a dolgozó parasztok támogatásának fontosságát ill. a tömegek szerepét az állami ügyek intézésében. A gyakorlati politikában azonban /különösen 1949-től/ a helyes alapelveket egyre inkább szektás torzítások váltották fel és az elméletben is eluralkodott a dogmatizmus. Mindezt külső tényezőként elősegítette az imperialisták hidegháborús politikája ill. a nemzetközi kommunista mozgalomban döntő befolyással bíró sztálini dogmatizmus. Ez utóbbi - témánk tekintetében - különösen két vonatkozásban volt kedvezőtlen. Egyrészt a nemzeti sajátosságok lebecsülését, a Szovjetunió speciális tapasztalatainak /esetenként hibás gyakorlatának/ másolását vonta magaután. Másrészt "az osztályharc állandó éleződésének" általános törvényként történő elfogadása kialakította a gyanakvás, a bizalmatlanság légkörét, mely nehezítette a tömegkapcsolatok kedvező alakítását minden politikai szerv, így a tanácsok tevékenységében is. E légkör a közéleti tevékenységbe bekapcsolódni kívánó népi erőknek nem kedvezett.^{2/}

A szektás politika következtében az ország gazdasági fejlődése ütemének tervezésében az objektív lehetőségek és a szubjektív vágyak, szándékok esetenként összemosódtak. Ezt tükrözte az I. 5. éves terv^{3/} tulzott nehézipar-fejlesztési koncepciója is. E gazdaságpolitikai koncepció következtében más népgazdasági ágak ill. ágazatok beruházása a szükséges

szint alatt maradt, az életszínvonal stagnált ill. visszaesett és nem volt kielégítő az alapvető élelmiszer- és közszükségleti cikkekben a lakosság ellátása. E nehézségeket csak elmélyítette az, hogy az MDP II. kongresszusa az amúgy is feszített tervszámokat jelentősen megemelte.

Mindez kedvezőtlenül hatott a lakosság politikai hangulatára. A tömegek elégedetlenségét azonban az országos vezetés - sajnálatos módon - nem az azokat előidéző tényleges okokkal magyarázta. A jelentkező gondok, problémák hibás értelmezése jól érzékelhető az MDP KV 1950. május 31-i határozatában is,^{4/} mely az ellátási gondok okaként a bérek és az életszínvonal "tul gyors" növekedését ill. az "ellenség aknamunkáját" jelölte meg.

A terv felemelésével tovább növekedtek a népgazdasági ágak közötti beruházási aránytalanságok.^{5/} A tényleges eredmények viszont a tervezettnél alacsonyabbak voltak. Mindez fokozta az ellátási nehézségeket. Jól érzékelteti ezt alábbi táblázatunk is:

/Milliárd Ft-ban/

Népgazdasági ág:	Eredeti terv		Felemelt terv		A tényleges eredmények 1950-54-ben	
	össze- ge	%-os aránya a nép- gazda- sági ágakon belül	össze- ge	%-os aránya a nép- gazda- sági ágakon belül	Az ere- deti terv %-ában	A felo- melt tervhez viszo- nyítva
Nehézipar	17,4	34,18%	37,5	44,12%		40,8%
Könnyű- és élelmiszer- ipar	3,0	5,89%	3,5	4,12%		3,4%
Ipar összesen	20,4	40,07%	41,0	48,24%		44,2%
Építőipar	0,9	1,77%	3,0	3,53%		2,6%
Mezőgazdaság	8,0	15,72%	11,0	12,94%		13,8%
Közlekedés	7,5	14,73%	10,0	11,77%		12,7%
Kereskedelem	0,9	1,77%	1,0	1,18%		2,5%
Kommunális és közületi	7,4	14,54%	14,0	16,45%		14,9%
Tartalék, egyéb	5,8	11,40%	5,0	5,89%		9,3%
Összesen:	50,9	100 %	85,0	100 %	100 %	100 %

Előző táblázatunk adatai jelzik azt is, hogy az I. 5 éves terv során számottevő változások következtek be hazánk gazdasági strukturájában. Ez a fejlődés azonban nem volt egyenletes és több, éppen a lakosságot közvetlenül érintő területen alatta maradt a kívánatosnak. Az ebből fakadó nehézségeket növelte a mezőgazdaság szocialista átszervezésének túlzott gyorsítása. Mindez az önkéntesség és fokoza-
tosság lenini elvének megsértése mellett folyt, s az állami támogatás alatta maradt a szükségesnek.

Visszaesett - az 1949. évi 21,8 %-hoz képest - a kommunális beruházások aránya is. Abszolút számokban ugyan 1951-től a tervteljesítés a területen meghaladta az 1949. évit, de összességében számottevő változás csak 1953. júniusát követően kezdődött.

A terv végrehajtásában a tanácsok kettős szerepkört játszottak. Egyrészt a központi intenciók értelmében minden eszközzel a népgazdasági terv végrehajtását kellett szervezniük.^{6/} Ennyiben -- szubjektív szándékuktól és felkészültségi szintjüktől lényegében függetlenül -- ütközőpontot képeztek a központi gazdaságpolitikai elvek ill. a dolgozók mindennapi érdekei és igényei között. Másrészt ujszerű feladatot jelentett számukra, hogy már 1951-ben közel 1 milliárd Ft-t kellett beruházniok. Ezt a feladatot kiegészítette -- a feszített tervekben adódóan -- az egyre erősödő központi elvárás: tárják fel a helyi, még kihasználatlan erőforrásokat. Bár ez utóbbi feladatnál sem hanyagolható el a szigorú rovat-gazdálkodás kedvezőtlen hatása, itt már a helyi rátermettség, szakképzettség is némi szerephez jutott. Annál inkább is, mert Magyarországon a helyi állami szervek érdemi gazdaságszervező tapasztalatokkal nem rendelkeztek. E negatívumokat a népi tömegkezdeményezés felkarolása csökkentette volna. /A népi energiák történelemformáló erejét jól bizonyította a nemzeti bizottságok tevékenysége a felszabadulás után az élet ujrakezdésében./ A szektás politika következtében azonban az egyéni, a szűkebb közösségi és osztályadalmi érdek dialektikus kapcsolata eltorzult. Az országos valós vagy vélt érdekek nem konvergáltak a helyi érdekekkel. A tanácsi funkcionáriusok és apparátusi dolgozók szinte kizárólagos feladatává vált: mindenáron végrehajtani a központi intenciókat.

Lenin több munkájában hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a szocializmus építése során szükséges a tömegeket bevonják az állami ügyek intézésébe, mert csak így válik lehetővé a korábbi kizsákmányoltak "gyanakvásának" leküzdése az állami munkával szemben. Ugyanakkor viszont 1950-1953 között Magyarországon -- a feszített központi tervek következtében -- a helyi érdekek, beruházások háttérbe szorultak.

Bár a korábbi időkhez képest a szektás politika ellenére is nőttek a helyi beruházások. Mégis, a gazdaságpolitika torzulása következtében/ellátási hiányosságok, begyűjtési politika/ ennek értékelése a köztudatban negatív előjellel jelentkezett. Az általános vélemény az volt, hogy "az állam csak követel, de nem ad!" Mindez viszont a helyi szervek, így a tanácsok tömegkapcsolatait is aláásta. E helyzetet csak nehezítette, hogy a hibák valós okainak feltárása helyett a "szakértelem", az "áldozatkészség" hiányáról ill. az "ellenesség tevékenységéről" beszéltek. Az ok feltárása nélkül azonban az okozat sem volt megszüntethető.

x x x x

A tanácsok tömegkapcsolatainak alakulásában kiemelt szerepet játszott a párt agrárpolitikai koncepciója és annak gyakorlati alkalmazása. Ami a mezőgazdasági beruházásokat illeti: a terv első 3 és fél évében abszolút számokban és az arányaiban egyaránt kedvezőtlenül alakult.^{7/} Az egész tervperiódusra előírányzott 11 milliárd Ft-ból erre az időszakra ténylegesen csak 5 milliárd valósult meg. /Az időarányos 7,7 milliárt helyett/. Csak súlyosbította a helyzetet, hogy a mezőgazdaság nagyon elmaradott volt.

A mezőgazdasági beruházások egyik lényeges területét képezte a g é p e s i t é s^{8/}. Hazánk történelmi öröksége e területen is éreztette kedvezőtlen hatását. 1935-ben 7014 traktor volt, 1949-re ezek száma 13500-ra /állótraktorral együtt 17.891-re/ emelkedett. Az 5 éves terv a 11 milliárd Ft-os beruházásból 3,5 milliárd Ft-ot szándékozott e célra fordítani. A valóságban azonban az itt jelentkező teljesítés erősen c s ö k k e n ő tendenciát mutatott. Jól érzékeltetik ezt az alábbi adatok:

É v	E v e s		Tervteljesítés százaléka
	terv	teljesítés	
	millió forint		
1950	558,0	501,0	89,8
1951	555,6	411,4	74,0
1952	642,0	368,2	57,4
1953 I.fél- év	754,0	139,1	18,4

A gépesítésre fordított beruházások aránya még a mezőgazda-
sági beruházásokon belül is csökkent. Mig ez:

1950-ben	53,2 %
1951-ben	30,2 %
1952-ben	18,1 %
1953-ban	16,8 %

Különösen a traktorokat tekintve jelentkezett nagy lemaradás, mivel a traktorállomány számottevő része elavult /23,9 %-a még 1945 előtt készült/. Épp ezért a traktorok egy részét ki kellett selejtezni, de még így is 1953-ra az állomány 27,6 %-a csak állómunkára volt alkalmas. Részben a selejtezés, részben a gyártás nem kielégítő üteme következtében 1952-ben az állomány számszerűleg is visszaesett:

Időpont	darab	traktorállomány		
		1935=100	15 lóerős traktor- egységben	1935=100
1935.febr. 28.	7.014	100,0	6.600	100,0
1942.febr. 28.	10.544	150,3	10.000	151,5
1950.dec. 31.	17.400	248,1	16.453	249,3
1951.nov. 15.	17.467	249,0	16.600	251,5
1952.dec. 31.	13.454	191,8	12.283	186,1
1953.dec. 31.	15.398	219,5	13.212	200,2

De nem volt kielégítő a fejlődés az egyéb mezőgazdasági gépek tekintetében sem. Ez is növelte a gépállomások hálózata kiépítésének jelentőségét. A gépállomások szerepét külön növelte, hogy az iparosodással illetve a hibás mezőgazdasági politikával összefüggésben megnőtt a munkaerő eláramlása a mezőgazdaságból.

A csökkent munkaerő mellett különösen fontos volt a gépek alkalmazása. A gépállomások rendszere átmeneti szükségintézkedés volt, így kevesebb rendelkezésre álló géppel jobban kielégíthették a különböző szektorok igényeit, mint a tulajdonjog alapján szétaprózott géppark. Ez még akkor is érvényes, ha a gépállomások munkájának minősége /összefüggésben az anyagi ösztönzés hiányával/ nem mindig volt kielégítő, vagy a vállalt határidőnek megfelelő. Az előzőket objektív tényezők is nehezítették, konkrétan az, hogy igen nagy volt az egy traktoregységre jutó szántóterület mennyisége. Pl. a megyében a tanácsi szektorban 1952-ben egy traktorra 1184 kh szántó, de még 1953-ban is 1100 kh szántó jutott.

A t a l a j e r ő u t á n p ó t l á s ^{9/} helyzete sem alakult kielégítően. Ez több okkal is összefüggött. A szerves trágyázás növekedését mindenek előtt az állatállomány kedvezőtlen alakulása lassította, de a tagosítások következtében érzett bizonytalanság is hozzájárult ehhez. A műtrágya felhasználása - 1938-hoz képest ugyan megháromszorozódott -, de a környező szocialista országokhoz képest is igen alacsony szinten mozgott. Néhány helyen - Veszprém megyében is - az 1951. májusi községi tanácsüléseken a parasztság részéről hangzottak el olyan kérések, hogy a növényápolási munkák végzése érdekében tegyék lehetővé a szabad vásárlást.

Lemaradás jelentkezett az ö n t ö z ö t t t e r ü - l e t e k ^{10/} tervezett növelésében is. A teljesítés ugyanis az előírányzotthoz képest így alakult:

Az öntözött terület, ezer kat. hold.

É v :	Terv:	Teljesítés	Tervteljesít. százaléka	Tervteljesítés az ötéves terv százalékában
1950	57,0	56,7	99,4	17,5
1951	96,8	74,6,	77,1	23,0
1952	100,5	98,2	97,7	30,3
1953	151,2	99,6	65,9	30,7

Részben az előzőekben részletezettek, továbbá a parasztság anyagi érdekeltségének hiánya a termelésben /a begyűjtés és a széles agrárrolló következtében/, valamint a szövetségi politika és osztályharc hibás értelmezése rányomta bélyegét a mezőgazdasági termés eredmények^{11/} alakulására. /Természetszerűleg ehhez esetenként a kedvezőtlen időjárás is hozzájárult, amely az elmara-

dott mezőgazdasági viszonyok következtében erősen éreztette hatását./

A mezőgazdasági termelés tervét az első 3 és fél évben mindössze 48,8 %-ra teljesítették. Az alacsony százalékos arányhoz - a már említett tényezőkön túl - a tervszámok eleve irreális kitűzése is nagymértékben hozzájárult. /Az eredeti terv 42,2 %-os, a felemelt terv 54 % termelési érték növekedést írt elő az 1949 évihez viszonyítva./

Célszerű megvizsgálhunk az egyes termelési ágak termelési volumenének alakulását is:

É v :	Mezőgazdaság termelési volumenének alakulása	E b b ő l :		
		növénytermelés	állattenyésztés	egyéb ágak
Index: 1938 = 100				
1938	100	100	100	100
1949	85	77	95	57
1950	89	82	101	50
1951	104	111	94	83
1952	79	67	95	72
1953	93	103	80	77

A táblázat számszerű adatai jól érzékeltetik, hogy a háborus károk felszámolása, az 1938. évi eredmények elérése a mezőgazdaságban 1950-1951-re történt meg. Ezt követően /1952-1953-ban/ ismét visszaesés volt tapasztalható, bár az 1952. évi mélypont - a hibás agrárpolitika mellett -, nem elhanyagolható mértékben a kedvezőtlen időjárási tényezők-ből is fakadtak. /Az állatállományról tapasztalható visszaesés a takarmányhiány mellett összefüggött az erőltetett átszervezéssel is. A szigorú adminisztratív intézkedések - vágási tilalom, anyaállatok pótlásának kötelezettsége stb. - ezek hatását csak csökkenteni tudták./

A gondokat csak növelte, hogy a mezőgazdasági áruter-
melés volumene^{12/} a tárgyalt periódusban soha nem érte el az 1938. évit.

É v	Árutertermelés 1949. évi áron /millió Ft/	Index 1938 = 100
1938	8369	100
=====		
1949	6157	74
1950	7080	85
1951	8191	98
1952	7398	88
1953	7548	90

Az árutertermelés volumenének kedvezőtlen alakulása több tényezővel függött össze. Okai egybeestek a mezőgazdasági termelés alakulásánál is jelentkezőkkel. A teljességre törekvés igénye nélkül - feltétlenül ki kell emelnünk a következőket:

- A mezőgazdaság területén zömmel korszerűtlen kisüzemi termelés folyt, és a kisüzem eleve csak termése kisebb részét viszi piacra.
- Romlott a föld termőereje, és ennek pótlása nem történt meg megfelelően.

- Csökkent a vetésterület nagysága.
- A beruházások az előirányzottakhoz képest csak részben valósultak meg, emiatt az elmaradt mezőgazdaságot az időjárási tényezők is kedvezőtlenül érintették.
- A közös gazdaságok zöme még nem volt igazából, a szó t a r t a l m i értelmében is szocialista nagyüzem. Hiányoztak a megfelelő beruházások, a gépek, szakemberek stb.
- A felszabadulást követően nőtt a parasztság személyes fogyasztása, s ez automatikusan csökkentette a piacra kerülő áruk mennyiségét.
- A mezőgazdasági árrendszer is kedvezőtlenül érezte hatását. A széles agrárrolló nem ösztönzött. Csak további kedvezőtlen jelenség volt, hogy sokszor alapvető mezőgazdasági eszközök /pl. ásó stb./ sem voltak megfelelő mennyiségben vásárolhatók.

x x x x

A mezőgazdaság fejlesztésénél elkövetett hibák mellett még súlyosabban hatott a begyűjtési politika. Ezt a mezőgazdaság erőltetett átszervezése csak alátámasztotta.

A mezőgazdaság átszervezése^{13/} - a begyűjtéshez hasonlóan - számottevő hatással volt a tanácsok tömegkapcsolatainak alakulására. A MKP állásfoglalását a kérdéssel kapcsolatban az 1948. április 22-én elfogadott szövetkezeti irányelvek tükrözik. A dokumentumban - helyesen - megfogalmazták: "Nálunk ma még nincsenek meg a feltételei... hogy az egyéni gazdálkodás helyébe általánosan a termelőszövetkezetek lépjenek." Ezzel összefüggésben hangsúlyozta: az átszervezés lassu folyamat, az önkéntesség feltételezi a paraaztság türelmes átnevelését. Felhívta egyben a figyelmet a kapitalista befolyás mellett a szektarianizmus veszélyére is, mely kezdettől a legfejlettebb szövetkezeti formák létre-

hozására törekszik, leszűkíti a szövetkezetekbe felvehető körét stb.

A fentiek szellemében nyilatkozott pl. Gerő Ernő is az MDP Országos Szövetkezeti Konferenciáján 1949. július 10-én¹⁴. tartott beszámolójában. Beszédében új vonás, hogy fokozott hangsúlyt helyezett - a fogyasztási - és értékesítési szövetkezetekkel szemben - a termelő szövetkezetekre. Ugyanakkor változatlanul megállapította: általános elterjedésüknek nincsenek még meg a feltételei. Sajnos azonban az átszervezést a konferencia "...már az osztályharc állandó éleződésének hibás elméletére alapozta...", tehát ezzel ösztönözte a szektás hibák elkövetését.

Az irányelvekben meghatározott koncepció változását nyilvános megfogalmazásban először Rákosi Mátyás adta 1948. augusztus 20-án Kecskeméten tartott beszédében,¹⁵ ahol a mezőgazdaság gyorsütemű átszervezésének politikáját hirdette meg. Ez egyben azt is eredményezte a gyakorlatban, hogy a számszerű fejlesztés bűvöletében élve elhanyagolták a már létrejött /és sokszor gyenge/ termelőszövetkezetek megszilárdítását. /Sőt a gyengeség okát olyan szubjektív tényezőkben keresték csupán, mint a nem megfelelő szervező és felvilágosító munka, az ellenség tevékenysége, stb./

A koncepció egyértelmű szektássá torzulása különösen jól mérhető Gerő Ernő 1949. szeptember 10-i beszédében¹⁶, melyet a Pártfőiskolán tartott. A Tájékoztató Iroda 1948. júniusi határozatára hivatkozva indokolta az átszervezés gyorsításának szükségességét. Igen részletesen elemezte a kulákok "korlátozásának" politikáját, s bár szavakban tagadta, de az elmondottak bizonyítják: ez a politika egyre inkább a liquidálást jelentette. A szektás torzítás fogalmazódott meg az önkéntesség és fokozatosság elvéről elmondottakban is. /Pl. ez utóbbinál nem azt hangsúlyozta, hogy az alacsonyabb típusú szövetkezetek szerepe igen nagy az átszervezés folyamatában, hanem azt, hogy a szövetkezeteket "foko-

zatosan" III. típusúvá kell átalakítani, csökkenteni kell a föld haszonbérleti díját és a háztáji nagyságát./ Mind-
ezt ismét összekötötte az osztályharc éleződésével. Igaz,
utalt arra, hogy óvakodni kell a szektás "tulságos siet-
ségtől", de fő veszélyként "a jobboldali oportunizmus"-t
jelölte meg.

E kérdés szorosan összefüggött a Szovjetunió /sőt az
ott elkövetett hibák/ másolásával, illetve a lenini elvek
sztálini interpretációjának átvételével. Ez utóbbinál arra
gondolunk, hogy Lenin többször hangsúlyozta, hogy a belső
ellenséges tevékenység gazdasági alapja a magántulajdon
léte. Sztálin a későbbiekben sokszor hivatkozott erre a
gondolatra, de kiragadta a lenini koncepció egészéből. Olyan
lényegi lenini megállapításokat nem hangsúlyozott a pa-
rasztsággal kapcsolatban, hogy "...a kisárutermelőket
nem lehet elkergetni, nem lehet elnyomni, ezekkel össze
kell férni, ezeket csak igen hosszadalmas, igen lassu óva-
tos szervezőmunkával lehet /és kell/ átformálni, átnevelni."¹⁷
Ezek szellemében - a gyakorlat visszajelzései ellenére - az
MDP II. kongresszusa változatlanul a számszerű növelést
hangsúlyozta és "döntő stratégiai feladatként" jelölte
meg az átszervezést. A gyors eredmények érdekében a gyakor-
latban pedig gazdasági-politikai nyomással, adminisztratív
intézkedésekkel igyekezett érvényt szerezni a hibás kon-
cepciónak. /Igaz, a kongresszus szavakban egyetértett az
egyéni gazdaságok párhuzamos fejlesztésével, de ennek
gyakorlati megvalósulását az árrendszer, a beszolgáltatási
és adórendszer, s ezekkel összefüggésben a beruházási esz-
közök hiánya stb. lehetetlenné tette/.

Az irreális átszervezési ütem a termelőszövetkezetek
megfelelő állami támogatását sem tette lehetővé, Nem volt
megfelelő szakembergárda. Pl. 1953-ban is még mindössze
350 tsz rendelkezett agronómmal és 2978 tsz-ben volt
könyvelő. Az elnökök kétharmadának, a brigádvezetők több

mint 60 %-ának nem volt egyáltalán szakképzettsége. /Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a 800 kh-nál nagyobb területtel rendelkező tsz-ek között különösen sok volt a gyenge./^{18/}

A tsz-ek megerősödését biztosító beruházások illetve a gépesítés megfelelő anyagi forrásai is hiányoztak. Jól példázzák ezt a számszerű adatok:^{19/}

É v	Milliárd Ft-ban %-os arány					
	Tsz-beruházások forrásai				Összesen	
	Tervhitel		Saját erőből		/Index:1950=100/	
1950	49	/73,1 %/	18	/26,9 %/	67	/100/
1951	132	/68,8 %/	60	/31,2 %/	192	/286,5/
1952	204	/42,1 %/	281	/57,9 %/	485	/723,8/
1953	165	/46,9 %/	195	/54,1 %/	361	/538,8/

A termelőszövetkezetek létrehozásának felgyorsított üteme súlyosan sértette a lenini önkéntesség és fokozatosság elvét is. Egyrészt elhanyagolták az alacsonyabb típusú /I-II./ szövetkezetek szervezését, másrészt nem vették figyelembe, hogy a parasztság még nem barátkozott meg a szövetkezés gondolatával. /Ezt csak erősítette a kezdetben működő sok gyenge tsz, mely nem tudott vonzó példát, s ezáltal meggyőző erőt jelenteni./ Mindez azt eredményezte, hogy szervezés meg nem engedhető eszközökkel: fenyegetés, erőszak alkalmazása, az ellenszegülőknél a tagosításnál hátrányos helyzetbe hozása, stb. folyt. Ezen belül is - különösen 1951-ben - főleg a középparasztokkal szemben alkalmaztak erőszakot. Ezzel összefüggésben arányuk a tsz családokon belül az 1950. december 1-i 19,7 %-ról 1951. december 31-re 31,1 %-ra nőtt.^{20/} /Nem véletlen, hogy az 1953. júniusa után kilépők körében is magas volt az arányuk./

A mezőgazdaság átszervezésével kapcsolatban szektás koncepció alapelveit tekintve a KV. 1953. júniusi határozataig változatlan maradt, ami a párt tömegkapcsolatainak

romlásához nagymértékben hozzájárult. Pl. a párttagok pozitív tudatformáló, tömegkapcsolatokat építő tevékenységét igen kedvezőtlenül befolyásolta, hogy az annak segítésére hivatott "Propagandista" még 1953 első felében is a régi, hibás koncepciót védte. Ugyanakkor cikkeiben^{21/} a közhangulat kedvezőtlen alakulásának hatására bizonyos "részenkénti eredmények" is érzékelhetők, mintegy annak a felismerésnek a jelzéseként: a korábbi politika hosszabb távon nem tartható fenn. Az idézett cikkek a korábbinál konkrétabban hangsúlyozták - a számszerű fejlesztéssel s z e m b e n - a tsz-ek megerősítésének feladatát, s ezzel összefüggésben a gépesítés fontosságát. Egyben a további átszervezések lényeges előfeltételének tekintették a jól működő tsz-ek példáját. A középparasztással kapcsolatban pedig ugyancsak új elemként az alacsonyabb típusú szövetkezetekbe szervezés politikáját tartották kívánatosnak. Ugyanakkor kezdetét vette a hibákért felelős "helyi szektások" keresése!

A szocialista szektor minden területen gyors ütemben kizárólagossá tételének politikája a kisiparnál is éreztette hatását. A kisipar sorvadásnak indult és ez a helyzet nem egyszerűen a speciális réteg soraiban eredményezett elégedetlenséget, hanem széles körökben, mivel a szektás politika komoly nehézségeket okozott a szolgáltatások területén.

x x x x

1948-49 fordulójától egyre inkább érzékelhető az önteltség és a bürokratizmus fokozatos eluralkodása a MDP politikájában. Ezzel párhuzamosan bontakozott ki és erősödött az ellenségkeresés és gyanakvás - előzőekben már jelzett - légköre. Az önteltség és bürokratizmus erősödésével a MDP Politikai Bizottságának 1949. december 2-i határozata is^{22/} foglalkozott, de nem tárta fel tényleges

okait, sőt a felelősséget az alsóbb szervekre háritotta. Ezzel párhuzamosan egyre inkább felléptek a párton belüli érdemi vita ellen, az ellenvéleményt kifejtőkkel szemben adminisztratív eszközöket alkalmazva. Összességében megállapíthatjuk: a hibák halmozódása 1949 közepe-végére egy-séges baloldali elhajló koncepció uralkodóvá válásához vezetett, s mindezt a Rákosi féle személyi kultusz /és követ-kezményei/ csak tovább súlyosbították.

A hibák előfordulását az u j feladatok megtervezésénél - bizonyos határok között - természetesnek kell tekintenünk. Ugyanakkor a gyakorlat visszajelzései lehetővé teszik ezek viszonylag gyors kijavítását. Ebben a periódusban azonban a gyakorlat visszajelzéseinek illetve alapos elemzésének elhanyagolása figyelhető meg. Ez a hibás, a tényleges helyzettől és szükségletektől egyre távolabb kerülő szemléletmód és koncepció jól mérhető a hibák okainak "keresésénél" is, A valós okok feltárása helyett egyre inkább az "ellenség keresése" jelentkezett a hibás döntések követ-kezményeinek magyarázatánál. Mindez az adminisztratív intézkedések erősödését, a párt és a tömegek közötti kapcsolat romlását eredményezte - s ilyen összefüggésben gyengítette a valós osztályellenség elleni harcot is.

Hasonló hibák jelentkeztek a Népfront politikában is /szoros összefüggésben a szövetségi politika hibáival/. Bármennyire is azt írta Horváth Márton,^{23/} hogy a "Népfront-politikánk állandóan fejlődik", e területen éppen az elsorvasztás volt a jellemző.

x x x x

Az 1950. október 22-én megválasztott tanácsok a fent jelzett körülmények között kezdték meg működésüket. Tömegkapcsolataik kialakítását hallatlan mértékben nehezítette a szektás politika, amihez további hibák is társultak.

Maga a szektás politika a tanácsok vonatkozásában elsősorban abban jelentkezett, hogy a nehéziparra fordított magas beruházási összegek a helyi anyagi lehetőségeket is erősen korlátozták, s így a tanácsok a lakosság jogos kéréseit, igényeit anyagi eszközök hiányában sokszor nem tudták kielégíteni. Ezt a tendenciát erősítette a bürokratikus centralizáltságból fakadóan a tanácsok erős gazdasági kötöttsége is. Sok esetben a jogos kérések kielégítése a hatásköri hiány miatt nem volt megvalósítható. Ezzel függ össze szorosan az igen szigorú rovatgazdálkodás, amely több esetben olyan visszás gyakorlatot eredményezett, hogy adott községi tanács a kapott összegeket nem használhatta fel más, helyileg fontosabb célra, mert az egyes rovatok közötti átcsoportosításra nem volt lehetőség.

Ugyancsak a tanácsok tömegkapcsolatait gyengítő tényezőt jelentett a hibás mezőgazdasági politika, melynek végrehajtói a tanácsok voltak. Az a körülmény, hogy a központi szervek a tanácsoktól döntő mértékben az adófizetés, begyűjtés, tsz. szervezés területén vártak "eredményeket", objektíve arra vezetett, hogy egyéb, elsősorban a lakosság igényeivel, kéréseivel való foglalkozásra nem vagy csak igen kis mértékben jutott energiájuk. Lényegében tehát olyan szituáció állt elő, hogy a tanácsok az állampolgári fegyelemre hivatkozva egyre növekvő követelésekkel léptek fel a lakosság irányába, másik oldalról viszont a lakosság kéréseit nem tudták teljesíteni. Mindezt nemcsak a lakosság, de a választott tanácstagok többségének körében is a tanácsokat olyan szervvé változtatta, mely a központi kívánságokat végrehajtja, de a helyi érdeket nem képviseli.

A lakosság növekvő elégedetlensége a hibás politika kijavítását indokolta volna. Ez azonban nem történt meg. A való élettől való elszakadást, a politikai hangulat formális értékelését jól érzékelteti a MDP II. kongresszusának az a megállapítása, hogy soha ilyen egységes még nem volt népünk.^{24/}

Az MDP II. kongresszusa erre a nem létező egységre hivatkozva tovább fokozta a szektás elhajlást. Hasonló szellemben foglaltak állást a későbbiekben is. Jól példázza ezt az MDP Központi Vezetőségének 1952. június 27-i ülésén Horváth Márton "A párt felvilágosító munkája a tömegek között" című referátuma is. Elmarasztalta ebben a tanácsok egyrészét arra hivatkozva, hogy a kulákokkal szemben opportunistá politikát folytatnak, esetenként az ellenség uszályába kerülnek. De jellemzőek a korabeli egyéb írásos anyagok is. Pl. a Pártépités 1953. január 10-i számában^{25/} "A tanácsok munkájának egyes hiányosságairól" című cikk olyan gondolatokat hangsúlyoz, hogy a tanácstagok mutassanak példát az állami fegyelemben, az ellenség megalkuvás nélküli kezelésében. Igaz, hogy a tanácsok szemére lehet vetni, hogy nem foglalkoztak eléggé a nép ügyeivel, de a cikk írója elfeledkezik arról, hogy ez alapvetően nem a tanácsokon, hanem a hibás központi politikán múlt. Hogy mennyire így volt, magából a cikkből is kiderül. A cikkiró kifogásolja, hogy a kulákokkal szemben - ugymond - a sajnálat érzését keltik, ahelyett, hogy keményen fellépnének ellenük, Sok tanács funkcionárius "nem látja világosan pártunk politikáját, nem érti meg, hogy fejlődésünkkel törvényszerűen együtt jár a belső osztályharc kiéleződése." A helyileg bizonyos hibákat felismerő, bizonyos hibákat elkerülni akaró, vagyis éppen a tömegkapcsolatokat javítani kívánó lépéseket értékeli tömegkapcsolat rombolóként.

Amikor a tanácsok tömegkapcsolatait nehezítő okok közül döntőnek, a hibás központi koncepciót jelöljük meg, nem feledkezhetünk meg másodlagos tényezőként a tanácsok által "produkált" hibákról sem. Ezek elsősorban a tanácsi ügyintézés mikéntjében, módozataiban mérhetők. Kétséggel ebben a szerepet játszottak a bürokratikus centralizmusból fakadó megkötések, a sok "papirmunka", de szerepet játszott az adott tanácsi apparátus összetétele is. Feltétlenül rontotta

a tömegkapcsolatokat, hogy még sok régi, a bürokratikus munkamódszerhez szokott tisztviselő is dolgozott a tanácsi apparátusban illetve a bekerült új, népi káderek felkészültsége, tapasztalata sem volt kielégítő.

A tanácsi munkát nagy mértékben akadályozta az erős fluktuáció is.^{26/} Az MDP Adminisztratív Osztálya által 1953. október 19-én kelt feljegyzés szerint 1950-1952. december között kicserélődött: a megyei vezetők 26 %-a, a járásiak 43 %-a, és a községi funkcionáriusok 51 %-a.

A megyében hasonló volt a helyzet. Pl. a megyei tanács apparátusából csak 1952. II. félévében 70 dolgozó távozott, pedig közülük 39-en 1952. január 1 után kerültek a tanácshoz. Ugyanebben az időszakban a balatonfüredi járás 22 községe közül 11-ben változott az elnök vagy a titkár személye.

A tanácsi vezetők ill. az apparátus dolgozói nagymértékű cserélődésében szerepet játszott az "ellenség" keresésének hibás koncepciója és gyakorlata is,^{27/} mely sok becsületes tisztviselő elbocsátását is eredményezte. Ez kedvezőtlenül hatott az állásukban megmaradtak közérzetére is.

E politika szorosan kapcsolódott az MDP II. kongresszusának állásfoglalásához. Rákosi Mátyás a KV beszámolójában hangsúlyozta, hogy az ellenség beépült a tanácsokba is és ezért fokozni kell ellenük a harcot. Ennek hatása mutatkozott meg a megyei tanács 1951. III. 31-i ülésén, mely elítélte a szaktudás előtti "opportunistá hajlongást", ami azt eredményezte, hogy 239 községi vb titkár közül 172 már 1945 előtt is a közigazgatásban dolgozó személy volt.

Az 1951. május 29-i megyei VB ülés a központi intenciók alapján - már így fogalmazott: "Rákosi elvtárs megállapította, hogy az ellenség az új tanácsokban jobban be van épülve, mint a tanácsok előtti közigazgatásba."

A Veszprém járási tanács káderpolitikai tevékenységét elmarasztalták azért is, mert "...teljesen lebecsülik a járási tanácson belül megbuvó ellenség jelentőségét. Ezt igazolja az a körülmény, hogy az általunk/a megyei tanács által/ javasolt 12 községi vb titkár a 5 vb elnökön kívül a káderfejlesztési tervben egyetlen egy leváltást sem irányoztak elő." /Kiemelések tőlem: B.Bné/.

1952. január 27-én a megyei vezetők /osztályvezetőkkel bezárólag/ ill. a járási és városi vezetők közös értekezletén^{28/} "a BM-től kapott szempontok alapján" értékelték a tanácsok 1951. évi tevékenységét. Megállapították, hogy a MDP II. kongresszusa utmutatásai alapján a megyében a tanácsi apparátusból eddig 28 "ellenséges elemet" távolítottak el /országosan 800-t/, s a továbbiakban már "tervszerűen beütemezett" formában folytatják ezt.

Az "előirányzott" ellenségeltávolítás - ahol néha a "tervek" megfelelő új ember hiányában "nem voltak teljesíthetők", megvilágítja e munka lényegét. Bizonyos értelemben - mint a gyakorlat visszajelzésére hibás úton megoldáskeresés példája - jellemzők a megyei tanácselnökök 1952. január 23-án, a BM-ben tartott értekezletén^{29/} elhangzottak: 1951 egyik fő feladata az ellenség eltávolítása volt a tanácsokból. Az eredmények azonban még nem elegendők. Új vonást jelentett az, ahogy a községi vezetők alkalmasságát értékelte a beszámoló. Különösen azt emelte ki, hogy politikai és szakmai felkészültségük hiányai miatt nem tudják a feladatokat megfelelően ellátni. A feladatok realitását viszont nem kérdőjelezte meg.

Nem véletlen jelenség mindezek után a tanácsi fluktuáció mértéke. A hivatalban meghagyottak körében is félelem vagy legalább is a bizonytalanság érzése jelentkezett.^{30/}

Akadtak mások, akik, vagy a kétségkívül alacsony kereset, vagy a rendeletek tömkelege és az állandó számonkérés - önhibán kívül jelenségei miatt nem vállalták hosszabb távon a tanácsi munkát.

Jellemző a bürokratizmus mértékére egy 1952. eleji vizsgálat^{31/} megállapította: januárban a községi tanácsoknak 4 napi, 9 heti, 5 havi és 25 egyszeri jelentést kellett készíteniük./Tehát a nehéz napi feladatok végzése mellett, az apparátussal alig rendelkező községi tanácsokra, napi átlagban közel **7** jelentés is esett./ Jellemző módon jelenteni kellett például a községeknek naponta annak ellenére az élőállat-felvásárlás adatait, hogy 1 héten csak két átvételi nap volt. A bürokratikus megkötések és az ezek hatására erősödő helyi bürokratikus kinövéssek gátolták a központi politikai hibái ellenére is létező helyi fejlesztési, kezdeményezési törekvéseket. Ennek egyetlen kirívó példáját említjük itt.^{32/} Berhidán 1953 tavaszán tanácsülésen a következő társadalmi munka-vállalás történt: az utjavítással az árkokat mélyítették, s azokon kocsival már nem lehet átmenni. A helyi parasztok társadalmi munkával megcsinálják az utátjárót, csupán a szükséges 160 Ft-os betongyűrűt kérik, hogy a tanács biztosítsa. A tanács nem vállalta ezt a minimális költséget sem.

Az FM 17 főosztálya 1953. január 1 - február 25 között közel 800 utasítást vagy rendeletet adott ki a megyei tanácsoknak intézésre. Nem kívánjuk a megyei tanácsi vezetést teljes mértékben felmenteni - a községektől kért jelentéseket illetően -, de mindenképpen tevékenységét nagyban befolyásolták a központi bürokratikus előírások. /Közvetve olyan formában, hogy jóval kisebb szakapparátusukat ugyan-csak az íróasztalhoz kötötték./^{33/}

Az e tekintetben elkövetett hibákkal részletesen foglalkozott a KV. Adminisztratív Osztálya és a Helyi Tanácsok Titkárságának közös előterjesztése is 1953.

december 22-én a Politikai Bizottsághoz a tanácsok munkájáról.^{34/} A jelentés megállapította, hogy a tisztogató-sok során becsületes régi tisztviselőket is eltávolítottak, s ezzel romlott a tanácsok szakember ellátottsága. /Pl. a zirci járási tanács mezőgazdasági osztályának 12 dolgozója közül csak egynek volt szakképzettsége/. A községi tanács-elnökök többségének alacsony volt az általános műveltsége, 2/3-nak nem volt szakmai képzettsége.

Ugyanez a jelentés állapította meg, hogy az utasítások tömege a még kezdetben aktív tanácstagokat is passzív-vá változtatta. E passzivitás részben a feladatok jellegéből, részben abból következett, hogy a tanácstagok sem tudtak eligazodni a bürokratikus rendelkezések tömegében.

Az említett jelentést időben megelőzte a járási-városi elnökök, elnökhelyettesek, titkárok és megyei tanács-i vezetők közös értekezlete 1953. november 24-én.^{35/} Itt olyan megállapítás hangzott el: "Hamar leváltottak egyes embereket, sőt osztályidegennnek is gyakran nevezték."

Mindez magyarázatul szolgál arra is, hogy sok tanács-i vezető és dolgozó egyre kevésbé mert észrevételeket, jelzéseket tenni a központi utasításokra. Minden erővel ezek végrehajtásán dolgoztak és a tömegek ellátással, begyűjtéssel kapcsolatos panaszait "egyéni sirámoknak" vagy az "ellenség" tevékenységének bélyegezték. A helyi fejlesztési igényeket pedig - a korabeli tanács-i dokumentumok - sokszor "szüklátóköri-ségként", tulhajtott lokál-patriótizmusként értékelték. Ez utóbbi sok hasznos népi-társadalmi kezdeményezést ítelt sikertelenségre.

A hibás központi politika és ennek kényszerű tanács-i végrehajtása azt eredményezte, hogy a kezdeti lelkesedést követően 1950-1953 között a tanácsok tömegkapcsolatai bővülés és elmélyülés helyett visszaestek. E helyzet érdemi módosulása 1953. júniusa után idnult meg. Ugyanakkor a gyakorlati tanács-i munka egyes részterületein már 1953

elejétől tapasztalható bizonyos javulás

2. Az agrárpolitikai feladatok /begyűjtés, mezőgazdaság szocialista átszervezése/ sulya a tanácsi munkában és hatásuk a tömegkapcsolatok alakulására.

A tanácsok tömegkapcsolatait - mint említettük - az agrárpolitikai koncepció végrehajtásában betöltött szerepük igen kedvezőtlenül befolyásolta. Annál inkább is, mivel ez képezte egyik legfőbb tevékenységi területüket.

A központi irányelvek végig azt hangsúlyozták, hogy a tanácsok lehetőleg minden eszközzel biztosítsák a mezőgazdasági tervek teljesítését. A BM pártkollégiuma 1951. április 7-én tárgyalva a tanácsok munkáját^{36/} úgy foglalt állást, hogy a gazdasági feladatokat tekintve kezdetben a tanácsoknál még a régi közigazgatási szemlélet hatott, s ezért "...a begyűjtést, az őszi mezőgazdasági munkálatokat, a termelési szerződések megkötését csak mellékes, kampányfeladatnak tekintették" - itt az "utóbbi hónapokban" tapasztalható csak változás.

Jelentkezett tehát az a szemlélet, mely a tanácsok feladatait a szektás mezőgazdasági koncepció végrehajtására kívánta döntő mértékben irányítani. De azt is meg kell állapítanunk, hogy az előző idézetnek némi igazságtartalma is van. Konkrétan az, hogy a tanácsok - összefüggésben gazdasági jellegű feladatkörük újszerű jellegével és a korábbi közigazgatási szakemberekben kialakult "hagyományos" szemlélettel - a legelső időszakban nehezen találták meg helyüket gazdaságirányító tevékenységet illetően. Hajlamosak voltak az a d m i n i s z t r a t i v intézkedések oldaláról megközelíteni e feladatot. /A tulcentralizáltság gyakorlata és a velejáró bürokratizmus ezt még erősítette/. Másrészt, de épp az előzőkkel szoros összefüggésben, a tanácsok sokszor ténylegesen adminisztratíven végrehajtandó "kampányfeladatnak" tekintették e munkákat. De, hogy ez

így történt - és több éven keresztül érvényesülhetett -, abban elsősorban a szektás politikai koncepciónak volt meghatározó szerepe és csak ezt erősítette a régi "közigazgatási szemlélet". Itt tulajdonképpen egy alapvető elvi igazság érvényesül: a "balos" álláspont és gyakorlat nem a helyes célok megvalósítását gyorsítja, hanem éppen ennek érvényesülését gátolva "találkozik" a már esetleg szubjektíve sem jószándéku, de objektíve mindenképpen a jobboldalnak kedvező tevékenységgel.

A "közigazgatási szemlélet" és a baloldali elhajlás egymást erősítő hatását jól mutatja pl. a Veszprém megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 1951. április 10- június 30 közötti időszakra elfogadott munkaterve is.^{37/} /Az ebben foglaltak azonban nem tekinthetők csupán "megyei sajátosságoknak"/. A munkaterv mindkét szemléletnek megfelelő módon tükrözi a hivatalos álláspontot. A gazdasági feladatokkal kapcsolatos néhány tényyszerű adat felsorolását követően megállapítja, hogy a "kulákok elleni harcban" a vezetés részéről "hiányosságok, ingadozások" voltak tapasztalhatók. Ugyanezt a "hibát" jelöli meg "a politikai felvilágosító munka, a példamutatás és a tömegek mozgósítása" tekintetében.

Ismét egy, a tárgyalt időszakra igen jellemző megállapításnak lehetünk tanui, mely bizonyos részigazságokat is tartalmaz. Ténylegesen a politikai felvilágosító munkában hibák jelentkeztek, pontosabban ilyen munka é r d e m i módon, éppen a feladatok központilag is szorgalmazott kampány-jellegével összefüggésben, nem folyt. Nem is igen folyhatott, hiszen m e g g y ő z ő politikai felvilágosító tevékenységet csak helyes - az adott történelmi szituációnak megfelelő - célokért lehet folytatni. A tömegek saját gyakorlati tapasztalataik alapján általában ösztönösen érzékelik - és az reagálásaikban is kifejezésre jut -, hogy az adott célok helyesek-e.

Az idézett munkatervnek éppen az a fő hibája, hogy az általa szorgalmazott "példamutatás, a tömegek mozgósítása" csak látszat sikereket eredményezhet, ha a gyakorlati következmények nem meggyőzőek, hanem éppen a dolgozók részéről ellenállást váltanak ki. Ez a munkaterv azért nagyon jellemző, mert - az országos szemléletnek megfelelően - meg sem kísérelte az okok elemzését, hanem formai oldalról közelítve elmarasztalta a "szervező munka" elégtelenségeit. Egy ilyen állásfoglalás óhatatlanul éppen a kampány- és adminisztratív jelleget erősíthette csak.

Az előzőkkel függ össze a munkaterv azon megállapítása is: "Tanácsainkat... de dolgozó parasztságunkat is úgy szervezetileg, mint politikailag elő kell készíteni idei f e s z i t e t t terveink teljesítésére." E megállapításból is több következtetést vonhatunk le. Az előbbiek alapján nem tekinthető véletlen, esetleges jelenségnek, hogy a s z e r v e z e t i felkészítés igénye sorrendben megelőzi a p o l i t i k a i t. Még inkább fontos a " f e s z i t e t t " tervek kifejezés, különösen abban az összefüggésben, hogy erre a tanácsokat és a dolgozó parasztokat "fel kell készíteni". E jellemző megfogalmazás mögött lényegében annak felismerése is megsejthető, hogy a feszített tervek: irreális tervek, melyek végrehajtása nehéz feladatnak ígérkezik - épp ezért fokozott mértékben igényelnek adminisztratív, "közigazgatási" beavatkozást.

Ami viszont figyelemreméltó, hogy még az MDP KV ismeretes 1953. júniusi határozatát megelőzően a központi irányelvekben - témánk tekintetében is- lassu változás érlelődött. Ezt példázta a megyei tanácsok végrehajtó bizottsági elnökeinek 1953. január 21-i értekezlete.^{38/} Itt megállapították ugyan, hogy a tanácsok használjanak fel minden rendelkezésre álló eszközt a "tervfeladatok" teljesítésére, de a korábbiaknál helyesen nagyobb hangsúlyt kapott az a gondolat, hogy az ipari nyersanyagok, lakosság ellátása,

export, tartalékok biztosítása /tehát már k o n k r é t é r v e k !/ szükségessé teszik, hogy a tanácsok a mezőgazdasági feladatok teljesítését központi feladatnak tekintsék. A többi pontban megjelölt feladatok közül figyelemre méltó a zöldségfélék termelésének szorgalmazása az ipari centrumok közelében. - Ez - bármennyire is "részkérdésnek" tűnik - valójában egy szemléletmódosulás érlelődését: a dolgozók jobb ellátásának fokozódó hangsúlyozását jelezte.

x x x x

Sokkal súlyosabb konfliktusok forrásává vált a b e - g y ü j t é s i r e n d s z e r . A tanácsai tevékenységet különösen nehezítette, hogy főleg 1951-1952 során a központi szervek elsősorban a feladatok megvalósítását szorgalmazták, mintegy ennek végrehajtásától tették függővé az egész tanácsai tevékenység értékelését. Mindez azt eredményezte, hogy szinte az egész tanácsai apparátus /különösen "idény"-csúcsidőkből/ e területen végezte munkáját, függetlenül tényleges munkakörétől. Ez olyan méreteket öltött rövidesen, hogy külön minisztériumi rendelkezést hoztak arról, hogy az oktatási és népművelési területen dolgozó tanácsai hivatalnokokat "lehetőleg" ne vonják el tényleges szakmai tevékenységüktől.

Mivel a tanácsokat a tömegek elsősorban gyakorlati tevékenységük alapján ítélik meg /mit tesznek és mit kérnek/, különösen a szektás agrárpolitikai koncepció hatott károsan a tanácsok tömegkapcsolataira. A káros hatások elsősorban a járási és községi tanácsok munkájában mutatkoztak, mivel a paraszti lakossággal elsősorban e szervezeteknek voltak kapcsolatai. Sőt, e negatívumok a tanácstagok egy részénél is kedvezőtlen eredményre, a párt és a tömegek kapcsolatának lazulásához vezettek. Ez a tanácsulések "látogatottságának" erős csökkenését is eredményezte.

A fiatal proletárhatalom hibáit az ellenségek erők e területen is igyekeztek kihasználni. Szerepük volt itt a külső ellenséges erőknek is /különösen a Szabad Európa Rádió műsorain keresztül./ De még inkább jelentkezett ez a tevékenység a belső ellenséges erők tevékenységében /amelyek egyébként a SzER utmutatásait is felhasználták és terjesztették./ Sokszor terjesztettek ellenséges célú "hireket", amelyek, sajnos, éppen a szektás hibákból adódóan nem is mindig voltak egyértelműen "rémhitek". Itt első-sorban olyan szituációkra gondolunk pl. amikor 1-1 tanácsulást alig lehetett megszervezni, mert elterjedt annak "hite", hogy a tanácsulésen beosztják a tagokat begyűjtési elszámoltatónak, új felajánlásokat kérnek, meg akarják alakítani a tzsos-t, stb.

Erre az időre a begyűjtési rendszer egyre inkább el-avult. A termelés szükséglete, de a szövetségi politika igényei is, egyre sürgetőbbé tették módosítását illetve közgazdasági ösztönzőkkel történő helyettesítését. Különö-sen kedvezőtlenül befolyásolta a parasztság termelési ked-vét a begyűjtési kötelezettségek évről-évre történő emelése és magas mértéke. A tanácsi tömegkapcsolatok alakulására kedvezőtlenül hatott begyűjtési feladatok kiemelt kezelé-se, és az a központi koncepció, mely a begyűjtési tervek teljesítésénél jelentkező problémák okainak átfogó vizs-gálata helyett az ellenség tevékenységének, oportunista magatartásnak stb. deklarált minden nehézséget. /Közvetve mindez nemcsak bizonyos iparágak nyersanyagellátására, hanem a munkás- és alkalmazotti tömegek élelmiszerellá-tására is kedvezőtlen hatást gyakorolt. Az alapvető élel-miszercikkekkel való ellátási nehézségek jelentkezését a munkás- és alkalmazotti dolgozók is első-sorban a tanácsokon kérték számon - a tanácsok tömegkapcsolatainak kiépülését, szélesedését tehát e területen is gátolta./

A tanácsválasztásokat követően elkezdődött az a folyamat, hogy a tanácsüléseken-állandóan visszatérő jelleggel - a begyűjtési tervek teljesítésével foglalkoztak. A belügyminisztérium már az 1950. évi december 27-30-i községi tanácsülésekre körrendeletben irta elő, hogy az 1. napirendi pontként szereplő "VB beszámoló" keretében elsősorban olyan kérdésekkel foglalkozzanak, mint a beszolgáltatás, mezőgazdasági munkák, adóbehajtás eredményei és hibái illetve a tanácsai állandó bizottságok feladatainak ismertetése. Ez is alátámasztja azt a korábbi megállapításunkat, hogy a tanácsai munka d ö n t ő területének az adott periódusban a parasztság állammal szembeni különböző - elsősorban beszolgáltatási - kötelezettségeinek teljesítését tekintették. Ez a tendencia 1951-ben csak elmélyült. A megyei tanácselnökök országos értekezletén 1951. júliusában Nagy Imre élelmezésügyi miniszter^{39/} a tanácsai munka "eredményessége" kritériumának a begyűjtési eredményeket tekintette. Ugyancsak ő /a megyei tanácselnökök 1951. október 16-i országos értekezletén/ hangsúlyozta, hogy a begyűjtési munka sikere érdekében a törvényeket be kell tartani, de harcolni kell a "liberalizmus" ellen is.

A megyei tanácselnökök 1951. november 20-i országos értekezlete^{40/} hasonló szellemben foglalt állást. A tanácsok általános feladataival foglalkozó 2. napirendi pont zárszavában olyan gondolatok kaptak hangsúlyt, hogy "...a begyűjtés nem népszerűtlen feladat, a begyűjtés hazafias kötelesség a tanácselnök, a tanácstag és minden becsületes magyar dolgozó számára". Sőt az is megfogalmazást nyert, hogy népszerűtlennek "...az elvtársak ...tekintik". Az előzőkből kettős megállapítás adódik:

- Erősödő tendenciával hatott a hibás, szektás, központi koncepció, mely a gyakorlatban jelentkező gondokat nem az elvi koncepciók hiányában, hanem a dolgozók körében jelentkező "opportunizmusban" kereste.

- A tanácsi vonalon, sőt általában a kommunisták körében is erősödött a begyűjtési politika hibáinak felismerése, vagy legalább is megsejtése, s ezért többen, bár nyíltan nem kifogásolták, a végrehajtásából azonban igyekeztek kimaradni.

A begyűjtési rendszer politikailag nem kívánatos követelményeit nem csökkentette az a tény, hogy szektás módon ugyan, de a jegyrendszer megszüntetését, a lakosság ellátásának javítását kívánták vele s z u b j e k t i v e szolgálni. Jól érzékeltette egyébként ezt a szándékot Rákosi Mátyás a MDP KV. 1951. november 30-i ülésén elhangzott beszámolója is.^{41/} Ez a szándék o b j e k t i v e politikai feszültségek keletkezéséhez vezetett.

Ezek a kedvezőtlen hatások, jelenségek 1952-ben még inkább növekedtek. Csak formailag tűnik úgy, hogy az ET. 1952-1953. gazdasági évre vonatkozó begyűjtési törvényerejű rendelete "javított" a helyzeten. Kétséggkívül tény, hogy időpontilag az előzőkhöz képest korábban jelent meg és a "C"-re /állami felvásárlás kötelező mennyisége a "feleslegből"/ történő beadást eltörölte. Ugyanakkor viszont oly mértékben emelte a kötelező beadások mennyiségét és termék-körét, hogy ténylegesen növelte a paraszti kötelezettségeket.^{42/} Nem véletlen, hogy a Szabad Nép 1952. január 10-i számában megjelent ismertető cikk is arra hívta fel a figyelmet: fontos az új rendelet alapos megmagyarázása, nehogy "az ellenség magyarázza".

Mindezek alapján különösen hibásnak tekinthető Nagy Imre állásfoglalása^{43/} a megyék begyűjtési miniszteri meghatalmazottainak 1952. májusi értekezletén illetve a megyei tanácselnökök 1952. júniusi és augusztusi tanácskozásán. A begyűjtés fontosságán belül az e r é l y e s fellépés szükségességét hangsúlyozta. Bár az utóbbinál ő is megjegyezte, hogy ez ne váljék feltétlen hibakereséssé.

Kijelentései szinkroban voltak a szektás csoport állásfoglalásaival. Különösen jól mérhető ez az augusztusi értekezleten, ahol hangsúlyozta: "...tanácsaink szigorúan és következetesen alkalmazzák az előírt büntető rendszabályokat a nem teljesítőkkel szemben." Felhívta egyben arra is a tanácsokat, hogy a korábbiaknál is nagyobb gondot fordítsanak a begyűjtési versenymozgalmak szervezésére illetve a begyűjtéssel kapcsolatos politikai felvilágosító munkára. Vagyis hivatalos megnyilatkozásaiban ebben az időszakban Nagy Imrénél is az adminisztratív végrehajtás szigorításának igénye nyert megfogalmazást. Nem változtat e megállapítás igazságtartalmán az, hogy Nagy Imre esetleg "taktikai" megfontolások alapján foglalt így állást.

Bár a gyakorlati élet visszajelzései 1951-től, s különösen 1952-től egyre erősebben érzékeltették az elvi koncepció hibáit, e hibák feltárása és kijavítása késett. Sőt 1952-től egyre gyakrabban jelentkezett a tanácsok megbélyegzése az "opportunizmus" vádjával, hogy állítólag kulákokat "átminősítenek" nem kulákká. "A kulák igazi arca"^{44/} c. brosúra szerint 1952/53-ban, 1 év leforgása alatt a tanácsok 100.000 kh területet minősítettek át nem kulák birtokká. Mindezek ellenére azonban a változás feltételei egyre inkább érlelődtek, bár ez a folyamat korántsem volt ellentmondásoktól mentes. Pl. a Propagandista 1953. januári számában^{45/} még a következő szerepel a begyűjtésről: "...nem átmeneti intézkedés, hanem rendszer.... egész éven át tartó mindennapos feladat... a dolgozó parasztság l e g f ő b b k ö t e l e z ő h o z z á - j á r u l á s a " az 5 éves terv teljesítéséhez, a szocializmus építéséhez. Épp ezért "...az állampolgári fegyelemre, a hazafiságra való nevelésnek is /!/ egyik legfontosabb eszköze a faluban." A paraszti elégedetlenség felismerése c s a k k ö z v e t v e olvasható ki a cikkből azon részeknél, ahol az 1951. december 1-i párt-

és kormányhatározatra hivatkozva annak hangszulózására hívták fel a propagandisták figyelmét: a vezetés a "szabad piaci politika" megvalósítására törekszik.

Néhány hónappal később /májusban/ ugyanitt^{46/} változatlanul arról olvashatunk, hogy "a begyűjtési tervek pontos teljesítése" a parasztság legfőbb hozzájárulása a szocializmus építéséhez. A tényleges politikai helyzet felismerése azonban itt már közvettlenül is mérhető. Kiemelt hangsúlyt kapott az a gondolat, hogy a begyűjtési kötelezettségek évenkénti változtatása nem kedvez a paraszti termelői kedvnek, épp ezért ezeket több évre előre rögzíteni kell, segítve, erősítve ezzel a paraszti termelési kedvet, a szabadpiaci értékesítés lehetőségét, ezáltal növelve a paraszti jövedelmet.

A régi politika visszahuzó hatását mutatja, hogy a cikk ugyanakkor a begyűjtést "a falusi osztályharc egyik leghenezebb ütközete"-ként értékelte. Arra "figyelmeztetett", hogy a kulákság a "fő tüzet" épp ide "összpontosítja" és más paraszti erőket is szabotálásra biztat, a tudati elmaradottságra, a "dohogásra, a spekulációs hajlamokra" építve. Bár a "törvényességre" hivatkozva megemlítette azt is, hogy "az állami szervek minden tulkapása ellen is" fel kell lépni, aránytalanul többet szólt az egyes állampolgárok kötelezettségeiről az állami törvények betartásában /a kulákra hallgatás "elrettentő" példáit emlegetve/ illetve az "egyes" tanácsi funkcionáriusok e téren jelentkező mulasztásairól. Elmarasztalólag említette, hogy még párttagok is esetenként "népszerűtlen feladatnak" tekintik a begyűjtés melletti határozott kiállást pedig ez minden dolgozó érdeke, tehát csak a kulákság számára lehet "népszerűtlen". Valójában a falusi osztályharcot, a tényleges ellenség elleni fellépést is objektíve nehezítette, mivel egyrészt gyengítette a munkás-paraszt szövetséget, másrészt kis- és közép-

paraszti körökben /saját nehézségeikkel összefüggésben/ a korábbi kulákelles érzelmek helyébe fokozatosan a kulák sajnálatának érzését léptette. /Ezt csak növelte az a tény is, hogy több középparaszt is a kuláklistán szerepelt./

Mindkét cikk azonban egyéb tekintetben is figyelemre-méltó. Nem magas elméleti igényvel íródtak, céljuk döntő mértékben a pártpropagandisták tájékoztatása, érvanyag-apparátusuk növelése volt. A 6000 példányban megjelenő folyóirat lényegében eszköz volt a párt politikájának széles körben történő népszerűsítésére. Ebben az összefüggésben pedig különösen hibásnak kell tekintenünk a cikkek szellemét. A kor légkörét viszont jól érzékeltetik: egyre kevésbé volt lehetséges a paraszti tömeg-elégedetlenség elleplezése, de a szektás Rákosi csoport - ha változtatásokra is kényszerült - megpróbálta az utolsó pillanattig saját koncepciója és gyakorlata "helyességét" bizonyítani. E kettősségből fakadnak a cikkek belső ellentmondásai. Az 1953. júniusi KV határozat meghozatala tehát e területen is ellentmondásokon keresztül tört utat magának.

Vizsgáljuk meg ezekután a Veszprém megyei helyzet alakulását. Mindezt célszerű kettős bontásban eszközölni:

- Milyen kérdésekben, milyen h i v a t a l o s deklarációk születtek?

- Az egyes dokumentumok összevetése a helyi gyakorlattal milyen v a l ó s á g o s helyzetképet tükröz?

1950-től egyre inkább előtérbe került a MDP MB illetve a különböző szintű tanácsi szervek ülésein a begyűjtés kérdése. Már 1950. nyaratól nagy hangsúlyt kapott a begyűjtési versenymozgalom szervezése, szoros összefüggésben azzal a ténnyel, hogy az eredményeket tekintve a megye az országosan "legrosszabbak" között szerepelt.^{47/}

A megyei tanács végrehajtó bizottsága 1950. október 30-i ülése pl. határozatban utasította a járási végrehajtó bizottságokat, hogy "m i n d e n e r ő t mozgósítsanak a begyűjtés feladatainak sikeres megoldására." Hasonló szellemben foglaltak állást a további fórumok is, sőt a tanácsai apparátust illetően kialakult az - az előzőkben jelzett - gyakorlat, hogy m i n d e n o s z t á l y dolgozóit bevonták e munkába.⁴⁸ Ez óhatatlanul az egyéb tanácsai feladatok megvalósítását illetően is kedvezőtlen következményekkel járt. /Mindez már indulástól jelentkezett. Pl. a megyei tanács 1951. március 31-i ülésének adatai szerint kb. 8 hónapon keresztül - tehát már az ideiglenes tanácsok időszakától - a tanácsai szervek erőik 60 %-át kizárólagosan a begyűjtési tervek teljesítésére fordították./

Érdemi változást e területen nem eredményeztek az olyan megállapítások sem, mint pl. a megyei tanács levele a járási tanácsokhoz nov. 27-én, amely elmarasztalta a zirci járási tanácsai vezetést, mert a mezőgazdasági osztály dolgozóival csupán a begyűjtéssel kapcsolatos feladatokat végeztették.

Kezdetben /elsősorban községi szinten/ a közigazgatási apparátus részéről elhangzottak esetenként olyan észrevételek, hogy a tervek nem reálisak - ezek száma azonban 1951-re csökkent, mivel az országos helyzetnek megfelelően a tervszámok teljesíthetőségének kétségbevonása megyei viszonylatban is legjobb esetben "csak" opportunizmusnak minősült. A megyei tanács 1951. június 30-i ülése a begyűjtési munka sikeres teljesítésének feltételeit a felvilágosító és szervező munka javításában, a példamutatás és versenymozgalom erősítésében és "az ellenség hatékonyabb leleplezésében" látta - a problémák tényleges okainak elemzése nem történt tehát meg. Épp ezért olyan határozatot hozott, hogy minden községben begyűjtési párosversenyt kell szervezni illetve a községi tanácsok "...ha kell, a l e g k e m é -

n y e b b r e n d s z a b á l y o k k a l " biztosítsák a tervek teljesítését.

A tervekkel kapcsolatos bírálatok csökkenésével kapcsolatban igen érdekes a kádártai tanácselnök kijelentése az 1951. januári tanácsülésen.^{49/} Véleménye szerint a tervek teljesíthetetlenek, az erről tartott járási értekezleten ezért nem szóltak hozzá a községi tanácsi vezetők a témához. Közvetve tehát itt megfogalmazást nyert már az egzisztenciális félelemérzet.^{50/} Ennek a tendenciának az erősödése figyelhető meg 1951. második félévétől. Jól példázta ezt a megyei tanácselnökök 1951. október 16-i országos értekezletén B.Gy., Veszprém megyei tanácselnök felszólalása,^{51/} aki a korábbi megyei tanácsi tevékenységet, általában "o p p o r t u n i s t a " időszaknak minősítette, ahol nem a tervek végrehajtásával, hanem annak bizonygatásával foglalkoztak, hogy a tervek irreálisak és épp ezért nem végrehajthatók. Hangsúlyozta, hogy csak "szívós nevelő munkával" sikerült a tanácsi apparátus begyűjtéssel kapcsolatban "eluralkodott opportunizmusát" leszerelni. A főbb hibák között azt említette, hogy az apparátus dolgozói a begyűjtési munkát "mechanikus feladatnak" tekintették és ezért a politikai agitációs munkát elhanyagolták. Ezzel magyarázta azt is, hogy "... tanácsaink a kulák elszámoltatását nem vitték ki úgy a dolgozó parasztság felé, hogy azzal köztük éles határt vonjanak meg, amelynek nyomán a hátralékos dolgozó parasztok is teljesíthették volna hátralékuk beadását." Kifejtette még, hogy az is hiba volt, hogy "a dolgozó parasztok elszámoltatásánál" a tanácsi apparátus tagjai részéről "lazaság és l i b e r a l i z m u s ", esetenként "alkudozás" jelentkezett.

Az előzőekben ismertetett felszólalást tanulságos összevetni egy másfél hónappal korábbi dokumentummal. Ugyancsak a megyei tanácselnökök országos értekezletén, de még 1951. szeptember 1-én az első napirendi pont

/A tanácsok általános feladatairól/ konkrétan is foglalkozott Veszprém megyével.^{52/} A beszámoló értékelése szerint a BM egyik osztályvezetője, valamint egyik instruktora hibás, "balos" intézkedéseket szorgalmazott. E n n e k ö v e t k e z m é n y e k é n t pl. a Veszprém megyei tanács elnöke olyan utasítást adott ki, mely szerint "...a cséplés után a kulákokat el kell számoltatni és minden felesleges gabonáját be kell szolgáltatni."

Ennek az állásfoglalásnak a jóhiszeműségét nem kívánjuk vitatni, ugyanakkor t ö r t é n e l m i l e g - legjobb esetben is - n a i v n a k kell megítélnünk. A "balosként" jelzett tanácselnök rövid időn belül ugyanazon fórum előtt nem önkritikát gyakorolt, hanem "továbbfejlesztette" nézeteit, illetve e "továbbfejlesztett" gyakorlatról büszkeséggel számolt be. Mindez azonban csak részben tekinthető megyei jelenségnek. Összességében a szektás hibák országos méretű elmélyülésével függött össze. Megyei szinten 1951. második felétől a szektás hibák az országos átlaghoz képest is gyakoribbak voltak.^{53/}

Ez a balos tendencia országos és megyei szinten 1952-ben megerősödött. Különösen a "törvény szigorá"-nak hangsúlyozása, illetve a kulákok elleni harc fokozása kapott hangsúlyt. /Összefüggésben az országos vonásokkal, pl. a megyei lap 1952. július 16-i száma is foglalkozott a kulákföldek "eltűnésének" kérdésével, megállapítva, hogy 1949-ben megyei szinten még 2500 kulákbirtokot tartottak nyilván, és 1952-ben ezekből már csak 800 található meg./ Tovább folyt a tanácsi funkcionáriusok leváltása is begyűjtési "lazaságok" miatt.

Az előzőekben említett cikk szerint a tanácsok a kulákok beadási kötelezettségeit a dolgozó parasztságra hárítják - ennek példaként idézi Zalaszentotót, ahol a tanácselnök a kulákok "védelmezőjeként" lépett fel, azt állítva,

hogy már nincs mit beadniok. Az idézett ujságcikk elmarasztalta a veszprémi járási tanácsot is, mondván: a kulákok sertésbeadási kötelezettségeit a néhány holdas kisparasztokra háritotta át. /pl. Berhida/. Mihályiban viszont a "baloldali tulkapásra" hívták fel a figyelmet, mert a helyi tanács 25 kulákot minden vagyona felajánlására kényszerítette. Mindez semmiképpen sem volt alkalmas a tanácsitömegkapcsolatok kialakítására.^{54/}

A begyűjtés teljesítése érdekében bizonyos értelemben új jelenségnek tekinthető, hogy 1951 végétől szaporodtak a megyei sajtó olyan cikkei, melyek felsorolták, hogy egy-egy község mit kapott 1945 óta, illetve mit terveznek az adott helyen az I. 5 éves terv időszakában megvalósítandó létesítményként. A cikkek végkonkluziója: mindezt jó begyűjtéssel kell honorálni. E módszer egyébként szintén a helyes és hibás elemek keveredését /ezért sokszor a helyes elhalványulását/ mutatta. Kétségek kívül helyes a helyileg elért eredmények tudatosítása. Ugyanakkor ennek összekapcsolása a begyűjtéssel, a köztudatban a tényleges pozitívumokat is e l h a l v á n y i t o t t a . /És ezzel összefüggésben az eredmények elérésénél kimutatható tanácsis szerepet is csökkentette./

Visszatérve a begyűjtésre, ennek l é n y e g i m á s i k oldala a lakosság politikai közhangulata. Ezen belül kettős tendenciát szükséges vizsgálnunk: Egyrészt hogyan alakult a tanácsi tisztségviselők és a tanácstagok reagálása? Másrészt, milyen volt a választópolgári reagálás?

Az 1950. évi dokumentumokat vizsgálva látszólag még komolyabb problémák nincsenek. A begyűjtésnél jelentkező "hiányosságokért" szinte csupán "egyes" tanácsfi funkcionáriusokat marasztalnak el elsősorban olyan megfogalmazásban, hogy nem értik még e munka lényegét, fontosságát; nem kielégítő a felvilágosító tevékenységük. Az összképhez azonban hozzátartozik, hogy - bár még elenyésző mértékben -

megjelenik az a vád is, hogy egyes tanácsi vezetők /főleg közszéki szinten/ "együtt sirnak" a paraszttal.^{55/} Az ilyen "megállapítások" azonban csak 1951-től váltak gyakoriakká.

Mindez azonban súlyosan veszélyeztette a párt szövetségi politikáját, s ezen belül a munkás-paraszt szövetséget. Ennek jó funkcionálása viszont elengedhetetlen volt a tanácsi tömegkapcsolatok kiépüléséhez. Külön gyengítette ezt az osztályellenesség "keresésének" légköre. E hibák - sok egyéb dokumentum mellett - különösen jól mérhetők Horváth Márton: "Küzdelem a népi egységért" c. cikkében^{56/}, mely Rákosi Mátyás új könyvének /Válogatott beszédek és cikkek. Szikra 1950./ ismertetése kapcsán "a spiclik és provokátorok" mellett a gyanakvás hangján szól az értelmiséggel és a parasztsággal való szövetségről.

A "jó tömegkapcsolatokat" hangsúlyozó dokumentumok, cikkek egyre inkább periférikus problémákkal foglalkoztak, mely jelzi, hogy bizonyos problémák jelentkeznek e területen. Jó példa erre a Veszprém megyei Népujság 1950. nov. 28-i számában szereplő cikk, mely Kislőd község tanácsi vezetésének példáját kívánta népszerűsíteni. Jellemző módon a tanács "jó tömegkapcsolatait" meghatározó tényezőként azt emelte ki, hogy a paraszttal egy alkalommal minden ügyüket elintézhetik a tanácsházán, mert: a vb titkár a begyűjtést ellenőrzi, az elnök és az egyik vb tag a vetésterületi statisztikát készíti, az egyik tanácstag az ebadóval és a legelőberekkel kapcsolatos ügyeket intézi, egy másik tanácstag adórendezési ügyekben áll a paraszttal rendelkezésére.

Nem kívánjuk vitatni az "egyszerre intézés" lehetőségének előnyeit. Ugyancsak nem foglalkozunk a tanácstagok manuális apparátusi munkába történő bevonásának nagyon is vitatható "előnyeivel". A példa elsősorban a tekintetben jellemző, hogy a paraszti tömegek fő problémái helyett

formai és részkérdésekkel foglalkozva olyan következtetéseket vontak le: "A tömegek egyre inkább biznak a tanácsokban." Ez a megállapítás a lényegi gondok elleplezését jelenti. /Hogy ez mennyire így van, még az idézett cikk "mellékesnek" szánt megállapításaiból is tükröződik. Arra panaszkodik ugyanis, hogy van bizonyos ellenséges propaganda és a hátraleköszökhöz népnevelőket kell kiküldeni/. A cikk másik igen lényeges jellemzője: az adózási és begyűjtési tervek teljesítését mintegy a tanácsi tömegkapcsolatok kiépítése tekintetében előnyös és szinte kizárólagos tényezőként jelölte meg - nem tudta, vagy nem akarva felismerni, hogy ez éppen a kapcsolatokat hátráltatja, nehezíti.

Ami a tanácstagok többségének állásfoglalását illeti, megállapítható: a választásokat követő első hónapokban igyekeztek a bizalomra rászolgálni.^{57/} Több tanácstag begyűjtési felajánlást tett illetve vállalták saját és községük hátraleköszökhöz rendezését. Némi "disszonáns" hangok már ekkor jelentkeztek. Ezek főleg azzal függtek össze, hogy már 1950-ben megfigyelhető volt a begyűjtési felajánlások és versenyek erőltetett, formális szervezése illetve a begyűjtési rendszer hibáival kapcsolatos elégedetlenség. Ezzel függött össze, hogy már a megyei tanács 1950. december 13-i ülésén a párttag tanácstagok sem tettek felajánlást. A községi tanácsülésekre esetenként ugyancsak hasonlóak voltak jellemzők. Sőt Kiskamondon pl. az egyik tanácstag az egész begyűjtési tevékenységet tervszerűtlennek bélyegezte, Papkeszin a tej literéért fizetett 70 fillér, Tihanyban a széna mázsájáért fizetett 30 Ft ellen tiltakoztak. Sajnos a megyei tanács a felajánlások hiányát csupán olyan "okokra" vezette vissza, hogy "nem volt jó az előkészítése."^{58/}

Az "átlag"-dolgozók reagálására dokumentumszerűen ekkor még csak egyetlen jelzés utal: Lovászpatonán a gazdák egyöntetűen tiltakoztak a C-re leadás ellen, mivel termékeik szabadpiacon történő értékesítését jogosnak ítélték.^{59/}

Az 1950. végén már jelentkező hibák elmélyülése 1951-től figyelhető meg. Összefüggött mindez a már előzőkben jelzett ellenségkeresés szélesedésével is. Pl. a Szabad Nép 1951. május 6-i száma részletesen foglalkozott Veszprém megyével. Általános megállapításai között olyanok szerepeltek, hogy az ellenség elleni harc a m e g y é - b e n különösen fontos. Kitért a tanácsban tevékenykedő "ellenség leleplezésére" is /pl. a megyei tanács begyűjtési-, mezőgazdasági- és pénzügyi osztályairól 5 "ellen-séges elemet" távolítottak el/. Elmarasztalta emellett azokat a megyei tanácsi vezetőket, akik nem tartják fontosnak, hogy a begyűjtési tervek teljesítésében országosan elsők legyenek.

Mindez szükségképpen erősen befolyásolta a megye tanácsi vezetőinek magatartását. Jellemző, hogy 1951-től erősen csökkent a begyűjtési tervek realitását kétségbevonó tanácsi vezetők és funkcionáriusok száma a magasabb szintű tanácsoknál. Ugyanakkor a széles tömegekkel együttélő községi tanácsi vezetők részéről nőtt az aggályok hangoztatása - épp ezzel függött össze, hogy több községi tanácsi vezető kicserélésére is sor került. A MDP MB 1951. január 8-i ülése^{60/} már elítélőleg nyilatkozott azon községi tanácselnökökről, akik úgy vélnek jó munkát végezni, hogy igyekeznek a községi begyűjtési keretszámból minél többet lefaragni. A megyei lap 1951. augusztus 10-i száma pedig már egyenesen "az alacsony termésátlag meséjét" terjesztő "kulák" elleni fokozott harcra szólított fel. /Ehhez példaként Szentgál, Márkó, Gyulakeszi Zalagyömörű községeket említette./

A Szabad Nép 1951. szeptember 6-i számában jelent meg V.B., MDP megyei első titkár cikke, aki a begyűjtési tervek teljesítésében való elmaradás okai között /az "elbizakodottság", a politikai nevelő munka elhanyagolása és az ellenséges tevékenység mellett/ a tanácsi szervek "nemtörődömségét" is hangsúlyozta.

Hasonló /csak némileg "erőteljesebb"/ megfogalmazásban foglalt állást a Veszprémmegyei Népujság 1951. október 5-i száma, mely szerint: "Községi tanácsaink a l e g - t ö b b h e l y e n átvették a dolgozó parasztság siránkozásait és maguk is a kevés termett, nehéz lesz teljesíteni ellenséges híresztelésekre alapozva a gabona-begyűjtést elhanyagolták."

A központi szellemnek megfelelően alakult a hivatali-tanácsi álláspont is. Pl. az 5203-2/1951. II.8. BM. számú leirat az 1951. március 1-10 közötti községi tanácsülések 1. napirendi pontjaként kötelező jelleggel előírta a begyűjtéssel kapcsolatos témakört. Ezen belül olyan kérdésekkel kellett foglalkozni, mint pl: a tanácstagok mennyiben tesznek ennek eleget, a tanácsi állandó bizottságok hogyan segítik e munkát illetve gátolja-e ezt esetleg a hivatali apparátusban megbujó ellenséges erők tevékenysége.

Még inkább elmarasztaló - de az előzők szellemében fogant - a megyei tanács 1951. augusztusi egyik állásfoglalása, mely keményen bírálja a községi tanácselnököket, hogy az augusztusi tanácsüléseket nem használták fel elég hatékonyan a begyűjtési tervek teljesítésére.^{61/} E jelzés mögött érzékelhető egyébként a megyei tanácsi vezetők olyan félelme is, hogy esetleg, a nem teljesítés miatt, őket is elmarasztalják, mint azt pl. a megyei lap 1951. november 13-i száma meg is teszi arra utalva, hogy a "gyenge termés meséje" még a megyei tanácsra is hatott./

Viszonylag gazdagon ismertetik /bár csak a belső jelentések/ a tanácstagok reagálását a kérdésre. A hibás politikai koncepció védelme a nyilvánosság előtt a valós helyzet feltárása helyett csak homályos utalásokat enged meg. Pl. a megyei lap 1951. február 8-i száma még csak annyit ismer el: vannak olyan tanácstagok, akik nem mutatnak példát a begyűjtésben. Ugyanakkor már az 1951. áprilisi-májusi tanácsülésektől egyre gyakrabban találkozni a belső értékelésekben a "negatív" tendenciák illetve a hiányosságok jelzésével.^{62/} Épp e tanácsülések értékelése kapcsán hangzik el az az észrevétel, hogy a balatonfüredi járásban a begyűjtési témához sem felajánlás, de még hozzászólás is alig hangzott el. A devecseri járásból pedig egyenesen azt jelzik, hogy az éves terménybegyűjtési rendelet ismeretésekor felháborodott közbekiáltások voltak /pl. Öcs községben: "Most már tojás is kell!"/ illetve a megjelenetek közül többen elhagyták a termet /pl. Padragon lo fő/. A tapolcai járásban pl. Balatonhenye községben olyan közbeszólás: "Mindent be kell adni!" stb.

A közhangulatra igen jellemző az az általános megyei tapasztalat, hogy az előre "beszervezett" hozzászólók jelentős része vagy nem ment el a tanácsülésre, vagy nem szólalt fel. Az ebből levont következtetés ismét hibás, bár igen jellemző: "még fokozottabban és alaposabban kell foglalkozni a tanácstagok nevelésével". Ennél sokkal többről van szó, de nem marasztaljuk el alapvetően a megyei vezetést, hiszen álláspontját az országos koncepció erősen behatárolta.

Mivel a tanácstagok egyre inkább úgy tapasztalták, hogy a tanácsülések az irántuk támasztott követelések egyoldalú fórumai, ahol a gyakorlati életben jelentkező gondoknál hiába is próbálnak szólni, 1951 tavasza-nyaratól gyors ütemben romlott a tanácsülések látogatottsága és többször előfordult, hogy határozatképtelenek voltak. Még

gyakoribbá vált azonban az u.n. "passzív" tanácsülések kialakulása. Ilyenek voltak pl. 1951. augusztusában Papkeszi, Királyszentistván, Kővágóórs, Tótvázsony, Berhida, Mindszentkállya, Mezőlak stb. tanácsülései. Ugyanakkor egyes helyeken még változatlanul hangot adtak az elégedetlenségnek pl. Várkölygyön több hangos közbeszólás hangzott el a begyűjtési tervek irrerealitásáról.^{63/}

Sajnos a megyei tanácsi vezetés mindezt "siránkozásnak", "egyéni panasznak" bélyegezte. Épp ezért sokszor értetlenül állt nagyon is érthető jelenségek előtt. Pl. megdöbbenőnek találta, hogy az 1951. decemberi tanácsülés kapcsán Vaszar községben az egyik tanácstag, akit felajánlásra kértek fel előzőleg, úgy nyilatkozott: "...ő szívesen beviszi a felajánlásra szánt terményét, csak ne kelljen tanácsülés előtt nyilvánosan kijelenteni."^{64/}

A lakosság körében még rosszabb volt a hangulat. Ez kedvezett különböző rémhíreknek is,^{65/} amelyek általános rekvirálásról szóltak. Pl. Lesencetomajon és Lesenceistván-don az terjedt el, hogy általános rekvirálás lesz, amit a tanácstagok kell elvégezzenek - ennek hatására erősen visszaesett a tanácsülések látogatottsága. Pápateszéren az a hír járta, hogy ne adjanak be a parasztok, mert lesz még egy "második" beadás is.

Mindezek alapján fenntartásokkal fogadhatjuk a megyei lap 1951. október 4-i számának azon megállapítását, hogy a megyei tanács október 2-án meghirdetett beadási versenymozgalmához "örömmel csatlakozott" a dolgozó parasztság. Van a cikknek egy figyelemreméltó megállapítása is: elmarasztalja Balatonfőkajár tanácsát, mert nem szervezte meg, hogy a dülőfelelősök rendszeresen jelentsék: melyik dolgozó paraszt mikor töri le kukoricáját, szedi fel burgonyáját. Egyértelmű a kép: a tanácsok a begyűjtési feladatok teljesítését úgy próbálták megoldani, hogy a munkát befejező parasztgazdát azonnal felszólították a beadásra.

Az előzőekben jelzett hibás tendenciák 1952 során tovább erősödtek. Kedvezőtlen tömeghatásukat csak növelte az a tény, hogy ebben az évben a mezőgazdasági termelési eredmények /kedvezőtlen időjárás, árvíz stb./ következtében igen gyengék voltak. Ugyanakkor a beadási kötelezettségeket mégis emelték. Ez szükségessé tette az adminisztratív rendszabályok erősítését, ami növelte a lakosság elégedetlenségét. Tovább romlott a tanácsok tömegkapcsolata és nőtt a tanács-
tagi "passzivitás".

A mezőgazdasági termeléssel és begyűjtéssel kapcsolatos kérdések /valamilyen formában/ minden tanács- és vb ülésen szerepeltek. Ebből adódóan egyre inkább ellaposodott a téma, annál inkább is, mert egy-egy fontos részkérdés alapos elemzése helyett, újra és újra az egész téma napirendre került. Nagyon figyelemreméltó és igaz a megyei tanács elnökének megállapítása 1953. április 7-én^{66/}: az állandó napirendre tűzés következtében a beszámolók soha nem tartalmazták a problémák gyökereit, sőt káros, hogy a megyei tanács VB üléseinek 50 %-a a gazdaság és begyűjtés kérdésével foglalkozott, mivel így nem fordíthattak kellő gondot "...igen fontos terv-, pénzügyi-, iparfejlesztési kérdések érde-
mitájára." Itt egy olyan lényeges felismerés történt, mely - a kellő gyakorlati konzekvenciák levonása esetén - éppen a tanácsai tömegkapcsolatok tekintetében jelenthet minőségi előrelépést.

Végezetül röviden szólnunk kell a központi szervek reagálásairól. A BM-ben 1952. augusztus 1-én kollégiumi ülésen^{67/} foglalkoztak a tanácsok 1952. évi begyűjtési tevékenységével. A jelentés szerint: "...a begyűjtési verseny kiszélesítése terén sem értünk el megfelelő eredményeket. A verseny igen sok helyen formális ... a verseny formális jellegének egyik legalapvetőbb oka az, hogy a beadási terv kötelező volta miatt tanácsaink jórésze úgy gondolja, hogy a tervet adminisztratív eszközökkel, politikai munka nélkül is lehet teljesíteni."

Ami ebben a megállapításban figyelmet érdemel:

- Tartalmazza a versenymozgalom helyes értékelését, miszerint az sok helyen formális, ennek elismerése azonban csak "belső" anyagban történik és a napi sajtóban, épp előző példáink is bizonyítják e megállapítás konzekvenciáinak levonása nem történik meg.
- A begyűjtési terv teljesítését hátráltató egyik legfőbb oknak a tanácsok adminisztratív eszközök iránti tulzott fogékonyságában való megjelölése viszont csak igazságelemet tartalmaz, mivel a "legalapvetőbb ok" a hibás központi politikai és gazdaságpolitikai koncepció.

1953. elején lényegében az 1951-52-ben tapasztalt je-
lenségek tovább élése volt megfigyelhető. A Szabad Nép
1953. február 8-i száma is beszámolt a megyei tanácsok elnök-
helyettesei, a megyei begyűjtési meghatalmazottak és a megyei
tanácsok mezőgazdasági osztályvezetőinek közös országos ér-
tekezletéről, melynek témája "A begyűjtés időszerű kérdései"
volt. T.J. begyűjtési miniszter általános jellemzőként azt
állapította meg, hogy a dolgozó parasztok jelentős többsége
helyes "hozzáállást" mutat, a kulákok pedig szabotálnak.
Azt is elismerte viszont, hogy hátrálékosok még a dolgozó
parasztok és a tszcs tagok körében is vannak. Ez utóbbi
megállapításához fűzött értékelés jól példázza e hibás
szektás szellem továbbélését: "Ez azt mutatja, hogy még
sokhelyütt baj van a z á l l a m i f e g y e l e m
betartása körül. Tűrhetetlen, hogy egyes tanácsfunkcionáriu-
sok n e m t o r o l j á k m e g a t ö r v é n y s z e g é s t."

Ugyanezen a napon a megyei lap is közölt a begyűjtés-
ről egy elvi cikket, mely a kulákok elleni erélyesebb fel-
lépés sürgetése mellett a tanácsok "jobb" munkáját határozta
meg követelményként, és azt, hogy küzdeni kell az időjárás
kedvezőtleniségére hivatkozó megalkuvó álláspont és a
"szájtátiság" ellen.

Összességében megállapítható, hogy az agrárpolitikában a begyűjtéssel kapcsolatban elkövetett hibák kijavítása ellentmondásokon keresztül tört utat a maga számára. Veszprém megyében - sajnálatos módon - ez a kibontakozás az országosnál is több ellentmondás leküzdését igényelte. A megyei szemlélet országosnál "balosabb" vonásai /sok más mellett!/ jól mérhetőek az 1953. júniusi MDP.KV határozatot közvetlenül követő időszakban. /Ennek ismertetésére az 1953-1956 közötti időszak elemzésénél fogunk kitérni./

x x x x

A mezőgazdaság átszervezésében is nagy szerep hárult a tanácsokra. Ez - a szektás koncepció következtében - tömegkapcsolataikat erősen rontotta. A tanácsok szerepe e tekintetben kettős volt:

- Kétségek nélkül jelentős szerepük volt a mezőgazdasági szövetkezetek kialakításában és erősítésében.
- Ezeket az eredményeket és a tanácsok tömegkapcsolatait erősen gyengítette az erőltetett ütemű fejlesztés, illetve az a tény, hogy korlátozott anyagi lehetőségeik és önállóságuk hiánya nem tették lehetővé a megalakult tszcsék kívánt mérvű segítségét.

Ez a kettősség /és általában a politikai szektás torzulása/ szinte megoldhatatlan feladatot állított a tanácsok elé. Egyrészt /a központi szervek részéről/ állandó elmarasztalás érte őket, ha az átszervezési ütem nem volt gyors. Másrészt a választópolgárok negatív, a tömegek igényeit nem ismerő hatalomként értékelték, ha az átszervezési ütem gyorsult. Ez az ellentmondás az adott központi politika mellett feloldhatatlan volt. Csak tovább bonyolította ezt a - tömegkapcsolatokat gyengítő - helyzetet egyes tanácsai tisztségviselők, alkalmazottak egzisztenciális félelme vagy karrierizmusa. Ez ugyanis esetenként a központi hibás

követelések "telteljesítésére" is invitet adott. Pl. a Szabad Nép 1951. május 22 és 23-i cikkei arról írnak, hogy a tsz-ek, tszcs-k erősítése tanácsi feladat /s ezen belül nemcsak a mezőgazdasági osztály, hanem a z e g é s z t a n á c s ügye/, ezt a tanácsok minden anyagi eszközzel támogassák.

Csakhog ezek az "anyagi eszközök" igen korlátozott mértékben álltak rendelkezésre. De próbáljunk a korabeli átlag állampolgár /akivel a tanácsnak tömegkapcsolatait építeni kellett/ fejével gondolkodni, s ezen belül is a paraszti lakosság fejével: a párt lapja azt írja, hogy a tanácsok adjanak a tsz-eknek anyagi támogatást. De nem adnak a kívánt módon - következésképp: a tanácsok "szabotálásán", "rossz munkáján" mulik az egész kérdés megfelelő megoldása. És ebben az esetben máris kézenfekvő, hogy itt az "ellenség" tevékenységéről van szó. És ezt a hiedelmet a legfelsőbb vezetés szektás része messzemenően igyekezett erősíteni. Jó példa erre az említett "kiskőrösi eset". Az "eset lényege": a járásban a szántó 12 %-a volt csak tsz és Rákosi Mátyás születésnapjára felajánlották, hogy "tsz-járas" lesznek. A "leleplezés" előtt a megyei tanács is folyamatosan d i c s é r t e jó munkájukat". Ezt követték - minden átmenet nélkül - olyan vádak: az osztályellenség befurakodott a járási tsz-ekbe és tanácsba és ezzel:

- sok kulákot középparaszttá minősítettek,
- a tsz szervezésnél irreális célokat állítottak elvtelen ígérgetéssel és fenyegetéssel.

Ellenvetésünk: ma már történelmi tény, hogy sok paraszt, különösen középparaszt minősült a szektás politika hibájából kuláknak, illetve éppen a szektás politika jellemzője volt a középparasztokkal szemben az elvtelen hizelgés és az egzisztenciális fenyegetés kombinálása. Ezen tulmenően a szövetkezeti mozgalom számszerű fejlesztése n e m h e l y i , hanem k ö z p o n t i l a g erőszakolt politika

volt. Mindez sajnos közvetlenül éppen a rendszerellenes erők számára volt kedvező. Különösen érzékelhető ez később az ellenforradalom idején.

A "bűnbak" keresése nem a politikai feszültségek levezetését szolgálta, sőt esetenként "adalék" volt az ellenséges erők propagandája számára.^{68/}

A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy már a kezdeti időkben, de különösen 1951 második felétől akadtak olyan vezetők /köztük pl. megyei tanácsai funkcionáriusok is/, akik közvetlenül érzékelték a problémákat/, akik egy realisabb ütem kialakítását próbálták elérni. Különösen jellemző Erdei Ferenc 1951. november 21-én: "A helyi tanácsok feladata a mezőgazdaság szocialista átszervezésében" címmel tartott előadása.^{69/} Azt hangsúlyozta, hogy az a hiba a tanácsok részéről /- a fő okot tehát ő sem jelölte meg -/, hogy csak a szervezési feladatokkal foglalkoznak és a megerősítéssel nem. Fontosnak tartja egyben, hogy a tanácsok dolgozói látogassák a tsz-eket és kézzelfogható segítséget adjanak /pl. a tervkészítésben, stb./ ne elégedjenek meg a "papíron történő" bürokratikus ügyintézésessel. Ez utóbbi megállapításánál azonban azt is meg kell jegyezzük: mindez igaz, de a tulcentralizáltsággal együttjáró bürokratikus munkamódszert a tanácsok egyrészt gyakorolták, másrészt maguk is szenvedő alanyai voltak a bürokratikus vezetésnek.

A Veszprém megyei helyzet is az országosnak megfelelően alakult, csupán néhány részvonatkozásban figyelhetők meg speciális vonások. A megyében 1948 őszén alakultak meg az első termelőszövetkezetek /Pápa városban és Bakonypéterd, Felsőörs, Nagyalásny, Zalaszentő községekben/ 84 taggal, 887 kh. földön. A tömeges átszervezés 1950-től jelentkezett. Már az ideiglenes tanácsok működése idején, 1950. augusztusában megfogalmazást nyert az az álláspont,^{70/} hogy a tsz-ek szervezésében a megye "lemaradt" az országos átlagtól és ezt igyekezni kell "behozni". A megyei

sajátosságok lényegében ebből fakadtak. Ez a helyzet nem az adott lehetőségek elemzése alapján történő cselekvésre, hanem a számszerű eredmények állandó "javítására" ösztönözte a helyi vezetőket. Annál inkább így volt ez, mert az országos szervek részéről folyamatos bírálatot kaptak.^{71/} a "lemaradásért". A Megyei Tanács VB 1950. november 21-i ülése épp ezért olyan határozatot hozott, hogy 1951 elejére el kell érni, hogy legalább 100 tsz. legyen. Ugyanakkor az átszervezés objektív lehetőségeit nem elemezték. Hasonló formalizmus tapasztalható a középparasztok tsz-be szervezését illetően is: előirányozták, hogy számukat kb 30 %-os emeléssel 600-ra kell növelni. /Ez utóbbi érdekében - az 1951 március 31-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve szerint - már nem akartak "mindenáron" III. típusu termelőszövetkezeteket létrehozni, I. típusúakat is szerveztek és ez utóbbiak tagjainak 65 %-a középparaszt. A központi irányvonalnak megfelelően azonban az 1951. október 10-i megyei tanácsülés már úgy foglalt állást: aránytalanul sok I. típusu szövetkezetet szervezettek, az "ellenség" is emellett "agitált". Az I. és II. típusu szövetkezetek szervezése 1951-ben országos jelenség volt./

Az országos átlag utolérésére való törekvést jól érzékeltetik a fejlődési indexek is:^{72/}

1950 = 100

É v	Megyei fejlődési index		Országos fejlődési index	
	Gazdaságok száma	1 gazdaságra jutó átlagos terület	Gazdaságok száma	1 gazdaságra jutó átlagos terület
1951	154	132	138	156
1952	181	164	178	190
1953	214	210	217	229

Az országos eredményekhez képest jelentkező "elmaradás behozásának" szemlélete még 1953 elején is fellelhető.

Pl. 1953 január elején a megyei függetlenített pártfunkcionáriusok értekezletén P.F., az MB titkára arra hivatkozva sürgette további tsz-ek szervezését, hogy az országos átlagtól "...még mindig elmaradunk". Ennek okaként a tsz-ekbe befurakodott "ellenséges elemek" tevékenységét jelölte meg /példaként említette, hogy csak 1952. szeptemberében 80 ilyen "befurakodás" történt./^{73/}

Megyei vonatkozásban is végig megfigyelhető az "ellen-ség keresése" - ugyanakkor az is, hogy a tényleges ellenség is létezett és tevékenykedett. Pl. a megyei tanács 1952. április 28-i ülése foglalkozott azzal a széles körben terjesztett ellenséges nézettel, mely a legnagyobb dologidőben arra biztatta a szövetkezetek tagjait, hogy "harcoljanak" a 8 órás munkaidőért. Tehát az "ellenségkeresés" egyik fő veszélye abban nyilvánult meg, hogy a valós ellenség működését megkönnyítette. Másrészt, leegyszerűsítve a hibás politika végrehajtásából fakadó nehézségeket, s ott is "ellenséget" keresett, ahol jogos tömegelégedetlenség jelentkezett.

Mindez a tanácsülések hatékonyságát, egyáltalán tekintélyét is nagymértékben rombolta. Igen jellemző pl. hogy Ugod és Bakonytamási községekben az 1951. augusztusára összehívott tanácsülésen egyetlen paraszt tanácsstag sem jelent meg, mivel - a járási tanácselnök jelzése szerint - "...a parasztokat a tszcs nem érdekli és attól féltek, hogy a tanácsülésen is erről lesz szó." Az említett községekben csak harmadik összehívásra sikerült határozatképes tanács-ülést tartani. A bakonytamási párttitkár ennek okát ebben látta: "Ha azt akarják, hogy a tanácsülések a jövőben sikerüljenek, akkor az üléseken ne beszéljenek a tszcs-ről." Sajnos a megfelelő konzekvenciák levonása az ilyen jelzések ellenére sem történt meg, sőt az 1951. augusztusi tanács-ülésekről készült megyei jelentés elmarasztalt "egyes" tanács-elnököket, hogy nem ismerték még fel: az "eredményes"

tanácsülés "előreviszi a begyűjtés és a tszcs fejlesztés ügyét" - s e "felismerés" hiányában az augusztusi tanácsülések "lényege" nem teljesült.^{74/}

A gyorsütemű átszervezéssel párhuzamosan a Veszprém megyei tanács sem tudta a létrehozott szövetkezeteket megfelelően támogatni. Már az 1950. december 13-i megyei tanácsülés megállapította, hogy sok tsz kér a beruházásokhoz segítséget, nem tudják mindet teljesíteni. A gondok a további években csak súlyosodtak. Pl. Szentgálon a tszcs 40 családjának liszt és zsirellátása 1951 tavaszán nem volt biztosított. Megélhetésük biztosítása érdekében ezért módos parasztoknál vállaltak napszámos munkát. Ugyanakkor a Veszprém járási Tanács Szentgált tsz községgé kívánta fejleszteni.^{75/} 1951 második felétől szaporodtak a szövetkezeti tagok panaszai: a tanács nem segíti őket. A megyei sajtó hasábjain is több nyílt levél jelent meg e kérdésről.^{76/} Nem kívánjuk a tanácsokat az országos politikából fakadó helyzetükre hivatkozva e panaszoknál teljesen felmenteni. Kétségtelenül esetenként az egyes tanácsi tisztségviselők és dolgozók egyéni rátermettsége, felkészültsége, munkamódszere javíthatott vagy ronthatott a megoldásokon az adott helyzetben belül is. Mégis meg kell jegyezzük: a nyílt levelek az érintett helyi tanácsot jelölték meg a jelzett hibák okaként, valójában az esetek többségében nem a tanácson mulott a megoldás. A tömegek szemében azonban a tanács dolgozói tűntek a hibák forrásának, s ez a tanácsok tömegkapcsolatait nagyon kedvezőtlenül befolyásolta. Ezt csak erősítette a központi vezetést birtokló szektás csoport törekvése 1953 tavaszától: a hibákért a helyi vezetőkre kell hárítani a felelősséget.

A már emlegetett "kiskőrösi eset" ennek mintapéldája. Itt csak abban a vonatkozásban kívánunk vele foglalkozni, hogy központi előírásalapján minden megyében a tanácsok meg kellett tárgyalják "tanulságait". A megyei tanácselnök 1953. április 7-éi jelentése^{77/} több érdekes tanulságot rejt magában:

"...megyénkben is találunk példát arra, hogy a meglévő szövetkezetek erősítése... helyett fenyegetésekkel, jogtalan engedményekkel is igyekeztek a dolgozó parasztot a tsz-be bevonni. Nagygyimót községben... a múlt évben... a VB titkár azzal kívánta a termelőszövetkezeti mozgalmat fejleszteni, hogy tömegesen végrehajtott zálogolás után közzétette: akik belépnek a szövetkezetbe, azoknál feloldják a zárlatot, sőt a már elszállított ingóságokat is visszaadják."

Milyen következtetéseket vonhatunk le ebből? Lényegében nem Nagygyimót község esete az érdelemleges. Ilyen vagy hasonló "megoldások" a megyében máshol is /pl. Adorjánháza és Dabrony községekben az adók megemelésével és "fokozott" behajtással "szervezték" a tszcs-t, stb./^{78/} és országosan is nagy számban megtalálhatók voltak. Ezek a tulkapások abból adódtak, hogy a mezőgazdaság gyorsított ütemű átszervezésére vonatkozó központi elvárásokat a tanácsoknak teljesíteni kellett. Ez a meggyőzés módszerével nem volt lehetséges. Amikor viszont 1953 tavaszára a politikai feszültség már igen nagy volt, a Rákosi csoport saját politikájuk felülvizsgálása helyett megpróbálta a felelősséget az "ellenséges", vagy "tulbuzgó" helyi vezetőkre áthárítani. A "kiskőrösi eset" és annak megvitattatása épp ezt a célt szolgálta.

Ez a politikai gyakorlat azt eredményezte, hogy a legtöbb megye vezetése "megtalálta" a maga negatív "példaközegét" - mintegy ezzel igazolva: alaposan megvitatták a kérdést, náluk általában nem voltak hibák, csak 1-2 helyi vezető "öntevékeny tulkapása" fordulhatott elő.

Összességében tehát a kötelező országos vitát a "kiskőrösi eset"-ről negatívnak kell értékelnünk. Egy kiegészítő megjegyzést azonban hozzá kell fűznünk: ez is azt jelzi, hogy a szektás politika egyre kevésbé volt tartható, s érlelődtek az 1953. júniusi KV határozat meghozatalának előfeltételei.

3. A helyi ipar és a szolgáltatások a tanácsok tevékenységében.

A tanácsi tömegkapcsolatokat illetően lényeges terület a helyi ipar és a szolgáltatások alakulása. /A helyi ipar fogalmán a szolgáltatásokon tulmenően értjük mindazt a tevékenységet, melyet a szövetkezetek vagy kisiparosok a nagyipar számára nem optimális szérianagyságban történő árutermelésben ill. választékbővítésben fejtenek ki. Ebből az is következik, hogy a fogalom olyértelmű leszűkítésével sem értünk egyet, mely csupán a helyi igénykielégítést, nyersanyagfelhasználást és szociális megfontolások érvényesítését tekinti ismérvnek./

Az 1950-es évek elején a helyi ipar tevékenységét lebecsülték. Ez a tulcentralizáltság következtében alakult így. Az egyes minisztériumok pedig arra hivatkozva nem adták át tanácsi kezelésbe az egyes vállalatokat, hogy a tanácsok képtelenek azok irányítására. /Ebben egyébként kétségkívül, egyéb tényezők mellett, a felduzzadt minisztériumi apparátus "egzisztencia-féltése" is szerepet játszott./

A döntő ok azonban az volt, hogy a helyi ipar szerepe központilag sem volt tisztázott, sőt működtetésében az aktuális központi irányelvek játszottak döntő szerepet. /Ez elsősorban árutermelést, részben pedig javító-szolgáltató szerepet jelentett.

1953-tól itt változás volt tapasztalható, bár szerepkörének elvi tisztázása nem történt meg. A Veszprém megyei Tanács VB Ipari Osztályának vezetője 1953. február - márciusban már szóvá tette, hogy a helyi ipar kisebb közszükségleti cikkek termelése és javító tevékenység helyett döntő mértékben minisztériumi megrendeléseken dolgozik.^{79/}

Kétségkívül a tanácsok sem voltak kezdetben kellően felkészülve a helyi ipar irányítására. Ezirányu tevékenységük kibontakozását azonban gátolta még a tulcentralizáltság és a minisztériumi tárcasovinizmus. Mindez oda vezetett,

hogy az első időkben a tanácsok kevés gondot fordítottak helyi vállalataik irányítására. /Jellemző, hogy helyi iparpolitikai tervek kötelező készítését csak 1961-ben rendelte el a Gazdasági Főtanács!/ A hatáskörök leadásától egyébként a megyei tanácsok is idegenkedtek.

A tanácsi állami ipar^{80/} szerepét hazánkban növelte az az objektív helyzet, hogy több nagyüzem korszerűtlen kisipari telephelyek összevonásával alakult ill. a magánszektor kis- és középüzemeinek felszámolási üteme gondokat okozott a szolgáltatásokban és áruellátásban.

A tanácsi vállalatok irányítását nagy mértékben nehezítette, hogy a több minisztériumhoz tartozás következtében a központi és helyi érdekek mellett a szaktárcák érdekeit is össze kellett hangolni. Így sokszor ellentmondás keletkezett: az illetékes tanácsi osztály eltérő utasításokat kapott a szakminisztériumtól és a vb-től. Ennek kiküszöbölésére hozták létre 1951-ben a BM keretében a Helyiipari Igazgatóságot, majd jött létre a Helyiipari Minisztérium.

Az eredményes munkához feltétlenül szükséges volt a tanácsi hatáskörök bővítése. 1951-ben erről mind a MDP II. kongresszusa, majd a Minisztertanács elvi állásfoglalást hozott. A gyakorlatban azonban nem történt lényeges változás, a tervek főbb mutatóit továbbra is a szakminisztériumok irták elő ill. nem történt meg a helyi jellegű vállalatok átadása tanácsi kezelésbe. Az előzők alapvetően befolyásolták az egyes helyiipari vállalatok termelési értékeinek alakulását.

Termelés és létszám a tanácsi iparban:^{81/}

	1950.	1952.	1955.	1960.
Termelés /milliárd Ft-ban változatlan áron/	.	4,7	.	10,7
Ebből:				
- nehézipar	0,2	0,5	1,3	2,0
- könnyűipar	0,3	0,8	1,9	3,2
- élelmiszeripar	.	3,4	.	5,5
Létszám /100 főben/	.	71	.	102
Ebből:				
- nehézipar	6	14	24	28
- könnyűipar	7	13	37	48
- élelmiszeripar	.	44	.	28

A fenti statisztikából jól mérhető, hogy 1952 -
től, ha nem is huzavonáktól mentesen, megkezdődött a mi-
nisztériumi üzemek egy részének leadása. /A termelési érték
és létszámnövekedés esetében tehát e "szervezeti adatok" is
figyelembeveendőek!/
Veszprém megyében lényegében az országosnak megfelelő
helyzettel találkozunk. /Sajnos a legkorábbi statisztikai
adat itt 1953-ból származik.^{82/}

A helyi ip-i váll-ok termelési értéke /1000 Ft-ban/	Az egy munkásra jutó teljes term, érték:	A helyi ip-váll- ok munkás létszáma	Átlagos munkás- kereset átl. létsz.
158.313 Ft	86.604 Ft	1.828 fő	985 Ft 2359 fő

A megyei tanácsi helyiipari vállalatok munkásainak és alkalmazottainak létszáma:

Építőanyag ipar	Vas-,fém- és gépip.	Faipar	Nyomda- ipar	Élelmiszer- ipar	Összesen
963	211	242	43	910	2.369

Ami a Veszprém megyei helyzetet illeti, a helyi iparon belül az állami vállalatoknál 1952 végéig 1950-hoz viszonyítva hatszoros termelési érték növekedés tapasztalható. Az állami iparból a tanácsok irányítása alá ebben az időszakban döntő mértékben "speciális" helyi üzemek tartoztak.

Ami a tanácsok helyiipari irányító tevékenységét illeti az állami szektorban, jellemző, hogy 1950 végén 2 kivétellel valamennyi helyi tanácsi vállalat nyereséges. Az 1950. évet a megyei tanácsi vállalatok 2,451.000 Ft nyereséggel zárták. /A két veszteséges vállalat: a veszprémi kenyérgyár, a "rossz vezetés miatt" és a Területi Beruházó Vállalat, mely "jellegénél fogva" veszteséges.^{83/}

Az 1951. év a helyiipari vállalatoknál több szempontból is bővülést eredményez. Ez a bővülés részben új vállalatok alapítását, részben korábban minisztériumi kezelésben lévők átvételét jelenti.^{84/} /Ez utóbbi vontatott ütemű megvalósulását jól jelzi, hogy a megyei sütőipari üzemek - a keszthelyi járás kivételével - még 1952. júl. 1-én is a minisztériumhoz tartoztak./

Az új üzemek alapítása jelentős mértékben helyi, dolgozói kezdeményezés alapján történik. Így kerül sor pl. Keszthelyen és Borsosgyőrön a téglagyár illetve Tapolcán, Várpalotán és Márkón mészégető üzembehelyezésére, még az ideiglenes tanács által.

Vállalati szinten a tanácsválasztást követően 3 új, megyei, vagy ehhez hasonló jelentőségű vállalat alapítása történik /A veszprémi és a balatonfüredi kenyérgyár illetve

a veszprémi temetkezési vállalat./ Ebben a munkában az alacsonyabb szintű tanácsok is résztvesznek, pl. Pápa város tanácsa 2 vállalatot alapít /köztisztasági és kertészeti/.

Ugyancsak a tanácsok megalakulását követő első időkre esik a veszprémi igen korszerű vaj- és sajtüzem létesítése. Mindezek alapján 1951-ben a megyei tanácsi szervek irányítása alá már 72 vállalat és üzem tartozott. /Az eredmények javítását gátolta a közgazdasági elemzések hiánya, a központi tervszámok késve történő megadása, az anyagellátás hiányosságai./

A helyiipar másik lényeges területét a szövetkezesi szektor, a KTSz-k tevékenysége^{85/} képezte. A tanácsok tevékenységét itt kettősség jellemezte. A magánkisiparral kapcsolatos központi intenciók alapján elsősorban sorvasztásra és nem KTSz-k szervezésére törekedtek. Másrészt az irányításban, főleg az első időkben, az adminisztratív intézkedések voltak jellemzőek, s nem fordítottak kellő gondot az árutermelő és szolgáltató tevékenységre. A KTSz-k szervezése országosan az 1940-es évek végén indult meg. 1949-ben még csupán 11.080 főt, az iparban foglalkoztatottak 1,4 %-át, /a szocialista iparban foglalkoztatottak 1,9 %-a ez/ tömörítették. Nem sokkal jobb az 1950. évi helyzet sem. A tanácsok működésének indulási évében országosan 352 KTSz működik, 13.437 foglalkoztatottal. /A nemzeti jövedelemhez való hozzájárulásuk 0,6 %./

A KTSz-ek nagyobb ütemű fejlődése 1951-től kezdődött:

Év	Szövetkezesek	Foglalkoztatottak	Termelő munkát végzők	Szövetkezeti ip. hozzájár. -a a nemzeti jövedelemhez	Szövetkezeti dolgozók az iparban dolgozók %-ában	Ipar általános ipar
1951	1018	30.466	26.534	1,1	3,4	3,8
1952	1426	63.890	54.143	2,2	6,5	6,8
1953	1313	90.575	77.379	2,6	8,3	8,6

Bár ez a növekedés is összefüggött a szektás hibákkal, "gyorsítással" /pl. a Veszprém megyei Tanács VB 1951. december 27-i ülése elmarasztalta a Veszprém városi tanácsot, hogy a "beütemezett" 6 KTSz-ből csak 4-et hoztak létre/, összességében más formában, mértékben és módon jelentkezett, mint a mezőgazdasági átszervezés.

A növekedés - szemben a mezőgazdasági szövetkezetekkel - 1953/1954-ben sem tört meg. /A KTSz-ek számában 1953-tól meginduló lassu, de folyamatos csökkenés döntő mértékben nem feloszlásokkal, hanem ésszerű összevonásokkal, egyesülésekkel függött össze./ A foglalkoztatottak számának növekedése 1952-től gyorsabb a nem termelő szférában dolgozóknál.

Foglalkoztatottak és termelők létszámindexe : 1950 = 100

É v :	Foglalkoztatottak	Termelők
1951	226	237
1952	475	468
1953	674	667
1954	805	791

Ez az egy foglalkoztatottra eső termelési érték tekintetében átmenetileg kedvezőtlen jelenségeket is eredményez:

Egy főre eső termelési érték. Index : 1950 = 100

É v :	Foglalkoztatottak	Termelőmunkát végzők:
1951	108	122
1952	106	133
1953	93	130
/1954/	99	151
/1955/	102	159

Az adatok alapján azonban nyilvánvaló, hogy a termelési képesség visszaesése - kivéve 1953-at - az alkalmazotti létszám felduzzadásával, és nem a tényleges termelő munkát végzők munkatevékenységének "romlásával" függ össze.

A KTSz-ekbe tömörült kisipari dolgozók /ez összefügg a magánkisipar szektás korlátozásával is/ általában megtalálták számításukat. Nem mond ellent ennek az sem, hogy átlagkeresetük 1951 illetve 1953-ban visszaesett, mivel az itt tapasztaltak lényegében megfelelték az országos életszínvonal alakulásának. A kereseti adatok így alakultak:

Index: 1950 = 100

Év:	Átlag havi kereset Ft-ban			
	Foglalkoztatottaknál		Termelőknél	
	Absz.érték	Index	Absz.érték	Index
1950	793	100	817	100
1951	809	102	790	97
1952	864	109	843	103
1953	823	104	790	97
1954	878	111	858	105
1955	879	111	861	105

Mindezek az országos jellemzőket mutatták. Milyen volt a Veszprém megyei helyzet?^{86/} A megyében 1951 áprilisában 11 KTSz működött. Létrehozásukat a megyei tanács 1950. december 13-i ülésén még a lakossági szolgáltatások javítása érdekében tartotta elsődlegesen szükségesnek. /Ilyen megfontolásból hozták létre pl. 1950-ben Pápán a cipész KTSz-t, illetve határozták el hasonló KTSz megszervezését Várpalotán és Dudaron./

A magánkisipar gyors visszaszorítását kívánó szektás politika hatására azonban a Veszprém megyei Tanács is "KTSz-fejlesztő" tevékenységbe kezd. Elsősorban a közvetett módszerek dominálnak: nem adnak ki új kisipari engedélyeket illetve

olyan adópolitikát alkalmaznak, mely az önálló ipar feladására "serkent". 1951 során 40 új KTSz szervezését tervezik, 1952-ben pedig már 68 KTSz van a megyében. Ezek átlaglétsszáma 39 fő.

A szolgáltatási gondokat /mely a magánkisipar mester-ségesen gyorsított felszámolásával nő/ ezek nem tudják megoldani. Ennek oka részben az, hogy éves tervüknek csupán 51 %-át fordítják lakossági szükségletek kielégítésére, másrészt gátolja ezirányú tevékenységük szélesítését az is, hogy fiókvállalataik megfelelő hálózata nem épül ki.

Általában nincs számottevőbb eltérés a megyei és országos helyzet között. A havi átlagkereset viszont a megyében az országoshoz képest jobb, a termelőknél 941 Ft 1953-ban. /1954-ben 1052 Ft/, Ez összefügg a megye ipari jellegével is.

A lakosság ellátása tekintetében fontos magánkisipar alakulását ebben a periódusban nem az objektív szükségletek, hanem a szubjektivista, szektás gazdaságpolitikai koncepció határozza meg. Látszólag helyes e kérdésben a hivatalos állásfoglalás, amit Gerő Ernő a következőkben fogalmazott meg.^{87/} "A kis- és középparaszti gazdaságok mellett a kisárutermelő gazdaság szektorához tartoznak azok a kisipari műhelyek, amelyek idegen munkaerőt nem, vagy nem rendszeresen foglalkoztatnak, és komolyabb gépi erővel nem rendelkeznek, vagyis lényegileg a kézművesipar. Számszerűen itt viszonylag jelentékeny rétegről, népi demokráciánként változva százezres számokról van szó, százezer, százötvenezer, kétszázezer termelő, de az ország egész ipari termelési értékének csak néhány százalékáról. Ez azonban nem jelenti, hogy ezt a réteget, mely a népi demokrácia gazdaságának f o n t o s k i e g é s z i t ő r é s z e , főként olyan területeken, melyeket a szocialista nagyipar még nem képes és még hosszú ideig nem lesz képes ellátni, akár gazdaságilag, akár politikailag el lehetne hanyagolni."

Valójában közel sem volt ilyen egyértelmű a helyzet.

A 271/1950/XI.12/ MT.sz. rendelet előírta, hogy a magánkisiparosok az 1950. október 1-i helyzethez képest több alkalmazottat nem tarthatnak - ha ezt megszegik, 2 évi börtönnel büntethetők.

Ennek a központi irányelvnek megfelelően alakult a Veszprém megyei álláspont is, melynek gyakorlati következménye volt, hogy 1950-ben új kisipari engedélyt nem adtak ki, sőt 1951-ben 91 engedélyt visszavontak.^{88/} Ilyen "egyéb tényezők" alapján kell értékelnünk azt a hirt is, hogy a Megyei Tanács Ipari Osztály 1950. október 22-re, a tanácsválasztások napjára vállalta a megye kisipara anyagellátásának megszervezését és oly értelmű meggyorsítását, hogy a heti anyagigényeket minden hét végén elbírálják. Maga a "vállalás" nem gyakorlati, hanem elvi szempontból érdekes. Olyan "vállalásnak" vagyunk tanui, mely minden felajánlás-jellege ellenére nem egyezik a központi koncepcióval - megyei szinten viszont ez nyikván még "nem tudatosult."

A központi és Veszprém megyei álláspont közötti eltérés úgy értelmezhető, mint az irreális központi célokhoz "késve" kapcsolódó helyi iparpolitika, Vagyis egy, a gyakorlattal közvetlenül kapcsolatban lévő szerv /ebben az esetben a megyei tanács/ fáziskésésű reagálása a gyakorlattól elszakadt központi gazdaságpolitikai koncepcióra.

1950-1953 között a magánkisipar gyorsított ütemű elsorvasztásának politikája érvényesült. Jól érzékeltetik ezt a következő adatok:^{89/}

É v :	Az iparban foglalkoztatottak száma	A magánkisiparban	A magánkisiparban foglalkozt. aránya az iparban fogl.-on belül:	Index 1950 = 100
1949	796.923	217.299	27,3 %	-
1950	831.191	151.368	18,2	100
1951	894.824	92.622	10,4	61,2
1952	987.331	49.781	5,0	32,9
1953	1,089.689	40.313	3,7	26,2
1954	1,165.191	67.648	5,8	44,7
1955	1,189.256	90.434	7,6	59,8

Ennek a szektás politikának kétségtelenül gazdasági, gazdaságpolitikai tekintetben is kedvezőtlen következményei voltak. Még inkább érvényes mindez a politikai következményekre. Nemcsak arra gondolunk itt, hogy a gyorsított ütemű, mesterséges elsorvasztás számottevő réteg /különösen, ha családtagjaikat is beszámítjuk/ elégedetlenségét, politikai rossz közérzetét okozta. Bele kell azt is számítanunk, hogy a magánkisiparosok tevékenységük, munkájuk tekintetében viszonylag széleskörű kapcsolatokkal rendelkeztek, másrészt - elsősorban falusi viszonylatban - olyan réteget képeztek, melynek szavára jobban "odafigyeltek". Mindez azt is jelentette, hogy saját, sokszor valós problémáikat, a munkáshatalommal szembeni ebből adódó fenntartásaikat tényleges számszerű súlyuknál szélesebb körben, nagyobb nyomatékkal terjesztették.

Ehhez társult az a közvetett hatás, mely a társadalmi szükségletekkel aszinkronban levő elsorvasztási politika következményeként jelentkezett. Konkrétan az, hogy a tömegek körében kedvezőtlen politikai hatása volt a javító-szolgáltató tevékenység akadozásának, nem kielégítő mértékének. Bizonyos területeken a magánkisipar árutermelő tevékenységének gyors lecsökkenése is elégedetlenséget váltott ki,

mely elsősorban politikai elégedetlenségként jelent meg, és lényegében valamennyi dolgozó réteget érintette. Néhány konkrét példát említünk erre.^{90/} A sütőipar helyzete a szolgáltatás és árutermelés problematikáját egyaránt jól érzékelteti. A pékmesterek száma

1951-ben /jan. 25/	3124 fő
1952-ben /febr. 1./	1865 fő
1953. /febr. 1./	3 fő

Igaz, hogy ez a csökkenés részben összefüggött a kenyérgyárak építésével, a nagyüzemi kenyérellátás kiépülésével, de ez sem mennyiségében, még inkább minőségben nem tudta a gyorsütemű csökkenést egészében kompenzálni. Ezidőtájt a lakosság /különösen ipari munkások/ körében egyik állandó, visszatérő panaszt a kenyérellátás akadozása váltott ki. Ehhez társult szolgáltatási oldalról a parasztság elégedetlensége, ugyanis sokan közülük az otthon készített kenyeret évtizedek óta a helyi péknél süttették - most egyre inkább kilométereket kellett szekerezniök, hogy kenyerüket megsüttethessék.

Ilyen problémák a megyében még 1953. november 24-én is elhangzottak az egyik tanácsvezetői értekezleten. A lakosság részéről a panaszok azonban már sokkal korábban jelentkeztek, néha egyszerű szervezéssel is megoldható kérdésekben is. /Ez utóbbira jellemző példa az 1951. májusi községi tanácsülés Vászolyon, ahol panaszként elhangzott, hogy a balatonfüredi kenyérgyár nem szállítja ki hozzájuk a kenyeret. Megoldást végül úgy találtak, hogy a hasonló gonddal küzdő szomszédos Pécsely községgel összefogva, felváltva lófogatot biztosítottak a kenyér kiszállításához/.

Látszólag mindezek "kis" ügyek, valójában a proletár állam /ezen belül helyi szervei; a tanácsok/ tömegkapcsolatait nagyon is lényegesen, nap, mint nap befolyásoló kérdések. A tömegek elsősorban /különösen vonatkozik ez a proletárhatalom kezdeti időszakára/ napi jogos igényeik kielégí-

tésének mértékén és mikéntjén mérték, értékelték az állami szervek tevékenységét.

Az ellátottság nem kielégítő mértéke ismét csak a politikai közhangulatot rontotta. Az a tény, hogy a tanácsok érdemi intézkedést /mivel nem állt módjukban/ ez ügyben nem tudtak foganatosítani, ez a tanácsok tömegkapcsolatait gyengítette. Egyben erősítette azt a sommás véleményt, hogy "az állam csak kér, de nem ad".

A magánkisiparral kapcsolatos hibás politikának érződött a hatása /és ez hosszabb távra is kihatott/ a szakipari utánpótlás alakulásában is. Jól érzékelteti ezt az ipari tanulók létszáma is:^{91/}

	<u>Létszám:</u>	<u>Index</u> : 1949 = 100
1949:	15.544	100
1951:	2.218	14,2
1963:	85	0,5

x

Ami a megyei helyzettel való összehasonlítás lehetőségét illeti: itt is érvényes az az előzőekben jelzett sajnálatos tény, hogy a Veszprém megyei Statisztikai Hivatal 1952-ben történt létrehozása után a legkorábbi, a témakörben közölt adatok 1953. december 31-re vonatkoznak. /Az országos statisztikai kiadványokban pedig megyei adatokat e témában 1955-től találhatunk./ Épp ezért a fentiekben jelzettek-nél korábbi megyei adatok forrása a megyei párt- és tanácsai szervek üléseinek, jelentéseinek anyaga illetve a korabeli sajtó - ezek viszont sok esetben nem adatsorokat, csupán egyedi, ezért esetlegesnek tekinthető adatokat közölnek. Épp ezért az 1953-tól kezdődő fejlődési periódus országos és megyei jellemzőinek összehasonlításánál fogunk néhány, következtetésen alapuló megállapítást visszamenőleg is tenni.

x x x x

A helyi ipar és szolgáltatások mellett második lényeges kérdéskörünket a kereskedelmi ellátottság és a vásárlási struktúra alakulása képezi.

A lakosság áruezellátását sok egyéb közvetett tényezőn túlmenően, a közvetlen tényezők, mindenekelőtt a kereskedelem, ezen belül a kiskereskedelmi tevékenység is befolyásolta. Ez utóbbi viszont már a tanácsai tömegkapcsolatok alakulását is számottevően érintette. A kereskedelmi tevékenységben illetve ellátottságban jelentkező hiányosságok a tömegek tudatában - mint már jeleztük is - szorosan kapcsolódtak a tanácsai munka megítéléséhez, a tanácsoktól várták, kérték e gondjaik megoldását. Azonban a tanácsai lehetőségeket meghatározta az országos politikai-gazdaságpolitikai koncepció illetve /de az előzővel szoros összefüggésben/ az ország gazdasági-anyagi helyzete. Az ebből fakadó problémákhoz csak kiegészítő, variálós jelleggel társult esetenként egyes tanácsai szerveknek a lehetőségeknél is gyengébb munkája.

Ez utóbbit illetően pl. Veszprém megyében sem értették maguk a tanácsai osztályvezetők sem a kiskereskedelem szerepét, fontosságát a lakosság ellátásában. A MDP Veszprém megyei Bizottsága 1951. január 8-i ülése is^{92/} foglalkozott a kérdéssel, hibaként jelölve meg, hogy a megyei tanács mozgásgazdasági osztályának vezetője a kiskereskedelmet "felszámolható"-nak és "nélkülözhető"-nek tekinti.

A lakosság ellátásának javítása érdekében végzett tevékenységet olyan további - a központi intenciókból fakadó - tényező is nehezítette, hogy a mezőgazdasági begyűjtési feladatok képezték a tanácsok legfontosabb tevékenységét. Mivel ennek teljesítését kérték elsősorban számon a tanácsai vezetőkön, más tanácsapparátusi dolgozókat is e területen foglalkoztattak. Pl. Veszprém megyei viszonylatban járásoként 1-1 dolgozó feladata volt a községi tanácsok kereskedelemmel kapcsolatos tevékenységének segítése, de a megyei

tanács őket is szinte kizárólag a begyűjtéssel kapcsolatban számoltatta el. Épp ezért tényleges munkájukra, áruellátás szervezésére, az áruellátásra nem jutott idejük.

Ez a gyakorlat egyaránt jelentkezett a megyei kereskedelmi osztály, illetve a járási tanácsok tevékenységében. Az irányítás módszere sem volt kielégítő, főképp közrendeletekkel, erősen bürokratikus módon történt. A megyei tanács a hiányosságokat, hibákat viszonylag korán feltárta és fontos feladatként a következőket jelölte meg: a járási szinten működő gazdasági- és pénzügyi osztályvezetőkben tudatosítani kell a kereskedelmi előadó tevékenységének fontosságát, egyben ezzel támogatásukat is biztosítva ehhez.^{93/}

Az előrehaladást e téren külön nehezítette, hogy sok tanácsi vezető nem egy esetben a központi irányelvek egzisztenciálisan is nyomasztó súlya alatt olyan feladatokat is ellátott, melyek jellegükből adódóan előadói vagy "tömegellenőrzési" munkát kívántak./Pl. a veszprémi városi tanács egyik vezetője személyesen ellenőrizte a tejosztást. Sokkal logikusabb lett volna, sőt politikailag is hasznosabb, pl. ezzel a közelítési ÁB. női aktivistáit megbizni. Mindez hasznos gyakorlati javaslatokat is eredményezhetett volna az elosztóhelyek decentralizálására illetve a kiosztás gyorsítására. Ilyen értelmű javaslat az 1951. március 31-i megyei tanácsülésen is elhangzott, de érdemi előrelépés nem követte./

A tárgyalt időszak légkörének, munkastilusának jellemzőivel függ össze az üzletek előtti sorbanállással kapcsolatos tanácsi álláspont is. Az ellátási nehézségek okainak feltárása és megoldási javaslatok helyett pl. a Veszprém városi Tanács levélben felkérte a szakszervezetet, hogy "agitáljon a sorbanállás ellen". Ennek sikertelenségét a gyakorlat is mutatta: a kiküldött MNDSz és egyéb aktivisták "agitációját" lehurrogták. A "módszer hibájára a megyei pártbizottság 1951. május 28-i ülése is rámutatott."⁹⁴

A tanácsai munka, ezen belül a tömegkapcsolatok szélesítését nehezítette az a tény is, hogy a szocializmus építését a Horthy rendszertől örökölt igen elmaradott kereskedelmi hálózattal kellett elkezdeni. Ezt a helyzetet csak súlyosbította az iparosítás gyors folyamata; számottevő mértékben nem enyhítette - legfeljebb csak részben - e helyzetet a földművesszövetkezeti boltok hálózatának kiépítése, új ipari körzetek, városok kiépülése illetve a dolgozó tömegek fogyasztási igényeinek megnövekedése. /E tekintetben a Veszprém megyei helyzetkép súlyosabb gondokat jelez az országos átlagnál/.

A korábbi kereskedelmi hálózathoz képest a tanácsok már 1950-1953. között jelentős fejlesztő-korszerűsítő tevékenységet fejlesztettek ki akkor is, ha ennek mértéke elmaradt az igényektől illetve a szükségletektől.^{95/} A megyében is sok kereskedelmi egységet korszerűsítettek, illetve újakat hoztak létre. Veszprém megyében 1950. szeptember-november között, 3 hónap alatt 19 vegyeskiskereskedelmi illetve népboltot nyitottak meg. Pl. új üzleteket illetve pavilonokat állítottak fel, hoztak létre Keszthelyen, Hévízen, Balatonfüreden, Badacsonyan, korszerűsítették a veszprémi piacot. Különösen kiemelten kezelték a munkáslakta iparvidéki településeket. Ennek jegyében nyitottak például Felsőcsingeren új élelmiszerboltot, Tósokberénden új népboltot, Zircen új ruházati üzletet, Pápán fűszerüzletet és tejboltot. A további tervek is elsősorban a munkások jobb ellátását szolgálták. Ennek alapján 1952-ben új kenyérboltokat hoztak létre Veszprém-ben, Pápán és Balatonfüreden. Új zöldség- és gyümölcsbolt épült Inotán és Péten, új népbolt Szőcön. Az 1952. évi tervek között szerepelt még pl. Veszprém-ben szakosított élelmiszer- illetve ruházati üzlet, Diszelen népbolt, Várpalotán hus- illetve ruházati bolt, Pápán és Keszthelyen szakosított ruházati- illetve élelmiszeripari áruház, Felsőcsingeren áruház; Balatonalmádi, Tihany, Balatonfüred és

Badacsony községekben pedig az élelmiszerárúsító pavilonok megújítása.

A munkáslakta települések ellátásának javítása mellett 1952-53-tól egyre erőteljesebben jelentkezik a kereskedelem szakosítására irányuló törekvés.

A megyében 1953 elején: 314 állami kiskereskedelmi üzlet és 369 földművesszövetkezeti üzlet volt.

Ezek korszerűsítése és szakosítása mellett 1953-ban 21 újabb üzlet megnyitását tervezték.^{96/} /Lényegében ezek közvetlen "előzményeként" tekinthető a veszprémi halbolt megnyitása illetve baromfi és vadhus árúsító üzlet terve; illetve Veszprémben és Tapolcán olyan "üzlet" tervezése, mely nemcsak közműipari jellegű árusítást, de kisebb javító-szolgáltató tevékenységet is ellát./

Számszerűleg tehát szépen nőtt az üzlethálózat. Ugyan-
akkor ezzel párhuzamosan emelkedett a szakképzetlen keres-
kedelmi dolgozók száma, ami a kereskedelmi szakértelem és
fegyelem területén okozott gondokat. /Nem szolgáltató munká-
nak, hanem "állásnak" tekintették sokan e tevékenységet./
A kereskedelmi szervek dolgozói részéről jelentkező nemtörő-
domség nemcsak ilyen következményekkel járt. Több esetben
komolyabb anyagi károkat is okozott /bár ehhez objektív, rak-
tározási nehézségek is hozzájárultak/. Például az 1951.
augusztus havi városi tanácsuléseken hangzott el az az észre-
vétel, hogy a MEZŐKER-nél mázsaszámra rohad a káposzta,
paprika - a tanács inditson a felelősök megállapítására vizs-
gálatot.

Ehhez társult az is, hogy pl. az élelmiszerek tárolása,
az üzletek tisztasága sem felelt meg több esetben az egész-
ségügyi követelményeknek.^{97/}

Mit állapíthatunk meg mindezek alapján a lakosság ellá-
tását befolyásoló objektív és szubjektív tényezőkről, illet-
ve az adott helyzetképről? A válaszadáshoz szükséges a la-
kossági igények, az eredmények és gondok vizsgálata. Az

elemzésnél kettős szempontot vettünk figyelembe:

- A lakosság értékitélete a tanácsokról nagy mértékben ilyen tényezőktől is függött?
- Volt-e e területen eltérés az országos és megyei helyzet, gyakorlat között?

A válaszadásnál érdemes vizsgálni az ideiglenes tanácsok tevékenységét, annál inkább is, mert a központi vezetés szektás hibái ekkor még kevésbé érvényesültek. Az ideiglenes megyei tanács^{98/} súlyának megfelelően kezelte az ellátási kérdéseket. Már 1950. július 18-án VB ülésen napirendre tűzte Veszprém város hus-, liszt-, kenyér-, tej-, zöldség- és gyümölcsellátásának biztosítását. A megye munkáslakta települései ellátásának javítását már a tanácsválasztások előtt felismerték. /Pl. több esetben azzal a kérréssel fordultak a BM-hez, hogy a "burgonyaakciót" szélesebb körre terjesszék ki./ A tanácsválasztást követő október 24-i VB ülés pedig részletekbemenően elemezte az adott helyzet politikailag káros hatásait. /Veszprém város munkásai ugyanis 40 kg burgonyát kaphattak, ugyanezzel a lehetőséggel a megye más területén élő munkások nem rendelkeztek. Külön súlyosbította a helyzetet, hogy a begyűjtéssel kapcsolatos árusítási zárolás következtében legfeljebb igen magas "feketepiaci" árakon lehetett burgonyát vásárolni./

A husellátás kedvezőtlen alakulásával is foglalkoztak. Az ország közigazgatási beosztásának átrendezése megyei szinten külön gondot okozott: csökkent a mezőgazdasági jellegű terület és ezzel párhuzamosan a sértésvágási engedélyek száma. A Zala megyétől átcsatolt 3 járásra mindössze 60 sertésvágási engedélyt kapott a megye - a valóságban e "kvótánál" jóval többet kellett engedélyezni, s ezt a régi megyei járásoktól való elvonással lehetett csak biztosítani. Ugyancsak nem vették érdemben figyelembe az országos szervek azt sem, hogy a megyehatárok átrendezésével Veszprém megyében megnőtt az ipari munkásság aránya. A megyei tanács VB november 14-i reagálása erre részben megfelel az objektív

helyzetnek, bár hibás mozzanatok is tartalmaz. A nagyobb ellátási keret biztosítására bejelentett igényt a következőképpen indokolják: "A Belkereskedelmi Minisztérium vegye tekintetbe a megyénk területén megvalósított vágási rendszert, mellyel a magánszektor teljesen kizártuk a vágásokból, egyúttal megszüntettük a fekete vágási lehetőségeket. Épp ezért az új keret megállapításánál a minisztérium részesítse előnybe megyénket azokkal a megyékkel szemben, amelyekben a szocializálás még nem haladt ilyen mértékben előre és ahol épp ezért a fekete-vágásokra is nagyobb a lehetőség." A foglalkozási struktúrában bekövetkezett változások tényleg indokolják a kérést. Ugyanakkor a szövegezés alapvetően szektás hibákra utal, lényegében: "szigorubbak vagyunk más megyéknél, kapjunk ezért többet" koncepció húzódik meg mögötte. Tehát nem a hibás központi irányvonalat kérdőjelezi meg, sőt az "élvonalban járó végrehajtó" szerepét kívánják elérni. Még akkor is így van ez, ha objektíve a megye dolgozói ellátásának javításáért szállnak sikra.

Épp ezért a magunk részéről többre értékeljük az előzőknél a kereskedelmi szervek tevékenységével kapcsolatos megyei állásfoglalásokat.^{99/} A megyei tanácsnak már az 1950. december 13-i ülése felvetette, hogy a kereskedelmi szervek, ezen belül a megyei tanács kereskedelmi tevékenységében hibák vannak. Elsősorban olyan tényekre utaltak, mint pl. Veszprémben sorbanállítás van akkor cukorért, amikor más helyeken /pl. Pápa, Devecser/ korlátlan mennyiségben kapható. A beszámolóban szereplő előző megállapítást - vagyis, hogy a megyei tanács kereskedelmi osztályának elosztó, szervező tevékenysége sem megfelelő - alátámasztja a fenti tanácsülés egyik hozzászólása is, mely arról számolt be, hogy éppen ilyen "szervezési" hibákból adódóan az elmúlt héten Pét ipari dolgozói kenyérellátásában komoly gondok jelentkeztek. Az is problémát okozott, hogy az áruellátásnál az adott település lakosságszámát nem vették kellően figyelembe. Ebből adódóan pl.

1950. októberben Balatonfüred 25 q zsirt kapott, s vele szemben a több ellátatlannal rendelkező Ajka csak 21 q-t.

De egyéb gondok is jelentkeztek. Pl. a szabadságpusztai ÁG. vezetője már az 1951. március 31-i megyei tanácsülésen kifogásolta /mint népgazdaságilag káros jelenséget/, hogy tej- és tojástermékeiket Sárvára kell szállítsák, és innen kapja Veszprém város - most már újabb szállítási költségekkel is tetézve - e termékeket.

Az előző példánk bizonyos szervezési ésszerűtlenségekre kívánt rámutatni. Az alapok azonban másban, a mezőgazdasági termelés nem kielégítő ösztönzésében található meg, De ez nem egyszerűen agrár probléma, hanem olyan politikai kérdés, mely súlyos problémákat, rossz közhangulatot eredményezett az ipari körzetek munkáslakossága körében is.

Az ellátási problémákkal kapcsolatos elégedetlenséget a megyei tanács jelzi az országos szerveknek.^{100/} Pl. 1951. március 6-án a BM-hez küldött távmondatában szerepel ez általános észrevételként. A problémák "felfelé" történő jelzése mellett a megyei tanács is igyekszik - amennyire ezt szűkös lehetőségei engedik -, a megoldáshoz hozzájárulni. Ezt célozza az az állásfoglalás is, hogy az ipari üzemek, építkezések ellátására nagyobb gondot kell fordítani.

Az ipari üzemek munkásai részéről nagymérvű volt az elégedetlenség. Pl. az ajkai iparmedence peremközségeinek kétlaki dolgozói kifogásolták a tej- és husellátást és emiatt passzivitást tanusítottak a tanácsi munkával kapcsolatban. Urkuton a bányászok főleg a zsirellátásra panaszkodtak. Zalahalápon a kőbánya párttitkára már az 1951. áprilisi tanácsülésen úgy fogalmazott: "a munkásoknak nincs mit enni-ök". Nem sokkal volt jobb a megyeszékhely ellátottsága sem. A már említett /1951.III.6./ BM-nek küldött távmondattal azt is jelezte, hogy husból a város ellátási kerete alacsony, épp ezért hosszú sorbanállás van. Az 1951. március 13-i megyei tanácsülés határozata alapján Veszprém város zsiradék-,

hus- és szappanellátási keretének bővítésére felterjesztést tettek a Belkereskedelmi Minisztériumhoz. Gondok voltak a megyeszékhely kenyérellátásában is.^{101/} A tanácsi szervek -- lehetőségeiknek megfelelően -- ezt nem tulzottan "elvi" alapon kívánták megszüntetni. Egyrészt határozatot hoztak arról, hogy csak másnapos kenyeret lehet árusítani, másrészt felhívták a rendőrség figyelmét: ellenőrizze, hogy falusiak nem vásárolnak-e Veszprémben kenyeret.

Az alapvető élelmiszcikkeknel az ellátásban egyébként nemcsak a városokban és ipari központokban jelentkeztek gondok. Problémát okozott ez lényegében minden településen. Az ezzel kapcsolatos panaszok már az 1950. decemberi tanácsülésektől megfigyelhetők, bár kezdetből mint "sirámok ellátási kérdésekben" címszót kapják a tanácsoktól.^{102/} Az ilyen jellegű megfogalmazások helyenként kimondottan szélsőségesek. Pl. az 1951. júliusi községi tanácsüléseken Sáskán: "Nem adnak kenyeret". Gyulafirátóton: "Az állam mindig csak kér, de nem ad, 25 dkg kenyéren csak éhezni lehet". E felszólalásokra a hivatalos reagálást jól jellemzi, hogy mindkét hozzászólást "ellenséges hangként" bélyegezték meg és intézkedés végett tájékoztatták a ÁVH megyei szervét. Mindez nem szolgálta a tanácsok tömegkapcsolatait.

Az alapvető élelmiszcikkek mellett egyéb ellátási gondok is jelentkeztek.^{103/} 1950. december - 1951. januári községi tanácsülésein visszatérő probléma a cipő- és cipőtalp illetve a tüzelőanyagok beszerzésének nehézsége.

A megye parasztsága részéről gyakori panaszként hangzik el az is, hogy a községi földművesszövetkezeti boltokban sokszor hosszú ideig nem lehet olyan alapvető cikkeket kapni, mint pl. ecet, élesztő, gyufa, cukor, stb.

Amikor az előzőekben kifejtett ellátási gondokról beszélünk, arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy ezek nem egyszerűen a tanácsok tömegkapcsolatai tekintetében jelentettek -- tulajdonképpen zömmel a tanácsi tevékenységtől

független - kedvezőtlen tényezőt, hanem az ellenséges hangulatkeltés számára kedvező helyzetet. Amikor ellenséges tevékenységről beszélünk, nem a tömegek spontán feltörő esetleges elégedetlenség megnyilvánulásaira gondolunk, hanem tényleges ellenséges tevékenységre, mely az előzőt igyekezett "kedvező körülményként" saját hasznára kamatoztatni. Az 1951. évi közellátási nehézségeket igyekeztek kihasználni. 1952. tavaszán az ellenség a jegyrendszer bevezetésének rémhírét terjesztette. Különösen Veszprémben, Tapolcán, Keszthelyen terjedtek el ezek a hírek - a meginduló felvásárlási láz különösebb gondokat azonban nem okozott, mert a kereskedelmi osztály tudta biztosítani a szükséges árumennyiséget.

4. A tanácsok választókerületi és testületi tevékenysége

Az előzőkben írottak alapján egyértelmű: a tanácsok irányító-szervező tevékenysége döntő befolyással bírt a tanácstagok munkájára és a tanácsok tömegkapcsolatainak alakulására. Épp ezért - a tulcentralizáltságból fakadó szektás hibák mellett -, csak kiegészítő szerepet tulajdonítunk a jogi szabályozás egyik hibájának. Konkrétan itt a 143/1950. V.18. MT.sz. rendeletre gondolunk, mely "átmenetileg" a Minisztertanács helyett a BM-nek rendelte alá a tanácsokat.

Ami a tanácsülések tevékenységét illeti, csupán néhány jellemző adatra kívánunk utalni.^{104/} Az 1952-re feszültté váló politikai helyzetet /ezen belül a tanácsai - még igazából ki sem alakult - tömegkapcsolatok gyengülését, jól érzékelteti a tanácsülések látogatottsága is.^{105/} Az 1950. évi községi alakuló tanácsüléseken még 85 %-os volt a megjelenés. A várakozás és bizalom mérhető azon, hogy még a december végi tanácsüléseken is sok hasznos - egyben társadalmi munkát is felajánló - javaslat hangzott el iskolaépítésre, kulturházbővítésre stb. Ugyanakkor - három-negyed év múlva -, azaz 1951. szeptemberi községi tanácsüléseken már csak 70-75 %-os /a zirci járásban 55%-os/

volt a megjelenés és 14 helyen első összehívásra határozatképtelen volt a tanácsülés.

Ez a visszaesés csak részben fakadt közvetlenül az előzőekben ismerttetett hibákból. Közvetve is hatottak ezek, a tanácsülési napirendi pontokon keresztül. Az 1950-1953 közötti időszakban a tanácsülési témák zöme a begyűjtéssel, az aktuális mezőgazdasági munkákkal és az adófizetéssel foglalkozott. Ezen túlmenően "hivatalos értékelésben" az számított "jó" tanácsülésnek, ahol "vállalások és versenykihívások" születtek. Épp ezért a paraszt tanácstagok e tanácsülésekről általában távolmaradtak. Mindez azt eredményezte, hogy helyi fejlesztési kérdésekkel kis mértékben foglalkoztak csak, és még ezek megvalósítását is gátolta sokszor a tanácsi hatáskör vagy anyagi eszköz hiánya, illetve a rovatgazdálkodásból fakadó megkötések.

A kedvezőtlen tanácsülési látogatottságot mérlegelve, viszonylag korán, központilag igyekeztek a helyzeten javítani. Ezért elrendelték, hogy a községi tanácsüléseken helyi kérdések is szerepeljenek. 1951. decemberében így a megye legtöbb tanácsülésén olyan kérdésekkel is foglalkoztak, mint a kenyérellátás, a jó ivóvíz biztosítása, kulturóthton létesítése, a közvilágítás javítása, fásítás, utak javítása stb. Ennek hatására a megyében a tanácsülések látogatottsága átlag 78 %-os volt és nőtt a hozzászólások, javaslatok száma is. Ugyanakkor - az előzőekben jelzett szektás hibák következtében -, nem indult el egy egészséges kibontakozási folyamat. Sőt: már az 1952. januári községi tanácsüléseken a látogatottság 74,5 %-ra esett vissza, s az év során a napirendre tűzött kérdések függvényében hullámzott. /Még 1953. májusában is 80 %-os volt/. Az alapproblémát az képezte, hogy a tanácsi hatáskörök és anyagi lehetőségek tekintetében számottevő változásra nem került sor.^{106/}

A városi-járási ill. a megyei tanácsüléseken még rosszabb volt a helyzet.^{107/} Pl. 1952. januárjában a városi 58 %, járási 64,8 %, a megyei pedig 39,5 %-os volt. /Ez utóbbi országosan is egyedi példának számított, - ezt csak fokozta, hogy az 1952. jul. 26-ra összehívott megyei tanácsülést ismét el kellett halasztani a 49,9 %-os megjelenés következtében/. Épp a Veszprém megyei kiemelkedően rossz példa inspirálta a helyi tanácsi vezetőket fokozott mértékben a helyes ut megtalálására. A megyei tanács 1951. márc. 31-i ülésén már megállapították: "a tanácstagokat jobban be kell vonni a munkába." Ez a helyes alapelv azonban ekkor még nem kerülhetett megvalósításra, ill. a gyakorlatban azt jelentette, hogy éppen a párt szövetségi politikáját gyengítő agrárpolitikai koncepció feladatainak o p e r a - t i v végrehajtásába igyekeztek bekapcsolni őket.

A különböző tanácsszintek közötti eltérő reagálásokat jól érzékelteti a tanácsülési vállalások, javaslatok és hozzászólások alakulása is. Az 1953. év májusi tanácsülésének adatai szerint:^{108/}

	Községi, %,		Járási, %,		Városi, %,		Megyei, %.	
Hozzászólás	1457	100	-	-	-	-	8	100
Ebből:								
Vállalás	754	51,7	-	-	-	-	1	12,5
Javaslat	278	19,0	-	-	-	-	1	12,5

Az adatok egyértelműen mutatják, hogy a "vállalásokat" a községi tanácsok még messzemenőleg szorgalmazták, de megyei és különösen városi-járási szinten ez egyre kevésbé vagy egyre kevesebb sikerrel történt. A javaslatok száma pedig - a megvalósítás feltételeinek hiánya miatt megcsappant. A hozzászólások száma is csökkent, ill. formálissá vált.

Bár az előző adatok érzékeltetik: a helyi problémák tárgyalása még 1953. I. félévében sem érte el a kívánt mértéket, előrelépés kétségtelenül volt. Ezt kívánta szolgálni a 115-1/1953. II. 4. BM. sz. rendelet is, mely hangsúlyozta: " a mezőgazdasági és begyűjtési kérdések mellett lehetőleg m i n d e n tanácsülésen községpolitikai téma is szerepeljen. A hozzászólások és javaslatok számának értékelése mellett szólnunk kell néhány - a korábbihoz képest új - jelenségről is. Pl. többhelyt k e z d t é k már bírálni a vb munkáját /Somlójenőn az út és hidjavítás elmaradása miatt, Sümegprágán a vízellátás hiányaiért stb.^{109/}

x x x x

A tanácsi tömegkapcsolatokat illetően fontos szerepet töltenek be az állandó bizottságok.^{110/} Működésüket a tanács-törvény mellett az 5200-8/1950. II. 8. BM. számú rendelet szabályozta. A tanácsülésnek voltak alárendelve, s feladatukat képezte a tanácsülések közötti időszakban az igazgatási apparátus folyamatos ellenőrzése ill. tapasztalataik és a lakosság véleménye alapján javaslatok kidolgozása és a vb elé terjesztése.

1950. december 30-ig minden községben is megtörtént az állandó bizottságok létrehozása.

Az állandó bizottságok megszervezése Veszprém megyében az 1950 decemberi tanácsüléseken történt. A megyei tanács vb 1950 december 8-i ülésének 3. napirendi pontja foglalkozott az állandó bizottságok felállításával kapcsolatos kérdésekkel, s a vb tagok elé terjesztette a javasolt állandó bizottsági tagok névsorát. A vb ülést követően 1950 december 13-án a megyei tanácsülésen sor került a 10 megyei állandó bizottság megszervezésére. Ismertették az állandó bizottságok feladatát, hatáskörét stb., majd ezt követően a vb elnök javaslatot tett az állandó bizottsági tagokra. Az előterjesztett javaslat eltért a vb ülésen elfogadottól. Azon ugyanis a BM-nak a vb ülés után kézhez kapott határozata alapján vál-

toztatásokat eszközöltek. Az eredeti javaslat szerint ugyanis az egyes állandó bizottságokba bekerültek a szakigazgatás megfelelő osztályainak a vezetői. Az utóbb kézhez kapott BM utasítás viszont megtiltotta, hogy ez előforduljon. A megyei módosított javaslat az első hibáin azonban úgy "segít", hogy az osztályvezetőket meghagyja állandó bizottsági tagoknak, csupán nem az osztály melletti állandó bizottságokban. Az állandó bizottságok ilyen összetétele is elősegítette azt a veszélyt, hogy a vb, illetve a szakigazgatás függvényévé válnak, s tulajdonképpeni feladatuknak, a végrehajtás ellenőrzésének nem tudnak megfelelni.

Másrészt hibás véleményünk szerint azért is az osztályvezetők állandó bizottsági tagságának a fenti formában történő fenntartása, mert egy-egy szakterület problémáival foglalkozó osztályvezető nem valószínű, hogy eltérő szakterületen működő állandó bizottságban az eltérő feladatok iránt messzemenő érdeklődést mutasson, ill. megfelelő szakértelemmel rendelkezzen.

A járási és városi tanácsok állandó bizottságainak létrehozására 1950. dec. 14-én került sor, a községekben pedig dec. utolsó napjaiban. Részben az állandó bizottságok szervezése körül elkövetett hibák, részben nem kielégítő munkájuk, részben pedig új osztályok létrehozása következtében 1951 márciusában átszervezték az állandó bizottságokat. A megyei tanács mellett működő bizottságok számát kettővel felemelték. Az újjászervezés azonban nem javította ki következetesen a decemberben elkövetett összes hibát. A megyei állandó bizottságokban pl. továbbra is részt vettek az előadókon kívül az apparátusból osztályvezetők, illetve egyéb apparátusi dolgozók. A legrosszabb helyzet ilyen szempontból a 7 tagú begyűjtési állandó bizottságnál volt, ahol az ipari osztály vezetője mellett tagként megtalálható volt a begyűjtési osztály egyik főelőadója. Ezekon tulmenően a bizottság mellé hivatalból kirendelt előadó a begyűjtési osztály helyettes vezetője volt.

Az állandó bizottságok újjászervezésével foglalkozó községi tanácsüléseket illetően a BM. 5203-2/1951. II. 8. sz. leirata igen helyesen úgy rendelkezett, hogy a vb munkáját ismertető beszámolók sokoldalúan elemezze az állandó bizottságok eddigi munkáját, hogy a pozitívumokból és a negatívumokból egyaránt tanuljanak az elkövetkező időben.

Az érdemi tevékenység azonban az átszervezést követően is nehezen indult meg. Maga a forma is újszerű volt, ezért gyakran a tanácsstagok és funkcionáriusok sem értették a munka lényegét. Ennek következtében az egyes bizottságok létrehozása nem korrellált a helyi igényekkel és szükségletekkel ill. az adott bizottságokba történő "beválasztás" sokszor érdeklődési és ismeretkörtől függetlenül, mechanikusan történt. Az ezzel összefüggő gondokat fokozta, hogy 1-1 bizottság tagjainál teljesen hiányzott a kérdést jól ismerő szakember, külső szakértők bevonását pedig az I. tanács törvény csak aktivaként tette lehetővé, de nem igen éltek ezzel a lehetőséggel. Az ellentmondásokat csak elmélyítette az a korabeli törekvés, hogy az apparátusi dolgozók az állandó bizottsági tagokat operatív /főleg begyűjtési/ feladatokra kísérelték meg felhasználni, különösen a pénzügyi és begyűjtési állandó bizottságokat.

Az előzőekben jeleztük, hogy a tanácsülések látogatottsága és aktivitása nem volt kielégítő. Egyben szoros összefüggésben volt a tárgyalt napirendi pontokkal.

Az állandó bizottsági munkában mindez fokozott mértékben jelentkezett. Az aktivitás messze elmaradt a tanácsüléseké mögött is. A kötelezőnél kevesebb ülést tartottak még a megyei bizottságok is, s ezeken is csupán a tagok töredéke vett részt. A "munka" az esetek jelentős részében csupán adminisztrálásban merült ki: a felelős szakelőadó összehozott 2-3 bizottsági tagot, majd irt az "ülésről" egy jegyzőkönyvet. A felsőbb szervekhez küldött jelentések számszerű adatai erős kritikával kezelendők, a bizottságok jelentős része mind országosan, mind a megyében csak formáli-

san működött. Esetenként ezt a tanács maga is elismerte. Pl. a megyei begyűjtési állandó bizottság munkáját tárgyaló 1951. július 18-i megyei tanács vb ülése megállapította, hogy a községi állandó bizottságok néhány kivételtől /Zala-vár, Mihályfa, Vindornyaszállás stb./ eltekintve, nem működnek.

1952-től lassú fejlődés tapasztalható. 1952. április-hoz viszonyítva, 1952. okt. 1 - dec. 31. között az állandó bizottságok működésének néhány adata az alábbiak szerint alakult:

	Megyei	Járási	Városi	Községi	Összes	Megyei	Járási	Városi	Községi	Összes
Kell működni:	12	72	40	1204	1328	12	64	33	1232	1341
Működik:	9	52	28	827	916	9	58	19	1104	1190
Albizottságok száma: 1/						12	32	13	556	613
Aktívák száma	99	96	157	3725	4017	83	370	76	4890	5419

1/ 1952. április 15-re nincs adat.

A fenti adatokat szintén fenntartással kell kezeljük. A részben rendelkezésre álló megyei állandóbizottsági ülési jegyzőkönyvek tapasztalataival ill. tanács - és vb ülések anyagainak néhány megjegyzésével összevetve az adatok szépítettnek tűnnek. Nem véletlen - és a probléma országos jelentkezését jelzi - , hogy 1952. január 23-án a megyei tanácselnökök országos értekezletén a belügyminiszter is a bizottságok segítésére hívta fel a figyelmet. A járási vb elnökök és megyei osztályvezetők jan. 27-i értekezletén pedig a megyei tanács vb utasította a járási vezetőket, hogy havonta egy alkalommal vb ülésen tárgyalják meg egy-egy állandó bizottság témáját. Szintén a formális működést valószínűsíti az is, hogy számos esetben az adott állandó bizottság mellé tanácskozási joggal kirendelt apparátusi előadó készítette el a beszámolót és vezette le az ülést.

A tanácsi munkát javaslattal segítő és végrehajtást ellenőrző állandó bizottsági tevékenység helyett nagyon sok esetben az igazgatási apparátusnak kellett "produkálnia" a bizottsági munkát. Épp ezért a tanácsi alkalmazottak körében gyakori volt az a nézet, hogy az állandó bizottságok csupán az ő munkájukat szaporító tehertételt jelentenek.

Bár az előzőekben jelzett negativumok eléggé általánosak voltak, 1952-től valós javulás is jelentkezett. A feladatok, lehetőségek megismerésével egyre több jól működő állandó bizottsággal is találkozhatunk. A javulás elsősorban azoknál tapasztalható, amelyek a lakosság érdeklődését kiváltó helyi problémákkal foglalkoztak. Épp ezért összefüggésben e feladatokkal a tanácstagok döntő többsége is szívesen foglalkozott. Különösen az egészségügyi. és szociálpolitikai ill. az oktatási és népművelési állandó bizottságok tevékenykedtek szép eredménnyel. Olyan kérdésekkel foglalkoztak, mint a gyermekek tejellátásának biztosítása; az állami gazdaságok, tsz-ek és gépállomások dolgozói egészségügyi helyzetének javítása; közterületek tisztántartása és szépítése; iskolaépítés, bővítés és -szépítés; könyvtárfejlesztés; idénybölcsőde létesítése stb. Lényegében e bizottságok - több vonatkozásban - átvették a községejlesztési feladatokat is. Pl. az egészségügyi és szociálpolitikai állandó bizottság Tótvázsonyban társadalmi munkaszervezésével rendbehozott egy utcát; Sümegen javaslatára bővítették a vízvezeték-hálózatot; Szentgálon kulturális rendezést szervezett az idénybölcsőde anyagi feltételeinek biztosítására stb.

Több kereskedelmi állandó bizottság is eredményesen dolgozott. Pl. a megyei állandó bizottság részletesen foglalkozott az áruellátással kapcsolatos panaszokkal és azok javítási lehetőségeivel. Mihályfán olyan javaslatot fogadtatott el, ami lehetővé tette a falu áruellátásának javítását az aratás mezőgazdasági csúcsidőpontjában stb.

Nemcsak a tanácsok, de az egyes tanácstagok tömegkapcsolatait is befolyásolták a tanácstagi beszámolók és fogadóórák.^{111/} Hogyan, milyen módon történt ezek tartalommal való megtöltése? Az adott periódusban az érdemi választókerületi munkát eleve nehezítette, hogy a tanácstagokat is a listarendszer alapján választották. Épp ezért konkrét választókerületi kapcsolat kialakítására nem volt mód. Ezt a gondot csak elmélyítette, hogy több tanácstag idegenkedett a nyilvánosság előtti szerepléstől, ill. a lakosság érdeklődése is - épp ez új forma következtében is - csak mérsékelt volt.

A tanácstagi beszámolók számszerű eredményei megyénkben:

Időpont	Tartott beszámolók	Megjelent választók száma	Hozzászóló száma	Javaslatok és panaszok a hozzászólás %-ában
1951.	1415	28.763	4476	607
1952.				
I.f.év	2301	38.595	4712	985
II.f.év	2869	49.951	5781	900
1953				
I.f.év	3180	68.099	5915	Nincs adat

A beszámolók és fogadóórák látogatottsága ebben az időszakban is összefüggött a javaslatok és panaszok intézésének módjával. A tanácstagi beszámolók látogatóinak számszerű emelkedése összefüggött azzal, hogy több, itt elhangzott javaslatot megvalósítottak. /Pl. Cseszneken kenyér-árusítás bevezetése, Pápán az utak és a közvilágítás javítása, Veszprémben 1,7 millió Ft-os beruházással az utjavítás és a köztisztaság fejlesztése stb./ Elvértve a javaslatok megvalósításának sorrendjére is véleményt kértek /pl. Pápán/, ill. a lakosság társadalmi munkafelajánlásokat szervezett meg.

A fogadóórák tartása 1951. nyarától indult meg. Községi szinten csak 1-2 nagyobb településen /Várpalota, Ajka/ tartottak. 1952. II. félévétől - legalább is a számszerű adatok szerint -, némi előrelépés történt: ekkor már 754 fogadóórát tartottak 2968 fő résztvevővel. /Tehát egy fogadóórán átlag 3 fő jelent meg./

Néhány helyen összekapcsolták a tanácstagi fogadóórákat a beszámolókkal. Pl. az 1952. II. félévi beszámolók előtt 2-4 héttel a tanácstag fogadóórát tartott az adott választókerületben. Ez a módszer hasznos volt a tömegkapcsolatok alakítását illetően is, hiszen így a tanácstag beszámolójában már konkrét helyi kérdésekkel is foglalkozhatott. Ugyanakkor általános jelenség volt: a beszámolókon is inkább egyéni panaszok hangzottak el. Nehezítette viszont a tömegkapcsolatok szélesítését, hogy sok esetben az anyagi eszközök hiánya nem tette lehetővé a jogos kérések orvoslását sem. /A tanácstag lelkiismeretessége ill. az apparátus problémaérzékeny ügyintézési munkastilusa valamit javíthatott a helyzeten. Épp ennek felismerése huzódott meg a megyei tanács vb 1951. dec. 27-i ülésének állásfoglalása mögött is, hogy az elintézetlen kérelmeket is meg kell válaszolni. Mindez azonban csak a problémák enyhítését tette lehetővé, a gyökeres javuláshoz a központi politikai koncepció megváltozására volt szükség.

x x x x

Összegezve: 1951-1952-ben egyre inkább érzékelhetővé váltak a baloldali hibák negatív következményei. Így nem alakult ki érdemi kapcsolat a tanácsok és a tömegek között sem. 1953 elejétől helyes részintézkedések^{112/} születtek ugyan, de alapvető változáshoz a helyes politika kialakításához csak a korábbi politika komplex elemzése vezethetett.

IV.

A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK ALAKULÁSA 1953 - 1956 KÖZÖTT

1. A MDP KV 1953. júniusi ülésének hatása a tanácsi munkára. A népfrontmozgalom újjászervezése és a II. tanácstörvény.

Az MDP KV 1953. június 26-27-i ülése átfogóan elemezte az 1949-1953 közötti politika jellemzőit és kialakította a további fejlődés koncepcióját. A hibák kijavítását, a helyes elvek érvényesítését azonban gátolta a pártegység hiánya. Megmutatkozott ez az itt kialakult állásfoglalás értelmezésében is, és még inkább a gyakorlati megvalósításában. Ez utóbbinál sok esetben nem hibás koncepcióról volt szó, hanem az alsóbb párt- és állami funkcionáriusok értetlenségéről és bizonytalanságáról, amit az egyes országos vezetők ellentmondó elvi állásfoglalásai váltottak ki.

Az értelmezésben eleve zavart okozott, hogy a KV ülés állásfoglalását nem hozták nyilvánosságra. Az ország lakosságának döntő többsége Nagy Imre miniszterelnök kormányprogram ismertető beszédéből értesült róla, illetve Rákosi Mátyás referátumából, amit a július 11-i budapesti pártaktíván mondott el.^{1/} A jelzett két állásfoglalás azonban több, l é n y e g i kérdésben ellentmondott egymásnak. Nagy Imre beszéde alapján /mivel a KV-ra történő formális hivatkozás mellett döntő mértékben a k o r m á n y szerepét hangsúlyozta/, nem volt egyértelmű, hogy a p á r t v e - z e t é s kívánja a korábbi hibákat kijavítani. Emellett - fellelevenítve korábbi nézeteit - azt hangsúlyozta, hogy továbbra is támogatni fogják a termelőszövetkezeteket, de " e l s ő r e n d ű f e l a d a t n a k " az egyéni gazdaságok segítését tekintik.

Igazak voltak a tanácsokkal kapcsolatos olyan megállapításai, hogy a begyűjtés, adóbehajtás, kuláklista, tagosítások során elkövetett túlkapások gátolták a tanácsok széles tömegkapcsolatainak kialakulását. Ugyanakkor azonban ezek okai homályban maradtak, sőt úgy tűnt, mintha mindez elsősorban helyi hiba, túlkapás lett volna.

Elítélte a bizalmatlanság légköréből fakadó "tisztogatásokat" /ami a tanácsapparátust szintén érintette/, de a jogos sérelmek

orvoslójaként itt is az új k o r m á n y t tüntette fel.

Rákosi Mátyás feladata - a július 11-i budapesti pártaktíván - épp ezért az lett volna, hogy egyértelműen megfogalmazza: a párt által folismert hibák kijavítása nyert megfogalmazást a kormány-programban is, illetve kijavítsa Nagy Imre revizionista ferdtéteit. Személye azonban eleve nem tette alkalmassá e feladat el-látására, mivel a tömegek tudatában ekkor már a szektás torzítások kapcsolódtak nevéhez. Ezen túlmenően, sőt éppen szektás-dogmatikus hibáiból fakadóan, a KV állásfoglalását ő is elferdítette. Helyesen mutatott rá arra, hogy a hibák kijavítását a párt vezetése kezde-ményezte, de igyekezett a korábbi évek politikáját is igazolni és ezzel a hibák mértékét csökkenteni. Pl. a begyűjtéssel kapcsolat-ban csupán azt jelezte hibaként, hogy ennek mennyisége évről-évre változott. Másrészt megállapította ugyan, hogy a termelőszövet-kezetekben olyan tagok is vannak, akik nincsenek meggyőződve még a nagyüzem fölényéről - ugyanakkor ennek o k á t csupán a ta-gosításoktól való félelemmel, az adóterhektől való szabadulási-vágytól illetve "beléptek, mert az egész falu belépett" sztereotí-piával magyarázta. Elmonszése tehát éppen a lenini szövetkezeti el-vek megsértésének tényét nem tartalmazta. Épp ezért az az elvileg helyes megállapítása, hogy a falu szocialista építésének válto-zatlanul a termelőszövetkezeti mozgalom az útja, a paraszti tömegekben nem váltott ki kedvező hatást, sőt éppen az ellenér-zést fokozta.

A tömegkapcsolatokat tekintve lényeges feladat volt a korábbi bizalmatlansági légkör felszámolása, s ezen belül tanácsi vonatko-zásban az indokolatlan "tisztogatások" elítélése. Rákosi Mátyás viszont csak röviden utalt az amnesztiára, az internálási rendszer megszűntetésére, de a tisztogatásokkal nem is foglalkozott. Sőt, előadásában éppen "az ellenség nem alszik", ezért "éberségre" van szükség gondolat kapott hangsúlyt.

Mindez arra vezetett, hogy a d o l g o z ó tömegek tuda-tában hibásan asszocializálódott a pártvezetés és Rákosi illetve a hibák kijavítása és Nagy Imre személye. /Épp ez képezte a ké-sőbbiekben - több más esemény által elmélyítve -, a Nagy Imre sze-mélye körül kialakuló hamis mítosz kiindulópontját és alapját/.

A MDP KV, júniusi üléséhez szorosan kapcsolódott a KV. október 31-i ülése. Itt a beszámolót Rákosi tartotta.^{2/} Ebben a júniusi ülésen megfogalmazottakat "teljes mértékben helyesnek és célravezetőnek" értékelte. Egyben azt állította, hogy a pártban soha még "ilyen széles körben és alaposan" nem vitatták meg a hibákat, és kijavításuk módját. Elítélte azokat a pártfunkcionáriusokat, akik formálisan önkritikát gyakoroltak, majd "csakhamar folytatják régi hibájukat...". Leninre hivatkozott, aki a politikai párt komolyságának jeleként elongedhetetlennak tartotta: "A hibát nyíltan beismerni, okait feltárni, elemezni... ez jellemzi a komoly pártot....".

Mindoz azonban ismét saját "cealhatatlanságával" szombon gyakorlatilag a helyi vezetők elmarasztalását jelentette.

A termelőszövetkezeti mozgalmat - július 11-i beszédéhez képest -, realisabban értékelte. Értékelésének újszerűsége: a termelőszövetkezetből főleg azok lépnek ki, akiket az önkéntesség olvének megsértésével "léptek be." Ugyanakkor a hibákat is helyi t ú l k a p á s o k k é n t igyeko

A KV ülésen tartott beszámoló és a határozat^{3/} között - különösen a hangsúlyokat tekintve -, eltérés mutatkozott. A júniusi határozat v é g r o h a j t á s á t a k a d á l y o z ó okok közül Rákosi a párttagság értetlenségét és ollonállását hangsúlyozta, mondván, hogy a p á r t t a g o k o g y r é s z e a határozatot jobboldali politikának tekinti. A KV határozat v i s z o n t egyes gazdasági- és pártfunkcionáriusok értetlenségét és ollonállását emelte ki. Ez a fogalmazás helyosabb volt, mivel az "ollonállás" főleg a Rákosi csoport részéről jelentkezott, ha szavakban egyetértésüket is fejezték ki. A fogalmazásból különbség mögött meghúzódó tartalmi eltérést jelzi, hogy a határozat foglalkozott a személyi kultusz "csökkenésével" /tehát még nem tekintette korántsem feleszámoltnak !/, ezzel párhuzamosan a pártdemokrácia, a kollektív vezetés erősödését, a választott szorvek szerepének és a párttagság aktivitásának növekedését emelte ki. Rámutatott a birálatban és önbirálatban még mindig megtalálható erős formalizmusra is és arra, hogy a tömegkepesolok mértéke még nem kiolégítő. Szükségesnek tartotta egyben, hogy fokozott mértékben foglalkozzanak az elméleti-ideológiai kérdésekben jelentkező zavarral és tanácsatlansággal.

A MDP KV 1953. júniusi és októberi ülései közvetott formában nagy mértékben hatottak a tanácsi munkára, bár közvetlenül a taná-

csi tevékenységgel csak röviden foglalkoztak. Az októberi ülés határozata megemlítette, hogy különösen a községi tanácsoknál még "ridegen intézik" a dolgozók ügyeit, ugyanakkor az állampolgári fogyelem sem kielégítő az adó- és begyűjtési köteleességek teljesítésében. Ez a megállapítás tartalmazott igazságot, de csupán rész-igazságot. A "rideg ügyintézés"-nél nagyobb problémát jelentett a tanácsi hatáskörök és anyagi eszközök hiánya a jogos igények teljesítésénél. Másrészt: épp a begyűjtési rendszer közgazdasági ösztönzőkkel történő helyettesítése lett volna már szükséges illetve a beadási előírások nem voltak reálisak.

Az országos vezetés állásfoglalásaiban jelentkező ellentmondások és hiányosságok a tanácsi dolgozók között is zavart okoztak. A Veszprém megyei Tanács vezetőinek körében is bizonytalanság jelentkezett. Ezt csak formailag számolta föl a megyei tanácselnökök júliusi országos értekezlete. A Veszprém megyei Tanács 1953. július 20-i ülése - az előbbire hivatkozva - Rákosi július 11-i beszéde szellemében foglalt állást. Mindez azonban nem volt csupán a megyére jellemző sajátosság. A MDP KV Adminisztratív Osztályának 1953. szeptember 22-i jelentése jelezte pl. hogy Veszprém megyében az országoshoz képest "keményebb" irányvonal érvényesül. Elmarasztalta a megyét, hogy a kormányprogram után sem nyújt megfelelő segítséget az egyéni parasztgazdaságoknak. Ezt az elmarasztalást Szabolcs és Bács megyére is kiterjesztette.^{4/} /Lényegében tehát a központi állásfoglalások "értelmezése" erősen összefüggött az egyes megyék vezetésében jelentkező szemlélettel./

A kialakult helyzetet nehezítette, hogy - részben az ellentétes erők tevékenysége alapján - olyan hírek terjedtek el, hogy a beadást csak a "tényleges feleslegből" kell teljesíteni illetve az adó- és begyűjtési hátrálékokat az állam egy idő után majd újra elengedi. Mindez azt eredményezte, hogy több helyen beszüntették az adófizetést illetve nőtt a feketecséplések száma és a spekuláció. Még nehezebb volt a helyzet a termelőszövetkezetek illetően. Pl. Nóráp és Pápakovácsi községekben a tagok széthordták az állatállományt, Nagykamondon pedig már az aratást is külön akarták végezni. A kulákok is kezdték visszakövetelni földjeiket, gazdasági épületeiket - és a tanácsi hivatali apparátus több esetben

a termelőszövetkezetekkel szemben nekik adott igazat. Ezt látva több tsz. tag kilépett a szövetkezetből, de alapvető oka a kilépéseknek a korábbi szervezési hibákban gyökerezett.^{5/}

x x x

Az általános feladatok megoldása tekintetében - s ezen belül a tanácsi tömegkapcsolatok kialakítását illetően - nagy feladatok vártak a MDP III. kongresszusára.^{6/} /A kongresszus 1954. május 24-30. között ülésezett./ Témánk tekintetében nagy jelentőséggel bírt, hogy elhatározta a népfront mozgalom újjászervezését illetve a tanácsi tevékenységnek a tömegkapcsolatok kiépítését segítő átalakítását.

Ennek megfelelően 1954-ben sor került a korábban tudatosan el-sorvasztott népfrontmozgalom újjászervezésére. Az ellenséges erők ezzel kapcsolatban kettős politikát követtek: részben "kommunista manővernek" bélyegezték, részben igyekeztek saját céljaikra kihasználni a mozgalmat. Mindezt segítette a Rákosi-csoport ellenállása, a hibák feltárását lassító tevékenysége. /A felelősséget is igyekeztek magukról elhárítani, pl. Rákosi Mátyás kongresszusi felszólalásában elismerte ugyan, hogy a Népfront háttérbe szorult, de ennek okairól nem beszélt/.

A MDP KV. 1954. szeptemberi ülése állást foglalt a Hazafias Népfront megalakításával és működésével kapcsolatos főbb kérdésekről.^{7/} Fő célként - helyesen - azt jelölte meg, hogy a párt vezetésével széles, népi tömegeket vonjanak be a szocializmus építésébe. Egyben olyan társadalmi-politikai mozgalomként értékelte az új népfrontot, amely minden, a szocializmus ügye mellett elkötelezett hazafi tevékenységéhez biztosít politikai fórumot. A párt irányító szerepét az ott dolgozó kommunisták tevékenysége révén kívánta megvalósítani. A népfront és tanácsok kapcsolatát illetően megállapította: a Népfront nem a tanácsokkal párhuzamos vagy ellentétes szervezet, hanem - többek között - a tanácsok tömegkapcsolatainak erősítését szolgáló népi mozgalom. Épp ezért a népfrontbizottságok fontos feladatának tekintette, hogy minden "...a terület lakosságát érintő fontosabb kérdésben" /pl. helyi költségvetés, gazdasági tervek stb./ a tömegek javaslatai alapján véleményt nyilvánítson. /Hasonlóan foglalt állást az Országgyűlés 1954. szeptember 21-22-i ülése is./

A tömegek nagy érdeklődéssel kísérték a népfrontmozgalom újraszervezését. Az országos helyzethez hasonlóan, Veszprém megyében is^{8/} igen aktívak voltak az alakuló városi- és községi ülések. Többségükben helyes szemléletet tükröztek, s különösen a községfejlesztési feladatokkal foglalkoztak. /Pl. az utak és járdák javítása; az üzlóhálózat fejlesztése; kulturális- és szociális intézmények létesítése; parkosítás; kislakásépítés; a közvilágítás- és vizellátás javítása/. Mindezek megvalósításához jelentős mértékű társadalmi munkát is felajánlottak fuvarban, segédmunkák elvégzésében. Torzítások csak helyenként jelentkeztek. Pl. Kertán úgy vélték, hogy a megválasztott Népfrontbizottság tagjai lesznek 4 évig "a község vezetői". E megfogalmazás a megyei lapban megjelenve /okt. 5-i szám/ erősíthetett jobboldali tendenciákat. Azért is veszélyes volt, mert többek között éppen a népfrontmozgalom szerepének értelmezésében /és ennek megfelelően gyakorlati tevékenységében/ igyekezett a Nagy Imre-csoport ferdíteni. Jól érzékelhető ez a törekvésük a Hozafias Népfront alakuló kongresszusán /1954. október 23-24/ elhangzott Nagy Imre referátumban is, amely lényegi kérdésekben eltért a helyes olveket tartalmazó másik fő referátumtól. /Ez utóbbit Darvas József tartotta./

x x x

A MDP III. kongresszusa^{9/} külön napirendi pontban, igen részletesen foglalkozott a tanácsi tevékenységgel összefüggő kérdésekkel és feladatokkal. A beszámoló előkészítését széleskörű országos felmérés előzte meg. Ennek kapcsán a Veszprém megyei Tanács VB-től is feljegyzést küldtek észrevételeikről a Helyi Tanácsok Titkárságához. A felterjesztésben olyan jelzések szerepeltek, mint például:

- Még mindig túl sok rendelet érkezik a szakminisztériumoktól.
Ez a tanácsi apparátus dolgozóit az íróasztalhoz köti.
- Az ellenőrzés, instruálás inkább adatok gyűjtésére terjed ki, általában nem jelent segítséget.
- Aránytalan az alsóbb és felsőbb állami szervek apparátusának létszáma. Különösen a községeknél rossz a helyzet.

- Igen magas a tanácsi apparátusban a fluktuáció. Ennek oka egyrészt a helytelen káderkiválogatás, másrészt az alacsony fizetések. Ezért sok a kezdő, gyakorlattal nem rendelkező munkás, stb.

Az MDP III. kongresszusa célul tűzte ki, hogy tanácsaink váljanak valóban helyi hatalmi szervekké. Megállapította, hogy ennek érdekében meg kell változtatni a tanácsok legfőbb irányításában követett gyakorlatot, növelni kell a tanácsulések szerepét, tevékenységük tartalmi elemeit, javítani kell a tanácstagok választókerületi tevékenységét és a tanácsi bizottságok munkáját, a tömegszervezetekkel, tömegmozgalmakkal való együttműködést. Szorosabban kell a tanácstagokat a választókhoz kötni. A területi választási elvre való áttéréssel egyben a nem jól dolgozó tanácstagok visszahívása is biztosíthatóvá vált. A tanácsok tömegkapcsolatainak kedvező alakulása érdekében fontosnak ítélte az államigazgatási munka javítását, a túlzott centralizációs törekvések elleni fellépést, a tanácsok hatáskörének bővítését, a bürokráciamentes ügyintézkést.

A III. kongresszus a tanácsi tevékenység fejlesztésére az alábbi feladatokat jelölte meg:

- Tisztázni és rendezni kell a tanácsok hatáskörét illetve fel kell számolni gazdasági megkötöttségeiket,
- az előző egyben igényli a túlzott centralizáció felszámolását és a Minisztortanács irányító munkájának megjavítását. Ezzel párhuzamosan a bürokratizmus ellen, az olcsóbb államigazgatásért is harcot kell folytatni,
- fokozni kell a tömegek bevonását a döntésekbe és a végrehajtás ellenőrzésébe,
- erősíteni kell a szocialista törvényességet,
- kiemelt feladat a mezőgazdasági termelés és átszervezés további fejlesztése.

A III. kongresszus útmutatásainak szellemében megindultak az új tanács törvény előkészítő munkálatai. Az elkészült törvénytervezetet országos vitára bocsátották,^{10/} mely széles tömegek bekapcsolódásával folyt. /A Szabad Nép mellett a legtöbb megyei lap is folyamatosan közölte - a megyében elhangzott véleményeket./ A vita országosan növelte a politikai aktivitást. Méreteire jellemző volt, hogy orszá-

gosan több mint 16.000 kisgyűlésen, 3200 üzemi gyűlésen és a tanács-
üléseken foglalkoztak vele. Több tizezernyi észrevétel és javaslat
hangzott el, melyek közül számos hozzájárult a törvény tartalmi
javításához. A vita /és téma/ jelentőségét csak növelte: az Alkotmány
után ez volt a második törvény, melyről országos eszmecsere folyt.
vagyis a dolgozók közvetlenül is elmondhatták véleményüket. A vitá-
ban természetesen - a laikus tömegok bekapcsolódása követke-
ztében - hibás nézetek is elhangzottak. Egy ilyen hibás nézetre muta-
tott rá pl. Erdei Ferenc az Országgyűlés 1954. szeptember 21-22-i
vitája során, megállapítva, hogy nem lenne helyes törvényileg meg-
kötni: tanácsai funkcióra csak helyi lakos választható. Ez olyan
megkötést jelentene, amely kizárná sok esetben a szakértelem, szak-
képzottság javítását, sőt esetenként éppen a helyi lakosság bizalmát
bíró, rátermett vezető jelölését is megvalósíthatatlanná tette vol-
na. Maga a laikus kezdemenyezés azonban érthető, mivel a korábbi évek-
ben sokszor előfordult, hogy egy-egy településre indokolatlanul
"kivülről vitték" tanácsai vezetőt, arra hivatkozva, hogy a helyiek
között "nincs alkalmas". Valójában ez a szektás gyanakvás követke-
zménye volt.

Mik voltak azok a főbb témakörök, melyekkel az országos vita
foglalkozott és milyen állásfoglalások születtek e kérdésben? Rö-
viden ezt a következőkben foglalhatjuk össze:

- A tanácselnökök túl gyorsan változnak, általában máshonnan küldik
őket és leváltják vagy áthelyezik, mielőtt a helyi lakosság megis-
merné.
- A tanácsstagok visszahívásának lehetősége csak papíron létezik.
Ennek gyakorlati realizálásához elengedhetetlen az egyéni választó-
kerület. A 29 §-t ki kell egészíteni a választás pontos módjának
meghatározásával, pl. választók 2/3-os szavazattöbbséggel tehetik ezt.
- A tanácsstagok felelőssége csak informálásuk javításával növelhető.
A tanácstagot kötelezni kell, hogy az ismeretek hiányában beszá-
molón és fogadóórán elhangzó kérdésben milyen időtartamban /pl.
30 napon belül/ válaszoljon illetve indokolja az egyes javasla-
tok elintézési módját is. A dolgozók panaszaival hatékonyabban
kell foglalkozni. Ehhez azonban azt is biztosítani kell, hogy a ta-
nácsstagok ne csak az osztályvezetőktől informálódhassanak, hanem
minden irat rendelkezésükre álljon.

- Növelni kell a tanácsok felelősségét és hatáskörét. Ennek érdekében javasolták egyrészt az 5 §. 1. /bek./ olyértelmű kiegészítését, hogy a tanács működéséért tagjai "...testületileg és egyénileg felelősek". Másrészt a tanács alá nem rendelt üzemekkel való kapcsolatot is pontosan szabályozni kell.
- Csökkenteni kell a bürokratizmust részben a dolgozók tényleges ellenőrző tevékenységének megvalósításával /Ennek pontos kodifikálását az 1. §. 4 /bek./ pontban/ részben a központi irányítás javításával. Itt a vita résztvevői közül többen kitértek a tanácsülések napirendi pontjaival kapcsolatos kérdésekre. A beszámolók előre kiküldése mellett szorgalmazták a központilag kötelezően előírt napirendi pontok csökkentését is.
Volt, aki a megyei tanácsai apparátus csökkentését, ugyanakkor a járási és községi apparátusok létszámának növelését igényelte, arra hivatkozva, hogy a sok megyei ellenőr nem segíti, hanem akadályozza az érdemi munkát.
- Eltértek a vélemények abban, hozzászólhatnak-e tanácsülésen a nem tanácstag dolgozók? Egyesek szerint nem, mert ez "népgyűléssé" változtatná a tanácsülést. Mások a jog megadása mellett érveltek.
- Felvetődött a tanácstag munkájának értékelése is, pontosabban az, hogy sok munkahelyen a gazdasági vezetők a tanácsülésre járást közvetlenül nem akadályozzák, de jutalom nemadással és egyéb közvezetett módszerekkel mégis gátolják.

A megyékben is jelentős tömegek kapcsolódtak be a vitába. 1954. szeptember 7-ig, 447 kisgyűlésen 6140 résztvevő mondott véleményt a tervezetről. Az elhangzott javaslatok közül 110-et juttattak el az Előkészítő Bizottsághoz. A fenti adatokban nem szerepelnek a járási, városi, községi vb-k, több községi tanácsülés és a megyei és a Veszprém városi tanácsai apparátus, 27 üzemi gyűlés és 81 üzemi kisgyűlés vitái, észrevételei, illetve az utolsó napok kisgyűléseinek javaslatai.

A javaslatok között különösen erős hangot kapott a tanácsok és a tömegek kapcsolata szorosabbra fűzésének igénye. A viták résztvevői részben a tanácstörvény tervezetben már tükröződő előrelépéseket - elsősorban a választókerülethez kötés pozitívumait - emelték ki, melyek szervezeti megoldásában az előbbi biztosítékát jelentik.

Másrészt javaslatok sora célozta a szervezeti keretek javításával a további előrelépést.

Foglalkoztak a tanácsok felsőbb irányításának kérdésével, azt hangsúlyozva, hogy államhatalmi szerv csak felsőbb államhatalmi szervnek lehet alárendelve. A felsőbb államigazgatási szervek tehát ne szólhassanak bele olyan helyi ügyekbe, amelyekről a nép választott küldötteinek testülete, a tanácsülés jogosult dönteni. A községi tanácsülések havonkénti összehívásával szemben a 2 havonkénti terminus mellett szálltak sikra. Hangoztatták a visszahívási jog körülhatároltabb rögzítésének fontosságát, és a választókat nem megfelelően képviselő tanácstagok gyors visszahívásának szükségességét.

Sürgették a tanácsok önállóságának, hatáskörének növelését abból kiindulva, hogy a tömegkapcsolatok alakulása szempontjából elsődleges fontossággal bír a lakosság bejelentéseinek, javaslatainak intézése. A gyors és megfelelő ügyintézés azonban szűk tanácsi hatáskörrel nem biztosítható. Sok javaslat hangsúlyozta az állandó bizottsági munka fontosságát is, mint olyan szervezeti megoldását, amelynek keretében széles tömegek bekapcsolására nyílik lehetőség a helyi ügyek intézésébe. Többen úgy látták, hogy a színvonalas munka érdekében nem helyes, ha egy tanácstag több állandó bizottságnak lehet tagja, mert ez oda vezet, hogy munkáját egyikben sem tudja a kívánt hatásfokkal végezni. Sokan javasolták, hogy az állandó bizottságoknak nem tanácstag tagjai is lehessenek.

A tömegek által felvetett javaslatok messzemenő figyelembevételét, a tömegektől való állandó tanulás és velük szoros kapcsolatok kiépítése elvét tükrözte az a javaslat is, hogy a vb elnök engedélyével a meghívott vendégek is felszólalhassanak a tanácsülésen. Szükségosnak tartották viszont a meghívottak számának korlátozását.

Abból az elvből kiindulva, hogy a tanácsok területük valóságos gazdáivá válhassanak, többen kiemelték a tanács és az alája nem rendelt szervek kapcsolata pontosabb szabályozásának fontosságát. Felmerült annak igénye is, hogy a tanácstörvényben is szerepeljen: az üzemek, vállalatok vezetői kötelesek tanácstag dolgozóiknak feladataik ellátására a munkahelyről eltávozást engedélyezni. Előfordult ugyanis, hogy a tanácsülésre sem engedték el őket,

A megyei felszólalók közül már e vitában többen állást foglaltak a kisebb települések közös tanácsi irányítása mellett.

Az országos vitát követően az országgyűlés 1954. szeptember 21-22-i ülése foglalkozott a kérdéssel.^{11/} Már az Országgyűlés Jogi Bizottságában élénk vitát váltott ki, hogy a törvény mikor lépjen hatályba. Többen amellettt érveltek, hogy csak "később meghatározandó időben", a többség viszont azt javasolta, hogy kihirdetése napján. Ez utóbbiak azzal érveltek, hogy a Hazafias Népfront létrehozása mellett a "közelmúlt" másik leglényegesebb törvényéről van szó, épp ezért mielőbb életbe léptetendő.

Az országgyűlési vitában hangsúlyt kapott az az alapelv, hogy az új törvény "a munkás-paraszt szövetség alapköve" kell legyen, s egyben biztosítsa az értelmiséggel szembeni korábbi gyanakvás eltűnésének. /Pl. Parragi György utalt arra felszólalásában, hogy különösen községi szinten korábban az értelmiségieket "számkivetették" a tanácsokból./

A Jogi Bizottság Országgyűlési előterjesztésében és a hozzászólásokban is hangsúlyt kapott a Hazafias Népfront újjászervezésének jelentősége is. Itt azonban elvi hibák is megfigyelhetők. Már a törvényjavaslat előterjesztésében szerepelt az a megállapítás: "A népfront helyett a tanácsok nem tudták kellőképpen magukhoz vonzani a dolgozók legszélesebb tömegeit, a parasztság zömét, ami a tömegekkel való kapcsolatok lazulásához vezetett." Ez az ok-okozati összefüggésbe állítás leszűkíti a valóságot, mivel itt tulajdonképpen két okozatról van szó, melynek oka a szektás politikai koncepció. Az ellenben már megfelel a valóságnak, hogy a tömegkapcsolatokban a Hazafias Népfront segítő tevékenysége előrelépést eredményezhet az 1950. I. tanácstörvényhez képest. Hiba azonban ennek leszűkítése pusztán a jogi kodifikációs kérdésekre. A bizottság előterjesztése szerint: "a Hazafias Népfrontra való támaszkodás megoldja a tanácsoknak a többi tömegszervezetekkel és más szervezetekkel való kapcsolatát is - mivel - ...mindezeket a szervezet tömöríti...". Ez a felfogás az újjászervezett népfrontmozgalom lehetőségeit nem ítélte meg reálisan. Erdei Ferenc fogalmazta meg helyesen a népfront és a tanács együttműködésének lényegét az elkövetkező időben: a dolgozók fokozott mérvű részvételének megvalósítása a politikai tevékenységben. Ugyanebbe az irányba mutattak az olyan állásfoglalások is, melyek a tanácstörvény vitája során kibontakozott

népi aktivitást a továbbiakban aktív népfrontmozgalmi tevékenység-gé kívánták alakítani, mintegy ezzel is biztosítva a tanácsok tömegkapcsolatainak szélesedését.

Az Országgyűlés a tanácsokkal kapcsolatos II. törvény vitájában részletesen foglalkozott a tanácsi munka első ciklusának tapasztalataival is. Pongrácz Kálmán a törvényjavaslatot előterjesztő beszédében helyesen hangsúlyozta a tanácsok gazdasági önállósága növekedésének /önállóan gazdálkodhatnak a tervenfelüli bevételekkel, adórészesedéssel, saját nyereséggel illetve megtakarításokkal/ szerepét a tömegkapcsolatok kiszélesítésében. Kiemelte - az előzővel összefüggésben - a helyi kezdeményezés növekedését, mint a lakosság bizalmának erősödését mutató tényezőt.

Mások azt hangsúlyozták pozitívként az új tanácstörvényben, hogy a jövőben egy-egy tanácstag nemcsak az adott tanácsi testületéről, hanem saját munkájáról is beszámoltatható. Egyben a tanácstagságot olyan komoly társadalmi tevékenységnek értékelték, hogy a megbizással rendelkező személyeket minden "...egyéb társadalmi munkák alól fel kell menteni". Mások, /igy pl. Pongrácz Kálmán előterjesztése is/ annak pozitívumát emelték ki, hogy az új tanácstörvény régi hiányt pótol a tanácstagok jogainak és kötelességeinek kodifikálásával.

Egyes felszólalásokban leegyszerűsítések illetve hibás értelmezések is tapasztalhatók voltak. Ez jellemezte többek között Kiss Imre /a Veszprém megyei Tanács VB. elnöke/ hozzászólását is. A tanácsi tevékenység hiányosságait az első tanácstörvény hibáira illetve a tanácsi vezetők nem kielégítő szakmai-politikai felkészültségére vezette vissza. Az állandó bizottsági munka, beszámolók és fogadóórák gyengeségeinek okát pedig a tanácstagok "helytelen kiválasztásában" vélte felfedezni. A valóságnak megfelelt az a jelzése, hogy az indokolatlan és gyakori kooptálások a lakosság ellenérzését váltották ki, de a tényleges okok megjelölésével itt is adós maradt. A valós helyzet nem kellő figyelembevételét jelentette az a javaslata is, /ezt egyébként más képviselők is szorgalmazták!/, hogy a tanácsüléseket ne a vb elnöke, hanem ülésenként választott elnök vezesse le. A kérdés ilyértelmű felvetése azonban a demokrácia érvényesülésének formái megközelítését jelentette, amely önmagában nem biz-

tosított védelmet az igazgatási dolgozók irányító szerepének érvényesülésével szemben.

Az országgyűlés ülészakán messzemenően figyelembe vették az országos vitán elhangzottakat, és ennek szellemében született meg az új tanács törvény.^{12/} Ezzel olyan törvény jött létre, mely - legalább a jogi kereteket illetően - lehetővé tette a tanácsok hatáskörének szélesítését, s mindezzel összefüggésben tömegkapcsolataik bővítését. Hogy mindez az ellenforradalmat megelőző periódusban érdemileg mégsem valósult meg, nem a jogi szabályozáson és a tanácsi vezetés akaratán múlt.

A II. tanács törvény legfőbb pozitívuma abban rejlett, hogy a tanácsokat a helyi gazdasági és költségvetési tervek előkészítőiből ezek meghatározóivá tette. Másrészt hangsúlyozta a dolgozók ügyeinek intézésében /s így a tanácsok tömegkapcsolataiban/ fontos szerepet játszó szakigazgatási apparátus jól képzettségének szükségességét, illetve jogállása tisztázását. /Pl. a kettős alárendeltség bevezetése kezdetben kedvezően éreztette hatását a központi szervek túlzott centralizációs törekvéseivel szemben annak ellenére, hogy a későbbiekben gátló, a tanácsi és minisztériumi szervek közötti vitákat előidéző szabályozóvá vált./ E változások megalkotásánál a 4 éves tanácsi tevékenység tapasztalatainak elemzése mellett szerepet játszott az is, hogy felismerték: szükségtelen és hibás a szovjet tapasztalatok másolása a helyi állami munkában. Kovács István^{13/} "Tanácsaink továbbfejlődésének elméleti alapjairól" címmel írt tanulmányában egyértelműen leszögezte: az I. tanács törvény hibái a hatalmi és igazgatási szervek elhatárolatlansága, következtében szorosan összefüggtek a Szovjetunió első fejlődési szakaszának mechanikus másolásával.

Természetesen az új tanács törvény a munka megjavításához csak a jogi kereteket jelenthette. A legnagyobb gondot /a jobb- és baloldali irányzatok gátló ténykedése mellett és abból következően/ a hatáskörök növelésének gyakorlati megvalósításában tapasztalhatjuk. Szükségességével elvileg mindenütt egyetértettek. Gyakorlatilag viszont főleg a minisztériumok, de sok esetben a megyei tanácsok is "ellenálltak". Ezt csak súlyosbította, részben pedig az, hogy a tanácsi hivatali apparátus képzettségi színvonala továbbra is igen alacsony volt. /A tanács törvény egyes fontosabb megállapításairól a megfelelő részfejezeteknél történik említés./

2. Az 1954. november 28-i tanácsválasztások és az új tanácsok összetétele

A tanácsválasztások előkészítése során is az elemzéseknél, értékeléseknél esetenként keveredett a korábbi hiányosságok tényleges illetve nem valós okainak meghatározása. Pl. a Pártépítés 1954. novemberi számában^{14/} is arról olvashattunk: A tanácsok komoly eredmények ellenére "...sokszor megsértették a dolgozókat azzal, hogy bürokratikusan, lélektelenül intézték ügyeiket. A dolgozók azért választották meg a tanácsot, hogy az ő érdekeit képviselje, de némely tanács még is a dolgozók fölé helyezte magát." /Kiemelés tőlem: B.Dné/. E megállapításban kettős hiba van. Részben elhanyagolták azt, hogy a korábbi hibák nem a tanácsrendszer belső lényegéből fakadtak illetve "némely" tanács hibái döntő mértékben nem eseti és nem helyi jelenségek voltak, hanem az objektív körülmények következményei. Másrészt a megfogalmazás ebben a formában egyoldalú volt, mivel figyelmen kívül hagyta azt a tényt /vagy legalább is nem hangsúlyozta/, hogy a tanácsok feladata nem merülhet ki a lokális ügyek képviselésében, hanem a helyi és osztály-sadalmi érdekek dialektikus egybehangolására kell törekedniök.

A második tanácsválasztások előkészítésére a MDP igen nagy gondot fordított, amit az augusztus-november során hozott több KV határozat is bizonyít.^{15/} Az 1954. augusztus 6-i KV határozat erőteljesen hangsúlyozta a tanácsi önállóság és kezdeményezés növelésének szükségességét, mint a tanácsi tömegkapcsolatok javításának egyik fontos eszközét. A megválasztandó tanácstagok összetételét illetően pedig kívánatosnak tartotta, hogy a jelöltek legalább 50 %-a, a tanácselnökök és titkárok legalább 75-80 %-a az első ciklus tanácstagjai sorából kerüljön ki. A szükséges csorék esetére általános elvként szabta meg: szakképzett, általánosan és politikailag művelt vezetőket kell újként beállítani. A párttagok arányát 30-40 %-ban határozta meg. Ugyanakkor kívánatosnak tartotta, hogy az 1000 lakos feletti községekben mind a tanácselnök, mind a tanács titkár párttag legyen. A korabeli politikai viszonyok között ez általában helyes volt, de az ilyen merev megkötésben a korábbi /funkciók betöltésével kapcsolatos/ szektás hibák is kísértettek.

Az előzővel összehasonlítva különösen fontos az 1954. szeptember 6-i határozat, mely a MDP párt-csoportok feladatává tette, hogy egy-

séges fellépéssel valósítsák meg a párt irányvonalának elfogadtatását. Egyben az adott szintű területek pártszervezeteinek fontos tevékenységeként jelölte meg a tanácsokban dolgozó kommunisták folyamatos beszámoltatását munkájukról.

A KV 1954. novemberi határozata a tanácsok tömegkapcsolatainak elmélyítése érdekében hangsúlyozta a jelöltek népszerűsítését, a dolgozói vélemények, javaslatok megismerését úgy, hogy a tanácstag-jelöltek aktívan résztvesznek a kisgyűléseken és családlátogató tevékenységet fejtenek ki.

A jelölőgyűléseket^{16/} október 15- november 7-e között tartották. Az élénkülő népi aktivitást jól jellemezte, hogy /a tanácstörvény vitájához hasonlóan/ a jelölőgyűléseket is széleskörű érdeklődés kísérte. Jól példázza ezt önmagában az a tény is, hogy országosan az eredeti jelöltek 15-20 %-át nem fogadták el. Helyettük általában a lakosság bizalmát jobban élvező jelölteket állítottak. Ez történt Veszprém megyében pl. Kővágóőrs, Dáka, Bakonyszücs, Pápasalamon, Csetény, Devecser községekben. Az elutasítás oka a megyében is változó volt. Az esetek többségében a jelölt emberi gyengeségei vagy az játszott szerepet, hogy helyileg nem ismerték eléggé. Voltak azonban egyéb okok is. Pápasalamon községben pl. több javasoltat is elvetettek, mert korábban a jelölt csendőr vagy nyilas volt. Mindszentkállán új jelölőgyűlést kellett tartani, mert az elsőn kulákot jelöltek. Ha mindez nem is volt gyakori, jelzi: a jobboldali erők is megpróbálták a politikai helyzetet saját hasznukra kamatoztatni.

Az általában pozitív tömegaktivitás növekedését jelezte az a tény is, hogy a jelölőgyűléseken igen sok megvalósítható javaslat hangzott el. Ezek az új tanácsi testületek illetve tanácstagok munkaprogramjának összeállításához nyújtottak segítséget. Ennek az általános jelenségnek az értékét nem csökkentí, hogy egyes helyeken még kísértett a szektás bizalmatlanság, a bírálat visszautasítása, máshol ellenben liberális, az ellenséggel szemben elnéző vagy közömbös magatartás volt észlelhető.

A v á l a s z t á s o k országosan és megyei szinten egyaránt a Házaifas Népfőnt jelöltjeinek sikerét hozták.^{17/} Országosan a választók több, mint 97 %-a szavazott. Ebből a Népfőnt jelöltjeire adta szavazatát 97,9 % - az ellenszavazat aránya 1,7 %, az érvénytelen

szavazat 0,4 % volt. Országosan mindössze 586 jelölt /ebből 563 községi tanácsstag/ nem kapta meg a törvényben előírt szavazatmennyiséget. /107 279 megválasztásra kerülő tanácsstagnak ez elhanyagolható, 0,5 %-a csak/.

Veszprém megyében a választási eredmények a következők szerint alakultak:

	Megyei tanács	Járási és járási jogú városi tanácsok.	Községi tanácsok
Választásra jogosult	252.423	252.423	193.145
Leszavazott	247.379 /98 %/	247.562 /98,1 %/	189.969 /98,3 %/
A Hazafias Népfront jelöltjeire szavazott	240.668 /97,3 %/	240.472 /97,1 %/	184.215 /97 %/
Ellene szavazott	6.006 /2,4 %/	6.194 /2,5 %/	4.796 /2,5 %/
Érvénytelen szavazat	705 /0,3 %	896 /0,4 %/	958 /0,5 %/

A választásokon nem kapta meg a törvényben előírt szükséges szavazatot 2 járási /a pápai járásban Kemenesszentpéter székhelyű és a tapolcai járásban Tagyon-Zánka választókörzet/ és 54 községi tanácsstag jelölt. Ezeken a helyeken pótválasztásokra került sor.

A megyei eredmények erősen hasonlítottak az országoshoz. Országosan is a falusi lakosság vett részt legnagyobb mértékben a választásokon /97,8 %-a/, bár ez 0,5 %-kal alatta maradt a Veszprém megyeinek

Az összes szavazó 97,9 %-a a Népfront jelöltje mellett állt ki. Itt a megyei átlag /97,1 %/ közel 1 %-kal alacsonyabb. Ez azonban nem tekinthető lényeges eltérésnek az országos eredményhez viszonyítva. Hasonló volt a helyzet az ellenszavazatok és érvénytelen szavazatoknál is. Az érvénytelen szavazatok aránya országosan 0,4 % volt, Veszprém megyében viszont 2,6 %. Országosan 586 jelölt /ebből 563 községi/ nem kapta meg a szükséges szavazatokat. A népfront jelöltjei ellen leadott szavazatok illetve a meg nem választott jelöltek száma önmagában sem országos, sem megyei tekintetben nem nagy. A szép eredmények ellenére néhány helyen nem sikerült a jelölések során a lakosság véleményét jól megismerni. Itt a választók, plve a titkos szavazás jogával, a választás napján fejezték ki ellenvéleményüket a nem kívánt jelölttel szemben.

Az 1954. évi megyei tanácstag választási eredményeket egybevetve az 1950. évekkel megállapítható, hogy 1954-ben a lakosság politikai aktivitása némileg emelkedett. /1950-ben a választásra jogosultak 96,9 %-a, 1954-ben 98,1 %-a élt e jogával/. A Népfrontra leadott szavazatok aránya kb. megegyezik /1950-ben 97,3 %/. Az ellen- illetve érvénytelen szavazatok %-os aránya megfordult:

	1950.	1954.
A Népfront ellen szavazott:	0,5 %	2,5 %
Érvénytelen szavazat:	2,2 %	0,4 %

Nyilvánvalóan itt arról van szó, hogy az érvénytelen szavazatok egy része már 1950-ben is tulajdonképpen ellenszavazat kitánt lenni, csak a szavazás technikai megoldásának nem kellő ismerete következtében vált érvénytelenné.

Célszerű a választási eredményeket olyan szempontból is megvizsgálni: miként alakult a megválasztott tanácstagok foglalkozás, pártállás, kor és nem szerinti megoszlása, illetve a régi és az új tanácstagok aránya. Egy testület összetétele ugyanis jelentősen befolyásolja - ha nem is határozza meg kizárólagosan - az általa végzendő munka milyenségét, a feladatok kitűzését és megoldási módjait.

Az 1954-ben megválasztott megyei tanács összetétele a következő: 16 üzemi munkás /21,33 %/, 16 egyéni vagy termelőszövetkezeti paraszt, illetve mezőgazdasági munkás /21,33 %/, 12 alkalmazott /16 %/, 9 értelmiségi /12 %/ és 22 egyéb /29,33 %/.

A megye összes tanácstagjának foglalkozásuk szerinti százalékos megoszlása a következő /zárójelben az országos adatok/:

Üzemi munkás	14,1 %	/10,2 %/
Kisipari munkás	2,9 %	/ 2,5 %/
mezőgazdasági munkás	5,2 %	/ 5,1 %/
termelőszövetkezeti tag	5,3 %	/10,8 %/
egyéni paraszt /7 kh alatt/	22,7 %	/24,3 %/
egyéni paraszt /7 kh felett/	18,5 %	/15,9 %/
Értelmiség	6,8 %	/ 7,1 %/
önálló kisiparos	2,5 %	/ 2,3 %/
alkalmazott	14,5 %	/14,4 %/
egyéb	7,5 %	/ 7,4 %/

Mint a fenti adatok is mutatják, a tanácstagok megyei és országos összetétele között 1-2 csoportot kivéve nincs lényeges eltérés. Megyei vonatkozásban érthető az üzemi munkásság nagyobb aránya /különösen a megyei tanácsban/, mivel a megye iparának súlya nagyobb volt az országos átlagnál. Az egyéni parasztok tanácstagi részesedése a 7 kh alatti és feletti csoportot együttesen vizsgálva nagyjából azonos képet mutat. Alacsony volt viszont a termelészövetkezeti tagok aránya. A tsz. tagok alacsony aránya a megye tanácsaiban főleg abból dódott, hogy a termelészövetkezetek számában is "elmaradás" mutatkozott az országoshoz képest, illetve Nagy Imre kormányprogramja után 1300 család lépett ki a tsz-ekből.

Pártállás szempontjából az arány megyei átlagban lényegében egészségesnek mondható /zárójelben az országos adatok!/:

párttag:	32,1 %	/39,08 %/
pártonkívüli	67,9 %	/60,94 %/

Az országos viszonylatban magasabb párttag-arányszám összefügg azzal, hogy a párt vezető szerepének érvényesítése szempontjából kívánatos, hogy a magasabb szintű államhatalmi testületekben a párttagok aránya is magasabb legyen. Az országos adatok eltérése abból adódott, hogy ebben a megyei adatokon túlmenően szerepelték a fővárosi illetve megyei jogú városi tanácsok adatai is.

A Veszprém megyei tanácsokon belül is megtalálható ez az eltérés, hiszen a fenti adatokon belül a megyei tanácsban a párttagok aránya 57,3 %, míg legalsó szinten a községeknél csak 29,8 %. Néhány helyen alacsony volt a párttagok aránya a községi tanácsokban, /pl. Nemesbükön a 20 %-ot sem érte el/. Ennek okai elsősorban abban kereshetők, hogy az adott községben igen kislétszámú pártszervezet működött.

A tanács, mint választott testületi szerv csak akkor tudja munkáját megfelelően végezni, ha a társadalomban meglevő /nem ellenséges/ osztályok, rétegek, csoportok képviselőihez jutnak benne. A foglalkozás szerinti összetételben is részben ez tükröződött, de nem hanyagolható el a nemek, korcsoportok megfelelő képviselőihez jutása sem. Az 1954-ben megválasztott tanácsok nemek szerinti összetétele a megyében a következőképpen alakult: /zárójelben az országos adat/

férfi	85,4 %	/85,75 %/
nő	14,6 %	/14,25 %/

Az arány kétségkívül nem volt a legjobb, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a nőknek a vezető tisztségekben való részesedése még kedvezőtlenebb /vb vezetőknél 13 %, ezen belül vb elnököknél és elnökhelyetteseknél 6,6 % a nők aránya/. Az okok keresése közben azonban több tényezőt figyelembe kell venni. Az egyik, hogy hosszú, történelmi idő alatt kialakult szemlélet megváltoztatása nem történhet meg rövid idő alatt. Jelentős volt a nők húzódozása is a politikai funkcióktól, a közéleti tevékenység vállalásától.

A kor szerinti megyei összetétel megfelelően alakult. /Zárójelben az országos adatok/:

18-24 éves	6,0 %	/ 4,3 %/
25-30 éves	16,1 %	/15,1 %/
31-40 %	29,8 %	/29,6 %/
41-50 éves	29,1 %	/30,3 %/
51 év feletti	19,0 %	/20,7 %/

A 4 évenként választott tanácsok munkájának bizonyos ellenőrzését jelenti, hogy egy-egy ciklus lejártá után miképpen alakul a régi és az új tanács tagok aránya. Nem fogadható el a tanácsokra vonatkozó szakirodalomban helyenként található olyan álláspont, mely szerint kívánatos jelenség a tanács tagok 40-50 %-os kicserélődése. Ennek már önmagában ellentmond az is, hogy a tanács tagi munka felelősségteljes nagy tapasztalatokat igénylő tevékenység. A 4 évenkénti fluktuáció éppen a kellő tapasztalatszerzés gyümölcsöztetésének állja útját. Mire ugyanis a tanács tag kellő mértékben gyűjt tapasztalatokat, gyakorlatot, lejár a mandátuma. Ilyen mértékű fluktuáció a tanács testületi, de a tanács tagok választókerületi tevékenysége szempontjából is káros. Bizonyos kicserélődés indokolt, részben a tanács tagok lakóhelyváltoztatása, részben betegség miatt. Bizonyos cserére amiatt is szükség van, mert a gyakorlatban bebizonyosodik: a tanács tag legjobb szándéka ellenére sem eléggé rátermett feladatára. Más esetekben pedig feladatát lelkiismeretlenül ellátó egyént választottak meg tanács tagnak. Bátorabb élés a visszahívási joggal és a visszahívási jog pontosabb körülírása esetében a választásoknál jelentkező fluktuáció is erősen csökkenthető lett volna. Ha viszont a tanács tag jól dolgozik, választáinak, a tanács munkájának egészének érdeke azt kívánja, hogy a következő ciklusban is lehetőleg ő képviselje választókerülete érdekeit.

A régi és új tanácstagok aránya az 1954-es választásoknál a következőképpen alakult /zárójelben az országos adat/:

az 1950-54-es ciklusban is

már tanácstag volt: 45,9 % /42,1 %/

újonnan választott

tanácstag: 54,1 % /57,9 %/

Az újonnan választott tanácsok december elején tartották alakuló üléseiket¹⁸. /A községi tanácsok december negyedikével, a járási és városi tanácsok december hatodikával, a megyei tanácsok december kilencedikével bezárólag./ Itt választották meg a végrehajtó bizottságok tagjait és funkcionáriusait is. Ezek többsége a munkásosztály és a parasztság legaktívabb tagjaiból került ki. Az értelmiségi származásuk aránya azonban igen alacsony volt. Veszprém megyében a származás szerinti összetétel a következőképpen alakult:

	VB elnökök és elnökhelyettesek	VB. titkárok
Munkás	32,2 %	31,5 %
Paraszt	60,8 %	37,4 %
értelmiségi	0,4 %	6,4 %
alkalmazott	2,3 %	14,7 %
egyéb	4,3 %	10,0 %

Kedvezőtlen, hogy a tanácstagok körében jelentkező cserélődés /54,1 %/ mellett igen magas volt Veszprém megyei /és országos/ szinten a tanácsi tisztségviselők fluktuációja: a járási és városi vb elnökök 50 %-a, elnökhelyettesek 32 %-a és titkárok 38 %-a cserélődött ki a választásokon. Községi szinten az elnökök 30 %-a, a titkárok 18 %-a került ki új tisztségviselőkből.

Mindehhez hozzávéve a korábbi évek nagymérvű fluktuációját és leváltásait, a valóságos arány sokkal kedvezőtlenebb az előzőknél.

További gondok is jelentkeztek. Néhány helyen a lakosság kívánságával ellentétesen történt a jelölés, Veszprém megyében e miatt néhány helyen a tanácsülésen élénk vita bontakozott ki. Zalaszentmóna vita bontakozott ki az elnök személyét illetően - a tanácsülés mivel a vb ülésen javasolt új elnökkel szemben ragaszkodott a régi elnökhöz. Vilonyán a tanácstagok kifogásolták, hogy a javasolt vb-nek csupán egy paraszt lenne a tagja. Végül is 2 paraszt foglal-

kozású személyt választottak a végrehajtó bizottságba. Jásdon a volt vb elnököt azért nem választották meg, mert "nem törődött eléggé a község ügyeivel".

Az alakuló tanácsülésekre azonban döntő mértékben nem a viták, hanem a helyi kezdeményezés kibontakozása volt jellemző. Így Veszprém megyében is sok alakuló tanácsülés foglalkozott községfejlesztési kérdésekkel. E témakörben számos hasznos javaslat mellett, a javaslatok megvalósítására társadalmi munkát is felejtéltek. A javaslatok maguk általában útjavítási, közvilágítási, kulturális és szociális fejlesztési kérdésekhez kapcsolódtak.

A tanácsválasztások elvi tapasztalatait részletesen értékelte a MDP KV. 1955. januári határozata,^{19/} amely az ország társadalmi-politikai fejlődésének igen lényeges tendenciáira mutatott rá. A határozat kiemelte, hogy a tanácsok önállóságának növelése, általában a tanácsok és a választási rendszer /pl. egyéni választókerületek/ demokratizmusának növelése elmélyítette /különösen falun/ a tanácsi tömegkapcsolatokat. Helyesen jegyezte meg azt is, hogy a jelölő gyűlések illetve a Népfront hatékony tevékenysége - különösen a paraszti, kispolgári szövetséges erők körében - ugyanebbe az irányba hatott. Hangsúlyosan szólt a széles tömegekkel /a választási agitáció során/ folytatott egyéni beszélgetések szerepéről is, másrészt arról, hogy az egész választási agitáció középpontjában a konkrét helyi célok álltak, míg a korábban csupán általános ígéretek hangzottak el. Mindez kétségtelenül javította a párt tömegkapcsolatát.

Megfelelt a valóságnak a határozat azon megállapítása is, hogy a választási kampány során - a párt- és tanácsi szervekkel szemben -, túlzottan előtérbe került a népfront szerepe illetve a szervnek a párttól független, párt fölötti szervként való politikailag veszélyes értelmezése. A népfront szerepének túlértékelését segítette az is, hogy sok helyi népfrontbizottság akcióprogramja a realitásokat nem vette számításba, s ezért felelőtlen ígérgetéseivel káros illúziókat keltett.

Ugyanakkor azonban a Rákosi csoport szektás hibákat magában hordozó ellentámadásának kibontakozását jelzi a választási agitáció értékelése. Itt komoly hiányosságnak tekinti, hogy nem foglalkozott eléggé a begyűjtés és a termelőszövetkezeti mozgalom

kérdésével, sőt több helyt nem vetettek gátot a "paraszti demagógia" erősödésének. Számos jelölőgyűlési felszólalást úgy értékelt, hogy az adó- és begyűjtési politikát a parasztság "nemzetfenntartó" szerepére hivatkozva bírálták. Ez utóbbi nézet kétségkívül jobboldali álláspont - a Veszprém megyei dokumentumok tanulsága szerint azonban az adó- és begyűjtési rendszert annak valós hibáiért és nem ilyen aspektusból bírálták.

3. Az MDP KV 1955. márciusi határozata és következményei a tanácsok tömegkapcsolataira.

Az 1954-ben megválasztott tanácsok munkáját számottevően befolyásolta: olyan időszakban kezdték és folytatták tevékenységüket, amikor az országos politikai irányvonalban több alkalommal is számottevő változások következtek be, s amikor a politikai légkör feszültségei éleződtek. Az első ilyen változást jelentette az MDP KV 1955. márciusi ülésének határozata.^{20/}

Ennek egyik témánk tekintetében is lényeges - közvetlen előzménye volt a MDP KV 1955. februári határozata "a Hazafias Népfrontmozgalom eddigi munkájáról és a párt további feladatairól a népfrentmozgalom fejlesztésében."^{21/} A határozat főbb megállapításai valós revizionista tendenciák leküzdésének szükségességét jelezték, de mindezt "egysíntos" harc jegyében tették. Helyesen mutatott rá a határozat, hogy egyesek a Népfrentnak /párttal, tanácsokkal szemben/ vezető szerepet tulajdonítanak, a parasztság, "egyetlen és igazi" képviselőjeként igyekeznek fellépni, az állampolgári jogok és kötelességek kölcsönviszonyából csak a jogokat hangsúlyozzák, a nemzeti összefogás gondolatát az "osztálybékével" azonosítják, a helyi népfrent akcióprogramoknál nem veszik figyelembe a tényleges anyagi lehetőségeket stb.

Helyesen állapította meg azt is a határozat, hogy a tanács nem függ a népfrenttól, sőt a népfrentbizottságok egyik leglényegesebb feladatköre: minden eszközzel támogatni általában a tanácsi tevékenységet, és különösen a tanácsok tömegkapcsolatának kibontakozását.

A jelentkező hibák fő okaként a KV határozat a pártirányítás hiányosságait jelölte meg. Ez is igaz, de az adott helyzetben már csupán részigezság. Az irányítási hiányosságok ugyanis döntő mértékben a pártgegség /beleértve első helyen a legfelsőbb vezetést/

hiányából fakadtak. Ezt a tényt viszont a határozat nem elemezte.

Mindez a tanácsi tömegkapcsolatokat is közelről érintette, mivel a tanácstagok egyéni munkája és a tanács mint testület tevékenységének eredményessége, a tanácsok tömegkapcsolatainak kedvező alakulása feltételezi a tanácsok szoros együttműködését a tömegszervezetekkel, tömegmozgalmaikkal. Ez az együttműködés lehetővé teszi a káros rivalizálás, a párhuzamosságok, keresztbeszervezések helyébe az egységes erő kifejtés állítását. Különösen fontos volt a tanács jó együttműködése a Népfronttal. Monnyiben valósult ez meg?

Mivel a Népfrontmozgalom széles tömegeket fog át, ezért szerepe igen jelentős lehet a tanácsok tömegkapcsolatainak szélesebb alapokra történő helyezésében. A tanácsválasztások lebonyolításán túlmenően feladatkörébe tartozik a tanácsok tevékenységének politikai alátámasztása. Neveli a tömegeket a meggyőzés és felvilágosítás eszközeivel arra, hogy állampolgári kötelezettségeket betartsák és éljenek ezzel a jogokkal, hogy közvetlenül, illetve küldötteik révén közvetve bekapcsolódhatnak az állami ügyek intézésébe. Ezt azonban előbb a jobboldali törekvések /pl. Veszprém megyében is jelentkezett olyan nézet, hogy a Hazafias Népfront, mint "csucsszerv" kell irányítsa és koordinálja a többi szervezet munkáját, így a tanácsokét is/ akadályozták, melyek a szektás értelmezés átmeneti előtérbe kerülését követően 1956-tól ismét felszínre kerültek, sőt egyre inkább felerősödtek. Ebből adódóan a Hazafias Népfront nem volt alkalmas a tanácsok tevékenységét politikailag alátámasztó feladatkör ellátására.

Ilyen irányba hatottak az olyan helytelen balos nézetek is, melyek a Népfront szerepét közjogi tevékenységére kívánták korlátozni. Ez nehezítette a Népfrontban rejlő lehetőségek kellő kiaknázását. Egy-egy választás alkalmával hatalmas társadalmi erők kapcsolódtak be a választási elnökségek, választókerületi bizottságok keretében a közéleti tevékenységbe - ez azonban nem járt együtt azzal, hogy a 4 éves tanácsciklus egésze alatt végig figyelemmel kísérik, segítsék a területükön választott tanácstagok munkáját.

A Népfront aktíváinak száma sem volt túl nagy - ez is a választási szervek tagjainak rendszeres foglalkoztatását indokolta volna a ciklus egész tartamára, de még ezen aktívakkal való együttműködés

is inkább csak esetenként, kampányfeladatoknál valósult meg. A Népfrontot túlbecsülő, másrészt lebecsülő nézetek hatása mellett - bár nem függetlenül ezektől - esetenként káros rivalizálási törekvések, esetleg személyes ellentétek is jelentkeztek. Helyenként a Népfront ebben a periódusban is községi szinten csak formálisan működött /például Szentgálon, Dalatonakalán stb./.

Megyei, járási, városi szinten valamivel jobb volt az együttműködés, bár itt is jelentkeztek negativumok. A megyei Népfront elnök például csak igen ritkán vett részt vb üléseken. 1955 végétől, 1956 elejétől némi javulás volt tapasztalható. Ez elsősorban a községfejlesztési tevékenységben jelentkezett, ahol az elképzelések kialakításában, a végrehajtáshoz szükséges társadalmi munka szervezésében a tanács és népfront együttműködésének szép példáit is tapasztalhatjuk.^{22/}

A revizionista hibák leküzdését nehezítette, hogy az 1955. márciusi KV határozat nem adott választ olyan kérdésekre: miért érvényesülhettek másfél éven keresztül revizionista hibák? Méginkább érvényes ez a haladó erők /sokszor párttagok, tanácsi funkcionáriusok/ körében jelentkező "zavar, bizonytalanság" leküzdése tekintetében. Ezt esetenként a párt sajtótermékeiben megjelenő írások is növelték.²³ Például a Társadalmi Szemle 1955. február-márciusi számában a szerkesztőbizottsági cikk szerint "...az egész párttagság várva-várt útmutatásnak tekinti" a márciusi KV határozatot, amely feloldotta az 1953. június óta jelentkező "csüggedt hangulatot". Valójában mindez a bizonytalanság érzetét fokozta. A tanácsi tisztségviselők körében - akiket 1953-ban balos, 1955-ben jobbos hibákért marasztaltak el - különösen azok a kérdések számíthattak érdeklődésre, melyek összefüggtek a tanácsi munkával. Ilyen volt a mezőgazdaság kérdése is. De épp pl. a Propagandista 1955. áprilisi száma újra erről írt, hogy a kisárutermelés - ingadozó jellege miatt - nem tartható fenn, revizionista hatásra megerősödött a spekuláció, meglozult az állampolgári fegyelem - bár ez a megállapítás tartalmazta az igazság részeit, de nem volt meggyőző, mert nem tárta fel a revizionizmus átmeneti érvényesülésének okait, sőt újrakezdeményező balos gyakorlatot szolgált.

Az újonnan megválasztott tanácsok tevékenysége a körülmények által behatároltan bontakozott ki. A Társadalmi Szemle 1955. február-márciusi számának - előzőkben idézett cikke külön utalt arra, hogy az államapparátusban is antimarxista nézetek terjedtek el. A cikk a márciusi határozatban megfogalmazott hibákról beszélve hangsúlyozta, hogy Nagy Imre már 1953. évi kormányprogram-beszédében is elfordította a párt határozatát, különösen az agrárpolitikai kérdésekben. Arról viszont, hogy ezt hosszabb távon keresztül mi tette lehe t ő v é, illetve miért csak most történt meg a feltárása, itt sem említettek okot. Az igazság lényegi elemének elhallgatása hosszabb távon erősítette a revizionista csoportot.

A tanácsi vezetők és tanácstagok "értetlenségét" korabeli megyei dokumentumok is igazolják. A megyei tanács 1955. szeptember 7-i ülésén elhangzott beszámoló^{24/} megállapítása szerint: "Több tanácstag, tanácsi vezető n e m értette meg az 1953. márciusi határozatot, sőt néhányan szembehelyezkedtek. Ezért többet vissza kellett hívni illetve leváltani." /A beszámoló példaként említette Zalaszentő, Karmacs, Kisberzseny, Litér és Barnag községeket, ahol ezért 4 vb elnök és 2 tanácstag leváltására került sor - egyben nem "nyíltan ellenséges", de a termelőszövetkezetekkel kapcsolatos "passzív" álláspontban marasztalta el Balatonhenye és Dekonyoszplo vb vezetőit és tagjait is./

Mit jelent mindez, különösen annak tükrében, hogy a Veszprém megyei tanács 1955. március 23-i ülésén elhangzott beszámoló szerint: "az ellenség... arról beszél, hogy ez 1953 előtti hibákhoz való visszakanyarodást, az életszínvonal emeléséről való lemondást, a mezőgazdaság háttérbe szorítását, a termelőszövetkezeti mozgalom erőltetését jelenti."

Az "ellenség" fogalmának változó /központi irányelvek és helyi értékelés függvényében/ használatát jól érzékeltette a Veszprém megyei Tanács VB Igazgatási Osztályának 1955. március 4-i jelentése^{25/} is, amely szerint az 1953. évi kormányprogram óta gyengült az osztályharc, m e r t c s ö k k e n t a kulákokra kirótt büntetések mértéke és az osztályellenséggel kapcsolatos feljelentések száma.

Az előzőekben idézett 1956. március 23-i megyei tanácsülés beszámolója már a megyei tanácsi vezetést is oportunizmussal vádolta, azt állítva, hogy mindez az alsóbb szintű tanácsok tevékenységére - is kedvezőtlen hatást gyakorolt. Az oportunizmus érvényesülési területeiként a termelőszövetkezetek szervezésének, az adó- és begyűjtés elhanyagolását, az önköltség és termelékenység lebecsülését, az ellenség /elsősorban kulákok/ elleni harc csökkenését jelölte meg. A beszámoló szerint e hibák felszámolásában "lényeges javulás" az 1956. márciusi határozatot követően indult el. Egyben utalt a megyei-, járási- és városi "vb elnökök 1955. március 16-17-i országos értekezletére, mintegy "bizonyítékként", hogy az ott elhangzott referátum is "rámutatott" e hibákra. Ez az utalás különösen jól érzékelteti: a tanácsok sokszor a központi határozatok, intenciók értelmében "találták meg" saját területükön is a "hibákat", melyek esetenként valós hibák voltak.

Célszerű az előzőekben említett megyei tanácsi állásfoglalásokat összehasonlítani az 1954. október 16-i megyei pártaktívá^{26/} megállapításaival, mely a KV 1954. október 1-3. ülésén hozott határozatok alapján elemezte a megyei helyzetet és feladatokat. A termelékenység, önköltség területén jelentkező hiányosságok itt is megfogalmazást kaptak. Szólt a referátum az állami irányításban még mindig jelentkező bürokratizmusról, az államigazgatási apparátus létszámának túlzott méreteiről. Jelezte a begyűjtési lemaradásokat. Ez utóbbi felszámolásához az állampolgári fegyelem megszilárdítása mellett a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok munkája hatékonyságának növelését is elengedhetetlennek tartotta. Megemlítette a kulákokkal szembeni helyenkénti "engedékenység" felszámolását, illetve általában az ellenséggel szembeni hatékonyabb fellépés szükségességét. Ugyanakkor a mezőgazdaság területén jelentkező hibának olyanokat is megjelölt, mint: a mezőgazdasági beruházások szükségesnél alacsonyabb mértéke /pl. az 1954-re tervezett építkezések teljesítése ekkor még csak 55 %-os volt/, az egyéni érdekeltség fokozásával kapcsolatos ellenállás. Másrészt a Hazafias Népfront Bizottságainak létrejöttét és tevékenységét pozitívnak, az alkotó tömegkezdemenyezés kibontakozását szolgálónak értékelte.

Mi következik mindobbból ? A megyében ténylegesen voltak jobboldali, sőt ellenséges törekvések. Ugyanakkor végig jelentkezott

- többek közt - a mezőgazdaság területén a szektás hibák is. Igen figyelemre méltó, hogy a pártaktíván résztvevő Végh Béla, a KV titkára az elvi hibák közül az új szakasz politikájának liberális értelmezését hangsúlyozta, ezen belül viszont a "népszerűtlen" feladatok végrehajtásától való húzódozást jelölte meg fő problémaként.

Mindezeken következőkben 1955 során újra beloldali hibák /bár csökkent mértékben !/ érvényesültek és a jobboldali törekvések elvileg nem meggyőző visszaszorításából adódóan nőtt a Nagy Imre személye körüli indokolatlan és káros kultusz. Az 1956. márciusi KV határozat sem volt alkalmas - a közismert okok következtében - a helyzet tisztázására.

Mindez a tanácsok munkájában, a tanácsok és a tömegek kapcsolatában is károsan éreztette hatását. Nem tudták kellően ellensúlyozni ezt a helyes intézkedések, határozatok /elsősorban a második tanács-törvény helyes alapelvei/ sem. A fentieket messzemenően figyelembe kell vennünk a tanácsok, így a Veszprém megyei tanácsok tevékenységét, tömegkapcsolatait vizsgálva.

Nehezítette ezt a tanácsai tömegkapcsolatok szélesítésére, hivatott népfrontmozgalom fejlődésében bekövetkező törés is illetve az a tény - szoros összefüggésben a kétfrontos harc hiányával -, hogy a felszínen háttérbe szorított, de eszmeileg nem kellően szétzúzott jobboldali erők a kedvezőtlennek váló tömeghangulatot figyelembe véve a Hazafias Népfrontot is megkísérelték fokozatosan újra saját céljaikra felhasználni. Rákosi ugyan a budapesti pártaktíva értekezletén 1955. március 11-én hangsúlyozta^{27/}, hogy a hibák megbírálása ellenére a párt a népfrontmozgalmat változatlanul "a falusi dolgozók nagy tömegeit átfogó" mozgalomnak tekinti és ezért támogatja, de a hibák n e m teljes és helyes feltárása átmeneti visszaesést, formális elemeket eredményezett.

Veszprém megyében a Hazafias Népfront megyei Bizottsága 1955. április 22-i ülésén^{28/} foglalkozott az előtte álló feladatokkal. Megállapításában a helyes és a szektás elemek keveredtek. Fő feladatai között helyesen határozta meg a jobboldali elhajlás elleni harcot, de a szektás veszély következtében ez nem volt megvalósítható. Helyes volt annak hangsúlyozása is, hogy támogatni kívánják a tanácsok tevékenységét illetve felülvizsgálják és reális alapokra helye-

zik a népfrentbizottságok 1955. évi akcióprogramjait. Ugyanakkor a mezőgazdaság területén jelentkező feladatok közül különösen a termelészövetkezeti mozgalom fejlesztését emelték ki, sőt a vonatkozásban a megyei népfrent elnök - az 1955. szeptember 7-i megyei tanácsülés tanulsága szerint -, megígérte a megyei tanácsi vezetésnek a gyakorlati segítséget is.

A népfrent-tevékenység átmeneti visszaesését követően viszonylag rövid időn belül újra a revizionista veszély jelentkezett: a népfrent szerveket a jobboldali erők ismét megpróbálták /kezdetben igen óvatosan/ saját legális politikai fórumukká változtatni. A formális működési elemek illetve szektás hibák felett érzett csalódás alapján ehhez tömegbázisra is számíthattak, bár a tömegek döntő többsége szubjektíve a szocializmus ügyéért elkötelezettnek érezte saját tevékenységét.

Az Országgyűlés 1955. november 15-16-i ülészekán^{29/} Hegedűs András miniszterelnöki expozéjából úgy tűnt, mintha csak a jobboldali hibák ellen kellene harcolni. Megítélése szerint 1955. márciusa előtt az állami szervek is meghátráltak "a népszerűtlen feladatok" előtt, s döntéseik a munkakerülőknek és spekuláns elemeknek kedveztek.

Témánk tekintetében különösen érdekes Mihályfi Ernő felszólalása. Elítélte az olyan törekvéseket, amelyek a Népfrentot demagóg módon szembe kívánják állítani a párttal és egyben a népfrentot a tanácsok f e l e t t álló szervként igyekeznek feltüntetni. Elítélte azt a helyenként jelentkező gyakorlatot, hogy az anyagi lehetőségek figyelmen kívül hagyásával fogalmaznak meg helyi fejlesztési terveket. Épp az előzők következtében szorgalmazta a Népfrent megtisztítását a jobboldali erőktől és a hibás nézetek elleni fokozott ideológiai harcot.

Ezen előzmények után nagy érdeklődés kísérte a MDP KV. 1956. március 12-13-i ülését.^{30/} Az itt elfogadott határozat azonban nem tárta fel a tényleges problémákat. A bürokratizmus elleni harcra és a tömegkapcsolatok szélesítésére hívta fel a figyelmet - mindennek azonban ekkor már számottevőbb tömeghitele nem volt. A határozat lényegében a közép- és alsószintűszervekre kívánta a hibákért a felelősséget hárítani - ezzel nem emelte a központi szervek hitelét, viszont rombolta a helyi szervek tömegkapcsolatait. Objektíve így a revizionista, sőt ellenforradalmi erők térnyerését segítette elő.

Megmutatkozott mindez a népfronttal kapcsolatos két határozatban is.^{31/} /1956. jún. 5-én a mozgalom megerősítéséről és politikai feladatairól; 1956. szept. 20-án a Népfront "további megerősítéséről."/

Témánk tekintetében különösen a szeptemberi KV határozat tart hat számot érdeklődésre. Ez utóbbi a tanácsi tömegkapcsolatok fejlesztését a beszámolóktól, a fogadóóráktól, illetve a községejlesztési tevékenységtől várta.

x x x

Ami a g y a k o r l a t i t a n á c s i t e v é k o n y s é g o t illeti: az elméleti tisztázatlanságok és fordítások illetve zavarok e területen is erősen éreztették a hatásukat. Jól mérhető az a tanácsülések tevékenységének, egyáltalán a tanácstagok részvételi arányának alakulásában illetve a hozzászólások, javaslatok számának tekintetében is.^{32/}

A kérdéssel kapcsolatban, elvileg megállapíthatjuk: a II. tanácstörvény - figyelembevée az első tanácsciklus tapasztalatait - jelentős mértékben érvényesíteni kívánta a helyi állami szerveket illetően azt az alapelvet, hogy az államigazgatási oldal alá van rendelve az államhatalmi oldalnak. Ami tehát a kérdés jogi rendezését illeti, kijavították az első tanácstörvény hibáit. A tanácsülést legfelsőbb szinten az Országgyűlésnek illetve az Elnöki Tanácsnak, vagyis államhatalmi szervnek rendelte alá. Elvette a végrehajtó bizottságok azon jogkörét, hogy két tanácsülés között helyettesíthette a tanácsülést.

A fenti helyes elvek gyakorlati megvalósulása azonban hibákkal történt. A tanácsülés legfelső irányításában a Minisztertanács megfelelő tanácsi szerve jutott túlsúlyba. A helyi tanácsokban sokszor d vb. irányította a tanácsülést, nem pedig fordítva. Álláspontunk igazolására vizsgáljuk meg közelebbről a megyei helyzetet. Abban, hogy egy-egy t a n á c s ü l é s mennyiben tud megfelelni feladatának, mennyiben jelent tömegmozgósító erőt, nagy szerepe van annak is, hogy milyen alapos előkészítőmunka előzi meg. Ez látszólag formai tevékenység, de tartalmilag is jelentős - pl. tanácstag felkészülése, választóival történő konzultálása stb. tekintetében -, hogy a tanácsülés

anyagáról és időpontjáról mikor és hogyan, szerezz információt a tanács-
tag, illetve megfelelő időpontra tervezik-e a tanácsülést illetve
milyen az egyes napirendi pontok előkészítése.^{33/}

Bár e területeken a 2. tanácsciklusban előrelépések történtek,
még számottevő hiányosságok is jelentkeztek. /Pl. a zirci járásban
- de más járásokban is - a községi tanácsülések 50 %-ának összehívása
nem történt meg a törvényes határidőn belül./ többhelyt a tanácsülések
időpontja párttaggyűléssel, tsz. közgyűléssel, mozielőadással, stb.
ütközött.

A legáltalánosabban jelentkező hiba, hogy a beszámoló elkészí-
tésébe nem vonták be a tanácsstagokat, mert abban csak többlet munkát
láttak. Ehelyett a vb. elnök vagy titkár állította össze, nemegyszer
nem sokkal a tanácsülés előtt. Sőt arra is akadt példa /Küngös, Papkeszi/
hogy még a tanácsülésre sem készült el a beszámoló. Vagy ha elkészült,
mindössze 12-15 soros lett /pl. Vindornyalakon ilyen terjedelmű
beszámoló készült az aktuális mezőgazdasági munkákkal foglalkozó egyik
napirendi pontról/. Így nemcsak a tanácsstagok és a tömegek véleménye
nem kerülhetett bele az anyagba, hanem az nem is a vb, mint kollektív
testület, hanem csak egy-egy személy álláspontját tartalmazta, sokszor
ezt is színvonalatlanul. Azzal, hogy sok helyen a vb sem tárgyalta
meg a tanácsülés anyagát, elestek attól a lehetőségtől, hogy sok érté-
kes szemponttal, észrevétellel gazdagítsák a beszámolót. Ez a vita
élénkségét, a tanácsstagok aktivitását, egyáltalán a tanácsülés tartal-
mi munkáját károsan befolyásolta.

A negatív példák mellett természetesen pozitív esetekkel is talál-
kozhatunk, bár községi tanácsai szinten ez a ritkább eset. Porván példá-
ul az volt az általános gyakorlat, hogy a beszámoló elkészítésében
tanácsstagok is résztvettek. Az 1956. februári községi tanácsülések
beszámolóinak elkészítésébe sok helyen már bevonták a témának megfelelő
állandó bizottságokat is stb.

Az érdemi tanácsai munka tekintetében a tartalmi oldal lényeges
összetevői mások voltak. Nagy szerepet játszott az előzőkkel szemben
a tanácsülések napirendi pontjai témájának kiválasztása illetve a helyi
kérdésekben a megfelelő döntési jog megléte vagy hiánya^{34/} helyi
aktuális kérdések számottevő érdeklődésre tarthattak számot - ezek
helyes megválasztása azonban csak kollektív tevékenységgel, a tanács-
tagok /sőt közvetve így a választók/ véleményének figyelembe vételével

történhetett. Kétségtelen, hogy az előző tanácsciklushoz képest e területen is volt előrelépés. Különösen abban a tekintetben, hogy erősen csökkent a felülről kötelezően előírt napirendi pontok aránya, az egyes kérdések nagy általánosságokban történő tárgyalása helyett megnőtt a konkrét és helyi problémakörök száma. Csökkent a tanácsülések napirendi pontokkal való túlszűfolttsága is, ami korábban egy-egy kérdés alapos megvitatását nehezítette. Különösen kedvező hatású volt a községfejlesztési tevékenység fokozott előtérbe kerülése.

Mindez azonban folyamatként érvényesült, olyan folyamatként, amely nem volt mentes különféle akadályoktól sem. Ezt jól érzékelteti egyetlen példa. Még 1955-ben is a községi tanácsüléseken szereplő napirendi pontok aránya pl. a zirci járásban a következőképpen alakult:

- 57 %-a az adó és begyűjtés kérdéseivel foglalkozott,
- 19 %-a a mezőgazdasági ügyekkel,
- 3 %-a az oktatási, népművelési kérdésekkel,
- 2 %-a a községfejlesztéssel,
- 19 %-a egyéb témákkal.

Hasonló volt a helyzet a többi járás községeiben is. Még a vb beszámolóknak túlnyomó része is a begyűjtés, adó, mezőgazdaság kérdéseivel foglalkozott /akkor is, ha ez a munka jó volt/, és az aktuális, egyéb fontos községi kérdéseket csak érintették. Sőt egyes községekben csak a felsőbb szerv utasítására tűztek napirendre helyi jellegű egyéb feladatot /pl. Szentgyörgyvár, Vállus/. A helyi lakosságot közvetlenül érintő kérdéseket inkább a VB-k tárgyalták illetve nemegyszer átengedték /pl. egészségügyi, kulturális kérdéseket/ a járási szakosztályoknak intézésre.

A tömegkapcsolatok alakulását tekintve kedvezőtlenek voltak az olyan jelenségek is, hogy pl. a községi tanácsok üléseinek napirendi pontjait a felsőbb tanácsok jelölték ki. Pl. a pápai járás utasította a hozzátartozó községi tanácsokat: a következő tanácsülésen tárgyalják meg az oktatás helyzetét./Csupán azt nem vették figyelembe, hogy ezt többhelyt az előző községi tanácsülésen már megtárgyalták./ Máshol a "felsőbb" kiküldött nem értett egyet a felvetett kérdésekkel. Pl. Lesencefalu község tanácsülésén a járási tanács kiküldötte többször rosszallását fejezte ki, mert községfejlesztési kérdések kerültek szóba.

A napirendi pontok megválasztásával kapcsolatos hiányosságok összefüggtek a párt hibás politikai vonalával is. A baloldali elhajlók lebecsülték a tömegkapcsolatok, a tömegek nap mint nap történő megnyerésének fontosságát és az 1953 nyarától előtérbe kerülő jobboldali elhajló csoport sem a lényeget tekintve kívánt itt változásokat elérni.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a tanácsai munka néhány éves tapasztalatai korántsem lehettek elegendők annak egyértelmű és helyes tisztázásához, hogy melyek azok a kérdések /és milyen arányban/, amikkel a tanácsülésnek célszerű foglalkozni, s melyek azok, melyek jellemzőknél fogva inkább az igazgatási feladatokat végző szervek hatáskörébe utalandók.

Az 1956-os évben az 1955-ös helyzethez képest történt némi előrelépés minden tanácsai szinten. Különösen a megyei tanács ülésein volt ez tapasztalható. Olyan kérdéseket tűztek napirendre mint például, egy járási tanács beszámolója államhatalmi munkájáról, tömegkapcsolatainak alakulásáról, az ifjúság körében végzett munka, egy tanácstag beszámolója választókerületi tevékenységéről stb. De alsóbb tanácsai szinteken is szaporodtak a községpolitika, az állandó bizottsági munka, az ifjúság nevelése, áruellátás stb. kérdésével foglalkozó tanácsülések.

Kutatási témánk szempontjából különösen a tömegkapcsolatok alakulásával és az államhatalmi tevékenységgel foglalkozó napirendi pontok bírnak jelentőséggel. Azok a beszámolók, amelyek e két egymással szorosan összefüggő kérdéssel foglalkoztak, főleg azt fejtegették, hogy a tanácsülések mennyit foglalkoztak a lakosság széles tömegeit közvetlenül érintő kérdésekkel és a tanácstagok milyen tevékenységet fejtettek ki az állandó bizottságokban és választókerületükben, milyen lelkiismeretesen és milyen eredménnyel intézték a tanácstagok választói ügyeit, reagáltak javaslataikra, észrevételeikre. Különösen a tanácstagok és választók közötti sokoldalú közvetlen kapcsolat fontosságát hangsúlyozták a beszámolók. Őszintén feltárták, hogy e téren a tanácstagok részéről is sok még a javítanivaló. Arra is joggal mutattak rá, hogy az előrelépés egyik leglényegesebb összetevője a tanácsok lehetőségeinek, hatáskörének bővítése. Sok esetben ugyanis ezek indokolatlanul korlátozottak voltak.

A jobb munkavégzésre, szorosabb tömegkapcsolatokra törekvés tényét jelzik a tanácsülések napirendi pontjaiban az 1956-os évben jelentkező, fent ismertetett változások is. Hogy jelentős fordulatra

csak az ellenforradalom leverését követően kerülhetett sor, annak több oka is van. Elsősorban az, hogy a feladatok sikeres megoldása, a korábbi hibák felszámolása nem történhetett pusztán tanácsai erőből. Ez elsősorban a központi intézkedésektől függött. Az MDP KV-nek 1956. júliusi határozata és az Országgyűlés ezt követő ülészeke ezt biztosította. Hogy mégsem történhetett meg, abban szerepet játszott a még mindig létező frakciós erők tevékenysége is, de még inkább az, hogy az ellenséges erők által kirobbantott ellenforradalom következtében már nem volt erre elegendő idő. Lényegében az ellenforradalom leverését követően az előzőekben említett helyes központi irányelvek alapján történt a kérdés rendezése.

Fontos mutatója a tanácsai munkának a tanácsstagok tanácsülésen való megjelenése és aktivitása is. Ezt vizsgálva 1955-56-ban a következő képet kapjuk:^{35/}

Megyei tanácsülések:

Időpont:	Megjelenés %-ban	Elmaradt	
		Határozat- képtelen	Egyéb ok
1955.			
március	77,3	-	-
május	70,6	-	-
június	68,0	-	-
szeptember	66,0	-	-
november	69,3	-	-
1956.			
március	68,0	-	-
április	65,3	-	-
június	72,6	-	-
szeptember	55,4		

Időpont 1955.	Járási tanácsülések			Városi tanácsülések			Községi tanácsülések		
	Megjel.	Elmaradt		Megjel.	Elmaradt		Megjel.	Elmaradt	
	%	Hat. képt. ok	Egyéb ok	%	Hat. képt. ok	Egyéb ok	%	Hat. képt. ok	Egyéb ok
jan.									
febr.	76	-	-	72	-	1	81	-	1
							78	-	3
márc.	69	-	-	59	-	1	76	5	-
ápr.							76	2	-
máj.	65	-	-	67	-	-	72	3	-
jún.							70	6	3
júl.							68	5	3
aug.	66	-	-	61	-	-	66,6	17	1
szept.							68	4	2
okt.	58,	-	-	67	-	-	63	14	1
nov.							67	6	1
dec.	61,4	-	-	nincs adat			67,8	-	3
1956.									
jan.	71,2	-	1	68,9	-	-	70,4	3	1
febr.							68,2	9	2
márc.	63,6	-	-	68	-	-	71,1	5	11
ápr.							69,2	7	-
máj.							75,2	5	2
jún.	72	-	-	58,9	1	-	77,3	6	3
júl.							79	4	2
aug.	69	-	-	55,8	-	-	77,6	7	17
szept.							78,6	1	2

A hozzászólások, vállalások és javaslatok számának alakulása a különböző szintű tanácsok ülésein:

Idő	H o z z á s z ó l á s		Idő	H o z z á s z ó l á s	
1955. megyei	járás	vár	1956. megyei	járás	vár
I.			1956. megyei		
	151	51	1956. megyei	3	9
II.	/18,8/	/12,7/	1956. megyei	/0,3/	/2,2/
III.	6		1956. megyei		
	111	25	1956. megyei	4	9
IV.	/13,8/	/6,2/	1956. megyei	/0,5/	/2,2/
V.			1956. megyei		
	111	83	1956. megyei	6	-
VI.	/13,8/	/20,7/	1956. megyei	/0,7/	/-/
VII.			1956. megyei		
	91	39	1956. megyei	5	-
VIII.	/11,3/	/9,7/	1956. megyei	/0,6/	/-/
IX.			1956. megyei		
	102	78	1956. megyei	3	3
X.	/12,7/	/19,5/	1956. megyei	/0,3/	/0,7/
XI.		nincs adat	1956. megyei		nincs adat
	75		1956. megyei	4	
XII.	/9,3/		1956. megyei	/0,5/	
1956. megyei			1956. megyei		
I.	63	43	1956. megyei	2	-
II.	/7,8/	/10,7/	1956. megyei	/0,2/	/-/
III.	10		1956. megyei		
	71	29	1956. megyei	1	-
IV.	/8,8/	/7,2/	1956. megyei	/0,1/	/-/
V.			1956. megyei		
	68	110	1956. megyei	2	3
VI.	/8,5/	/27,6/	1956. megyei	/0,2/	/0,7/
VII.			1956. megyei		
	112	97	1956. megyei	-	-
VIII.	/14/	/24,5/	1956. megyei	/-/	/-/
IX.			1956. megyei		
			1956. megyei		

Idő	J a v a s l a t			
	Megyei	Járási	Városi	Községi
I.		35 /4,3/	10 /2,5/	373 /1,5/
II.				477 /1,9/
III.	4	22 /2,7/	10 /2,5/	190 /0,7/
IV.				265 /1,1/
V.		25 /3,1/	9 /2,2/	286 /1,2/
VI.	8			274 /1,1/
VII.		5 /0,6/	7 /1,7/	273 /1,1/
VIII.				175 /0,7/
IX.	1	25 /3,1/	11 /2,7/	162 /0,6/
X.				152 /0,6/
XI.	7	16 /2,-/	Nincs adat	246 /1,-/
XII.				287 /1,2/
1956.				
I.		26 /3,1/	1 /0,2/	336 /1,4/
II.				369 /1,5/
III.	2	18 /2,2/	- /-/	449 /1,8/
IV.				305 /1,2/
V.		13 /1,6/	35 /8,7/	327 /1,3/
VI.	6			375 /1,5/
VII.		20 /2,5/	15 /3,7/	377 /1,4/
VIII.				377 /1,5/
IX.	5			

A fenti táblázatok adatait vizsgálva a következő megállapításokat tehetjük:

A megyei tanácsüléseknél egyszer sem maradt el tanácsülés /az előző ciklusban ez határozatképtelenség miatt többször előfordult/. Ugyanakkor viszont a tanácsüléseken való megjelenés csökkenő tendenciát mutat. A csökkenő tendencia oka a folyamatosan romló politikai hangulat. Ez különösen rossz volt már 1956 szeptemberében.

A hullámzó megjelenés leginkább a járási tanácsüléseknél volt tapasztalható. A városi tanácsüléseken viszont - a megyeihez hasonlóan - kisebb időnkénti emelkedések ellenére csökkenő a tendencia a tárgyalat 2 évben. Különösen meredek irányú ez a csökkenés az 1956 május-júniusi tanácsülésektől kezdődően. A járási és városi tanácstagok részvételének nem kielégítő alakulása nagyjából a megyeihez hasonló okokból ered. Hozzáátéve ezt, hogy itt még inkább jelentkeztek a napirendi pontok megválasztásából adódó problémák. Az MDP KV-nek 1955. márciusi határozata után a tanácsok fokozott mértékben foglalkoztak ismét a tiszta szervezés kérdéseivel. Egyes helyeken ismét erőltették a békekölcsönjegyzést stb. A járási tanácsülések jelentős része a tárgyalat periódusban az aktuális mezőgazdasági munkák és a termelészövetkezetek szervezése témákkal foglalkozott. Különösen ez utóbbinál maradt távol a járási tanácstagok egy része, az egyénileg gazdálkodó parasztok. /Például a pápai járási tanácstagok több mint 50 %-a egyéni paraszt volt./ Az 1955. szeptember-októberi - a megjelenés szempontjából kiemelkedően gyenge - járási tanácsüléseken az őszi mezőgazdasági munkákkal és a termelészövetkezeti mozgalommal foglalkoztak. De ugyanez a helyzet a városi tanácsüléseken is. Például az 1955. július-augusztusi városi tanácsülések elsősorban a termelészövetkezetek fejlesztésével foglalkoztak. A következő tanácsülésen - amikor 6 %-kal magasabb volt a megjelenés - a várospolitikai tervek szerepeltek a napirenden.

A városi tanácsüléseknél, általában munkáslakta településeken a munkás tanácstagok nem megfelelő számú megjelenése is sok gondot okozott. Ez is elsősorban a napirendi pontokra, másrészt bizonyos értelemben még ebben az időszakban is a hatásköri kérdésekre vezethető vissza. A mezőgazdasági jellegű napirendi pontok magas aránya, másrészt az a tény, hogy az adott település lakosságának kommunális ellátási, általában a település fejlesztési kérdésekbe csokély beleszólási joga volt, a munkás tanácstagok érdektelenségét váltotta ki.

A községi tanácsülések látogatottságát vizsgálva a kép eltér a felsőbb szintű tanácsokétól. 1955-ben itt is csökkenő tendencia jelent-

kezett. Több esetben a tanácsülések azért voltak határozatképtelenek, és így elmaradtak, mert olyan rémhírek terjedtek el, hogy a tanácsülésen a községből termelőszövetkezeti községet kívánnak szervezni. /Ez esetenként igaz is volt./ Emellett természetesen a napirendre tűzött kérdések fentebb ismertetett nem helyes kiválasztása, a tanácsi testület döntési jogköre körüli problémák is erősen hatottak.

Az 1956-os évben viszont községi szinten a tanácsüléseken a megjelenés emelkedő tendenciát mutat. Különösen szembetűnő ez a májusi és júliusi tanácsüléseken. Összefügg ez a községfejlesztési tevékenység felélénkülésével, amely különösen 1956-ban vett lendületet. Az elért eredményekhez hozzájárultak azok az ankétok is, amelyeket 1956 áprilisában és májusában tartottak az egyes járásokban a községi vb. elnökök és titkárok részvételével. Az ankétok témája a tanácsok tömegkapcsolati munkájának helyzete, feladatai volt. Ennek kapcsán megvitatták az eddigi pozitív és negatív tapasztalatokat, elemezték ezek okait, hogy a hibák kijavításához, a jó módszerek elterjedéséhez ezzel is segítséget nyújtsanak.

Az ankétokon általában felvetődött, hogy a tanácsülések látogatottsága szorosan összefügg a tárgyalt napirendi pontok témájával. Következésképpen szorgalmazni kell a helyi kérdésekkel való foglalkozást. Másrészt a tanácstagok egyéni munkája csak akkor javítható megfelelő mértékben, ha ennek eredményességét is látják. Tehát csak akkor, ha javaslataikat, észrevételeiket figyelembe veszik és módjuk van a hozzájuk fordulók jogos kérdéseinek elintézésében segíteni. Ez ismét csak a tanácsok hatáskörének kérdéséhez vezet vissza, az igazgatási szakapparátus munkastilusa mellett.

A tanácsok munkáját, tömegkapcsolataik javítását kívánták szolgálni az olyan javaslatok is, hogy például az állandó bizottságokat rövid időn belül és megfelelő indoklással tájékoztatni kell javaslataik sorsáról, megoldhatóságáról. A tanácstagok munkakedve és tekintélye növelése érdekében az általuk továbbított problémákat a szakosztályok soron kívül intézzék stb. Nem róható fel ezen ankétok hibájának, hogy a jelentkező hiányosságok okainak elemzésénél sokszor a felszínen maradtak, hiszen ezen okok egy része az országos irányvonalban gyökeresedett.

A tanácsülések témájával szorosan összefügg a tanácstagok aktivitása is. Természetszerűleg az aktivitásnál fontos szerepe volt a tanács-

tag politikai és közigazgatási jártasságának, rátermettségének, a testület munkájának is. A tanácsstag lelkiismeretességén, tenniakárásán kívül a munkát azonban a lehetőségek megléte vagy hiánya determinálta.

A tanácsülésen való aktivitás több tényezőből tevődik össze. Jelenti a napirenden szereplő kérdések vitájában való bekapcsolódást, ezzel az érdemi munkát elősegítő határozatok megszövegezésében való részvételt. Másrészt javaslatok, vállalások /pl. társadalmi munkára/ megtételét a feladatok jobb, gyorsabb megvalósítása érdekében. Jelenti a választott tanácsai testület /a vb illetve ezen keresztül a szakigazgatás/ fölött gyakorolt ellenőrző szerepének megvalósítását, egyrészt az előterjesztett anyagok véleményezésén /ezen belül az igazgatási szervek munkájának értékelésén/, másrészt az interpellációs jog felhasználásán keresztül.

A hozzászólások, vállalások, javaslatok a tárgyalt időszakunkban a táblázatokban említett formában alakultak.

A kép tehát nagyjából azonos a tanácsüléseken való megjelenéssel. Jól mérhető például az azonosság az 1955. VII-VIII. illetve IX-X. havi városi tanácsülések összehasonlításánál. A megjelenés arányát vizsgálva már utaltunk rá, hogy míg az első esetben az aktuális mezőgazdasági munkák és a termelőszövetkezeti mozgalom, a második tanácsülésen elősörban a várospolitikai tervek kialakítása szerepelt a napirenden. A tanácsstagok aktivitásán is mérhető, hogy mit jelent a napirendi pontok helyes megválasztása. A hozzászólások a kétszere-sére emelkedtek, majdnem ilyen arányban nőtt a javaslatok száma és az előző két tanácsüléshez képest néhány vállalás is született.

A községi tanácsülések vonatkozásában az aktivitásban is mutatkozott a tanácsok tömegkapcsolataival foglalkozó ankétok pozitív hatása. Különösen észrevehető volt ez a hozzászólások és kisebb mértékben a vállalások számának alakulásában. Csekély emelkedés - de csak az előző 2 tanácsüléshez képest - jelentkezett a javaslatoknál is.

A községfejlesztési, községpolitikai tevékenység 1956-os fellendülését, a lakosság egyre inkább fokozódó érdeklődését mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az 1955. márciusi községi tanácsülésekhez képest 1956. márciusában /mindkét tanácsülésen egyik napirendi pontként a községfejlesztési terv szerepelt/, jelentősen nőtt a

tanácsstagok aktivitása. A vállalások, javaslatok tekintetében községi szinten az 1956-os év legjobb tanácsülései ezek. Hozzászólásokban is csak a januári előzte meg, azon viszont az előző év községfejlesztési tervének végrehajtását értékelték. Az ott elhangzott hozzászólásokat már az a gondolat hatotta át, hogy az 1955-ös tapasztalatokat elemezve az új év még nagyobb sikerekkel zárulhasson.

Általában elemezve a kérdést, megállapíthatjuk, hogy célszerű volt a tanácsok tömegkapcsolatainak alakulását a fentiekben már idézett ankétokon megvitatni. Annál inkább is indokolt volt ez, mert sok hasznos tapasztalat, kezdeményezés kicserélésére nyílt itt mód. Olyan jó módszerekre hívták fel a figyelmet, mint például arra, hogy egyes községekben a tanácsstagok tanácsülés előtt kikérik a napirenden szereplő témákról választóik véleményét stb. Hasznosak voltak az ankétok, mert a fenti eredmények nem arányosan oszlottak meg az egyes területek között. Például a zirci községi tanácsüléseken nemegyszer 15-20 hozzászóló is volt az egyes napirendi pontokhoz. Hasonló eredményről olvashatunk a Tótvázsonyban tartott ankét anyagában. Ugyanakkor találunk olyan tanácsüléseket is, ahol egyetlen hozzászólás sem volt. Az eredményeken tehát még volt javítanivaló, ennek kibontakozására azonban a romló politikai hangulat, majd az ellenforradalom következtében nem volt idő.

Az eredményekre utalnak azok az adatok is, melyek a javaslatokon belül az elfogadottak arányát mutatják. 1956-ban például:

járási tanácsüléseken	76 javaslatból
	elfogadott 61 /80,2 %/
városi tanácsüléseken	51 javaslatból
	elfogadott 46 /90,1 %/
községi tanácsüléseken	2875 javaslatból
	elfogadott 2390 /83,1 %/

A tanács, mint testület tartalmi munkájának egyik fontos mutatója a hozott határozatok alakulása. 1956. I. félévében például a járási tanácsülések 196, a városiak 64, a községiak 4119 határozatot hoztak. Mennyire alkalmasak ezek a feladatok illetve ezek végrehajtási módok, tainak kijelölésére, illetve mennyiben korlátozódtak csak formai aktusra?

Megállapíthatjuk, hogy némi javulás mellett is sok még a formális határozat. A sok közül csak kiragadott példa Marcalgergelyi esete, ahol az egyik tanácsülési határozat szöveggezése azt mondja, hogy a pénzügyi

tervek teljesítéséhez minden segítséget megadnak. De hogy konkrétan milyen segítségről van szó, és hogyan valósítják ezt meg, arról már nem beszél a határozat.

Előfordultak még törvénytértő határozatok is. Például a pápai járási tanácsülés 1956. január-februárban 6, a végrehajtó bizottság 8 községi tanácsülési illetve vb. ülési határozatot volt kénytelen a fenti okból megsemmisíteni.

Ezek a törvénytértő határozatok a magasabb rendű jogszabályok nem megfelelő ismeretéből fakadtak. Olyanok voltak köztük, mint például a társadalmi munka kötelezővé tétele, vagy a társadalmi munkát nem teljesítők pénzbírsággal sújtása.

De nemcsak a tanácsi határozatok tartalmi kérdéseivel voltak problémák. Még inkább jelentkezett ez a végrehajtásukkal és végrehajtásuk ellenőrzésével kapcsolatban, amire sok tanács nem fordított megfelelő gondot. Több esetben a tanácsülés bírálatot gyakorolt ezért a vb. felett. Az is nehezítette a munkát, hogy többhelyütt a tanácstagok nem kapták meg a határozatokat és így kevésbé tudták választóikat megvalósításukra mozgósítani. Egyre inkább terjedt azonban az a helyes gyakorlat, hogy a tanácsülések határozatait forgalmas helyeken kifüggesztették. Megkapták a tanácstagok is és így meg tudták választóikkal beszélni. Sőt a megyei tanács 38/1956. sz. határozata arról szólt, hogy a tanácstagokhoz a vb. eljuttatja választókerületük 1956-os beruházási, fejlesztési tervét és a költségvetés főbb irányzásait is. Ennek birtokában a tanácstagok jobban tudták mozgósítani a lakosságot a feladatok végrehajtására.

Önmagában helyes, a szocialista demokratizmus követelményeinek megfelelő, hogy az egyes tanácsülések nyilvánosak. Az első tanácsciklusban azonban ennek káros következményei is jelentkeztek. Egyrészt az egyes tanácsüléseket nagy szervező kampány előzte meg, mert a mennyiségi szemléletből adódóan a vendégek számának nagyságát egyenesen arányosnak tekintették a tanácsülés hatékonyságával. Emellett a vendégeket is hozzászólási jog illette meg. Így a tanácsülések gyakran falugyűlés jellegűt öltöttek, tényleges szerepük betöltésére alkalmatlanná váltak. 1950-54-hez képest - amikor átlag 90-100 vendég esett például a községi tanácsülésekre - 1955-56-ban járási tanácsüléseken 10-14, városi és községi tanácsüléseken 30-40 fő vendég jelent meg. A tanácstagok választókerületi munkájának javulásával további csökkenések is történtek.

A tanácsülések kérdéskomplexumánál még érinteni kell - bár utalásokat már eddig is tettünk az egyes részkérdéseknél - a tanács, mint testület és a vb vezetés kapcsolatát. Általános jelenség volt, - a törvényben lefektetett alapelvek ellenére -, hogy a tanács, mint képviseleti testület háttérbe szorult a végrehajtó bizottsággal szemben, a tényleges vezető szerepet ez utóbbi gyakorolta.

Már az első tanácsciklus befejező szakaszában találhattunk ugyan számos példát arra, hogy a tanácstagok bíralták a vb-t illetve egyes intézkedéseit. Az ilyen jellegű fellépések száma 1955-56-ban tovább szaporodott, de nem vált általánossá. Szórványosan inkább, de előfordultak még olyan esetek, hogy a vb vezetők községi szinten meg nem engedhető módszerekkel visszaverték a bírálatot.

A helytelen gyakorlat megváltoztatására voltak kísérletek. Ezek azonban nem nyúltak le a problémák gyökeréig, inkább felszíni kezelést jelentettek, megragadtak a jelenségnél. Például erősen szorgalmazták, hogy az egyes tanácsülésekre elnököt válasszanak. Ez azonban nem bizonyult alkalmas eszköznek a vb vezetés befolyásának ellensúlyozására, sőt helyenként káros következményekre vezetett. Nem egyszer ebből adódóan sikerültek gyengén a tanácsülések, mert az esetenként választott, rutinnal nem rendelkező elnök képtelen volt biztosítani a rendet, betartatni a parlamentáris formákat.

A tanácsülés és vb kapcsolatában tapasztalható helytelen jelenségek, arányeltolódások oka elsősorban abban kereshető, hogy a vb vezetők sokkal képzettebbek, az állami munkában jártasabbak voltak, mint a kevés tapasztalattal rendelkező választott testület, a tanácsülés tagjai. Ezzel összefüggésben a gyors és helyes döntések meghozatalát az adminisztratív rendezabályok iránt fogékony felsőbb állami szervek is helyesebbnek látták a végrehajtó bizottságra építeni. Sokszor a vb vezetők is a szemléletből kiindulva visszahúzó, lassító erőt, többlet munkát láttak csak a tanácsülésekben.

Összegezve a tanácsülés szerepével, munkájával kapcsolatban elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy a tanácsi testületi munka fellendítésével, azon belül a tanácstagok megjelenésének, aktivitásának, felelősségérzetének javításával kapcsolatban helyes úton indultak el. A változtatási törekvések olyan lényegi kérdésekre irányultak, mint a tanácsülés döntési jogának növelése, a lakosságot legközvetlenebbül érintő kérdések napirendre tűzése, a községpolitikai tevékenység

fellendítése stb. Felismerték, hogy a tanácsi testület hatalmi tevékenységének funkcionálása elválaszthatatlan a megfelelő tömegkapcsolatok kiépítésétől.

Ez az út - a még jelentkező, esetenként nehezen legyőzhető problémák ellenére - magában rejtette a korábbi hibák kijavításának lehetőségét. Gátolta a pozitív jelenségek széleskörű érvényesülését a helyenként még jelentkező baloldali nézetek, a revizionista tevékenység, a külső és belső ellenség egyre szaporodó és fokozott támadása. A fejlődést az 1956. októberében kirobbantott ellenforradalom azonban csak egy időre tudta megakasztani. Az ellenforradalom leverését követően ezen a helyes, már ekkor megindult úton folytatódott a fejlődés.

x x x

4. A tanácsok választókerületi munkája és a panaszügyek intézése

A tanácstagi tevékenység fontos területét képezte - különösen a tömegkapcsolatokat tekintve -, a tanácstagok egyéni választókerületi tevékenysége, amely a lakossággal a szoros és aktív kapcsolatnak nagyon lényeges formája.

Az 1953. júniusi KV határozat után e területen a jogi szabályozás még nem változott. A tanácstagok lajstromos választása következtében a konkrét választókerülethez kötődés változatlanul hiányzott. Pozitívan éreztette e területen hatását a második tanácstörvény azon rendelkezése, mely a korábbi gyakorlattal ellentétben megszüntette a tanácstagok lajstromos választását. A területi elv érvényesítése lehetőséget teremtett tanácstag és választókerület lakossága közötti szoros kapcsolat kialakítására, előbbé tette a választott küldött beszámoltatási és visszahívási lehetőségét.

A tanácstag választókerületi munkájának egyik leglényegesebb mozzanata beszámoltatási kötelezettsége. Ez jelentette egyrészt a tanácsi testület egészének a munkájáról, másrészt a tanácstag egyéni tevékenységéről a számadást. Fontos fórumok voltak az évente kétszer tartott beszámolók a lakosság észrevételeinek javaslatainak összegyűjtése szempontjából is.

A tanácstagai beszámolók számszerű adatait vizsgálva azonban komoly hiányosságokat tapasztalhatunk. 1953. II. félévben 3627 beszámolót tartottak, melyeken átlag 16-17 fő jelent meg /61.552/ és átlag 2,2 /7987/ hozzászólás történt. Ezekből 0,7 /2521/ volt beszámolóként a javaslatok, panaszok száma. Ezzel szemben 1954. I. félévében csak 2207 beszámoló hangzott el, átlag 15 fős választói részvétel mellett /34.134/. A hozzászólások /4565/ aránya átlag 2,5 volt és 1-1 beszámolóra eső javaslat, panasz /1726/ 0,8.

Az 1953. II. félévi beszámolókon tovább erősödött az a tendencia, hogy a felszólalók a kért létesítményekhez, fejlesztéshez társadalmi munkát ajánlottak fel pl. utak javításához, hidak helyreállításához, közkút létesítéshez, iskolaépítéshez, sportpálya kialakításához Aszófő, Balatonalmádi, Tihany, Hévíz, Szentgál, Papkeszi, Tés, Hajmáskér, Vindornyaszőlős, Pápakovácsi, Pápateszér, Dörgicse, Lovas, Litér, Gyulaafirátót stb. községekben.

A korábbi hiányosságok azonban még kísértettek. Több községben /pl. Taliándörögd, Balatonhenye, Lókut, Tüskevár stb./ eleve nem is terveztek tanácsulást. Máshol /pl. Olaszfa, Herend stb./ a tanácstag nem ment el a meghirdetett beszámolót megtartani. Nem érték el azok a beszámolók sem a céljukat, ahol a tanácstag a központilag kapott beszédvázlatot olvasta fel.

Az 1954. I. félévi beszámolók számának nagymérvű csökkenése részben összefügg a korábbi beszámolók hiányosságaival, részben pedig azzal, hogy csökkent a korábbi mennyiségi adatok kizárólagosságára irányuló törekvés is. De még egy, az előzővel részben összefüggő okot szükséges megemlítenünk: Veszprém megyében is jelentkezett az a hibás nézet, mely a beszámolók számát a tanácstagok "felkészületlenségére" hivatkozva igyekezett csökkenteni.

Az általános politikai irányvonal és a törvényi szabályozás változása kihatott a beszámolók 1955-1956. évi alakulására is.

1955. évi beszámolók Veszprém megyében:

Tanácsszint	Tanács- tagok száma	Beütemezett beszámolók tanácsstagok %-áb.	részt- v.sz.	1 besz. eső átlag	Jav. Váll és pan. száma	1 besz-ra eső átl.
Megyei Tanács	74	72 /97,2/	22 /29,7/	307 13,9	91 /4,1/	- /-/
Jár. tanácsok	328	292 /89,0/	189 /57,6/	4115 21,7	131 13	34 /0,06/
Vár. tanácsok	339	304 /89,6/	207 /61,0/	2141 10,3	228 /1,1/	13 /0,06/
Községi tan.	5617	4177 /74,3/	2637 /48,7/	18759 7,1	927 /0,3/	338 /0,1/
Összesen:	6358	4877 /76,2/	3055 /48,0/	25322 8,2	1431 /0,4/	285 /0,1/

Az 1956. I. félévi beszámolók:

Tanácsszint	Tanács- tag sz.	Beüteme- zett beszámolók /tan.tagok %-ban/	Tartott v.sz.	Részt- v.sz.	1 besz. eső átl.	Javaslatok száma	Vállalkozások száma
Megyei Tan.	74	74 /100/	51 /68,9/	319	6,2	- /-/	- /-/
Jár.Tan-ok	328	305 /92,9/	174 /53/	4480	25,7	87 /0,5/	173 /0,9/
Vár.Tanok	339	334 /98,5/	260 /76,6/	4931	18,9	13 /0,05/	- /-/
Községi Tan.	5617	4665 /83/	3013 /53,6/	26040	8,6	788 /0,2/	2088 /0,6/
Összesen:	6358	5378 /85/	3498 /55/	35770	10,2	888 /0,2/	2261 /0,6/

* Az 1956. I. félévi adatok csak a javaslatok számát tartalmazzák a panaszok nélkül.

Az adatok jelzik, hogy eleve kevesebb tanácstagi beszámolót terveztek tanácsszintenként a törvényesen előírtnál, de a ténylegesen megtartott beszámolók száma ennél is alacsonyabb volt. Ezt az országoshoz hasonló helyzetet több tényező idézte elő. Meg kell említenünk, hogy a vb-k sem adtak ehhez megfelelő segítséget, másrészt sokszor a tanácsstagok is idegenkedtek a feladattól. Ez utóbbiban

csak részben játszott szerepet a nyilvános szerepléstől való idegenkedés. Jelentős szerepe volt annak is, hogy sok tanácsstag nem végzett megfelelő munkát, tehát nem volt miről beszámolnia. Ez utóbbi azonban sok esetben nem a szubjektív szándékon, hanem az objektív körülményeken múlt. A tanácsok hatásköri és anyagi lehetőségei is több esetben teljesíthetetlené tették jogos kérések megvalósítását, bár az első tanácsciklushoz képest itt kétségek nélkül komoly előrelépések történtek /elsősorban a községejlesztési tevékenységben/.

Nem egy esetben a beszámoló tartásától azért is idegenkedett a tanácsstag, mert nem ismerte ki magát a jogi szabályok tömkelegében, így kénytelen volt a szakapparátusi hivatalnokok véleményét kikérni. Szerepet játszott a választókerületi munka lebecsülése is. Ez utóbbit jól példázza, hogy Veszprém megyében első alkalommal csak a megyei tanács 1956. szeptember 28-i ülésén tűzték napirendre egy megyei tanácsstag beszámoltatását választókerületi munkájáról.

E területen is még erősen jelentkeztek formális tendenciák, éppen a túlcentralizáltsággal összefüggésben. A beszámolók időpontjának kijelölése még ekkor is központilag történt. Így adódhatott az a hibás döntés, hogy Veszprém megye sümegi járásában az 1955. évi I. félévi beszámolókat júniusra, a nagy mezőgazdasági munkák idejére tűzték ki.

A vb segítségét kettős értelemben is hiányoljuk. Egyrészt a tanácsstagok számára készített sokszorosított beszámoló /bár ez már eredmény és nem készült mindenhol/ jóval többet foglalkozott általában a kül- és belpolitikai helyzettel, mint a helyi /akár csupán megyei szintű/ fejlesztési tervekkel és feladatokkal. Természetesen pozitív kivételek is akadtak, sőt 1956-tól erősödött az a törekvés, hogy a községejlesztési tevékenység nagyobb súlyt kapjon. Pl. a tapolcai járás-községi tanácselnökeinek és titkárainak 1956. április 27-i badacsonytomaji tapasztalatcsere értekezletén követendő példaként említették: a 45 tanácsstag közül 41 tartott 1956. I. félévben beszámolót, ahol főleg a községejlesztési tevékenységgel foglalkoztak, sőt a fejlesztési tervet az itt elhangzó javaslatok alapján állították össze. Hasonló törekvést tükröz, hogy a megyei tanácsstagok 1956. május-júniusi beszámolóira készített segédanyag témakörönként ismertette a megyei adatokat 1955. eredményeiről és 1956 terveiről.

Ha a megyei tanács tag jól ismerte saját körzetét, annak fejlődési eredményeit és fejlesztési terveit, a rövid 2,5 oldalas alap adatanyagot jól hasznosíthatta.

A tanácsok végrehajtó bizottságainak segítő tevékenységében ebben az időszakban - amikor sok tanács tag még csak tanulta a közéleti tevékenység alapjait -; Égetően fontos lett volna olyan megoldások alkalmazása, melyek e tudnivalók "gyorsított" elsajátítását segítik, s egyben közvetlenül is szolgálgják a tanácsi tömegkapcsolatok szorosabbra fűzését. Kétségtől mentesen történtek erre is próbálkozások, de ezek inkább csak elszórt, egyedi kísérletek maradtak. Pozitív példának említhetjük: Veszprém megyében is előfordult, hogy 1-1 község tanács tagjai közösen tartották beszámolóikat. Ez a megoldás azonban ritkán fordult elő, pedig a gyakorlatlanabb tanács tagok tapasztalatszerzése mellett hasznos volt oly értelemben is, hogy segítette a községek egységes, reális fejlesztési koncepciójának a közmegegyezést szolgáló kialakítását. Ezt a kettős pozitívumot csak növelte az illetékes járási vagy megyei tanács tag esetleges részvétele, mely egyben a célok és lehetőségek összehangolásában a szűk, lokális érdekekkel szemben a nagyobb egységekben és távlatokban történő gondolkodást tette lehetővé. /Természetesen e közös beszámolók állandó alkalmazása szintén hiba lett volna./

A tanács tagi beszámolók látogatottsága a tömegkapcsolatokat tekintve lényeges visszacsatolási eszköz. Az átlagot jelző adatokon belül településhelyenként igen nagy szórás jelentkezett. /Ez összefüggött többek közt a helyi tanácsi vezetés illetve az illetékes magasabb szintű testületben dolgozó tanács tag tevékenységének milyenségével, minőségével is; de egyéb helyi tényezők pl. fejlesztések nagysága, lakosság összetétele, jobboldali erők tekintélye, befolyása stb. is variálta/.

A látogatottság ingadozása szorosan összefüggött a beszámolók témájával is. Badacsonytomajon pl. az 1956. I. félévi beszámolókon 512-en jelentek meg, mivel ezeken a községfejlesztési kérdésekkel foglalkoztak, és az itt elhangzott javaslatok alapján készítették el a községfejlesztési tervet, sőt a feladatok sorrendiségét is itt határozták meg. Ha azonban pl. olyan hírek terjedtek el - akár valósan, akár ellenséges zavarkeltésből -, hogy az adózásról és begyűjtésről lesz szó, a megjelenés aránya egészen minimális volt.

Mivel 1955-ben átmonotileg - ha a korábbihoz képest csökkent mértékben is -, ismét szektás tendenciák jelentkeztek, ezek negativumainak leküzdésére csupán felszíni kezelést jelentettek a "családlátogatásokkal egybekapcsolt beszámolók" - s ez egyben az előzőekben felsorolt okok mellett egy továbbit jelez annak indoklásaként, hogy miért nem került sor minden tervezett beszámoló megtartására.

Mindazon hiányosságok ellenére összességében kétségtelenül előrelépés tapasztalható a tanácsstagi beszámolókat illetően. Különösen jól mérhető ez a társadalmi munka végzésére tett vállalások számában. Az itt tapasztalható felfrissülés szoros összefüggésben állt az 1954-55-től fokozatosan előtérbe kerülő községfejlesztési tevékenységgel. /Bár a beszámolókon elhangzó javaslatokat sok esetben a dokumentumok konkrétan nem határozzák meg, s nem tekinthetjük valamennyit tényleges fejlesztési javaslatnak, számuk sokatmondó. Annál inkább is, mivel e forma nem volt kizárólagos fóruma a választók javaslattevésének. A tanácsüléseken, ahol egyedi kivételektől eltekintve, a település átlagnál képzettebb és politikailag mozgékonyabb tagjai tették meg javaslatukat - az érdemi községfejlesztési észrevételek, javaslatok megnövekedtek.

Ami a tanácsstagi beszámolókon elhangzó javaslatokat illeti, az 1955. évi és 1956. I. félévi adatok összehasonlítását nehezíti, hogy az 1955. évi statisztikák még egybevontan szerepeltették a javaslatokat és panaszokat. /Ez utóbbi, a korabeli hivatalos szóhasználat szerint nemcsak egyéni panasz, hanem sokszor az ellátottsággal, begyűjtéssel stb. kapcsolatos, széles tömegeket érintő hiányosságok, észrevételezését jelentette. A jelentések "lakkozásaként" ez utóbbiakat is sokszor "egyéni" panaszként szerepeltették./ A reális értékelést segíti a vállalások számával történő összehasonlítás. Ezek 1956. I. félévére egyértelműen emelkedtek. /Az 1955. évi 1 beszámolóra eső 0,1 vállalással szemben 1956. I. félévben 0,6 az átlag/. Épp ezért a javaslatok számának formai csökkenése az előzőekben említett technikai okkal függ össze, s a tényleges javaslatok száma minden valószínűség szerint emelkedett a járási és községi tanácsstagok beszámolóin. A megyei és városi tanácsstagok beszámolóiban a vállalások teljes hiánya /sőt megyei relációban a javaslatok hiánya is/ a politikai aktivitás csökkenésére utal. Különösen a városi szinten tűnik ez meglepőnek. Valószínű magyarázata: az erősödő jobboldali nézetek pozitív

politikai tömegaktivitást romboló hatása a városi lakosság körében már 1956. május-júniusában igen erősen éreztette hatását.

Érdekes összefüggésre enged következtetni a megyei jelentés szöveges része és az 1956. I. félévi beszámolókon elhangzott hozzászólások száma. Az utóbbi konkrét adatai a következők:

megyei tanácstagi beszámolókon	3,8
járási tanácstagi beszámolókon	2,8
városi tanácstagi beszámolókon	2,5
községi tanácstagi beszámolókon	1,6

Összes: 1,7

A korabeli értékelés azt a megállapítást teszi: a hozzászólások között megnőtt az egyéni panaszok száma, különösen a megyei szintű tanács-tagok beszámolóin. Valójában az előzőekben jelzett panasz - értelmezés alapján levonható az a következtetés, hogy a választók egyéni panaszának minősített felszólalása az esetek egy nem elhanyagolható részében általánosabb érvényű politikai panasz volt, s ebben az esetben már érthetővé válik a minden más tekintetben passzívnak tűnő megyei tanácstagi beszámolók hozzászólási aktivitása.

A beszámolókon elhangzott javaslatokra visszatérve: sok hasznos észrevétel hangzott el. Sok közülük különösebb anyagi befektetést sem igényelt /pl. autóbuszmegálló stb./, de sok dolgozó életét tette kényelmesebbé. A tanács tekintélye, tömegkapcsolatai alakulása szempontjából nem lebecsülendő, hogy az 1955. II. félévi beszámolók javaslataiból 357-t 1956 elejére már megvalósítottak. Az 1956. I. féléviékből pedig a megfelelő tanácsok 545 megvalósítását fogadták el. A javaslatoknál, amikor a számszerű eredményeket értékeljük, azt is figyelembe kell még venni, hogy ezek megtételére csak az egyik lehetőséget biztosítják a tanácstagi beszámolók. /Hogy mennyire így van ez, azt egyetlen példa is illusztrálja. Csak az 1956. II. negyedévi tanácstagi fogadóórákon 537 javaslat hangzott el, tehát közel annyi, mint a beszámolókon. /A lakossági javaslatokra a későbbiekben még visszatérünk./

Összességében tehát a 2. tanácsciklusban /az előzőhöz képest/ nemcsak a megtartott beszámolók aránya nőtt meg /az első ciklusban félévenként átlag 2700-2800 beszámolót tartottak/, de emelkedett a dolgozók mindennapi szükségleteinek kielégítésével foglalkozó témák száma is. Mindez kedvező általános politikai helyzetben komoly előrelépés forrása lehetett volna, de még így is sokhelyt növelte

átmenetileg a társadalmi haladást szolgáló politikai aktivitást. Ez pedig javította a helyi közéleti tevékenységet, ezen belül a tanács-
ülések aktivitását is. Az országos politikában jelentkező szektás
hibák késedelmes kijavítását /esetenkénti konzerválódását/, a párton
belüli eszmei-, politikai- és szervezeti egység megbomlását azonban
a dolgozók helyi szükségleteinek kielégítésében mutatkozó javulás nem
tudta ellensúlyozni.

x x x

A tanácsi tömegkapcsolatokat tekintve fontos szerepet töltenek
be a tanácstag fogadóórák.^{38/}

Kedvező változást jelentett a II. tanácstörvény illetve az egyéni
választókerületi rendszer bevezetése. Míg 1954. július-augusztusban
143 illetve 117 fogadóórát tartottak /4,5 és 4,8 átlagos megjelenés
mellett/, 1955. január-februárban 311 illetve 417 megtartására került
sor /4,2 és 3,4 átlagos megjelenés/. Az átlagos megjelenési arány csök-
kenése nem jelent érdeklődéscsökkenést, mivel az abszolút adatokat
tekintve 1954. július-augusztus esetében 644, illetve 562, 1955.
január-február esetében 1310 illetve 1422 résztvevőről van szó.

Az egyéni választókerületi rendszer bevezetése a kisebb települések
tekintetében teszi lehetővé, de szükségessé is a tömegkapcsolatok
szorosabb, s egyben rugalmasabb formáit. Községi szinten - mivel vá-
lasztó és választott kapcsolata gyakran a mindennapi munkatevékeny-
ségben is jelentkezik - nem helyes a tanácstagok fogadóóráit admi-
nisztratívó kijelölni. Természetesen a magasabb szintű /sőt városi/
tanácsszervek esetében ez már szükséges. A fentieknek megfelelően
fogadóórákat egyes községekben külön nem is terveztek, illetve a vá-
lasztók egyéni panaszai feljegyzésének bármely formáját "fogadóórai"
panaszként kezelték. Pl. Tótvázsony 21 tanácstagját - a formailag
"szabályos" fogadóórán kívül - 91 választó kereste fel problémáival,
Veszprém megyében a fogadóórákon elhangzó egyéni panaszok aránya az
összes észrevételen belül:

Tanácsszint:	I d ő :	
	1955. eleje	1956. közepe
Megyei	50-60 %	30 %
Járási	50 %	40 %
Városi	40-50 %	40-50 %

/A fogadónapokon megjelenő panaszosok száma a legalacsonyabb a váro-
sokban volt./

Az egyéni panaszosok arányának csökkenése lényegében pozitív jelenségnek tekinthető, mivel a fogadóórákon a kisebb közösségek érdekeit szolgáló bejelentések, észrevételek, javaslatok növekedését jelzik. De egyben az is kitűnik, hogy még mindig jellemző a beszámoló és fogadóóra különbségének nem értése.

x x x

A tanácstagok fogadóóráit további, a dolgozók érdekeit szolgáló intézményrendszer egészítette ki, k o n k r é t a n a p a n a s z - i r o d á k^{39/} t e v é k e n y s é g e . A II. tanácstörvény megállapította: a lakosságnak nemcsak joga, de kötelessége is javaslatok, bírálatok, észrevételek jelzése. Mindezt, /és ezen belül, az egyéni panaszokat is/ gyorsan kell kivizsgálni. Házi Árpád az országgyűlés 1954. január 22-i ülésén, a lakosság bejelentéseinek intézéséről tartott előadásában felhívta arra a figyelmet, hogy még előfordul retorziók alkalmazása is a hibajelentőkkel szemben, illetve a bejelentések kivizsgálása sokszor még nem eléggé gyors és hatékony. Sőt egyes vezetők még nem veszik eléggé figyelembe területük dolgozóinak bejelentéseit.

x

A megyei, járási és városi tanácsok mellett felállítandó panaszirodák létrehozását az 1954. évi I. törvény /jan. 22./ rendelte el. E törvény végrehajtása azonban a gyakorlatban akadozva indult meg, még a TIT 1955. évi, előadói számára készített kiadványában is ennek elátamasztására a következő főbb megállapítások szerepeltek:

- A panaszügyi törvény végrehajtásával kapcsolatos utasítást a megyei tanácsok 4 hónap /alsóbb szintűek még több/ késéssel kapták kézbe.
- Sok tanács hibásan a beszámolókon és fogadóórákon elhangzó panaszoktól elkülönítve kezelte a panaszirodai bejelentéseket.
- Több ezres nagyságrendűnek jelzi a kiadvány a pénzügyi /adó/ és mezőgazdasági panaszokat, az érde mi ügyintézkést viszont éppen itt hiányolja.
- Negativumként jelzi, hogy a felsőbb szintű tanácsok nem fordítanak kellő figyelmet arra, hogy az alsóbb szintű tanácsok milyen módon "intézik" a panaszokat, sőt esetenként a jogos panasszal szemben "jogtalanságot" próbálnak bizonyítani és retorziókra törekednek.

A negativumok ellenére is, a panaszirodák létrehozása összességében igen jelentős volt. Ezek tényleges, a tömegkapcsolatok szélesítését szolgáló munkáját illetve ennek hatékonyságát azonban a jogi szabályozás csak keretként szolgálhatta. A tényleges tartalmi munka az országos politikai koncepciótól kezdve egy sor olyan tényezőtől is függött, mint például az itt dolgozó 1-1 hivatalnok szubjektív beállítottsága, lelkiismeretessége. Ez utóbbi közvetlen gyakorlati fontosságára utalt a megyei sajtó 1954. augusztus 29-i számában megjelent tudósítás: a hanyag panaszügyi csoportvezetőt le kellett váltani. A panaszügyi irodákhoz beérkező jelzések közül is több a tanácsai apparátus munkájával kapcsolatban tett negatív észrevétel. Ilyen, hanyag ügyintézészt jelzett B.Z. képviselő is, aki 1956 február 16-i beadványára csak július 13-án kapott választ a megyei tanácstól. /Feltételezhető, hogy a képviselők beadványainak intézése általában gyorsabb volt, mint az "átlag" állampolgári bejelentéseké. Természetesen ellenpéldák is voltak, több tanácsnál igyekeztek a bejelentéseket a lehető legrövidebb időn belül elintézni. Ezen túlmenően, nemcsak az apparátusban dolgozó tanácstag lelkiismeretességén múlt az ügyek elintézése, sokszor a hatásköri problémák, vagy a nagyfokú adminisztrációs terhelés játszott szerepet a késésekben. Egyes kérések megoldása az anyagi lehetőségek hiányában késett, vagy maradt el /pl. faluvillamosítási, kulturházépítési kérelmek illetve lakáspanaszok orvoslása/. Ilyen esetekben a tömegkapcsolatokat tekintve különösen fontos volt az apparátus időben és érvekkel alátámasztott válasza illetve a tanácstag magyarázó tevékenysége.

A panaszügyek intézésével részletesen foglalkozott a megyei tanács végrehajtó bizottságának 1955. március 1-i elemzése, mely megállapította: az 1955. január 1- február 28 között beérkezett 730 panaszból 365 nyert már elintézészt és 52 panasz esetében járt le a törvényben előírt határidő /az 1. és 2. pontban jelzett panasz mind/.

Sokat mondó a panaszok témaköri megoszlása:

1. városi- és községgazdálkodási osztályon	124 db /16,99 %/
2. mezőgazdasági osztályon	103 db /14,11 %/
3. pénzügyi osztályon	87 db /11,92 %/
4. Begyűjtési hivatalnál	56 db / 7,67 %/
5. kereskedelmi osztályon	18 db / 2,47 %/

6. elbocsátással kapcsolatos	9 db / 1,23 %/
7. illetménnyel kapcsolatos	29 db / 3,43 %/
8. vb. elleni panasz	15 db / 2,05 %/
9. szociálpolitikai	45 db / 6,16 %/
10. tervosztályhoz tartozó	60 db / 8,22 %/
11. egyéb	188 db / 25,75 %/

A panaszok száma egyébként emelkedő tendenciát mutatott. Például a megyei tanácshoz közvetlenül beérkezők száma:

1953-ban	760 db
1964-ben	3000 db
1955. I. félévben	1600 db.

Ez az emelkedés egyrészt magában rejti a lakosság bizalmának növekedését is, de magában foglal jogtalan, másrészt túlzott, az anyagi lehetőségeinkkel nem reálisan számoló kívánságokat is. Ugyanakkor arra is enged következtetni, hogy egyes területeken jogos sérelmek várnak orvoslásra. Ezt tárgykör szerinti - előzőkben jelzett - megoszlásuk is érzékelteti.

Mindez azt mutatja, hogy a dolgozók éltek az 1954. I. törvényben biztosított jogukkal. Másrészt a tanácsi apparátus részéről általában nem a lelkiismeretes ügyintézéssel volt probléma, ebben sok, tőlük illetve szubjektív szándékuktól független tényező is befolyásolta őket.

Ugyanakkor azt is meg kell állapítani, hogy többször törvényt sértő döntések is születtek. Erre mutat az is, hogy magas volt a megyei ügyészséghez a tanácsi határozatok ellen 1956-ban benyújtott panaszok száma: 191. A járási ügyészségekhez 589-et nyújtottak be - és ezek 25-30 %-a jogos volt.

A lakossági panaszok és a fogadóórák tapasztalatait ö s s z e - g e z v e megállapíthatjuk: javulás volt tapasztalható az első tanácsciklushoz képest. Nőtt a tanácstagok felelősségérzete és nagyobb lehetőséget, segítséget kaptak választóik ügyeinek intézésében. Mindez azonban országos szinten alatta maradt a szükségesnek.

A szocialista demokratizmus elvei közé tartozik a nép által választott küldöttek visszahívhatósága, ha nem bizonyulnak méltóknak a dolgozók bizalmára. Az 1954-es tanácstörvény a területi választási elvre rátérve elvileg rendezte a tanácstagoknál a visszahívási jogot. A gyakorlatban ezzel kapcsolatban azonban több probléma is

jelentkezett. Egyrészt ez a rendezés nem az egyes tanácsszinteknek megfelelően történt, másrészt a rosszul dolgozó tanácstagot általában nem a választók hívták vissza, hanem a tanácsülés mondatta le, vagy hívta vissza. Ez szükségszerűen következett a jogi rendezéséből, ami azt segítette, hogy a gyakorlatilag könnyebben kivitelezhető megoldást válasszák.

x x x

A tanácsok hatalmi tevékenysége és tömegkapcsolataik növelése szempontjából fontos szervek a tanácsi bizottságok ezen belül is elsősorban a t a n á c s i t e s t ü l e t á l l a n d ó é s i d e i g l e n e s b i z o t t s á g a i .^{40/}

Az állandó bizottságok a tanácsi testület mellett működnek, tagjaik a tanácstagok soraiból kerülnek ki. Feladataik között a tanács határozatainak megvalósítására való mozgósítás, a kezdeményezés és az ellenőrző tevékenységük a fő. Tevékenységük a tanácsok államhatalmi jellegéből adódott, fontos szerepet töltöttek be a tömegkapcsolatok erősítésében is.

Az állandó bizottsági munka fellelítéséhez jelentősen hozzájárult a II. tanácstörvény, amely igen helyesen módosította az első több hibáját. Kimondta, hogy az állandó bizottságokat nem az osztályok mellett kell szervezni. Szabályozta az állandó bizottság és a vb kapcsolatát. A 21. §. 1-3. bekezdése a következő alapelveket tartalmazza: az állandó bizottság a tanácsnak /és nem a vb-nek/ köteles működéséről beszámolni, a vb elé javaslattevő joga van, és javaslatait az köteles 30 napon belül megtárgyalni. Végül leszögezi, hogy: "Az állandó bizottság és a végrehajtó bizottság egymást segíti és tájékoztatja." A törvényben foglaltakat részletesen a 18/1954. és a 19/1954. M.T. sz. határozatok fejtik ki.

A tanácsülések közötti időszakban az igazgatási apparátus folyamatos ellenőrzésének, segítségének feladata elöve feltételezte az ilyen értelmű jogi rendelkezést. Ugyanakkor az állandó bizottságok ellenőrző, javaslattevő funkciója nem jelentett utasítási jogot az igazgatási apparátus felé. Javaslatait viszont a vb köteles volt záros határidőn belül megtárgyalni, illetve megindokolni, ha nem látta célszerűnek. Amennyiben a vb valamely javaslatukat elutasítaná vagy nem tárgyalná meg, azt a következő tanácsülés elé terjesztik. Mindez azonban csak a jogi szabályozást jelentette. Az országos adatok szerint is a bizottságoknak valójában - fele sem működött.

Az állandó bizottságok tevékenysége kezdettől igen nehezen alakult. Javítására különösen 1953-1954-től történtek kísérletek, első-sorban járási állandó bizottsági tapasztalatcsere értekezletek tartásával. Kétségkívül ezek eredményesek voltak, de hatékonyságukat néhány tényező csökkentette, így a túlbcentralizáltság illetve szervezési hibák. Pl. a Helyi Tanácsok Titkársága írta központilag elő, hogy 1953. augusztus 13-17 között kell országosan megtartani a községi oktatási- és népművelési állandó bizottságok járási tapasztalatcsere értekezletét. Ezek megszervezését tovább nehezítette, hogy a rendelkezés csak aug. 10-én jelent meg. Veszprém megyében a tapasztalatcsere értekezlet a legjobban a balatonfüredi és a tapolcai járásban sikerült, ahol 22 állandó bizottsági elnökből 18, illetve 37-ből 16 jelent meg. Elmaradt a devecseri és a veszprémi járásban, ahol 42-ből 5, illetve 26-ból 4 elnök érkezett meg. Bár megtartották, de igen gyengén sikerült a zirci és a pápai járásban, ahol 25-ből 4, illetve 49-ből 9 elnök vett részt a megbeszélésen.

A segítségadásba felsőbb állandó bizottságok is igyekeztek bekapcsolódni. Azonban itt téves nézetek is jelentkeztek. Egyes felsőbb állandó bizottságok ugyanis nekik alárendelt szervként akarták kezelni az első periódusban az alsóbb állandó bizottságokat. Bár a megyei tanács többször felhívta a figyelmet, hogy téves az a felfogás, mely szerint a megyei, járási, városi, községi állandó bizottságok között alá- és fölérendeltségi viszony van, végig találkozni ezzel a törekvéssel. Pl. a megyei egészségügyi állandó bizottság 1953. október 5-i ülésén elfogadott határozat "utasítani" kívánta az alsóbb állandó bizottságokat.

A Veszprém megyei állandó bizottságok 1955-1956. évi tevékenységét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az első tanácsciklushoz képest munkájuk javult. Nőtt a jól dolgozó állandó bizottságok száma, csökkentek tevékenységükben a formális elemek. Általában az egészségügyi, oktatási és kereskedelmi állandó bizottságoknál volt tapasztalható a legnagyobb aktivitás. Igen jól működött például a berhidai, külsővati, adorjánházi, bakonyszentlászlói egészségügyi és szociális, az adorjánházi, bakonyszentlászlói, zirci oktatási állandó bizottság. Mindegyik állandó bizottság sikeres tevékenységet fejtett ki pl. Bakonyszentkirályon, Tótvázsonyban, Olaszfalun, Bakonypéterden stb.

Néhány helyen igen szép tevékenységet végzett a pénzügyi állandó bizottság, például Románd, Tés, Zirc, Héviz, Vonyarcvashegy községekben. Badacsonytomajon illetve a pápai járás községeiben komoly segítséget adtak a községfejlesztési tervek, valamint a költségvetés elkészítéséhez. A javaslatok összegyűjtése mellett jelentős szerepet vállaltak társadalmi munka szervezésében. Bár szórványosan - elsősorban a tapolcai járásban - közreműködtek az apparátus ellenőrzésében is. Például Rezin felülvizsgálták a tanács gazdálkodási tevékenységét. Jól funkcionáltak a gyógy- és üdülöhelyi állandó bizottságok. A hévizi, balatongyöröki, badacsonytomaji érdemel külön említést, Ez utóbbi sok hasznos javaslattal járult hozzá Badacsony, mint üdülöhely fejlesztéséhez.

Minél magasabb szintű tanács mellett működőket vizsgálunk, annál jobb a tapasztalat munkájukról. Megyei szinten különösen kiemelkedő a kereskedelmi állandó bizottság tevékenysége. Olyan kérdésekkel foglalkozott például, mint Alsóörs község fejlesztésének feladatai, a megyei kereskedelmi hálózat fejlesztése stb.

Az eredmények ellenére az alapproblémák az állandó bizottsági munkánál is fennmaradtak. Ezek egyike az volt, hogy az állandó bizottságok nagy száma következtében szakmailag túlzottan szétaprózódtak. Sok esetben nem volt a bizottságban az adott területet ismerő szakember. Feladataik is még mindig túl egyoldalúak voltak, tevékenységük az apparátus ellenőrzésére nem igen terjedt ki.

Nagyobb problémát jelentett, hogy a működő állandó bizottságok egy része nem a tulajdonképpeni feladata ellátásán tevékenykedett. Feladataik gyakran kimerültek az operatív szervező tevékenységben /pl. begyűjtéssel kapcsolatos feladatokban./

Sok állandó bizottság csak papíron létezett. Például a pápai járásban /de hasonló volt a helyzet mindenütt/ a 7 járási állandó bizottságból rendszeresen csak 5 működött. A 173 községi állandó bizottság helyett pedig csak 145 létezett, de ezek 20-25 százalékán is csak papíron működött.

Az állandó bizottságok jelentős részének a munkája nélkülözte a tervszerűséget, esetenkénti, inkább kampányfeladatokba kapcsolódtak be. Munkatervet a községi állandó bizottságok csak ritkán készítettek, de nem volt kielégítő a helyzet a járásiaknál sem. Az állandó bizottsági munka szempontjából visszahúzó erőt jelentett az is, hogy jó javaslataikat sokszor nem vették figyelembe. Jónak számított a helyzet a pápai járásban, ahol az állandó bizottságok 169 javaslatából 93-at megvalósítottak /58,6 %/.

Ebben az időszakban a tanácsüléseken még ritkán számoltatták be az állandó bizottságokat munkájukról és bízták meg őket feladatokkal. Helyes kezdeményezések több községben is voltak e területen is. Például Tótvázsonyban, Badacsonytomajon stb. már megindult rendszeres beszámoltatásuk.

Az állandó bizottsági munka megjavításához a végrehajtó bizottságok sem adtak megfelelő segítséget. Csupán arra törekedtek, hogy az állandó bizottsági üléseket m e g t a r t s á k, hogy ezt a felsőbb állami szerveknek jelenteni tudják. Főleg a községi állandó bizottságokkal nem foglalkoztak. De még megyei szinten is jelentkeztek problémák. Például a megyei kereskedelmi állandó bizottság ülésein a végrehajtó bizottsági vezetők 1955-1956-ban egyáltalán nem vettek részt. Sőt a kereskedelmi osztály vezetőjét is többnyire hiába hívták meg ezekre.

Ugyanakkor több helyen jó kezdeményezéseket tapasztalhatunk az állandó bizottsági munka megjavítására és ezen belül a végrehajtó bizottsággal való jobb kapcsolatuk kiépítésére. Például Badacsonytomajon 1956 legelején minden állandó bizottság mellé patronálóként beosztottak egy-egy végrehajtó bizottsági tagot, illetve az illetékes szakelőadónak is feladatukká tették a messzemenő segítségnyújtást.

Összegezve a Veszprém megyei állandó bizottságok 1955-1956. évi tevékenységét megállapíthatjuk, hogy az első tanácsciklushoz képest munkájukban történtek előrelépések. Ez elsősorban azokra az állandó bizottságokra vonatkozik, amelyek a lakosság széles tömegeit közvetlenül, mindennapi életében érintő kérdésekkel foglalkoztak. Nem véletlen tehát, hogy a tartalmasabb munka végzése elsősorban olyan állandó bizottságoknál indult el, mint a kereskedelmi, gyógy- és üdülöhelyi /amelyek munkájában jelentős helyet foglaltak el a város- és községfejlesztési kérdések/, oktatási, egészségügyi és szociális szociális bizottságok. A községfejlesztési kérdések előtérbe kerülése, a tanácsí hatáskörök - bár lassú - növekedése, a tanácsí munka és ezen belül az állandó bizottsági munka tapasztalatainak gyarapódása egyaránt a pozitív irányú fejlődést segítették.

Ugyanakkor több tényező hátráltatta is az állandó bizottsági munka széleskörű kibontakozását. Ezek közt kiindulópontként azt a más vonatkozásokban már említett tényt kell meghatározni, hogy a párt

politikájában jelentkező torzulások éreztették hatásukat a tanácsi munkában is. A tömegekre való megfelelő támaszkodás, a tanácsok anyagi lehetőségeinek korlátai, a még mindig érvényesülő utasítási szellem, részkérdéseknek, helyi problémáknak központi eldöntése, a hibákat kihasználni igyekvő ellenséges tevékenység károsan hatott a tömegek aktivitására. Hozzáátéve, hogy mindehhez hozzájárult még a tapasztalatok hiánya is.

Erősen befolyásolta a végrehajtó bizottságok tevékenységét az állandó bizottsági munka támogatásában a vb-k nagymérvű megterhelése "papirmunkákkal". A végrehajtó bizottságok a leglényegesebb feladatnak a statisztikai adatok produkálását, tehát az állandó bizottsági munka formai oldalainak megkövetelését tartották, mivel az őket ellenőrző felsőbb állami szerveket is csak ezek érdekelték.

A legfontosabb feladat e területen a továbbiakban az volt, hogy valóban minden állandó bizottság foglalja el a tanácsi rendszeren belül az őt megillető szerepkört. Ennek érdekében növelni kellett a vb segítő és a tanácsülés feladatkijelölő és beszámoltató tevékenységét. Elő kellett segíteni a szakigazgatási apparátus feletti ellenőrző tevékenységük általánossá válását. Szükséges volt az állandó bizottságok túlzott szakosításának csökkentése is. Indokolt volt aktívahálózatuk növelése is. Különösen a devecseri, a tapolcai és a zirci járásban. /Viszonylag jó volt a helyzet a keszthelyi járásban, ahol 1-1 községi állandó bizottságra 4-5 aktív esett./ Fontos volt aktívahálózatunk növelése kapcsán megfelelő szakemberekkel történő megerősítésük. Olyan feladatok kijelölésére volt szükség azonban mindehhez, amelyek alkalmasak a lakosság érdeklődésének felkeltésére és ezen keresztül az állandó bizottsági tevékenységbe való széleskörű bekapcsolásukra.

A tanácsi bizottsági munkával kapcsolatos feladatok megvalósítása a korábban ismertetett problémák következtében széleskörűen csak az ellenforradalom leverését követő időszakban bontakozott ki.

5. A tanácsok államigazgatási tevékenységének és munkastilusának befolyása a tömegkapcsolatok alakulására

A tanácsok államigazgatási tevékenysége sokrétű, szerteágazó problémák sorát veti fel. E dolgozat keretében csupán azt kívánjuk vizsgálni, hogy a tanácsok igazgatási tevékenysége, munkastilusuk mennyiben befolyásolta a tömegkapcsolatok alakulását.

Igen lényeges ebből a szempontból a helyi ipari, mezőgazdasági, áruellátási, kulturális, egészségügyi, szociális feladatok megoldása. Jelentős a város- és községfejlesztési tevékenység. A dolgozók első-sorban ezen keresztül mérik le a tanácsok munkáját, érzik azt saját szervüknek vagy a néptől elidegenedett hivatali apparátusnak. A fentiekon túlmenően ilyen irányban hat a lakosság bejelentéseinek, panaszainak intézése, az apparátus tevékenységét jellemző munkastilus.

A tanácsok gazdasági tevékenységét illetően már a tanácsok létrehozásakor elfogadott alapelv volt, hogy fokozatosan le kell adni hatásköröket a tanácsoknak. Ez a folyamat azonban csak igen lassan bontakozott ki, nagy ellenállásba ütközve a központi szakigazgatási szervek túlzott centralizációs törekvéseiben. 1954-től történnek ennek érdekében intézkedések, de megnyugtató megoldást ez az ügy a tárgyalt periódusban még nem nyert. A fentiek mellett ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy a hatáskörök leadásával kapcsolatos ellenállás nemcsak minisztériumok és tanács, hanem felsőbb és alsóbb szintű tanácsok részéről is jelentkezett.

A tanács tevékenységét vizsgálva e területen 1955-56-ban mint általános adatokból a költségvetésből⁴¹ helyes kiindulnunk. 1955-ben ez:

286 149 647 Ft bevétellel

282 155 205 Ft kiadással

3 994 443 Ft maradvánnyal zárult. Az 1956-os évre előirányzott költségvetés:

293 192 000 Ft bevétellel

293 192 000 Ft kiadással számolt.

A költségvetés megoszlása 1956-ban:

kulturális célokra 27,2 % /1955-ben: 26,3 %/

egészségügyi, szociális 22,4 % /1955-ben: 21,3 %/

gazdasági célokra 13,3 % /1955-ben 12,8 %/

A fenti adatok önmagukban is mutatják, hogy tárgyalt periódusban a megye jelentősen fejlődött. Érvényes ez annak ellenére, hogy a tanácsok hatáskörének korlátozása a tervezés, költségvetés, beruházások területén is gátló tényezőként jelentkezett. /Például a költségvetésben jóváhagyott összegeken belül annyira nem rendelkezhetett önállóan a tanács, hogy a PM hozzájárulása volt szükséges, ha a

fűtőlétszám terhére egyes tanácsai intézmények segéd munkást kívántak felvenni. Vegyünk egy másik példát is. A tapolcai 8 tantermes iskola építésénél a tornaterem burkolását a költségvetésben linóleumból tervezték. A kivitelező ezt anyagi hiány miatt nem tudta elkészíteni. Ahhoz, hogy más anyaggal helyettesíthessék, 29 levélváltásra volt szükség a tervező és kivitelező vállalat, a generál-vállalkozó és az alvállalkozó, a minisztérium és az alsóbb szervek között. Ez a huzavona növelte a beruházási költségeket és hátráltatta az iskola építésének befejezését./

A tanácsok önállóságának, hatáskörének hiánya úgy is éreztette hatását, hogy a rendelkezésükre álló pénzüsszegek hova fordításában is erősen meg volt kötve a kezük. Ez azt is eredményezte, hogy nem egy esetben az igények kielégítésénél nem tudták a helyes sorrendiséget érvényesíteni. Ez utóbbi különösen káros volt tömegkapcsolataik szempontjából, mert a dolgozók ezért a tanácsot hibáztatták.

Befolyásolta a tanácsok tömegkapcsolatainak alakulását a helyi ipari és kereskedelmi tevékenység^{42/} is, mint a lakosság áruellátására, javítási, szolgáltatási igényeinek kielégítésére irányuló tevékenység. A helyi iparban problémát jelentett egyrészt, hogy a felsőbb szervek nem szívesen adtak át vállalatokat tanácsai kezelésbe. /Legfeljebb azokat, melyek erősen deficitesek voltak./ A tanácsai kezelésben levő vállalatok többsége ezért technikailag mélyen az országos szint alatt volt. Ezen túlmenően kapacitásuk jelentős részét nem a lakosság szükségleteinek kielégítése, hanem a minisztériumok által leadott tervek teljesítése kötötte le. /Ezt a vállalatok szívesen is fogadták, mert a nagyipar számára nem kifizetődő apróbb közszükségleti cikkek előállításának önköltsége magasabb volt/. Ez utóbbi tény viszont a lakosság ellátása, a választék bővítése sinylette meg.

E nehézségek ellenére elégedettek lehetünk a tanácsai vállalatok eredményeivel. 1956-ban például 33,6 millió Ft nyereséget fizettek be a tanácsoknak. Ha a veszteségesen gazdálkodók 7,5 millió Ft-os deficitjét leszámítjuk, még mindig 26,1 millió Ft a tiszta nyereség. Termelési értékük megyei szinten 299 millió Ft-ot tett ki. Különösen jelentős volt a közszépolitikai tervek végrehajtása szempontjából, hogy a tanácsai téglai par terven felül 2069 millió db téglát gyártott.

A kisipari szövetkezetek éves tervüket ugyan globálisan csak 99 %-ra teljesítették, azonban egyes, a lakosság által nagyon keresett cikkeknel /tűzhely, butor/ ezt jelentősen /561, illetve 256 %/ túlteljesítették. Javította a lakosság igényeinek kielégítését a magán-kisiparosok számának megnövekedése is.

Jelentős eredmények születtek a kereskedelmi hálózat fejlesztésében is. 1955-ben közel 3000 egységgel bővült a kereskedelmi hálózat. Ezen belül sok egységet korszerűsítettek. Az új egységek 70 %-a falun létesült. Javult az iparvidékek kereskedelmi ellátottsága is. 1956-ra kb. 800 új egység átadását tervezték.

Az eredmények mellett azonban hibák is jelentkeztek. Nemegyszer a nagykereskedelelemnél raktáron levő cikkek sem voltak kaphatók az üzletekben. Például Herenden hosszú ideig nem lehetett alumínium edényt kapni, az iparvidékek boltjainak jelentős részében nem gondoskodtak a csomagolt és ömlesztett sajtfeleségek utánpótlásáról, stb. Több helyen a kenyér és tejellátás nem volt megfelelő. Olyan szélsőséges esetek is előfordultak, mint pl. Keszthelyen. A lakosság a városi tanácstól halüzletet kért. A főhatóság válasza erre az volt, hogy szükségleteiket horgászással elégítsék ki. Általában a balatonparti üdülőhelyek ellátása nagyon gyenge volt. Mindez nem szolgálta a jó tömegkapcsolatok kialakításának ügyét, bár ehhez a tanácsokon kívülálló problémák is hozzájárultak. A korlátozott anyagi lehetőségeket a lakosság egy része nem tudta reálisan mérlegelni.

Egyik égető probléma volt a lakáskérdés is. Különösen a városokban és a fejlődő iparvidékeken jelentett ez súlyos gondot. A tanácsai szervek részéről megvolt a törekvés ennek enyhítésére /pl. 1956. I. negyedévben irodahelyiségekből 357 lakást alakítottak ki/, de megoldására - a Horthy rendszertől örökölt súlyos lakásviszonyok miatt - néhány év alatt nem vállalkozhatott. E területen a korlátozott anyagi lehetőségek /beszámítva a lakásépítés korábbi elhanyagolását is, a családiház építés nem kellő ösztönzését/ megértetése az érdekeltekkel talán a legnehezebb feladat volt.

Az agrárpolitikai koncepcióban^{43/} a MDP KV 1953. júniusi ülését követően lényeges változások következtek be. A MDP KV 1953. október 31-i ülésén hozott határozat is az ország további fejlődésének kulcskérdéseként jelölte meg a mezőgazdaság fejlesztését. Megállapította, hogy az iparosítás politikája helyes volt, üteme azonban túl gyors,

és ez akadályozta a mezőgazdaság fejlesztését is. Mindezért szükségesnek tartotta, hogy a KV még 1953-ban külön ülésen foglalkozzon a mezőgazdaság további fejlesztésének feladataival.

Erre került sor a KV és a Minisztertanács 1953. december 19-i együttes ülésén, ahol Hegedüs András tartotta az előadói beszédet. Kiemelte, hogy a korábbi hibás agrárpolitika felszámolása erősíteni fogja a munkás-paraszt szövetséget. Külön kitért a középparasztsággal szemben elkövetett hibákra, és arra, hogy az egyéni paraszti gazdaságok támogatása a korábbiakban nem volt kielégítő. Fő feladatként az agrárpolitikában elkövetett hibák felszámolását jelölte meg. Különösen hangsúlyozta a traktor, műtrágya ellátottság fokozását, az öntözött területek növelését, a szőlő és gyümölcs gazdálkodás, illetve a rét- és legelőjavítás fontosságát. Egyben felhívta a figyelmet a termelőszövetkezeti beruházások növelésének fontosságára is. Elmarasztalta a begyűjtési szerveket, hangsúlyozva, hogy sokszor megsértették a szocialista törvényességet, és gyengítették a város és falu közötti piaci forgalmat. Vagyis lényegében a városok ellátottsága és a falu termelési érdekelttségének és iparcikk ellátottságának nem kielégítő foka lazította munkás-paraszt szövetséget is. Ezért az együttes ülés elhatározta, hogy a begyűjtési kötelezettségeket /a korábbi évenkénti változtatásokkal szemben/ 3 évre írják elő és megjavítják a községek ipari árucikkkel történő ellátását. E fontos feladat megvalósításában nagy szerepet szántak /a politikai tömegmunka mellett, a város és falu közötti gazdasági kapcsolat megjavításában is/ a tanácsoknak.

A határozat fogadtatása kedvező volt. A megyei párttervezlet 1954. február 6-án helyeselte, hogy megyeszerte tanácsuléseken, kisgyűléseken, gazdagyléseken ismertették a közös állásfoglalást. Egyben felhívta a figyelmet a klerikális és kulák erők erősödő reakciós tevékenységére is. Ez bizonyos értelemben a valós helyzet leegyszerűsítése volt, de ilyen tevékenység ténylegesen is jelentkezett.

Éppen az agrárpolitikai kérdésben figyelhető meg 1953-54-ben a legtöbb zavar mind elméleti, mind gyakorlati végrehajtását illetően. A régi szektás szemlélet továbbélése mellett revizionista fordítások is akadályozták a helyes politika kibontakozását. Mindez egyes tanácsi dolgozóknál is zavarokat okozott a kisparaszti gazdaság szerepének, a támogatásának értelmezése, s ez a bizonytalanság a MDP KV 1966. márciusi határozatával tovább mélyült.

Mindezek ellenére 1953. II. félévétől igen kedvezően alakult a paraszti termelői kedv, s a mezőgazdasági támogatás növelésével ez a terméseredmények javulását, a szabadpiaci áruforgalom növekedését, a bérből és fizetésből élők ellátásának javulását eredményezte.

A további előrelépések érdekében 1956. végéig 12-13 milliárd Ft beruházást irányoztak elő a mezőgazdaságnak s egyben növelni kívánták parasztság anyagi érdekelttségét a termelés fokozásában. Ez a politika egyébként megfelelt annak a lenini gondolatnak, hogy más "ábrándozni" és "...más dolog megtanulni, hogyan építsük a gyakorlatban ezt a szocializmust úgy, hogy m i n d e n k i s p a r a s z t résztvehessen ebben az építésben." ✓

Az 1953. decemberi KV és Minisztertanácsi ülés közös határozata alapján minden megyében kidolgozták a mezőgazdasági termelés fejlesztésének terveit /Veszprém megyében a megyei és járási tanácsok mellett ehhez ideiglenes bizottságokat hoztak létre a legjobb szakemberek bevonásával./ A tervekben külön hangsúlyt kapott a hagyományos szőlő- és gyümölcstermesztés fokozása. Többek közt 3000 kh szőlő telepítését is elhatározták. Nagy hangsúlyt kapott a tervekben a talajerő javítása is, illetve a mezőgazdasági szakemberek számának növelése. Ez utóbbi érdekében 1954. tavaszáig 90 új szakembert állítottak munkába. Megnőtt a műtrágya felhasználás is /1954-ben az 1953. évhez képest megháromszorozódott a felhasznált mennyiség/ és 21.000 kh-al nőtt /1953-hoz képest/ az istállótrágyázott területek aránya.

Nagyon komoly javulás történt a gépesítést illetően is. Megnőtt a gépállomások gépparkja. Veszprém megyében pl. az 1953. évi 8 kombájn-nal szemben 1954-ben már 28 dolgozott. Ezen túlmenően 17 kévekötőgép, 40 nehéztraktor, 14 univerzáltraktor, 132 eke, 55 tárcsa, 23 vetőgép, stb. szolgált a mezőgazdaság gépesítését. A munkát azonban még nem végezték kellő felelősséggel - 79 új agronómust 16 technikust és 26 szakmunkást alkalmaztak, hogy ezen javítsanak.

Az egyéni parasztság termelési kedvének - összefüggésben a támogatásokkal - megnövekedését jól mutatta, hogy a korábbi parlagon lévő 35.000 kh tartalékterületet 1954-ben bérbevették, sőt több községben a benyújtott igényeket nem tudták kielégíteni.

A begyűjtési rendszer fennmaradása, másrészt a dolgozó parasztok vetőmag és műtrágya igényének nem kellő kielégítése azonban /bár minderről a tanácsok nem tehettek/ rontotta a tanács kapcsolatát a dolgozó parasztsággal.

Az 1953. júniusi határozat kedvezően alakította az adó- és begyűjtés kötelezettségeit is.^{44/} A hátrálékokat ennek szellemében részben csökkentették, részben elengedték./ Kedvezőbbé váltak a termelési szerződések feltételei is. - Mindez, megyei viszonylatban kb. 100 millió Ft-os jövedelemnövekedést eredményezett a parasztságnak. /Gazdaságokra bontva ez átlagosan 1500 Ft./ Ehhez járult 1954-ben az új begyűjtési rendelet, mely további mintegy 167 millió Ft többletbevételt eredményezett a megye parasztságánál 1953-hoz képest.

Az 1954. áprilisi megyei pártértekezlet változatlanul fontos feladatként jelezte az egyéni parasztság támogatását, s egyben a tanácsi szerveket elmarasztalta: törvénytelen adó- és begyűjtési követelésekkel "zaklatják" az egyéni parasztokat. Egyben hangsúlyozták - a megyei "zavarok" következtében -, csak a 25 kh illetve 350 aranykorona esetén kulák valaki. Ugyanakkor a megyei pártértekezlet azt is megállapította: a kulákok támadása az utóbbi időben erősödött, sőt a megyei tanács több esetben az ÁG-k és Tsz-ek rovására ítélt vissza számukra földeket és épületeket /pl. Mihályháza, Nemesbükk, stb./. Fő problémaként azonban balos tendenciákat emlegetett. Pl. azt, hogy a veszprémi járásban sok középparaszt még változatlanul kuláklistán van. Mindez inkább arra enged következtetni: a korábbi hibák egy része nem a tanácsoknál jelentkezett, azok csak egyéb intenciók végrehajtói voltak, most viszont mintegy "öntevékeny" szektás szervként tüntették fel őket.

Míg egyik oldalról szektás hibákban marasztalták el a tanácsokat, megkapták azt a vádat is, hogy a kulákok begyűjtési kötelezettségeinek számonkérésében liberálisak /pl. Karmacs, Várvolgy, Nemesbükk, Zalaszentő és Nóráp községekben./

Kétséggel tény, hogy az 1953. júniusi KV ülést sok tanácsi dolgozó is hibásan értelmezte. Pl. esetenként az osztályharc "megnyugvásának" is tekintették, s ennek értelmében a kulákoknál is csupán az "agitáció" eszközeivel kívánták elérni begyűjtési kötelezettségeik teljesítését. De végig léteztek a szektás tendenciák, ugyanis sokhelyt nem a mezőgazdasági járulék fizetésére kötelezetteket tekintették csupán kuláknak, hanem mindenkit, aki - sokszor szubjektív értékitélet alapján - 1945 előtt "úr"-nak volt tekinthető, ha csupán 10-15 kh-ja van csak, vagy még ennél is kevesebb. Pl. Szentgálon ebben az időszakban hárman voltak mezőgazdasági járulék fizetésére

kötelezve, de a megyei vezetés véleménye szerint 118 /!/ kulák volt - ez mindenképpen "kissé soknak" tekintendő egy községben.

Épp az előzőek alapján - a nagyságrendet tekintve - mérsékelt óvatossággal kell kezeljék a megyei tanács 1955. március 23-i ülésének megállapításait, mely szerint a korábbi periódusban a járási tanácsok és a megyei tanács város- és községgazdálkodási osztálya "opportunistá" módon támogatta több kulák igényét, amikor azok államosított ingatlanok visszaperlésével próbálkoztak illetve a zirci és pápai járásban "divik a szegény kulák" elmélete.

Az ehhez hasonló vélemények - az MDP KV, 1955. márciusi határozatát követően a megyei pártsajtóban is elszaporodtak. Különösen jellemző egy, Szentgállal kapcsolatos cikk, mely április végén már úgy foglalt állást: itt 152 kulák van. Ez a deklaráció megkérdőjelezi a cikk komolyságát általában, de olyan konkrét megállapításainak komolyságát is, hogy a kulákok likvidálása helyett "csak spekulációs törekvéseik" megfékezése a cél. A cikk arról is szól, hogy egyes kulákok - a törvény kijátszása érdekében szétiratják javaikat /pl. Sümegcsehi, Devecser, Szentgál/. Kétséggkívül jelentkeztek ilyen tendenciák, de a megállapítás hitelét erősen rontja a konkrét esetekben a már többször idézett szentgáli "példa".

Az ilyen túlzások azért voltak különösen veszélyesek, mert az ellenséges tevékenység valóban létezett. A begyűjtéssel kapcsolatban leggyakoribb formája annak a hírnek terjesztése volt: a hátrálékokat nem kell teljesíteni, mert a kormány újból el fogja engedni /pl. Taliándörögdön 150-en hitték ezt/. Annál durvább formák is jelentkeztek szórványosan. Pl: csépléskor vasdarabokat találtak a gabonakévékben. Durva, de nem "célravezető" módszerek is előfordultak esetenként /az országos helyzet felbátorított a megyében is néhány rendszerellenes elemet/ pl. Felsőpáhokon az uttorók műsort terveztek adni a tanácsülés előtt, de a helyi pap hazazavarta őket.

Ugyanakkor az "ellenséges megnyilvánulás" kifejezését az esetek egy számottevő részében nem szabad elfogadnunk. Több esetben ugyanis a jogos tömegészrevételek is megkapták ezt a jelzőt. Csak egyetlen példát idézünk erre: Sáska tanácsülésén a baromfi állami felvásárlási árát joggal alacsonynak minősítették, s ezt a megyei tanács jelentése a "kulákok ellenséges tevékenységének" nyilvánította. /Hasonló példákat további községek sorából - pl. Gyulafirátót, Szentgál, stb. - említhetünk./ A tanácsokkal kapcsolatos ezen bizalmatlanság különö-

sen éles megfogalmazást nyert Vaszaron, ahol az egyik tanácstag azt panaszolta: a falutól mindent elvisznek, de cserében "még húst sem adnak".

Az alapproblémát azonban országosan az okozta, hogy a KV 1955. júniusi határozata szerint a begyűjtés "gazdasági rendszerünk állandó... vonása, amely a szocializmusban is fennmarad." Mindez a tanácsi tömegkapcsolatokra kedvezőtlenül hatott. Ezt csak fokozta a t e r m e l ő s z ö v e t k e z e t e k erőltetett szervezése.

A termelészövetkezeti mozgalommal kapcsolatban az ellenséges erők is tevékenykedtek. A "közös csajka" illetve "a becsületes magyar ember földszeretetével" nem fér össze a nagyüzemi gazdálkodás nézeteivel igyekeztek a parasztságot elrettenteni, vagy legalább is elbizonytalanítani. A közép- és szegényparasztok szembeállítására is törekedtek hasonló cél érdekében. Esetenként olyan erőszakos módszerektől sem riadtak vissza, mint a termelészövetkezetek takarmányának, szalmájának felgyújtása. /Pl. Bakonygyirót, Bakonyháza./

Rossz hatással volt a parasztságra a tanácsi apparátusban ténylegesen megbúvó ellenség tevékenysége is. Volt, ahol a gazdasági épületet, felszerelést visszakövetelő kulákoknak adtak igazat a termelészövetkezettel szemben. Ugy is megkárosították a tsz-eket /pl. Magyarpolány, Ugod, Nemesvámos községekben/, hogy egyéniék által művelt területeket is terhükre irtak, s velük fizettették érte az adót és beszolgáltatást. Jelentkeztek az apparátusban a tsz-eket lebecsülő, az egyéni parasztokat túlértékelő revizionista nézetek is. Máshol az önkéntesség elvét összecserélték a passzív várakozással.

Az ellenséges tevékenység és a helyenként jelentkező baloldali túlkapások és revizionista nézetek azonban nem tudták leállítani a termelészövetkezeti mozgalom^{45/} fejlődését. 1956. március végéig 133 tsz. 21 tszcs működött a megyében 7513 taggal, 56.928 kh. összterületen. Eredményeik is biztatóak voltak.

	1954.	1956.
Szövetkezeti alap	22,2 mill.	45,5 mill.
Tartalékolás	24,1 mill.	26,6 mill.
Össz bevétel	40,4 mill.	50,6 mill.
Természetbeni részesedés	24,8 mill.	33,7 mill.
Pénzbeni részesedés	11,6 mill.	15,7 mill.
A munkaegység értéke	28,12 Ft.	39,42 Ft.
Mérleghiány	2,7 mill.	1,00 mill.

Néhány termelészövetkezet különösen szép eredményt ért el. A munkaegység értéke pl. a Zirc-Aklipusztán 62,64 Ft, Révfülöpön 62,20 Ft, Bakonypéterden 51,- Ft, Romádon 56,50 Ft, Egyházaskeszőn 46,- Ft.

Visszatérve a költségvetésnél közölt korábbi adatokra, kitűnik, hogy a rendelkezésre álló anyagi eszközök jelentős részét /több mint 1/4-ét/ kulturális kiadásokra fordította a tanács. Ennek következtében e területeken is igen szép eredmények születtek. Hasonló volt a helyzet az egészségügyi és szociális ellátottság terén. Az alábbi számadatok önmagukban is dokumentálják ezt:^{46/}

Az óvodai férőhelyek száma 1955-ben 3375-ről 3553-ra emelkedett. Az állandó bölcsődékben 244, az időnyibölcsődékben 180, a berhidai és a csopaki csecsemőotthonban 200 csecsemő ellátásáról gondoskodtak. Az általános iskolai napköziben elhelyezett gyermekek száma 1660 fő volt. Ezen felül a nyári hónapokra 145 időny napközi /4500 gyermekkel/ működtetését tervezték. Csak 1955-ben az állandó és időny napközik üzemeltetése 7,5 millió Ft-ba került. 1955-ben a tervezett 17 helyett 34-el, 1246-ra emelték az általános iskolai tantermek számát. Ennek megvalósítását a lakosság társadalmi munkával is segítette. /Például Kapolcson, Dudaron, Kisgörbön, Bakonycsernyén stb./ A középiskolai tantermek száma a tervezett 90 helyett 105-re emelkedett.

Gondot jelentett az ifjúság nevelése szempontjából, hogy 96 községben nem volt alkalmas helyiség összejövételre. Ennek megoldását is keresték. A tanácsok helyiséget, pénzt bocsátottak a fiatalok rendelkezésére /Külsővat, Tótvázsony, Zirc, stb./. Igyekeztek felfelteni az ifjúság kulturális és sport tevékenységét is. A keszthelyi járási tanács pl. 1956-ban 60 ezer Ft-ot szavazott meg e célra.

A kultúra terjesztése szempontjából jelentős a megyében működő 162 kulturház és kulturotthon szerepe.

1955-ben 120-ra bővítették a kórházi ágyszámot. A szociális otthonokban 497-en kaptak ellátást.

x

Jelentős eszköze a jó tanácsai munkának a tanácsok tömegkapcsolatai növelésének a községpolitikai tevékenység.^{47/} Az első tanácsciklus idején nem fordítottak rá kellő gondot. 1955-től kezdett jobban felfelfelni /a községfejlesztési hozzájárulásról szóló 1955. évi 4. sz. tvr-el/. Felismerték, hogy gazdasági szerepe mellett igen lényeges a politikai hatása is. A legjobb eszközök egyike a dolgozó tömegek aktivizálására, a helyi kezdeményező erő széleskörű kibontakoztatására. Erre a felismerésre jónéhány községi tanács a megyében is csak 1956-ra vagy még később jutott el.

A tanácsok községpolitikai tevékenysége a községfejlesztési hozzájárulásra, a tanácsai vállalatok törven felüli nyereségének egy részére, az adóprémiumra, a helyi beruházásoknál elért megtakarításokra, a költségvetési többletbevételekre, a rejtett helyi tartalékok feltárására, a lakosság társadalmi munkájára alapozódott. Eredményességét növelte a tanácsai vállalatok sorának és általában a tanácsai hatáskörnek a szélesedése.

A fentiekben belül különösen a községfejlesztési alap létesítése lehetőségét hangsúlyozzuk. Ennek segítségével a tanácsok költségvetésükön és beruházási előirányzataikon felül számos feladatot oldhattak meg saját hatáskörükben. Az új lehetőséggel való élés nem ment azonban minden hiba nélkül. Általában helyesen történt a tervek összeállítása.

A tanácstagok széles körű felmérést végeztek a lakosság körében. Helyenként azonban már a tervezésnél is jelentkeztek hibák: irreális célokat tűztek ki. Máshol a lakosság igényeit nem mérték fel helyesen. Ennek tudható be, hogy pl. Márkón a tanácsülés nem fogadta el a vb által készített községpolitikai tervet. Egyben utasította a Vb-t a terv olyan értelmű átdolgozására, hogy a legsürgősebb feladatokat kivéve a kulturház építésére tartalékolják a pénzt.

1955. tavaszán a megye 240 községéből 235-ben a tanácsülés elé terjesztették a községpolitikai terveket. Mivel egyes tanácsai vezetők az előkészítő munka során nem ismertették, hogy ez a lakosság részéről is igényel hozzájárulást, 15 község tanácsulása /Kisgörbő, Rigács, Nemeshany, Kisszöllős, Zalaszegvár, Mencshely, Szentgál, Gyulafirátót, Vindornyalak, stb./ elutasította a községfejlesztési hozzájárulás megszavazását. A községek döntő többsége azonban nemcsak a pénzbeli hozzájárulást szavazta meg, hanem összesen 5 750 000 Ft. értékű társadalmi munkát is. A lakosság pénzbeli felajánlása 5 millió Ft. volt.

Az eredmények 1955-ben - annak ellenére, hogy a tervek gyakorlati megvalósítása nem ment minden zökkenő nélkül - igen szépek. Elkészült 11 ezer m² út, 8700 m² járda, 10 ásott kút, 3 szabadtéri színpad, 6 labdarugópálya, 90 db hangszóró, 2 új orvosi rendelő, 3 kulturothton. Jelentősebb felújításra került sor 26 kulturoththonban, 2000 kh legelőtisztítást végeztek, stb.

Az 1956-os községpolitikai tervek előkészítése /a Népfront által készített községi programokat erősen figyelembe vették/, megkezdése, a lakosság által megszavazott hozzájárulások helyt ömelkedő volumene még nagyobb eredményeket ígért. Csabrendeken törpevizmű, Badacsonytomajon iskola, Várpalotán szabadtéri színpad, Rezin kulturotthon, Vörösberény és Doba községekben iskolai tanterem, Báánd, Márkó, Mencshely községekben autóbuszváró építéséhez kezdtek hozzá.

Jelentősek a társadalmi munkafelajánlások. Különösen ott, ahol ebben a vb tagok is példát mutattak. Ugyanakkor e területen szórva-nyosan helytelen jelenségekkel is találkozhatunk. Például néhány községben 50-200 Ft-ig terjedő birságot szabtak ki a társadalmi munkát nem teljesítőkre. Vászolyban pedig a 4/1956 tanácsi sz. határozattal kötelezővé tették a társadalmi munkát. Az ilyen jelenségek ellen azonban a járási tanácsok felléptek.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a községpolitikai tevékenység eredményei jelentősek voltak. Az új létesítmények, felújítások stb. mellett különösen fontos volt szerepük a tanács és a tömegek kapcsolata, - de nem utólsósorban - a tanácstagok munka fellendítése szempontjából. Az 1956-os tervek megvalósítását az ellenforradalom megszakította, de leverését követően újult erővel folytatódott az ezirányú tevékenység.

x x x

A tanácsok igazgatási tevékenységét - a tömegkapcsolatok alakulását tekintve is - számottevően befolyásoló tényező volt az állami szervek működési rendszere, a munkastilusa^{48/} a tanácsi funkcionáriusok és apparátusi tagok összetétele. A kérdéskör egyik lényeges elemével /a lakossági bejelentések és panaszok intézésével/, a korábbiakban már foglalkoztunk.

Általában a tanácsi munkával, és ezen belül a fentiekben jelzett kérdéskörünkkel már részletesen foglalkozott a MDP KV Adminisztrációs Osztálya és a Helyi Tanácsok Titkárságának közös, 1953. december 22-i jelentése, melyet a Politikai Bizottság vitatott meg. Az anyag hangsúlyozta, többek között a tanácsi irányítás és hatáskörök rendezésének fontosságát. Rámutatott arra is, hogy ez fontos előfeltétel a tömegkapcsolatok javítása tekintetében, lényeges községpolitikai tevékenységhez is. Szorgalmazta egyben az adminisztrációs munka egyszerűsítését, a tanácsi dolgozók elméleti-politikai felkészültségének növelését illetve nagymérvű fluktuációjuk megszüntetését. A helyes elképzelések megvalósítása azonban itt is csak ellentmondásokon keresztül tört megának utat.

Az előzőekben már idézett 1953. december 22-i jelentés mellett további dokumentumok jelezték az irányítás hibáit, de egyben azt is: a tanácsok sem élnek mindig megfelelően lehetőségeikkel. E kettős gondot érzékeltette Olt Károly pénzügyminiszter országgyűlési felszólalása az 1954. június 15-i ülésen. Elmondotta, hogy a túlzott centralizmus felszámolása érdekében egyik intézkedésként megkísérelték - a tanácsi munka elősegítése érdekében - az 1954. évi költségvetési vitába a tanácsokat is bevonni. A legtöbb tanács azonban nem élt ezzel a lehetőséggel.

Nem kívánjuk vitatni a fentiek részleges igazságtartalmát, bár ezt számos további tényező /pl. tiszttségviselők képzettsége, fluktuációja, ügyintézés jogi szabályozása stb./ is befolyásolta. Az irányítást és a hatásköröket csak általános jogi keretekben fogalmazhatta meg a II. tanácstörvény is, s ezért szükségképpen a gyakorlati tartalmi megvalósulást még önmagában nem jelenthette.

A túlzott centralizációs törekvéseket jelezte, hogy a hatalmi és igazgatási szyrvek, illetve a központi és helyi szervek közötti alárendeltségi viszony inkább csak formailag érvényesült. Ez utóbbinál az elvek és a gyakorlat szétválása különösen a tanácsi hatáskörök alakulását illetően volt jól mérhető. Az 1954. augusztus 29-i minisztortanácsi határozat lehetővé tette, hogy az 1954. évre jóváhagyott közsgépolitikai tervek megvalósítására csoportosítsanak át a tanácsok minden kapacitást, hitelt és anyagi erőt, illetve eszközt, s ezzel jelentősen növelte a tanácsi pénzügyi hatásköröket. /Számottevő volt az az intézkedés, hogy a korábbi szigorúan kötött rovatgazdálkodáshoz képest, szélesebb körű átcsoportosítási lehetőséget biztosítottak a költségvetési gazdálkodásban a tanácsoknak, illetve a póthitelek engedélyezését részben a járási tanácsokra is kiterjesztették./ Változatlanul jelentkezett viszont egy sor korábbi alapkérdés, elsősorban a szakminisztériumok ellenállása a hatáskörök leadásában, illetve esetenként a felsőbb szervek irányító szerepében. 1956. február 10-én az országgyűlésen szó esett arról, hogy még mindig tisztázatlan a Város- és Községgazdálkodási Minisztérium, az Országos Építésügyi Hivatal és az Építésügyi Minisztérium szerepe, jogköre a tanácsi szakapparátus irányításában. Éppen ez viszont sokszor meggondolatlan, vagy engedély nélküli városrendezési illetve városfejlesztési intézkedésekre vezetett.

Bár kisebb mértékben, de a hatáskörök leadásától való idegenkedés, illetve vita tanácsszintek között is jelentkezett. Ehhez a hivatkozási alap itt is a "nem kellő szakmai felkészültség" volt. Ez a felfogás sok esetben bürokratikus intézkedéseket is szült. Például a szőlő-kivágási engedélykérelmet a dolgozók beadták a községi tanács vb-hoz. Ez véleményezésre felküldte a járási tanács mezőgazdasági osztályához. Innen továbbkerült a megyei tanács mezőgazdasági osztályához. Ott engedélyezték vagy elutasították, majd az ügyirat visszafelé is megtette az előbbieken vázolt utat. A bürokratikus ügyintézésen kívül ez azt eredményezte, hogy a megyei tanács mezőgazdasági osztályán egy szőlészeti agronómus munkaidejét teljesen lekötötte az engedélykérelmekkel való foglalkozás. Így tényleges feladata elvégzésére már nem jutott ideje.

A fejlődés tendenciáját tekintve azonban a hatáskörök fokozatosan növekedtek. Ezt az MDP KV 1955. márciusi határozatát követően is megfigyelhetjük a tanácsok vonatkozásában. A korabeli elvi elképzelések érzékeltetése érdekében célszerű itt kissé részletesebben foglalkozni az Országgyűlés 1955. április 19-i ülésén elhangzott pénzügyminiszteri költségvetési expozéval. Ott Károly pénzügyminiszter arról beszélt, hogy az adott naptári évben újabb ipari-, kereskedelmi-, közlekedési- és népművelési vállalatokat illetve intézményeket kell tanácsi irányítás alá helyezni, mivel ez különösen a községpolitikai tevékenység tekintetében igen fontos. /Elvileg ezt alapozta Hegedűs András április 18-i felszólalása is, mely a helyi szervek hatáskörének növelését /és az adminisztrációs munka egyszerűsítését elengedhetetlennek tekintette, de egyben jelezte: ez a felelősség növekedését is jelenti/.

Visszatérve a pénzügyminiszteri expozéra, egy lényegi megjegyzést még szükséges tennünk. Az élénkülő községfejlesztési tevékenységhez anyagi eszközként a községfejlesztési hozzájárulás, társadalmi munka mellett az állami hozzájárulást "gyorsuló" üteműnek jelzi - az általa említett adatok alapján azonban ez azonos árakkal számolva is inkább szerény ütemű, hiszen 1954: 6 milliárd 316 millió Ft-jával szemben 1955-ben: 6 milliárd 957 millió Ft. lesz.

Az irányítás és hatáskörök kérdése szoros összefüggésben van a tanácsi ügyintézással.^{49/} A tanácsi munkában jelentkező bürokratizmust a túlcentralizáltság, a minisztériumok utasításainak tömkelege nagymértékben elősegítette, sőt okozta. Pl. Veszprém megyében is a mi-

minisztériumok egyes rendelkezései a tervhitolekról gyakran a megyei vb álláspontjával ellentétesek voltak. Például a tapolcai kórház szülészeti osztályának "kihasználtsága" 140-200 %-os volt. Épp ezért a megyei vezetés kérte az építésügyi Minisztériumot, hogy egy kevésbé fontos beruházás terhére az itt szükséges bővítési munkákhoz sürgősen jelöljön ki kivitelezőt - ezt azonban nem tudták elérni.

Sokszor a minisztériumi, főhatósági utasítások egymással ellentétesek voltak. Pl. az élelmiszeripari minisztérium 1954. július 7-i rendelkezése alapján a magánszektorból történő megrendelés esetén az állami vállalatoktól nem kell előzetesen lemondó nyilatkozatot szerezní - a Húsipari Igazgatóság főkönyvelőjének 1954. szeptember 3-i utasítása viszont ezt szigorúan előírta. De nemcsak erről volt szó. A sok rendelet a tanácsi dolgozókat az írászathoz kötötte, tevékenységüket erősen aktaintézésre korlátozta. Ennek figyelembevételével is kell megítélnünk az olyan tényeket, hogy pl. a Veszprém megyei Tanács Földbirtokrendezési Csoportjánál 1954. tavaszán 360 elintézetlen bejelentés volt, s ezek többsége 4 hónappal korábban érkezett be.

Az irányítás túlcentralizáltsága következtében még 1956-ban is a megyei tanácsok szakigazgatási szervei napi átlagban 15-20 rendeletet, utasítást kaptak. A rendeletek tömege, a hatáskörök korlátozása következtében a végrehajtó bizottságok vezetőinek munkaidejét is főleg a felsőbb szervek rendeleteinek végrehajtása foglalta le.

Az MDP KV-nek 1956. júliusi határozatában foglaltaknak megfelelően az országgyűlés 1956. július 31-i ülése egyértelműen állást foglalt a helyzet megváltoztatásának szükségessége mellett. Az itt elhangzottakban különösen az az elképzelés kapott hangsúlyt, hogy a konkrét helyi ügyekben a tanácsoknak kell biztosítani döntést, a felsőbb szakigazgatási szervek feladata a fő feladatokkal, fő irányelvekkel való foglalkozás. Ez egyben ellenőrző tevékenységük megjavítását is lehetővé teszi.

A tanácsi szervek tevékenységében jelentkező bürokratizmusnak egyéb okai is voltak. Az aktatolozgatás mögött esetenként a felelősségvállalás elkerülésére irányuló törekvés húzódott meg. Sok esetben ez nem a felelősségtől való "általános húzódozásból", hanem az egyes döntések politikai értékelésének gyakori változásából is fakadt. Ilyen értelemben mindez összefüggött a szocialista törvényesség^{50/} értelmezésével is.

1953. júniusa után a dolgozók erőteljesebben bírálták a tanácsi munkában jelentkező törvénytérteket, önkényeskedéseket. Esetenként

azonban "ugyanazt" bírálták, de revizionista illetve szektás alapállásból is. A helyes és a két elhajló irányzat alapállásából történő központi, illetve helyi "hivatalos, illetve tömegbíráló" sokszor elbizonytalanította a tanácsi dolgozókat. Ezt csak növelték a napisajtó egyre gyakoribb cikkei, melyek azt vetették a tanácsok szemére, hogy még nem szakítottak "fégi, bürokratikus" módszereikkel "az állampolgári fegyelem megszilárdításánál" ! Ez esetenként igaz is volt, pl. Nagyvázsönyban az előírtnál 5 mázsa gabonával többet adtak be egy parasztgazdával, Nagykanizsán a termelőszövetkezetből kilépőkkel szemben retorziókat alkalmaztak. Sőt 1945. tavaszán még a megyei párttervezlet beszámolója is azt állapította meg, hogy sok a törvénytelenység pl. az adózási és begyűjtési kérdéseknél. Még inkább érzékelhető a tényleges törvénytelenítés olyan esetekben, mint pl. Balatonalmádiban, ahol úgy adtak ki új kishaszonbérlelőknek földeket, hogy a korábbiaknak "a z o n n a l i hatállyal" felmondtak. Vagy: Ajkarendeken egy 6 tagú bányászcsaládot 3 szobából 1 szobába akartak költöztetni azzal az indokkal, hogy ez szükséges a mezőgazdasági termelőszövetkezet fejlesztése érdekében.

Ami a tanácsi dolgozókat közvetlenül befolyásolta: a begyűjtési és adózási terveket /különösen 1955. márciusától/ nekik k e l l e t t teljesíteniök. Ugyanez vonatkozott több más /pl. tsz szervezés/ kérdésre is. Természetesen ez nem jelenthetett felmentést az igazi szoci^Alista törvényesség érvényesítése alól, de ennek "megtalálása" a központi intenciók és a valós helyi érdekek, lehetőségek illetve a dolgozói jogos, illetve a lehetőségeket meghaladó igények ellentmondó szövevényében igen nehéz volt. Ezt csak bonyolította egyes vezető személyek értéktételének a korábbival szemben homlokegyenest megváltozása. Egyetlen példát erre: a közismerten szektás Farkas Mihály az Országgyűlés 1954. június 16-i ülésén elhangzott felszólalásában szigorú hangon követelte a törvényesség betartását, s ennek megszegőivel szemben "súlyos büntetéseket" helyezett kilátásba. - De éppen ő volt egyike azon országos vezetőknek /a Rákosi csoporton belül/, akik közismertek voltak korábbi ellentétes és hibás gyakorlatukról. Mindez azt eredményezte, hogy a tanácsi dolgozók nem elhanyagolható része elbizonytalanodott, s ezért a döntéseket, az ügyek intézését halogatta.

A tanácsi ügyintézés hiányosságaiban esetenként szerepet játszott a szakmai felkészültség hiánya is, amely sok esetben a nagymérvű

fluktuációból illetve a korábbi szakasz "ellenségkereső" tisztoztatásából adódott.

A fluktuáció mértékére utalnak egyébként a vb-i vezetőkre vonatkozó előbbi adatok is. Az 1954-es tanácsválasztások után a régi és az új tanácsi vezetők aránya a következőképpen alakult:

Tanács- szint	VB elnök		VB elnök hely.		VB titkár	
	Régi	Új	Régi	Új	Régi	Új
Járási	6	2	10	5	6	2
Városi	2	2	3	1	3	1
Községi	165	72	5	7	195	43

Ehhez járultak még hozzá a ciklus közbeni változások. Például Balatonedericsen az 1954-es választásoktól 1956. április végéig 4 elnök és 6 titkár váltotta egymást. Sőt nem egyszerűen a ciklus közbeni változásról van szó, hanem "régiként" szerepelt a statisztikában mindenki, aki - bármely rövid időre - az 1954. évi tanácsválasztásokat megelőzően már funkcióba került.

Fontos feladat volt tehát a fluktuáció csökkentése, mint a probléma megoldásának egyik kulcsa. A nehézségek áthidalásában azonban a szakmai továbbképzés is sokat segíthetett. Ennek érdekében az 1954-es választások után az új végrehajtó bizottsági vezetők közül 5 hónapos államigazgatási iskolára küldtek 13 vb elnököt, 1 elnökhelyettest és 2 titkárt. Amíg a többi új vezetőre is fokozatosan sor kerülhetett, átmeneti megoldásként előre kiadott anyag alapján havonta szakmai konferenciákat tartottak számukra.

Mindez oda vezetett, hogy tanácsi vonatkozásban is /mind a dolgozók, mind a tanácstagok, tanácsi funkcionáriusok és apparátusi dolgozók tekintetében/ a párt tömegkepcsolatai 1956-ban tovább romlottak. Ezt a tendenciát a MDP KV. 1956. júliusi helyes határozata és az Országgyűlés 1956. július 30-ra összehívott ülészsaka sem tudta - a közismert tényezők következtében - visszafordítani. Az itt elfogadott megállapítások helyesek voltak, de k é s t e k és a személyi konzekvenciák sem voltak következetesek. A politikailag feszült légkörben a belső- és külső ellenforradalmi erők is fokozták támadásukat. Ezt a támadást szektás erők hibajavítást lassító törekvése viszont az általános politikai köztudat szintjén az "igazságosság", sőt a szocializmus

hibáinak kijavítására irányuló "jó" cselekvés látszatával látta el.

Ö s s z e g e z v e : ha mégis meg kívánjuk vonni a tanácsok tevékenységének az ellenforradalom kirobbanásáig terjedő mérlegét, a következő megállapításokat tehetjük:

1/ Az ellentmondások ellenére a tanácsok a népi hatalom szervei voltak, s épp ezért - korlátozott lehetőségeik mellett is - a dolgozó tömegek érdekeit igyekeztek szolgálni.

A tevékenységükhöz - az országos politikában jelentkező torzulások ellenére -, számottevő eredmények fűződtek. Ez utóbbi megállapítás igazolására csupán néhány konkrét Veszprém megyei tényről említenek meg:

A lakosság életszínvonalának emelkedésére utal a kiskereskedelem eladási forgalmának alakulása is:

/Millió Ft-ban fogyasztási folyóáron számolva:/

1955-ben 1644,2

1956-ban 1787,2

Ezt példázza az egy keresőre jutó reálbér illetve a parasztság reáljövedelmének alakulása is /1949-t 100-nak véve/:

	1 keresőre jutó reálbér	a parasztságnál 1 főre jutó reál- jövedelem
1954	102,3	109,7
1955	106,-	117,7
1956	118,3	114,3
1957	139,7	132,-

A megyei tanács a rendelkezésre álló pénzüsszegekből jelentős mennyiséget fordított kulturális, egészségügyi, szociális feladatok ellátására. Ennek eredményeit is számadatok példázzák. A tanácsai könyvtáraknál elért eredmények:

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Könyvtárak száma	89	197	246	269	285	291	290

Ehhez járultak még a nem tanácsai könyvtárak által nyújtott kulturális lehetőségek.

Olyan, a Horthy-rendszertől örökölt hiányosságok felszámolása is előre haladt, mint pl. a falvak villamosítása. Míg a felszabaduláskor a megye községeinek 57,8 %-a volt villamosítva, 1956 végén már 79,3 %.

A kulturotthonok száma az 1950-es 32-vel szemben 1956-ra már 159-re emelkedett. Az 1950-es 35-tel szemben 1957-ben 265 mozi működött a megyében /ebből 242 községi/. A rádióelőfizetők száma 1956-ban a megyében 54.296 /ebből községi 36.772/ volt.

A dolgozók széles körű bekapcsolódása az állami oktatásba szükségessé tette az iskola hálózat bővítését. Kormányzatunk erre is sokat áldozott. Az általános iskolák és a tantermek száma az alábbiak szerint alakult:

	1950- 1951	1951- 1952	1952- 1953	1953- 1954	1954- 1955	1955- 1956	1956- 1957
Iskolák							
száma	332	330	327	323	329	330	335
Tantermek							
száma	1116	1129	1139	1159	1209	1246	1266

Hasonló a helyzet a középiskolák tekintetében is. Hozzáátéve azt, hogy az esti és levelező oktatás sok olyan dolgozó számára tette lehetővé tudásvágyának kielégítését, akik a Horthy-korszakban nem tanulhattak.

A tanulás megkönnyítését célozta a napköziotthonok hálózatának kiépítése is. A fejlődés itt is emelkedő tendenciát mutat:

	1962/53	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57
Napközi- otthont igénybe vevők sz.	513	926	1578	1550	2139

Gondoltak a megye vezetői az egészen fiatal gyermekekre is. Nőtt az óvodák száma és férőhelye. Ezzel egyben a nők munkáját is megkönnyítették. Az óvodák számának alakulása a megyében:

1949:	39	1953:	66
1950:	41	1954:	78
1951:	49	1955:	79
1952:	56	1956:	79

Fejlődött az egészségügyi ellátás is. 1956-ban 368 orvos volt a megyében. Ebből 98 körzeti orvos. A kórházi ágyak száma 2378 volt.

3/ A tanácsok megalakulásuktól kezdve fontos szerepet töltöttek be a népgazdasági tervek végrehajtásában, a helyiipar vállalatok egész sorának megteremtésében és fejlesztésében, a szocialista kereskedelem és a szövetkezeti kisipar megteremtésében, a lakosság áruellátásában és szolgáltató tevékenységgel való ellátásában, a mezőgazdaság szocialista átszervezésében, a területükön lévő közigazgatási egységek fejlesztésében.

4/ A munkájuk során - ha hiányosságoktól nem is mentesen, de eredményeket értek el a testületi munka, széles tömegeknek az állami ügyekbe való közvetlen bekapcsolása terén.

Tevékenységüknek a korábbi időszaknál is szélesebb körű kibontakoztatására 1957-től, az ellenforradalom leverését követően nyílt lehetőség.

AZ ELLENFORRADALOM ÉS A KONSZOLIDÁCIÓ: A TANÁCSOK TÖMEGKAPCSOLATAINAK
ELMÉLYÜLÉSE A SZOCIALIZMUS ALAPJAI LERAKÁSÁNAK BEFEJEZŐ IDŐSZAKÁBAN:
/1956-1962/

1. Az ellenforradalom és a konszolidáció időszaka:^{1/}

Az 50-es évek első felének hibás politikája következtében 1956-ban egyre inkább éleződött a politikai feszültség. A polgári restaurációs törekvéseket képviselő erők igyekeztek ezt fokozni, bár jelszavaikat szocialista frazeológiába burkolták. A legalitásra törekvés mellett indokolta ezt az is, hogy a politikával elégedetlen erők döntő többsége nem a szocialista rendszerrel akart szembeszállni csupán annak hibáit kívánta felszámolni.

Veszprém megyében is erősen éreztették hatásukat a Petőfi Kör vitái. Ezeken több Veszprémi pedagógus személyesen is résztvett és a megyében az ott elhangzottakat továbbadta és terjesztette. /Ezek hatására követelte pl. Zs.R. egyetemi hallgató - a megyei újság október 20-i számában - Veszprémben is Petőfi Kör létrehozását.

Október közepétől a megyei jobboldali erők egyre szélesebb fórumokon igyekeztek jelszavaikkal, követeléseikkel egyetértő tömegeket szervezni. Október 15-én a Hazafias Népfront megyei Bizottságának értelmi-ségi ankétja a párt és államellenes támadás első nyílt megyei fóruma lett. Ezt követte október 23-án a színházi nagygyűlés, - az ellenforradalom megyei zászlóbontása. Itt terjesztették elő egy 20 pontos követelést, amit a vita során az ellenforradalom szellemében alakítottak ki és véglegesítettek. E követeléseket a törvényes helyi államhatalmi szervek helyett az ellenforradalom napjaiban hatalomra került ún. Veszprém megyei Nemzeti "Forradalmi" Tanács, az ellenforradalom megyei vezérkara is magáévá tette.

A fő tüzet az ellenforradalmi erők kezdettől a proletár hatalom politikai mechanizmusának szétzúzására /ezen belül főleg a párt és a tanácsok megsemmisítésére/ irányították. A tanácsok felszámolása 1956. október 26-27-től kezdődött. Az előzők érdekében előbb az egyetemen /Lőránt Imre újságíró vezetésével/ hoztak létre egy ú.n. megyei "forradalmi" bizottságot, majd október 26-án megalakult a megyei hatáskörű Nemzeti "Forradalmi" Tanács. Működésének tartalmát jól jellemzi, hogy már az alakuló értekezleten elhangzottak olyan javaslatok is: meg kell vonni az elismerést a Nagy Imre kormánytól és "dunántúli

külön kormányt" kell létrehozni. /Az október 29-én megalakult győri kormányhoz október 30-án a Veszprém megyei "forradalmi tanács" is csatlakozott. Az előzők alapján mindez nem volt meglepő, vezetőik származása és családi kapcsolataik pedig ovidonssá tették a tényleges osztálycélokat. /pl. a Veszprém megyei Forradalmi tanács elnökének - dr. Brusznai - apja csendőrtiszt, bátyja a váci püspök titkára volt. Pápán a forradalmi tanácsot dr. Pulai, volt főjegyző vezette. Helyettese Pallagi horthysta főhadnagy volt. A topolcai járás vezető tisztségét dr. Fohér János, volt járási főszolgabíró töltötte be; a devocseri járásban pedig dr. Budai Béla tevékenykedett, akinak felosága volt bárónő.

Mik voltak az ellenforradalom szerveit képező "forradalmi tanácsok" első intézkedései? Mindenek előtt elbocsátották a megyei és járási tanácsok végrehajtó bizottsági vezetőit, majd az apparátusok kommunista tagjait. /Ez utóbbi "első" lépésként" a megyei tanácstól 34 kommunistát./

A "forradalmi tanács rendelkezést hozott a járási és községi szervei kiépítésére is. Ezek létrehozásához az egyetemi hallgatók egy része is "segítséget" adott.

A községi "forradalmi tanácsok" létrehozásával a falvakban is kezdetét vette a kommunisták eltávolítása a tanácsai apparátusból, majd a tanácsai választott testületből is. Veszprém megyében összesen 350 községi vb elnököt és titkárt váltottak le /a 240 községben/. A megyei tanácsai szerveinél együttesen 397 tanácsai "funkcionárius" leváltására került sor. /Helyenként ez egészen szélsőséges formát öltött, pl. Barnagon a hivatalsegédet is eltávolították, aki 6 gyermekes özvegyasszony volt./ A "leváltások" többhelyt brutális kísérelésekkel közepette mentek végbe. Pl. több vb elnököt és titkárt megverték /Ajkarendek tanácsitkárát 11 kécszúrással szállították kórházba/, Gyarmaton földülték a vb elnök és titkár lakását és 12 kommunistát letartóztattak. /Mindez természetesen nem csupán a tanácsai funkcionáriusokat érintette. A "forradalmi tanácsok" és fegyveres ellenforradalmárok "feketelistáján" egyéb szervek funkcionáriusainak letartóztatása is szerepelt - pl. csak Keszthelyen 16 főé./ Egyéb atrocitások is történtek. Veszprém mellett máshol is rálőttek a szovjet katonákra /pl. csak Várpalotán 16 főt gyilkoltak meg/, illetve kommunistákat lőttek agyon /Veszprémben pl. Kiss Lajos elvtársat/. A lövöldözések komoly anyagi károkat is okoztak. Ezek értéke csak Veszprémben kb. 1 millió Ft-ot tett ki.

Nagyok voltak a károk a kulturális intézményekben is; különösen a könyvtáraknál. Csabrendeken pl. fasisztákra emlékeztető módon a könyvtár egész állományát elégették. /Hasonló volt a helyzet Csót, Bazsi, Bakonypölöske, Hosztót, Zalagyömörő, Zalaszegvár és Jásd községekben is/. A megyében összesen 22 községben 3123 kötetet égettek el. Ezek mellett 140 községben tanácsi iratokat is égettek. A megtevesztő jelszavak mellett ezek az akciók egyben a tömegok hangulatának fel-szítását is célozták - s ezen belül a munkásokat is igyekeztek bujto-gatni. /Csupán e ténykedés következtében Veszprém megyében 3,5 milliárd Ft-os kár keletkezett./

Az ellenforradalmi erők a termelészövetkezeteket is igyekeztek felbomlasztani. A tagok megfélemlítése érdekében több községben /pl. Zirc, Szentgál, Bakonyszentlászló/ felgyújtották a szalmakazlakat; Noszlopon megverték a termelészövetkezeti tagokat. Ugyancsak Noszlopon és Bakonyszentlászlón az u.n. "forradalmi tanácsok" rendelettel osz-tották fel a tes-eket. A feloszlításra többhelyt az elnököt szóli-tották fel. Mindezek ellenére 40 szövetkezetet csak fegyveresen tudtak szétverni./A támadásokkal szemben pl. Révfülöpön kassával-kapával védték meg a termelészövetkezetet a tagok./

A megye 141 tes-éből 88 oszlott fel, de 1956.végéig ezekből már 12 ismét ujjaalakult. A termelészövetkezetek elleni támadások élén - a kulákok mellett - olyan erők álltak, mint pl. Nagyalásny korábbi, Barcza nevű volt földbirtokosa. A megyére is jellemző volt egyébként az az országos sajátosság, hogy a parasztság viszonylag jól felismer-te saját osztályérdekeit, s épp ezért az ellenforradalmi erők törekvé-sét a munkás-paraszt érdekek szembállításában nem kísérte siker.

Az ellenforradalom leverésére tett erőfeszítések lényeges állo-mását jelentette: november 1-én 36 kommunista Veszprémben illegális körülmények között kezdte el a pártszervezést. November 5-6-án már a pártzékházban tartották összejövetelüket. Itt létrehozták az MSZMP Ideiglenes Szervező Bizottságát, s egyben intézkedtek a munka megindi-téséről és az áruellátás biztosításáról. Az Ideiglenes Bizottság kezdettől nagy gondot fordított a tanácsi apparátus és a választott tanácsi testületek munkájának újraindítására, megszervezésére is.

A konszolidáció első szakaszában^{3/} - a fenti határozatok szelle-mében - a megyei pártvezetők novemberben személyesen felkeresték a leváltott tanácsi vezetőket. E megbeszéléseken munkábaállásuk mellett a tanácsok feladatairól is szó esett. /Ez utóbbin belül: a tanácsi

vállalatoknál a termelés megindítása, a lakosság áruellátásának biztosítása illetve a járási-községi tanácsok testületi tevékenységének újrakezdése.

A Veszprém megyei tanács 1956. november 9-én felhívással fordult a megye lakosságához, amelyben olyan fő feladatokat jelölt meg, mint a sztrájkok megszüntetése, az áruellátás biztosítása, a megrongált épületek helyreállítása, az oktatás újrakezdése és a fegyverek beszolgáltatása.

Az előző feladatok megvalósítása azonban csak lassan történhetett. Behozította mindezt, hogy még átmenetileg az ellenforradalmi érzelmű erők a tanácsi vállalatoknál, sőt az apparátusban is megtalálhatók voltak. Céljaikat az u.n. "munkástanácsokon" keresztül igyekeztek elérni. Ilyen "munkástanácsot" hoztak létre a megyei tanácsban belül is, melynek fő tevékenységét a kommunisták elbocsátása képezte. E hivatalokban működő "munkástanácsok" a feloszlításukat előíró kormányrendeletnek is többször csak formálisan tettek eleget, egyes tagjaik illegálisan még értekezleteket tartottak, vagy más módon szervezkedtek. Sőt helyenként még az u.n. "forradalmi tanácsok" is működtek. Heronden pl. még november 20-án is négy fegyveres őrizte annak elnökét. Nem akarta a kormányt és a járási tanácsot olismorni a lovászpatonai és pápasalemoni "forradalmi tanács" sem. Az ehhez hasonló nehézségek csak akkor szűntek meg, amikor megtörtént a "forradalmi tanácsok" teljes felszámolása illetve az ellenséges erők eltávolítása a tanácsokból.

Behozította a munkát az is, hogy több tanácsi vezető - a fegyveres csoportok fenyegetése miatt -, nem tudta elfoglalni helyét. Különösen erős nyomás nehezedett a választott tanácsstagokra. Pl. a kőszthelyi járásban november 9-ig a legtöbb községben megindult a tanácsok végrehajtó bizottsági vezetőinek tevékenysége. Ugyanakkor községi végrehajtó bizottsági ülést még 1956. decemberében is csak néhány községben /Felsőpáhok, Várkölg/ tudtak tartani. Behozította mindezt a lakosság körében jelentkező politikai-ideológiai zűrzavar is. Erre jó példa, hogy több helyt - épp az előzőleg pozitívként említett Várkölgön is /de Rozi és Zalacsántó községekben hasonlóan/ - még 1956. novemberében is a végrehajtó bizottsági üléseket közösen tartották az u.n. "forradalmi bizottságokkal." Az eszmei-politikai

tisztánlátás hiányából adódott az is, hogy a "munkástanácsok" befo-
lyása a tanácsi vállalatoknál is még egyideig fennmaradt.

A politikai konszolidáció folyamatában a tanácsok konszoli-
dációja is egyre inkább kibontakozott. A legtöbb vb vezető elfoglalta
helyét, sőt 1957 legelején már a legtöbb községben a vb üléseket is
megtartották. /Márc. 10-ig a megyében csupán 5 községben nem történt
ez meg./ Az áruellátás mellett az üzemekben is megindult a munka.
/1957. I. negyedévében /1956 hasonló időszakához viszonyítva/ a taná-
csi ipar 77 %-os termelési értéket és 117,8 %-os munkabérfelhasználá-
sát produkált. /Ez utóbbiba bele kell számítani a 13 %-os béremelés-
eket is/.

A tanácsi vezetők már 1956. decemberében igyekeztek újraindítani
a tanácsülések munkáját. Mindez azonban 1957. március-áprilistól
vezetett számottevőbb eredményre. /Márciusban a 240-ből már 237 közsé-
gi tanácsülést tartottak, bár ebből határozatképtelenség miatt 16-ot
az eredeti időpontnál későbbi időpontban/. Mindössze tehát 3 tanácsü-
lés maradt el. E tanácsülések jellemző vonásait jól érzékeltetik
a következő adatok: a megjelenés átlagosan 67,3 % volt, de 345 javas-
lat /ebből 287-t elfogadtak = 83 %/, és vállalat /társadalmi munka
szervezésére/ hangzott el.

A városi- és járási tanácsok üléseit 1957. áprilisában tartották
meg. /A tanácstagok megjelenése 76 illetve 73,4 %-os volt/. Javaslát
viszont csak 11 hangzott el /ebből 6-ot fogadtak el/, illetve a városi
tanácsüléseken két felszólaló vállalt megvalósításához társadalmi
munkaszervezést.

1957 áprilisától az állandó bizottságok tevékenysége is fokozat-
osan megindult. Ekkor már a megyei állandó bizottságok 90 %-a,
a járási-, városi- és községi állandó bizottságok 40 %-a tartotta
meg ülését. /Ez utóbbi adatnál az előző fejezetekben megállapította-
kat, különösen ami működési jellemzőikre vonatkozik, figyelembe kell
vonnunk. A megyei tanács 1957. március 29-i ülése pedig már - a
lakossági panaszok gyors intézése mellett, a beszámolók és fogadó-
órák megtartását is ezorgalmazta. Ennek hatására a II. és III. negyed-
évben a megyei tanácstagok már 28 beszámolót és 76 fogadóórát tartot-
tak. Segítette a tanácsi tevékenységet a hivatali pártszervezetek és
a tanácsok MSZMP csoportjainak megalakulása is. /1957. május végén a
felsőbb szintű tanácsok mellett már 100 községi tanácsnál működtek
pártcsoportok/.

Összességében a tanácstagok, tanácsi vezetők és dolgozók döntő többsége mind az ellenforradalom, mind a konszolidáció időszakában helytállt, tevékenyen résztvettek a proletárdiktatúra helyi állami szerveinek újjászervezésében, a rend helyreállításában. /Az ellenforradalmárokhoz való csatlakozásért csak 5 megyei tanácstag ellen kellett eljárást lefolytatni illetve disszidálás miatt 1 főt visszahívni./ Éppen e miatt is támadták /tehát a pártonkívüli tanácstagok többségénél is tapasztalható elkötelezettség következtében/ az ellenforradalmi erők a tanácsokat illetve tagjaikat.

A tanácsi munka gyors konszolidációjához nagymértékben hozzájárult a pártszervek és -szervezetek tevékenysége is. Ezen belül, különösen jelentős volt a tanácsok megerősítése szilárd és elkötelezett kommunistákkal. A döntő erőt viszont a helyes országos politikai koncepció képezte. Az MSZMP Országos Értekezletének /1957. jún. 29./ határozata joggal állapította meg, hogy az ellenforradalmi erők elleni harcban döntő sikereket értünk el. Az ellenséges tevékenység leküzdése érdekében szükséges azonban a tömegkapcsolatok állandó és további szélesítése.

Témánk tekintetében igen lényeges a megyei tanácselnökök 1957. május 21-i ülése, ahol dr. Münnich Ferenc /a MT elnöke/ tartotta a beszámolót. A tanácsi munka helyzetét elemezve fő feladatként a hatáskörök bővítését és a bürokratizmus elleni harcot jelölte meg. Mindezt az az alapcél követelte, hogy a tanácsok valóban elláthassák saját területük gazdasági szervező és kulturális irányító feladatát. Az MSZMP Országos Értekezlete is hangsúlyozta - a tanácsi tömegkapcsolatok javítása érdekében -, a központi irányítás és a helyi önállóság összhangjának fontosságát.

A tanácsi tevékenység tekintetében különösen nagy jelentőséggel bírt az MSZMP Politikai Bizottsága 1957. július 9-i határozata a tanácsok pártirányításáról. Egyik leglényegesebb megállapítása: a párt-határozatoknak adminisztratív eszközök helyett a párttagok tudatformáló és meggyőző tevékenysége révén kell érvényt szerezni. Ezzel összefüggésben fel kell számolni a pártapparátus olyan korábbi munkamódszerbeli hibáit, hogy esetenként utasításokkal, máskor a tanácsi operatív feladatok teljesítésének átvállalásával igyekeztek biztosítani egy-egy feladat végrehajtását. /Ebben külön a tanácsi pártcsoportok és a hivatali pártszervezetek fontosságát hangsúlyozta./

A jövő tevékenységét meghatározó elemnek tartotta a tanácsi munka társadalmi megbecsülésének növelését, és a tanácsok megerősítését szakmailag jól képzett, politikailag szilárd vezetőkkel. Mindez elongodhatetlen szubjektív követelményt jelentett a tanácsi munka javításához.

x x x

A konszolidáció második szakaszában némilog módosultan votódott fel a tanácsok munkája, feladatköre is. A megyei tanács 1957. október 15-i ülése is megállapította, hogy egyidejűleg kell megvalósítani a párt- és kormányhatározatok illetve a helyi tanácsok határozatainak végrehajtását, összekötve mindezt tömegkapcsolataik szélesítésével. Ez utóbbi érdekében törekedett a tanácsi apparátus politikai és szakmai felkészültségének növelésére /ozzal egybkapcsolva a bürokratikus-adminisztratív munkamódszor folszámolására/, illetve a tanácsok hatáskörének növelésével a lakosságot közvetlenül érintő város- és községpolitikai tevékenység javítására. Mindezt azonban csak országos hatáskörben lehetett megoldani. Ezt a munkát jelentékeny mértékben segítette az E.T. 1958. évi 7. sz. tvr-je /a községfejlesztési tevékenységről és a tanácsok anyagi eszközeinek bővítéséről/ illetve a 2004/1958./I.23. Korm. számú határozat /a tanácsi önállóság és érdekeltség növeléséről a költségvetési bevételeknél/.

2 Az 1956. március 7-8-i tanácsi értekezlet a tanácsi munka és tömegkapcsolatok közvetlen javítását szolgálta. Apró Antal referátuma külön hangsúlyozta: a tanács minden tervét tárgyalja meg a dolgozókkal. Külön hangsúlyozta a községfejlesztési tevékenység, általában a gazdasági tevékenység fontosságát illetve a káderok továbbképzésének jelentőségét a testületi és egyéni választókerületi munka tekintetében. Ezt alátámasztó orőként említette az országos és helyi szorvek illetve a tanácsülés és igazgatási apparátus helyes viszonyát, és a tanácsok megfelelő pártirányításának érvényesülését.

Milyen főbb eredmények mutatkoztak ebben az időszakban a tanácsi gyakorlati munka egyes területein? Javulás volt észlelhető a tanácsülések tevékenységében is. /A megjelölési arány a községeknel 68-72 %-t, a felsőbb tanácsi szinteknel 60-65 %-t tett ki/. Lényeges változások történtek a napirendi pontokban is - egyre jelentősebb mértékű volt a helyi kérdések megvitatása. Ezen belül különösen megnőtt a községfejlesztési témák súlya. /A növekvő tanácsülési

aktivitás is éppen e kérdéseknél volt megfigyelhető./ Szaporodott az interpellációk száma is, ezek növekedése - sőt egyáltalán jelentkezése - is zömmel községfejlesztési és áruellátási, tehát helyi, a lakosságot közvetlenül érintő ügyekkel függött össze.

Bár a községfejlesztés igen nagy érdeklődésre számíthatott, kezdetben még akadózott a felajánlott összegek befizetése /Pl. Veszprém megyében az 1956. évi 7,3 milliós községfejlesztési hozzájárulásból 4,8 millió Ft-ot, az 1957. évből pedig 5,1 millió helyett szeptember 20-ig 2,3 millió Ft-ot fizottak be ténylegesen. Ugyanakkor sok községben már akkor szép eredmények születtek. Pl. Csabrendek /közel 50 ezer Ft-ért/ vízművet létesítettek, Zalaszántón 42 ezer Ft-ért üzletfelújítást hajtottak végre, Karmacsón 41 ezer Ft-tal járultak hozzá az egészségház létesítéséhez. Üskүн 58 ezer Ft-ot ajánlottak fel kulturház építésére. Általában növekedett a tanácsülési és társadalmi munkát felajánló aktivitás. Különösen az októberi tanácsülésekre volt ez jellemző. /Számottevő társadalmi munka-felajánlások születtek pl. Bazsi, Vonyarcvashegy, Sümegcsehi, Monostorapáti stb. községekben/.

1958-ban számottevő előrelépések történtek a községfejlesztési tevékenységben. Ehhez - a konszolidációs folyamat mellett - hozzájárult az is, hogy a tanácsi vezetők döntő többsége felismerte már a párt politikai és gazdasági tevékenységének alapvető összefüggéseit. A községfejlesztési tevékenység adatai 1958-ban megyei szinten is imponálók /41 millió Ft. - az 1955. évi 18 millióval szemben/. Az 1955. évi 5,7 millióval szemben 1958-ban a lakosság hozzájárulása 14,8 millióra emelkedett. Ez utóbbit még 5 millió Ft-os társadalmi munka-felajánlás egészítette ki. /Külön kiemelkedő volt ez a következő községekben: Badacsonytördemic, Balatonrendes, Döbröce, Inota, Kapolcs, Óhid, Sümegprága, Taliándörögd, Zalagalsa, stb./ 11 községben vízvezeték, csatorna, út, hid, járda építésére és leégelő javítására fordítottak nagyobb összeget. /Akali, Balatonalmádi, Csabrendek, Lázi, Sármellék, Sümeg, Tihany, Várpalota, Vászoly, Zalavár és Zirc községekben./

A helyi kérdések előtérbe kerülése a tanácsi munkában növelte a tömegok aktivitását. Mindez a tanácsok bizottságainak munkájában is kedvező hatást váltott ki. Bár összességében különösebb számszerű növekedés nem történt a bizottságok számában, de nőtt a községfejlesztési tevékenységgel illetve a munka végrehajtásával foglal-

kozó bizottságok száma. Segítette mindezt a megyei tanácsnak az az állásfoglalása is, hogy a jövőben az ilyen jellegű bizottságok tevékenységét messzemenően támogatni kell, illetve támaszkodni kell az általuk összegyűjtött javaslatok figyelembevételével tevékenységükre. Egyben azt is felvetették, hogy javítani kell az állandó bizottságok tevékenységét szakképzettebb és aktívabb tagok beválasztásával. Ezzel párhuzamosan fontosnak tartották, hogy az apparátus tagjai a jövőben jobban vegyék figyelembe a választott testületi tagok véleményét.

A dolgozók ügyeinek intézése igen fontos a tömegkapcsolatok tekintetében. A megyei tanács 1957. augusztus 15-i ülése is hangsúlyozta, hogy a dolgozók egyéni ügyeivel történő foglalkozás is lényegében a tömegkapcsolatokat szolgálja. Ebben a beszámolók és fogadóórák különösen lényeges szerepet töltenek be, amennyiben községfejlesztési kérdésekkel foglalkoznak. A fogadóórák sikere érdekében egyre gyakoribbá vált egy-egy család meglátogatása. E beszélgetéseknél a községfejlesztési tevékenység mellett számos egyéni /főleg lakásügyi/ panasz is elhangzott. Bár a fogadóórákat illetően esetenként mesterkéltség is előfordult, összességében a tanácsi tevékenységet a politikai légkört számottevően befolyásoló ténykedésnek kell tekintenünk.

x x x

A tanácsi munka lényeges eseményét képezték az 1957. júliusi és novemberi részleges választások. 1957. novemberében 12 megyei, 59 városi és 700 községi választókerületben tartottak új választásokat.

Az 1957. novemberi választások eredménye:

	Megyei	Járási	Városi	Községi
választókerületoknél				
Szavazott /a szavazásra jogosultak %-ában/	95,8	98,4	94,7	98,6
A Népfront jelöltjére szavazott /a leszavazottak %-ában/	97,3	99,4	99,2	98,6

A részleges választások eredményei kedvezőnek mondhatók. Az ellenforradalom leverését követően még nem sok idő telt el. Az emberek tudatában még nem múlt el az ideológiai zűrzavar, emiatt tevékenységükre a nagyfokú passzivitás volt a jellemző. Az eredmények eléréséhez

tehát igen jó politikai munkára volt szükség. Az eredmények mutatják, hogy a politikai konszolidáció terén lényeges előrelépés történt.

Az 1957. novemberi részleges tanácstagi választások némiképp már következtetni engednek az általános tanácsválasztások várható eredményeire. Egyben jelzik a proletárhatalom megerősödését, a tömegek bizalmának megnövekedését a párt és a kormány politikája iránt.

A konszolidáció szakasza az 1958. november 16-i választásokkal zárult. Örvendetes jelenség - és egyben a választások jó politikai előkészítésére is mutat -, hogy a jelölőgyűléseken mintegy 145 ezer ember /a választók közel 60 %-a/ jelent meg. A választások előkészítésében népnevelőként - 7-8 ezer párttag és kb. 30 ezer pártunkivüli aktív vett részt. Választási nagygyűlések Veszprémben, Pápán, Várpalotán, Keszthelyen és Zircen voltak.

A párt azt tartotta fontosnak, hogy a választás beszélgetés legyen a dolgozó néppel, a párt politikájáról, az eddig megtett útról, eredményeinkről és feladatainkról. A választás a konkrét helyzetben népszavazást jelentett a szocializmus ügye és a konszolidáció érdekében végzett 2 év politikája mellett.

Az ellenség a nyílt fellépés helyett inkább a suttogó propaganda eszközt választotta. Főbb érvei:

- szavazás lesz választás helyett,
- egypártrendszernél értelmetlen a választás,
- a tanács a kommunisták erőszakszerve,
- aki a Népfront jelöltjére szavaz, az a tesz-re szavaz,
- szovjetellenes és nacionalista jelszavak.

A jelölő gyűléseken 5 járási, 5 városi és 275 községi jelöltöt nem fogadtak el, de egy-két kivételtől eltekintve - megfelelő embereket javasoltak helyettük.

A jelöltek 6 községi választókerületben nem kapták meg a szükséges többséget. Itt november 23-án pótválasztásokat tartottak.

A választások Veszprém megyei eredményei - miként az egész országban - a szocialista konszolidáció sikeréről tanuskodtak: a választók túlnyomó többsége az 1956. november 4-e után folytatott politikára, a szocializmus építésére szavazott.

A választási eredmények a következők voltak:

	Megyei	Járási tanács tag választására	Városi	Községi
Választásra jogosult	250.374	198.379	51.995	198.37
Szavazott	248.597 /99,3 %/	195.673 /98,6 %/	50.988 /98,1 %/	195.396 /98,5 %/
Érvényes szavazat	247.691	194.919	50.797	194.184
A népfront jelöltjére szavazott	246.862 /99,6 %/	193.955 /99,5 %/	50.704 /99,8 %/	192.673 /98,6 %/
A népfront jelöltje ellen szavazott	829	964	93	1.511

2. A tanácsok tömegkapcsolatainak elmélyülése a szocializmus alappjai terakásának befejező időszakában. /1958-1962/

a./ A tanácsok szerepe a tsz-ek szervezésében és megszilárdításában.

Az MSZMP KB. 1958. december 7-i ülése részletes határozatot^{4/} fogadott el a p á r t a g r á r p o l i t i k á j á n a k és a termelészövetkezeti mozgalom továbbfejlesztésének feladatairól. E tézisek megállapították azt is, hogy az átszervezés ütemét meg kell gyorsítani.

A termelészövetkezeti mozgalom továbbfejlesztésében illetve megszilárdításában jelentős szerep hárult a tanácsokra is. A konszolidáció időszakában a megyei, így a tanácsai vezetés is, fő feladatának a meglévő termelészövetkezetek megszilárdítását tartotta. Ez a számszerű eredményekben is tükröződik. Az ellenforradalomnak a tsz-ek elleni támadása következtében megyénkben csak 58 tsz maradt meg. Ezek száma 1956. december 31-re 64-re emelkedett. A termelészövetkezetek 2227 tagot tömörítettek és 24.026 kh földön gazdálkodtak, a tagok száma 37, a földterület nagysága 50 %-a volt az 1955. december 31-i állapoténak. Az 1957-ben tovább folytatódó lassú növekedés eredményeképpen 1957. december 31-re 81 tsz. működött már megyénkben 28.070 kh-on 2470 taggal.^{5/}

A termelészövetkezeti mozgalom fejlesztése és erősítése terén jelentkező tanácsai feladatokkal a megyei tanács 1958. márciusi ülése foglalkozott. A beszámoló egyik fontos alapelveként hangsúlyozta, hogy a már működő tsz-ek megszilárdítása és új tsz-ek szervezése együttes feladatként kezelendő. A tsz. szervezés területén fontosnak tartotta

a megyei és járási funkcionáriusok mellett a helyi adottságokat leginkább ismerő helyi /községi/ vezetők bekapcsolását. Hangsúlyozta a pedagógusok bevonásának szükségességét.

A tsz. mozgalom megszilárdítása terén végzett jó munkát mutatja, hogy a kedvezőtlen időjárás ellenére is 1958-ban egy munkaegység értéke 38,41 Ft. Ezzel párhuzamosan új tsz-ek is alakultak, 1958. december 31-én 89 tsz működött, 35.714 kh-on, 3067 taggal.

A mezőgazdaság átszervezésében a nagy előrelépés megyénkben 1959-ben történt.^{6/} Ennek előkészületeként 1958 novemberében a megyei vezetés 40 községben vizsgálatot végzett. Ennek célja: a parasztek hangulatáról, a tsz-ről vallott nézetükről és az egyéni gazdaságok helyzetéről tájékozódás. A felmérés azt igazolta, hogy a megyében is megérték a feltételek a tömeges átszervezésre.

Az átszervezésnél fel kellett lépni az ellenség rémhíreivel szemben, mely elsősorban a termelés és az életszínvonal csökkenését jósolta. Le kellett küzdeni az egyes helyeken tapasztalható türelmetlenséget is.

A megfellelő előkészítő munka eredményeképpen 1958/59 telén megyénkben több mint 33 ezer parasztcsalád, több mint 300 ezer hold földdel a szövetkezeti utat választotta. Ezzel a megye országos viszonylatban az élenjáró megyék közé sorakozott fel. A gyors fejlődést jól szemlélteti, hogy míg a tsz-ek szántóterülete az összes szántó %-ában: 1958. december 31-én 6 % /országosan: 11,9 %/, addig 1959. március 31-én 59,1 /országosan: 32,3 %/.

A mezőgazdaság átszervezésében elért jelentős eredményeket értékelte az MSZMP KB 1959. március 6-i határozata, mely Győr-Sopron és Szolnok megye eredményei után Veszprém megye jelentős előrelépését is kiemelte. Ugyanakkor a határozat a feladatok tekintetében megállapította, hogy: "Mezőgazdaságunk fejlődésének fő követelménye ma a termelőszövetkezetek megerősítése, különösen a tél folyamán alakult termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodásának megalapozása... ennek sikeres végrehajtása az alapvető feltétele annak is, hogy az új gazdasági évben újabb nagy lépést tegyünk előre a termelőszövetkezetek fejlődésében." A határozat egyéb szervek feladatai mellett ismét hangsúlyozta a tanácsok szerepét is a tevékenységben.

A Központi Bizottság irányelveit messzemenően figyelembevette a megyei vezetés is azon belül a tanácsok is. Az 1959-es évben a megyei tanácsülések sora foglalkozott a termelőszövetkezeti mozgalom területén

jelentkező problémákkal és feladatokkal. Már a márciusi tanácsülés elemozto a tsz-ok megszilárdítása érdekében a szakember ellátottságot, másrészt hangsúlyozta a bölcsődék, napközik szervezésének, termelőszövetkezetek segítő szerepét s ennek megfelelően a tsz községekben a tanácsok ilyen irányú tevékenységének jelentőségét.

A további munka szempontjából fontos elvi utmutatást jelentett az MSZMP KB 1959. október 22-i határozata^{7/} a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről. A határozat arra hívta fel a figyelmet, hogy "A termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztése továbbra is a párt és állami szervek, az egész társadalom egybehangolt munkáját követeli meg." Ehhez "fő feladat a meglevő termelőszövetkezetek megszilárdítása". Ennek megfelelően "A párt- és állami szervek a meglevő - bár kevés számú - régi és új gyenge tsz-okkal való foglalkozást: politikai, szervezeti, gazdasági megerősítésüket mindennapos állandó feladatuknak tekintsék... A nagyobb nehézségekkel küzdő ilyen termelőszövetkezetekben pártszervezők kiküldésével, agronómus, könyvelő beállításával kell a közös munka megjavítását, a munkafegyelem megszilárdítását, a szövetkezetek megerősítését elősegíteni."

A fenti határozat szellemében foglalkozott a kérdéssel a megyei tanács 1959. december 4-i ülése. Megállapította, hogy a tsz-ok megszilárdításában nagy segítséget jelent az állami támogatás elvénak következetes érvényesítése. Ennek megfelelően megyei szinten a tsz-ok több mint 300 millió Ft-ot kaptak a kormánytól építkezésekre és gépi beruházásokra.

Mindez azonban nem jelentette azt, hogy egyes tsz-ekben nem voltak nehézségek. Több tsz-ben a politikai hangulat nem a legjobb volt. Ennek okai közt olyan tényezők szerepeltek, mint a gyenge vezetés, a nem megfelelő munkaszervezés, a laza munkafegyelem, a termelőszövetkezeti alapszabályzat megsértése, illetve egyes helyeken a tagság a jövedelmet nem a tsz közös munkájától várta.

A nehézségek megszüntetésében igen fontos feladat hárult a tanácsokra. A tanácsülés elsőrendű feladatként szabta meg a tanácsoknak a tsz-ok ellenőrzését, szakmai irányítását. Ahhoz azonban, hogy ezt meg tudják oldani, a tanácsi apparátus megerősítését is szükségesnek tartotta. Másrészt fontos volt a tanácsok és termelőszövetkezetek közötti viszony /különösen községi szinten/ tisztázása is, mivel olyan téves nézetekkel lehetett találkozni, pl. hogy a termelőszövetkezeti községekben nincs szükség tanácsra, pedig valójában

a tanácsok feladatai éppen ezekben a községekben nőttek meg erősen. Még gyakoribb volt az a nézet, amely nem látott semmi lényeges különbséget a tanácsi tevékenységben a termelészövetkezeti községek létrejöttével.

Milyen főbb feladatok álltak ebben az időben a tanácsi szervek előtt a termelészövetkezetek irányítása terén? A leglényegesebbek a következők voltak:

- Általános mezőgazdasági szakigazgatás /pl. állategészségügy, növényvédelem, adóztatás stb./ E területen növelni kellett a járási tanács szakigazgatási szerveinek hatáskörét. A termelészövetkezeti igazgatás a szövetkezetek belső életére vonatkozó jogszabályok betartását volt hivatott elősegíteni, /pl. a közgyűlés tevékenységének, a tsz és egyes tsz-tagok közötti viták megvizsgálása és megoldása./

- A szövetkezetek üzemgazdasági irányítása, melynek célja a nagyüzemi gazdálkodás, a termelés korszerű irányításának biztosítása. Új feladatot jelentett a tsz-ok más szervekkel való kooperációjának elősegítése. Ennek ellenére helyenként jó kezdeményezések születtek. Pl. Karmacson 1960. októberben a tanácsülés javasolta a tsz. vezetőségnek, hogy vizsgálják meg, lehetne-e a kőbányában nagyobb mennyiségben építőkövet kitermelni, mert ez télen munkalehetőséget adna a tsz-tagoknak.

A tsz-ok állami irányítása hatékonyságának növelése érdekében 1961. január 28-án a megyei PB javaslatot terjesztett a párt központ elé:^{8/}

- Tovább kell növelni a tanácsi hatáskört a gépállomások vonatkozásában;
- nagyobb hatáskört biztosítani a tanácsoknak a termelészövetkezet bankhitelének engedélyezésénél; - egyes hatásköröket a megyei tanácstól le kell adni a járásokhoz; növelni kell a községi tanácsok hatáskörét a termelészövetkezet irányításában /ellenőrzésben és javaslattevésben/.

A fenti javaslat ezen túlmenően tartalmazta a következő feladatokat is: - a járási tanácsok a mezőgazdasági osztályok megerősítésével legyenek alkalmasak tervező, elemző munka végzésére; - a községi tanácsok tsz-t irányító tevékenységére megfelelő jogszabályt kell kidolgozni; törekedni kell igazgatási, kulturális, oktatási, stb. központok kialakítására a tsz. központokban.

A fentiekkel való foglalkozás különösen fontossá vált azzal, hogy a megye területén befejeződött a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Ennek ütemét a számszerű adatok mutatják:

I d ő :	Tsz-ok száma	Az össz terület nagysága	Tagok	Családok
			s z á m a	
1959. XII. 31.	280	397.994	40.011	37.401
1960. XII. 31.	279	429.730	45.004	40.517
1961. XII. 31.	225	443.757	45.708	41.036

/A termelőszövetkezetek számának csökkenése a kisebb tsz-ek egyesüléséből adódott./

A megyei pártbizottság 1962. február 21-i kibővitett ülése^{9/} már a termelőszövetkezetek megerősítésével foglalkozott. Az 1961. évi zár-
számadó közgyűléseket értékelve egyik igen jellemző vonásként emelte
ki az adott közösség gondjainak megvalósításában tanúsított nagymérvű
aktivitást, ami - az aszályos év káraival is számolva -, különlegesen
jelentősnek volt tekinthető. Az aszály ellenére a termelőszövetkezetek
1 munkaegységének értéke - szemben az 1960. évi 23,77 Ft-tal - 1961-ben
25,55 Ft volt./

Előezzte az ülés a készpénzkifizetések pozitív tapasztalatait
is. Ezt 1961-ben 5 szövetkezetben vezették be, és engedélyezését a
következő gazdasági évre újabb 83 tsz kérte. A pártbizottsági ülésig
a felsőbb hatóságok ezt 8-10 tsz-nek engedélyezték.

A pártbizottsági ülés foglalkozott a megye 35 gyenge termelőszövet-
kezetének megerősítésével. Itt elsődleges kérdésként a vezetés szín-
vonalának emelését hangsúlyozta. Fontos segítségnek ítélte még meg az
állami támogatást. Megemlítette, hogy egyes tsz-ekben baj van az
alapokkal, a természeti adottságokkal, gazdálkodással.

A szövetkezetek vezetésének megerősítése céljából részben a
3004-es, részben az 1960-es rendelet alapján 388 /277+111/ kádert, ve-
zetőt küldtek addig a szövetkezetekbe.

A tsz-ok megszilárdításában a tanácsi szervekre is kiemelkedően
fontos teendők hárultak. Az 1963-ban megválasztott tanácsok elé vál-
tozatlanul központi feladatként állították, hogy "a tsz-ekben... érvé-
nyesüljön és biztosítva legyen az alapszabályszerű gazdálkodás, biz-
tosítva legyen a szocialista termelőszövetkezeti tulajdon védelme,
erős, szilárd munkafegyelem, modern agrotechnikai és zootechnikai mód-
szerek alkalmazása, a tervek mennyiségi és minőségi teljesítése, illetve
tulajdonosi teljesítése jellemezze a termelőszövetkezeti gazdaságot." Fontos fel-
adatként állította ezeken túlmenően a tanácsi szervek elé a tsz tagság
anyagi és kulturális helyzetének, valamint szocialista öntudatának
emelését.

b./ A tanácsok helyi ipari, kereskedelmi, községfejlesztési munkája, kulturális, egészségügyi és szociális tevékenysége.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése és a termelőszövetkezetek megerősítése terén jelentkező feladatok kétségkívül igen fontos, de csak egyik részét képezték a tanácsai tevékenységnek. Ezzel párhuzamosan meg kellett oldani az egyéb munkaterületen jelentkező feladatokat is, mint pl. a tanácsai helyi ipar irányítását és a szolgáltatások - lehetőségeiknek megfelelő színvonalas megvalósítását.

A tanácsai ipar területén^{10/} a feladatok növekedését eredményezte, hogy különösen 1957 után meggyorsult az az 1954-ben indult folyamat, hogy a helyi szükségleteket kielégítő termelői egységek folyamatosan átkorúltak a tanácsok irányítása alá. Ennek fontosságát hangsúlyozta a tanácsai vezetők 1960. februári országos értekezletének referátuma is. A tanácsai és szövetkezeti ipar megyénkben is részben az országos jogú igényeket kielégítő, részben a helyi szükségleteket kielégítő szerepet töltött be. Az országos igények teljesítése, sőt az export tevékenység szempontjából is pl. igen lényeges szerepet játszott a Veszprémi Faárugyár. Az ilyen tevékenység mellett azonban a megye tanácsai szervei a helyi ipar fő feladatának a megye lakossága igényeinek jobb kielégítését tekintették. Ennek megfelelően növelték egyes helyiipari vállalatok kapacitását, hogy szolgáltató tevékenységük növekedjék. Pl. 4 év alatt a megyei Patyolat Vállalat termelési értéke 2 millió forintról 3,5 millió forintra nőtt. Összevonták a Veszprémi és Pápai Vas- Fém- és Gépjavító Vállalatot, hogy az elektromos háztartási gépek javítását jobban el tudják látni. Ennek érdekében az összevont vállalat telephelyeit is bővítették.

A lakosság jobb ellátása érdekében Veszprémben, Várpalotán és Ajkán új konyérgyárakat hoztak létre. A húsellátás szempontjából pedig jelentős szerepet töltött be a helyi tanácsai irányítás alatt álló veszprémi és keszthelyi Húsiipari Vállalat. Nem mond ellent, annak az egyes helyiipari vállalatoknál a megyén belül is jelentkező helytőlontörökvés, hogy a szolgáltatások színvonalának javítása helyett /mivel a szolgáltatások általában ráfizetésesek voltak és állami dotációval működtek/ termelő munkára igyekeztek rátérni.

A szolgáltatások javítása érdekében a tanácsai szervek segítették a 42 kisipari termelőszövetkezetet és a megyében tevékenykedő 2493 magánkisiparos tevékenységét. Ez utóbbiak szerepe főleg a falusi javító-szolgáltató tevékenység szempontjából igen jelentős.

A fentiokon túlmonően a tanácsai szervek az általuk irányított helyiipart részben a helyi anyagok feltárása és a hulladékok hasznosítása, részben munkaelkalmak teremtése szempontjából fontos lehetőségnek tekintették.

A lakosság áruellátásának javítását tartották szem előtt a kereskedelmi hálózat fejlesztése terén is. Ezt részben a kereskedelmi egységek korszerűsítésével, részben új üzletek létesítésével kívánták elérni. Új kereskedelmi egységeket nyitottak Várpalotán, Pétfürdőn, Inotán, Ajkán, Urkuton, Balatonfűzfőn, Zircen stb. Különösen jelentős feladatként jelentkezett a kereskedelmi hálózat aránytalanságainak megszüntetése 1959-ben pl. Pápán 72 kereskedelmi egység volt, míg az alig kisebb lakosú Várpalotán csak 42.

A tanácsok tevékenységének a területen nagy ösztönzést adott az MSZMP KB-nak a munkásosztály helyzetről hozott 1958-as határozata. Ez a határozat Veszprém megyét különösen mélyen érintette, mivel ekkor már a dolgozók 39 %-a munkás volt. Ebből adódóan különösen jelentős feladatok hátráltak végrehajtásában a megyei tanácsai szervekre.

A megyei helyzetről és a törvénybe vett intézkedésekről a kormány 1959-ben be is számoltatta a megyei tanács végrehajtó bizottságát. A beszámoló elkészítését széleskörű felmérés munka előzte meg^{11/}. A megyei tanács által létrehozott 14 tagú bizottság 485 munkással, 190 munkásfelelőssel és 115 értelmiségi dolgozóval beszélgetett el. A jelentés tartalmazta az érintettek észrevételeit, javaslatait. A Minisztertanács 1959. V. 21-i. ülése is megtárgyalta a városok és munkáslakta települések ellátottságának helyzetét és a tanácsai szervek feladatait. A tanácsülés a legsürgősebb feladatokat egy éves intézkedési törvényben foglalta össze. Az intézkedési törv külön pontban hangsúlyozta a tanácsai vezetők és az üzemek dolgozói kapcsolatának szorosabbra fűzését, s annak érdekében elhatározta, hogy a vb vezetők legalább kéthavonta kötelesek az üzemeket felkeresni, ahol beszámolók, illetve fogadóórák keretében találkoznak a dolgozókkal.

A munkáslakta településeken jelentkező problémák közül az egyik legégetőbb a lakáskérdés volt. Ezeken a helyeken 4900 jogos lakásigényt tartottak nyilván, s ezek 76 %-át munkások adták be. Itt különösen nagy feladatok hátráltak a tanácsokra - anyagi lehetőségeik keretein belül -, mert az állami lakások építési programja és

a lakások elosztása már teljes egészében a tanácsokhoz tartozott. A lakáshiányon az állami beruházások körültekintő felhasználása mellett a tanács átalakításokkal is próbált segíteni. Ennek eredményeképpen pl. csak Veszprémben 60 lakást sikerült kialakítani helyreállítással; illetve irodák átalakításával.

Ugyancsak gondokat okozott a munkáslakta településeken a nem kielégítő kommunális ellátottság. A gondok csökkentése érdekében 1959-ben pl. az éves megyei beruházási keret kb. 75 %-át a munkáslakta települések fejlesztésére fordították. A községfejlesztésből 18 ezer m² járdát, 17 közkútot, 2 orvoslakást építettek és 21 ezer m²-rel növelték a parkosított területeket. Veszprémben tetőrozásra és a közvilágítás bővítésére közel 1 millió Ft-ot használtak fel a községfejlesztésből.

A kulturális helyzet javítása érdekében elhatározták Várpalotán a gimnáziumi oktatás beindítását, Ajkán új gimnázium létrehozását, Berhidán új 8 tantermes általános iskola építését. A jelentkező tanteremhiányt a községfejlesztési tervek segítségével is igyekeztek megoldani. Ezért 1959-re 24 tanterembővitést irányoztak elő. Ehhez a lakosság több mint félmillió forint társadalmi munkával járult.

A fentiekben leírtak részben már a tanácsai munka egyik legfontosabb területéhez, a községfejlesztési tevékenységhez^{12/} kapcsolódtak. Ez az egyik olyan tanácsai munkaterület, ahol a tanács és a tömegek kapcsolata igen szorosra fűzhető. A megyei tanácsai szervek igyekeztek is ezt a lehetőséget kiaknázni.

Nagy gondot fordítottak a községfejlesztési tervek előkészítésére és a munka népszerűsítésére. Ennek megfelelően a községfejlesztési tervek előkészítésébe a lakosság széles tömegeit kapcsolták be. Pl. Keszthelyen 1959-ben a községfejlesztési terveket tárgyaló gyűléseken kb. 5 ezren vettek részt. Nagy súlyt helyeztek a községfejlesztési tervek végrehajtásában is a lakosság részvételére. Épp ezért a tanácsnoki beszámolókon rendszeresen foglalkoztak a témával. A pápai járásban tablókön és a sajtó útján is mozgósították a lakosságot. Ilyen célzattal jelentették meg kéthavonként a járás "Községfejlesztési Híradó"-ját is. A zirci járási tanács határozata értelmében pedig a községfejlesztési operatív bizottság havonta, a községi VB-k pedig negyedévenként kötelesek voltak megtárgyalni a községfejlesztési tervek végrehajtásának helyzetét, menetét, hogy az esetleg szükséges intézkedéseket időben meghozhassák.

Állami beruházás és községfejlesztés teljesítése 1000 Ft-ban 1958-ban:

	Gazdasági ágazat				Szoc. ü. ágazat		Kulturális ágaz.		
	Össz. fontosabb címek				Össze- sen	Font. cím. Körszeti orvos	Össz. Font. címek	Ált. isk.	Műv. otth.
	Utak	V.K.G.	Viz-	gazd.					
	hidak		gazd.						
Közs. fejl-ből									
megyében	16.650	7.121	2.804	2.652	2.303	1.988	11.753	3.565	7.764
Városok									
munkáslak-									
ta telepü-									
léseken	3.572	1.429	874	674	32	6	1.325	865	446
Állami be-									
ruházásból:									
a megyében	2.882	2.114	16.548	4.220	4.152	204	13.864	11273	370
Városok									
munkáslak-									
ta telepü-									
léseken	19.641	1.977	14.698	2.966	2.911	-	6.546	5.422	7

A lakosság növekvő érdeklődését a községfejlesztési munka iránt jól mutatja a hozzájárulások mértékének alakulása is. Ez pl. 1959-ben a megyében átlagosan 15,8 %-os volt, sőt egyes helyeken ezen felül még plusz felajánlások is történtek, összesen 1 millió 200 ezer Ft értékben. Ezen belül a felajánlás százaléka járásokként az alábbiak szerint alakult

Devocseri járásban	15,2 %
Keszthelyi járásban	12,3 %
Pápai járásban	13,0 %
Sümegi járásban	16,4 %
Tapolcai járásban	16,0 %
Veszprémi járásban	16,4 %
Zirci járásban	14,0 %

A városokban a hozzájárulás mértéke

Keszthely	5 évre	20,0 %
Pápa	1 évre	15,0 %
Veszprém	3 évre	16,0 %
Várpalota	3 évre	20,0 %

Várpalotán ezen túlmenően még 83 ezer Ft. értékű társadalmi munkavállalás is történt.

Az 1959-es közszolgáltatási terv bevételi előirányzata /az előző évi pénzmaradvánnyal/ 46 millió 132 ezer Ft volt. Ezen belül

a lakosság hozzájárulása	16 millió Ft
társadalmi munk	6 millió Ft
helyi anyag	2,5 millió Ft.
több éves lejáratú bankkölcsön	9 millió Ft.

Az elképzelések szerint ezt a következő főbb területekre kívánták fordítani:

- 47 %-át kommunális oltásra,
- 43 %-át egészségügyi, kulturális, sport kiadásokra,
- 5-6 %-át fűtésre, legelőjavításra.

Az 1959-es tervek azonban túlteljesítéssel valósultak meg, s a következő évek eredményei további emelkedésről tanuskodnak. A tárgyalat tanácsciklusban az eredmények az alábbi módon alakultak:

	/Millió Ft-ban /			
	1959	1960	1961	1962.X.31-ig
Forint bevétel	58.117	66.457	58.869	55.577
Társadalmi munka értéke	8.629	11.920	12.215	9.929
Helyi anyag értéke	3.576	4.518	3.655	2.843
Összesen:	70.322	82.895	74.739	68.349

A lakosság hozzájárulását kedvezően befolyásolta, hogy államunk minden egyes forint után 60 fillér támogatást biztosított. Ezek az anyagi eszközök szép eredmények elérését tették lehetővé.

A 4 év alatt az alábbi főbb létesítmények valósultak meg:

	1959.	1960	1961	1962.X.31-ig
Szilárd burkolatu út m ²	29.757	40.376	61.275	9.125
Szilárd burkolatú járda m ²	26.684	66.305	20.055	12.321
Villanyhálózat bőv.km.	24	43	10	7
Közvilágítási lámpahely db	499	506	501	31
Autóbusz váróhelyiség db	29	26	18	5
Parkosított terület m ²	7.009	5.995	9.776	19.624
Ravatalozó db	1	4	1	1
Mélyfurási kut db	7	8	3	1
Vízvezeték-hálózat km	2	18	13	6
Törpovízmű db	6	6	1	1

	1959	1960	1961	1962.X.31-ig
Orvosi rendelő db	11	20	13	6
Orvoslakás db	13	8	5	3
Óvodai tanterem db	2	6	14	6
Ált.isk.tanterem db.	29	20	8	18
Podagóguslakás db	6	2	3	3
Művelődési ház db	32	27	22	7
Sportpálya db	2	2	4	3
Tűzoltószortár db	6	4	4	1
Tanácsház db	3	2	1	1

Az eredmények különösen ott voltak jelentősek, ahol a községfejlesztési terveket a lakosság igényeinek alapos felmérése alapján állították össze. Ezeken a helyeken a végzett társadalmi munka az átlagosnál jóval magasabb volt. Például Rezi községben a vízmű építéséhez 450.000 Ft, Veszprém városban a vidámpark építéséhez 2,5 millió Ft., Balatonederics községben az egészségház építéséhez 62.000 Ft, Hosztóton a falu villamosításához 32.000 Ft., Tótvázsonyban az iskola építéséhez 115.000 Ft, Sáska községben a bekötőút építéséhez 193.000 Ft értékű társadalmi munkával járult hozzá a lakosság.

Az abszolút értéket tekintve az előző példák alatt marad, mégis fel kell figyelni a kollektív társadalmi munkafelajánlások megjelölésére is. Pl. 1960-ban Vonyolán a tiszelnök a tagság nevében 14 ezer Ft értékű társadalmi munkát, a döbröntői KISz titkár pedig 5000 Ft értékű társadalmi munkát ajánlott fel.

Kulturális téren a megyei tanácsszervek tevékenységüket a párt kulturális és ideológiai dokumentumai, különösen a MSZMP Művelődéspolitikai Irányelvei, illetve a felsőbb állami szervek rendelkezései alapján végezték. Ennek megfelelően a tanácsciklusban az előbbi főbb feladatokat jelölték meg:

- A dolgozók eszmái, politikai nevelése, világnézeti formálása.
- A szakmai és általános műveltség színvonalának emelése.
- A dolgozók kulturális igényeinek kielégítése.

A célok elérésében egyaránt jelentős szerepet szántak az iskolai oktatás és az iskolán kívüli művelődési eszközöknek.^{13/} A világnézeti és politikai formálás szempontjából igen jelentősnek kell tekintenünk, hogy 1962-ben a községi tanácsok zöme megtárgyalta az általános iskolákban folyó világnézeti nevelés helyzetét. Ezek a tanácsülések

igen őszinték és aktívak voltak, a tanácstagok többsége elítélte a kettős nevelést. Számos konkrét határozat is született, amely a fennálló problémák kiküszöbölését, illetve onyhitását célozta. Ezek a határozatok helyesen a kettős nevelést eredményező okok megszüntetésére törekedtek. Jól jellemzik ezt pl. a tükövari tanácsülés által elfogadott határozatok. Elhatározták, hogy a materialista világnézeti nevelés elősegítése érdekében rendszeresen tudományos előadásokat is tartanak a kulturházban, másrészt a moziban a játékfilmek mellett hasonló célokat szolgáló tudományos filmeket is vetítenek. A megyében 1962-ben egyébként 4774 ismeretterjesztő előadásra került sor, melyeken 288.082 fő vett részt. Ezek közül 142 politikai, 107 közgazdasági, 2919 történelmi, 109 művészeti, 949 egyéb társadalomtudományi, 192 műszaki, 692 agrár, 557 egészségügyi, 529 egyéb természettudományi előadás volt.

Az általános műveltség emelését célzó tevékenység közvetve segítette ezt a célkitűzést is. Ezért igen jelentős az is, hogy 1958-hoz képest az 1962/63-as tanévben az esti tagozaton 3-4-szeresre, a levelező oktatáson pedig 8-9-szeresre emelkedett a tanulók száma.

Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása szempontjából is jelentős tevékenységet fejtettek ki a tanácsok. Az iskolaépítés és a tanterembővítés eredményeivel - számszerű adatokkal - az előzőkben már foglalkoztunk. Az a területen kifejtett jó munka eredményeként az 1958. évihez viszonyítva 1962 végére az általános iskolai tantermek számát 8,7 %-kal növelték megyénkben. A középiskolai tantermek száma pedig 4,3 %-kal emelkedett. A mezőgazdaság szocialista átszervezését követően különösen megnőtt az érdeklődés a tsz idényóvodák iránt. 1958-hoz képest az óvodák száma 4 év alatt 19-cel, a férőhelyek száma 1053-mal emelkedett. A tanács 1962-ben már 83 tsz idény-óvodát is működtetett 2470 férőhellyel. Ezek a nyári mezőgazdasági munkák idején komoly segítséget jelentettek a tsz-ok dolgozóinak. Ezeket az eredményeket az ott lehetősé, hogy tanácsaink évről-évre növekvő összegeket irányoztak elő a feladatok megoldására. A tanácsi költségvetésben a 4 év során az oktatási jellegű kiadások az alábbiak szerint alakultak:

1000 forint

Megnevezés	1959	1960	1961	1962
Óvodák	13,5	17,6	18,9	24,7
Általános iskolák	64,0	76,0	77,6	79,0
Általános isk.napköziotth.	7,5	9,6	11,8	15,0
Középiskolák	8,1	9,1	12,3	12,4

Mindaz azt példázza, hogy tanácsaink tevékenységüket a párt és kormány művelődéspolitikájával összhangban végezték.

A művelődési lehetőség szempontjából igen sokat jelentett, hogy megyénkben 220 művelődési otthon funkcionált, 637 művészeti csoport és 205 szakkör tevékenysége, másrészt az előzőekben más vonatkozásban említett ismeretterjesztő előadások mutatják, hogy ezen művelődési házak többségében pezsgő kulturális élet alakult ki.

A művelődési lehetőségeket és igényeket egyaránt példázza a könyvtárak fejlődése, 1958-hoz viszonyítva:

a könyvtárak száma	288-ról	298-ra,
a könyvtári kötetek száma	194.814-ről	415.619-re,
az olvasók száma	34.435-ről	58.074-re

nőtt.

Ezen eredmények azt jelentik, hogy megyénkben mind a könyvállomány, mind az olvasók számát tekintve túlszárnyalták az országos átlagot. Különösen jelentős szerepet töltött be az olvasótábor szélesítésében a művelődésügyi autó, melynek segítségével egészen kis településekre is eljutottak a könyvek.

Ezeket az eredményeket nagyban elősegítette, hogy pl. 1962-ben már a művelődési otthonok, házak üzemeltetésére 5,7 millió Ft-ot fordítottak /közel 4 millióval többet, mint 1959-ben/, a könyvtárak üzemeltetésére és fejlesztésére pedig 4,6 millió Ft-ot használtak fel /az 1959-événél csaknem 3 millió Ft-tal többet/.

Lényeges terület a tanácsi munkának a szociális és egészségügyi tevékenység.^{14/} Az e téren kifejtett munka méreteire jól utalnak a költségvetési előirányzatok adatai:

	Millió forint			
	1959	1960	1961	1962
Kórházak	36,9	52,8	55,5	60,1
Rendelőintézetek	12,4	19,4	16,0	16,7
Bölcsődék	4,9	5,4	5,7	5,9
Szociális gondozás	1,7	2,5	2,8	3,1
Szociális otthonok	7,2	8,8	9,2	9,7

A megyei tanácsi szervek a lakosság egészségügyi és szociális ellátásának további javítása érdekében tehát jelentős összegeket fordítottak a területekre is. Ennek eredményeként nőtt a kórházi, bölcsődei és szociális otthoni férőhelyek száma. Ez utóbbi kettő építésére a költségfejlesztési alap összegeiből is sokat fordítottak. A kórházi és rendelőintézeti ellátás mennyiségi és minőségi javulását

hogy Veszprőmben 152 ágyas gyermekkorházat, Dobán 275 ágyas tbc gyógy-
intézetet, Várpalotán 97 ágyas kórházat, Ajkán, Keszthelyen, Sümegen,
Zircen új tbc gondozóintézetet, Ajkán szülőotthont stb. létesítettek.

Mind ezek azt bizonyítják, hogy anyagi lehetőségeikkel a megyei
tanácsai szervek jól éltek, tevékenységükben kiemelkedett a megye
dolgozóinak életkörülményeiről egyre jobb és sokoldalúbb gondoskodás.

6./ A tanácsok testületi és a tanácsstagok választókorületi munkája

A lakosság ellátásának javítása, különös tekintettel a közsgo-
politikai tevékenység fellendülésére, a tanácsok tömegkapcsolatainak
gyors növekedését eredményezte. Megnőtt a választók aktivitása /pl.
társadalmi munkák felajánlása/ mellett ezzel szoros összefüggésben a
választottak /tanácsstagok/ aktivitása is. Mind az a tanácsstagok tevé-
kenységében mennyiségi és minőségi vonatkozásokban egyaránt kedvező
változásokhoz vezetett.

A tanácsstagok munkájának egyik lényeges fóruma a tanácsülés.^{15/}
A tanácsüléseken való megjelenés nagy átlagban 1959-ben 70-72 %, a
további 3 évben 78-80 % körül mozgott. Ebben az arányban a tanácsülések
tartalmi tevékenységének javulása is kifejezésre jutott. Ez a tartalmi
javulás tükröződött a tanácsülések napirendjére tűzött kérdések témá-
jában is. Kifejezik ezt a törekvést, hogy a fórum^{le} a dolgozók minden-
napi problémáit, életét érintő kérdésekkel foglalkozva valóban betöl-
tse hivatását s ezen keresztül javuljon a tanácsai munka, kedvezően
alakuljanak a tanácsok tömegkapcsolatai. E téren a tanácscikluson be-
lül is mérhető a fejlődés. Pl. a községi tanácsülések az előbbi mér-
téskben tűzték napirendre a tömegkapcsolatok szélesítése szempontjából
fontos kérdéseket.

T é m a	1959	1962
Tanács tömegkapcsolatainak helyzete	90 ülésen	246 ülésen
Állandó bizottságok működése	11 ülésen	461 ülésen
Áruellátás, kereskedelem helyzete	175 ülésen	305 ülésen
Művelődésügy helyzete	249 ülésen	595 ülésen
Egészségügy helyzete	171 ülésen	238 ülésen
Községfejlesztési kérdések	899 ülésen	1123 ülésen

Ugyancsak a tanácsülések aktivitásának növekedése, tartalmi tevékenységének mélyülése mérhető a tanácsüléseken elhangzó interpellációkban is. Ebben a tanácsciklusban már egyre több tanácstag élt ezzel a jogával, hogy kérdéseket intézhet a vb vezetőihez az általa képviselt választókerületben jelentkező problémák megoldása érdekében. A tanácsok tömegkapcsolatainak mélyülését és ezen belül az egyes tanácstagok választókerületi tevékenységének javulását tükrözi, hogy az interpellációk zömmel kommunális, kereskedelmi, áruellátási és általában a települések fejlesztésével összefüggő kérdésekhez kapcsolódtak.

Az állandó bizottsági munka^{16/} is megélénkült. A tanácsülések egyre gyakrabban tárgyalják a munkát. Ezen tanácsciklusban Veszprém megyében 881 állandó bizottság működött 4100 taggal. A tanácsciklus idején az állandó bizottságok 11.475 helyszíni ellenőrzést tartottak, és 6992 javaslatot tettek. A javaslatok döntő többségét a tanácsülések határozattá emelték.

Az állandó bizottságok mellett egyre gyakrabban hoztak létre ideiglenes bizottságokat. Ezeket a legtöbb esetben a községfejlesztési tevékenységgel, illetve végrehajtásának ellenőrzésével bízták meg.

Az állandó bizottságok és általában a tanácsai bizottságok munkájának megélénkülése elsősorban a párt- és kormány helyes politikájával függött össze. A tanácsai lehetőségek szélesítése a lakosság mindennapi problémáinak megoldására való törekvés mind a tanácstagokra, mind a választókra kedvező hatással volt. Ennek következtében /s ebben hangsúlyozni kell a Népfront szerepét is, amely megyénkben több mint 100 aktivistát tanácsai munkára küldött/ bővült az állandó bizottságok aktívahálózata is. Lényeges tényező az is, hogy az állandó bizottságok tagjainak kiválasztása szintén nagyobb körültekintéssel, az érdeklődési kör és a szakmai felkészültség figyelembevételével történt. Támaszkodtak az állandó bizottságok az előző két tanácsciklus során szerzett tapasztalatokra is. Az általános javulás, a tartalmi munka elmélyülése mellett azonban káros kinövésnek, a bizottsági munka túlhajtása is megfigyelhető. Ezek az állami feladatok túlzottan gyors ütemű társadalmasításának igényével függtek össze.

A tanácsok tömegkapcsolatai szempontjából igen lényeges terület a tanácstagok választókerületi munkája, ezen belül is a tanácstagi beszámolók és fogadóórák^{17/} kérdése. A tanácsai szervek ebben a ciklusban már igen nagy gondot fordítottak az említett tevékenységre.

A szervező munkában komoly segítséget kaptak a Népfront szervektől is. Nőtt az üzemekben tartott beszámolók és fogadóórák száma is. Ez egyrészt a munkásosztály és a tanácsi vezetők közötti kapcsolat elmélyítését szolgálta, másrészt megkönnyítette a már más vonatkozásban említett -, a munkásosztály helyzetével foglalkozó párthatározat végrehajtását is, hiszen így a tanácsi vezetők e témában újabb információkhoz jutottak. E beszámolókat és fogadóórákat a vb tagok tartották, s e mellett természetesen választókerületeikben is eleget tettek kötelezettségeiknek. Különösen fontos szerepet töltöttek be ezek a fórumok a községgazdasági elképzelések kidolgozásában és az ezek végrehajtásához szükséges társadalmi munkák megszervezésében. Ezzel összefüggésben továbbra is megfigyelhető annak a folyamatnak az erősödése, hogy csökkent az egyéni panaszok és nőtt a közérdekű bejelentések száma. Ugyanakkor a tanácstagok jobb felkészültségéből adódóan az egyéni panaszok jelentős része már a beszámolón megválaszolást nyert. Pl. a kőszthelyi járásban az 1961. II. félévi járási tanácstagi beszámolókon 32 panasz hangzott el, s ebből 27-et a helyszínen megválaszoltak.

A tanácstagi beszámolók tartása fontos eleme a szocialista demokracizmus érvényesülésének. Épp ezért igen lényeges, hogy a különböző szintű tanácsok tagjai mennyiben tesznek eleget ezen kötelezettségüknek.

Ha az 1959-es évet összehasonlítjuk az 1962-essel - a megyei tanácstagokat kivéve - jelentős előrelépést tapasztalhatunk:

Tanácsszint	1959-ben		1962-ben	
	beszámolót tartó tanácstagok %-a	A beszámolón megjelent választók száma	Beszámolót tartó tanácstagok %-a	A beszámolón megjelent választók száma
Magyoi	78,5	6.465	55,7	4.951
Járási	32,1	4.747	75,7	14.815
Városi	62,5	6.758	90,3	18.857
Összes		17.970		38.623

Ami a községi tanácstagi beszámolókat illeti, itt igen változatos formákat alkalmaztak. Sok községi tanácstag részéről ugyanis némi húzódozás mutatkozik az ilyen jellegű nyilvánosság előtti szerepléstől. Ezért olyan megoldásokkal is próbálkoztak, hogy több tanácstag közösen tartott beszámolót, illetve a beszámolók beszélgetés formájában zajlottak le. A községi tanácstagi beszámolókon 1962-ben 75.255 választó vett részt.

A beszámolóknak látogatottsági aránya a felsőbb szintű tanácsok tagjainál magasabb, mint a községioknél, mivel a választók a magasabb tanácsszintet, képviselő tanácstagoktól nagyobb mértékben remélték az általuk felvetett kérdések jobb olintézését.

A beszámolókkal összefüggésben föl kell azonban azt is vetni, hogy sikere nemcsak a tanácstagoktól, hanem a választóktól is függ. Ha a lakosság nem él a jogszabályokban biztosított lehetőségekkel, a tanácstag minden igyekozete a fórum hasznosítására hiábavalónak bizonyul. Sajnos még abban a tanácsciklusban is előfordultak olyan esetek, amikor a tanácstag a választók közömbössége miatt beszámolóját nem tudta megtartani.

A tanács és a tömegok kapcsolatának szorosabbra füzése szempontjából lényeges, hogyan történik a lakosság ügyeinek intézése, monnyiben kereshetik meg jogos kérdéseikkel a tanácsok képviselőit. Ebből a szempontból fontos eszközt jelentenek a tanácstagi fogadóórák. Eredményességüknek azonban az is feltétele, hogy a tanácsi apparátus dolgozói a tanácstag által hozzájuk továbbított jogos kérdéseket és panaszokat gyorsan és lelkiismeretesen intézzék. Mind az utóbbit, mind a fogadóórák számát vizsgálva, előrelépést tapasztalhatunk. Ismét a tanácsciklus első és utolsó évét összehasonlítva az alábbi képet kapjuk:

Tanácsszint	1959-ben		1962-ben	
	Fogadó- órák	Részt- vovők	Fogadó- órák	Részt- vovők
	s z á m e	s z á m e	s z á m e	s z á m e
Mogyoi	393	1.764	384	1.523
Járási	1.161	2.921	2.274	5.595
Városi	961	7.284	4.230	15.006
Összesen	2.515	11.933	6.888	22.124

A községi tanácsok tggjai nem tartottak külön fogadóórákat, mivel a községi viszonyokból adódóan az erősen formális lenne, hiszen a választóikkal nap mint nap találkoznak, azok problémáikkal bármikor felkereshetik őket.

Összgezve a tanácsok tömegkapcsolatainak az 1958-1963. évi választások közötti alakulását, megállapíthatjuk, hogy a korábbi időszakhoz képest újabb előrelépés történt a területen. Ebben a tanácstagok és hivatali apparátus javuló munkája mellett elsődleges szerepet a párt és kormány alapvetően helyes politikája játszott. Ez a politika egyezett a tömegek igényeivel, s ezért alkalmas volt arra, hogy kivívja teljes támogatásukat.

A tanácsok hatáskörének, anyagi eszközeinek növelése lehetővé tette, hogy a tanácsok valóban gazdáivá váljanak a rájuk bízott területeknek, és érdemben tudjanak foglalkozni a terület gazdasági, kulturális, egészségügyi és szociális fejlesztésével, a lakosság igényeinek jobb kielégítésével.

I.

Jegyzetek a bevezetéshez

- 1/ A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Kossuth Könyvkiadó 1968. III. kötet.
- 2/ A magyar népi demokrácia története. 1944-1962. /Balogh Sándor, Birta István, Izsák Lajos, Jakab Sándor, Korom Mihály, Simon Péter/. Kossuth Könyvkiadó 1978.
A kötet azonban - nyilván terjedelmi megfontolásokból -, "A proletárdiktatúra politikai rendszerének és állam-szervezetének kiépítése" c. alfejezetében /156-171. oldal/ meg sem említi a tanácsrendszer létrehozását. Részletesebben csupán a MDP III. kongresszusa kapcsán foglalkozik vele /232-234. és 239. oldalak/ ill. az ellenforradalom leverését követő fejlődés egyes kérdéseinél kerül sor említésükre. /293., 306., 318. és 329-33. oldalak/.
/Blaskovits János - Kiss György: Gondolatok az első negyedszázadról. 1944-1969. Gondolat, Budapest 1970. könyve pedig csupán a 153. és 249. oldalakon utal a tanácsokra./
- 3/ Például Zsilak András: A magyar társadalom osztályszerkezetének alakulása a szocializmus építésének kezdeti időszakában és a MDP szövetségi politikájának főbb vonásai. /1949-1956./ /A Kommunista Párt szövetségi politikája. 1936-1962. Kossuth Könyvkiadó, 1966. 144-214. old./ - a részmonográfiák közül a témát részletesen elemző munka.
- 4/ Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon /1945-1960./ /Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1962/.

II.

- 5/ Például: - Vida István: A Függek.P.pol-ja 1944-1947. Akadémiai Kiadó Bp. 1976. - Tóth István: A Nemzeti Parasztpárt története 1944-1948. Kossuth 1972.
- Ságvári Ágnes: Népfrent és koalíció Magyarországon 1936-1948. Kossuth 1967. - Ságvári Ágnes: A szövetségi politikai kérdései Magyarországon a szocialista forradalom győzelméért vívott harcban. /1944-1948/ /A Kommunista Párt szövetségi politikája. 1936-1962. Kossuth Könyvkiadó 1966. 79-143. old./; - Kiss György: Jegyzetek az első évekről. 1944-1948. Gondolat, Bp. 1976.
- 6/ Szabó Bálint: Népi demokrácia és forradalomelmélet. Kossuth Könyvkiadó 1970. ill. Szabó Bálint: Felszabadulás és forradalom. Akadémiai Kiadó Bp. 1975.
- 7/ Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945-1947. Kossuth 1975.
- 8/ Az ellenforradalom témájával foglalkozó néhány fontosabb monográfia: Hollós Ervin: Kik voltak, mit akartak? Kossuth Könyvkiadó 1967.; Molnár János: A Nagybudapesti Központi Munkástanács. Akadémia, Bp. 1969.; Hollós Ervin-Lajtai Vera: Köztársaság tér 1956. Kossuth Könyvkiadó 1974.; Vass Henrik: A magyarországi 1956. októberi ellenforradalom történetének néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó 1958.; Molnár János: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban. Akadémia 1967.; A jobboldali nézetektől az osztályárulásig. Adalékok Nagy Imre csoportjának elméleti és gyakorlati tevékenységéhez. 1947-1956. Kossuth Könyvkiadó 1957.; Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben. I-IV. kötet. /Az MNK MT Tájékoztató Hivatal kiadványa/; Az 1956. évi ellenforradalom a marxizmus-leninizmus tükrében. Kossuth Könyvkiadó 1958.; Nagy Imre és bűntársai ellenforradalmi összeesküvése. MNK. MT Tájékoztatási Hivatala. 1958.

III.

Vádirat. Az ellenforradalom Veszprém megyében. Kossuth 1957; Fehér Könyv /Az ellenforradalom Veszprém megyei tevékenységéről./ Veszprém, 1957.

- 9/ Zsilák András említett tanulmánya ill. a két alapmonográfia mellett csupán néhány történeti monográfia ill. résztanulmány foglalkozik a kérdéssel. Ezek közül a leglényegesebbek: Zsilák András: A magyar társadalom negyedszázados fejlődésének fő vonásai. 1945-1970. /A népi Magyarország negyedszázada. Nemzetközi tudományos ülészek Magyarország felszabadulásának 25. évfordulóján. 1970. március 16-17. Akadémia Bp. 1972./; Nemes Dezső: A népi Magyarország 15 éves fejlődése. Akadémia, Bp. 1960.; A Magyar Népfront története. Dokumentumok. 1935-1976. II. kötet. Kossuth Könyvkiadó 1977.; Blaskovits János-Kiss György: Gondolatok az első negyedszázadról. 1944-1969. Gondolat, Bp. 1970; Husz év. Kossuth Könyvkiadó 1964. /Szamel Lajos: A Magyar Népköztársaság államtervezetének kialakulása és fejlődése. 313-358. old./
- 10/ Témánk tekintetében különösen érdekes J.B.Jakimovics: Mesztnüje organü goszudarsztvennoj vlaszti evropejszkiá sztran narodnoj gyemokratii /Izdatyelsztvo "Juridicseszkaia literatura" Moszkva, 1964./ c. műve. Ebben részletesen elemzi az európai népi demokratikus országok szocialista, helyi állami szerveinek létrehozását és jellemzőit, beleértve az adminisztratív apparátus sajátosságait.
- A.P. Koszicün műve /Szocialiszticeseszkaje goszudarsztvo. Juridicseszkaia literatura, Moszkva, 1970./ a szocialista állam kialakulásával és fejlődési folyamatával foglalkozik. A témán belül kitér a szocialista állami szervek formáinak sokféleségére is.

IV.

A "Miszl" Kiadónál jelent meg 1967-ben a "Szovjetü za 50 let" c. munka, mely első fejezeteiben az 1917-1920 közötti állami szervek kiépülését, fejlődését elemzi részletesen. Ezen belül kitér olyan kérdésekre is, mint a szovjet állami apparátus kiépítése és felkészültsége, a breszti béke szerepe, a szocialista gazdaság alapjainak megteremtése ill. az államhatalom kulturális feladatai. Külön fejezetben foglalkozik, ezen belül, a helyi állami szervek kiépítésével. Az 1920 utáni /V-IX. fejezetek/ részletesen elemzik a szovjetek gazdasági és kulturális feladatait, ill. tevékenységüket 1953-ig. Kitérnek ezen belül a helyi szovjetek szerepére is a háboru alatt és az ujjaépítésben.

A X-XI. befejező fejezet az 1953-58 ill. 1959-65. évekről szól a helyi tanácsok gazdasági szerepét emelve ki.

Témánk tekintetében is külön érdeklődésre tarthat számot az orosz nyelvű szakirodalom néhány olyan munkája, mint a Szovjetunió Akadémiai Kiadója gondozásában /1968-ban/ megjelent 2 kötetes tanulmánykötet: "Szovjetszkoje goszudarsztvo i pravo v period sztroityelsztva szocializma /1921-1925/, mely elsősorban a központi állami szervek és a szovjet alkotmányok fejlődési tendenciáiról közöl értékes adatokat, elemzéseket ill. a Miszl Kiadónál 1968-ban megjelent "Isztorija nacionalno - goszudarsztvennova sztroityelsztva v SzSzSZR" c. munka, mely történelmileg vázolja fel a szovjet állam kialakulásának, tagállamai bővülésének folyamatát.

Sajnálatos módon a népi demokratikus országok történész szakirodalma tárgyalt témánkat csak röviden érinti.

- 11/ Fontosabb statisztikai kiadványok: Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához. 1949-1955. Bp. 1957.; Statisztikai Évkönyv 1949-1955. KSH. Bp. 1957; Mezőgazdasági Statisztikai Adatgyűjtemény. 1870-1970. /Földterület I. országos adatok; Földterület II. Megyei adatok/ KSH Bp. 1971; A szövetkezeti ipar adattára. I-II.k. KSH. Bp. 1970; A magyar magánkisipar 1938-1960. KSH. Bp. 1961/6.; Statisztikai Évkönyv. 1956. KSH. Bp. 1958; Statisztikai Évkönyv 1958. KSH. Bp. 1960; Kulturstatisztikai Adattár 1962. KSH. Bp. 1963/5; Magyar Statisztikai Zsebkönyv. 1958. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958.

Veszprém megye 20 éve a szocializmus építésének útján. 1945-1965. Veszprém, 1965; Veszprém megye fontosabb statisztikai adatai. 1952-1955. KSH Veszprém megyei Igazgatósága. Veszprém 1956; Veszprém megye legfontosabb statisztikai adatai. 1956. I. évfolyam. KSH Veszprém megyei Igazgatósága. Veszprém, 1957; Veszprém megye fontosabb statisztikai adatai. KSH. Veszprém megyei Igazgatósága, Veszprém 1960; Új élet útján Veszprém megye parasztsága, Bp. 1959.

- 12/ Berend T.Iván: A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945-1968. Kossuth Könyvkiadó és Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1974; Berend T.Iván: Gazdaságpolitika az első ötéves terv megindításakor 1948-1950. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1964.

- 13/ Dr.Stark Antal: A helyi ipar Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó 1967.; Dr.Csizmadia Ernő-Dr.Dankovits László-Dr.Udvari László: A magyar mezőgazdaság. Kossuth Könyvkiadó 1968; Szociálpolitikánk két évtizede. /Irtta: a SzOT Munkaközössége./ Kossuth Könyvkiadó és Tánicsics Könyvkiadó 1969; Berend T.Iván: Beruházás a ter-

VI.

melőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1968; Dr.Neményi István: A magyar beruházási politika 30 éve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1975; Raskó József: A tanácsok társadalmi-gazdasági tevékenysége a tanácsrendszer bevezetése óta. /Területi Statisztika 1970/2.sz./

- 14/ Dr.Antalffy György: Állam és demokrácia. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,Bp. 1967.; Szentpéteri István: A közvetlen demokrácia fejlődési irányai. Akadémiai Kiadó, Bp. 1965; Bihari Ottó: A szocialista államszervezet alkotmányos modelljei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1969; Az állampolgárok alapjogai és kötelességei. Akadémiai Kiadó, Bp. 1965; Dr.Takáts Imre: A járási tanácsok feladatai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1963; Bihari Ottó-Szamel Lajos: A tanács törvény. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1961; A tanácsrendszer negyedszázada. Bp. 1976; Beér János: A szocialista államépítés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1968; Bihari Ottó:Összehasonlító államjog. Tankönyvkiadó 1967.
- 15/ Dr.Kiss Artur: A szocialista állam és kritikusan. Kossuth Könyvkiadó 1966; dr.Kiss Artur: Hogyan fejlődik a szocialista demokrácia. Kossuth Könyvkiadó 1975; Politikai elmélet - politikai gyakorlat. Kossuth Könyvkiadó 1979; Kulcsár Kálmán: Társadalom, politika, jog. Gondolat Könyvkiadó 1974.
- 16/ Különösen hasznos pl. Lakos Sándor: A tanácsok helye és szerepe a szocialista építés jelenlegi szakaszában c. műve. Kossuth Könyvkiadó 1969.

VII.

14/ A helyi - és ezen belül a népi demokratikus forradalom déldunántuli néhány speciális sajátosságát tudományos igényességgel elemzi Fehér István: Politikai küzdelmek a D-Dunántulon. 1944-1946. között /Akadémiai Kiadó, Bp. 1972/. c. műve. A monográfia értékeit illetően messze túlnő a legjobb helytörténeti tanulmányokon.

Veszprém megyében az 1950. évek vége, az 1960. évek eleje időszakára értek meg a feltételek igényesebb helytörténeti tanulmányok kiadására. Témánk tekintetében azonban csupán 3 kötet tarthat érdeklődésre számot:

- Veszprém megye fejlődése, 1945-1970. Veszprém, 1970.
- A tanácsok helyzete, szerepe és feladatai a szocializmus felépítésének elkövetkező időszakában. Tanulmánykötet. Veszprém, 1964.
- Veszprém megye 1958-1962. Kiadja az MSzMP Veszprém megyei VB és a Veszprém megyei Tanács VB. Veszprém, 1963.

Az egyéb helytörténeti kiadványok közül még említést érdemelnek: "A népi demokratikus átalakulás Fejér megyei eseményei. 1945-1948. Dokumentumok. Székesfehérvár, 1976.c. kötet gazdag forrásanyag kiadvány. /Az 53-58. számú dokumentumok érdekes adatokat közölnek az 1947. évi választásokról./ 73. számú dokumentuma arra figyelmeztet, hogy a közigazgatási apparátus még nem felel meg a forradalmi idők követelményeinek,

A Fejér megyei fejlődés sajátos vonásaival részletesen a "Fejér megyei Történeti Évkönyv 4. kötet. 1945-1970." c. kiadvány foglalkozik, megemlítve, hogy a közigazgatás újjászervezése lényegében a felszabadulással párhuzamosan bontakozott ki. Csak sajnálhatjuk, hogy az adatok közzétételében igen gazdag munka elvi elemzésekre kísérletet sem tesz.

J E G Y Z E T E K

I. fejezet:

- 1/ Lásd: A Kommunista Párt Központi Bizottságának programtervezete a háboru utáni időkre /Bp. 1944. okt. 2/ ill. a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének programjavaslata a közvetlen politikai és gazdasági feladatok megoldására. /Szeged, 1944. nov.30./

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. 1944.-1948. Kossuth Könyvkiadó, 1967. 26-29. és 37-42 oldal./

A dolgozat nem tekinti feladatának a két dokumentum részletes összehasonlítását, csupán az államhatalom új helyi szerveinek létrehozása szempontjából lényeges mozzanatok összehasonlító elemzésére szorítkozik.

A két dokumentum részletes, összehasonlító elemzése megtalálható Szabó Bálint: Népi demokrácia és forradalom-elmélet. /Kossuth Könyvkiadó, 1970./ c. könyvében.

- 2/ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány összetétele pártok szerint:

Pártok	<u>Ideiglenes Nemzetgyűlés</u> 1944.dec-ben Dunántuli ad.		<u>Ideiglenes Nemzeti</u> Kormány
MKP	30,9 %	20,6 %	25,0 %
SzDP	16,5 %	20,6 %	16,7 %
NPP	6,9 %	12,5 %	8,3 %
FKGP	23,9 %	30,9 %	16,7 %
PDP	5,2 %	} = 21,8 } = 15,4	33,3 % /!/
Szaksz.-ek	8,3 %		
Pártonkiv. horthysták	8,3 %		

A kormánynyilatkozat ill. a pártok szerinti összetétel forrása: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója. Atheneum 1946. 23 és 181. old.

3/ Magyar Közlöny 1945. 1.szám.

4/ Néplap, 1945. jan.10. /Közli: Felszabadulás. 1944. szeptember 26- 1945. április 4. Dokumentumok. Szikra, 1955. 360-364. old./

Lásd még: Révai József "Miért harcol a KP a független, szabad, demokratikus Magyarországért? Előadás a nagy-budapesti pártaktíván. 1945. febr. 8. /Közli: Révai: "Élni tudtunk a szabadsággal." Szikra, 1949. 439-44.old./

5/ Lásd:

- Erdei Ferenc: A népi önkormányzat útján. Délmagyarország 1944. dec. 31. /Közli: Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből, 1944-1945. Szeged, 1970. 285-287. old./

- Demokrácia. Előadásgyűjtemény. Egyetemi Nyomda Bp. 1945. 10-11. old. /Erdei Ferenc előadásából./

6/ Az SzDP-nek a helyi önkormányzati ill. állami szervek vonatkozásában képviselt álláspontjára közvetett dokumentumok állnak rendelkezésre, mivel átfogóan megfogalmazott koncepciója e kérdésben hivatalosan ekkor még nem hangzott el.

A "közvetett" dokumentumok közül a fontosabbak:

- A KP és a SzDP határozata a fasizmus elleni közös harcról és a munkásosztály egységének megteremtéséről. 1944. okt. 10. Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1935-1945. Kossuth 1964. 561-565. old.

/A dokumentum az együttműködést illetően nem részletezte a jövő fejlődés koncepciójának alapelveit. Ugyanakkor "jelenlegi" célként a demokratikus Magyarországért szállt belpolitikailag sikra és az "egyesült" szakszervezeti szervek feladataként a két párt "Magyar Front" politikáját jelöli meg követendőnek.

- Egyértelműbb volt már: a SzDP Szervező Bizottságának felhívása, 1944. dec. 5. A MKP és SzDP határozatai 1944-1948. Kossuth, 1967. 42-43. old.
/Itt a demokráciáért vivandó harcban már a "népet érdeklő politikai és szociális kérdések" állandó képviselte mellett arról szóltak, hogy a szocialista célok zöme csak akkor valósítható meg, "...amikor a társadalmi, gazdasági és politikai fejlődés világviszonylatban is nivellálódik." /
 - A felszabadított területek országos SzDP vezetőségének és a "Népszava" Szerkesztőségének nyilatkozata a "Népszava" újra megjelenése alkalmából. 1945. jan. 26. A MKP és U.az. 55-58. old. Ez a " f o k o z a t o s társadalmi és gazdasági fejlődés" útját hangsúlyozta. /
 - Bár időben később került sor az SzDP XXXIV. kongresszusára 1945. aug. 18-20. /A MKP és... U.az. 99-118. old. / célszerűnek tartjuk az elfogadott akcióprogramot megemlíteni, amely már az önkormányzatok esetében a működést a "tisztá demokrácia" szellemében kívánta szabályozni ill. a központi szervek beleszólási lehetőségét csupán esetenkénti "zavarok" ra korlátozni. /
- 7/ Vess össze:
- A FGKP programtervezete 1945. március. /Párttörténeti Közlemények, 1970.3.szám 190-197. old. /
 - Csizmadia Andor: A nemzeti Bizottságok állami tevékenysége. /Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 148. old. /
 - A párt tiszántuli lapja, a "Debrecen", 1945. június 24-i számában már azt is kifogásolta, hogy a nemzeti bizottságok kritizálják az igazgató bizottságok tevékenységét.

- 8/ A dokumentumot közli Csizmadia Andor: A nemzeti bizottságok állami... Id.mű. 424-427. old.
- 9/ Magyar Közlöny 1945. 18-20. sz.
- 10/ Lásd erről Csizmadia Andor: A nemzeti bizottságok állami... Id. mű. 145., 228-29., 235. és 237-38. oldalak. /Bár a nemzeti bizottságok "hatásköre" ekkor sem nyert tisztázást, néhány lényeges demokratikus változást a rendelet eredményezett: pl. az egyházak és a Parasztszövetség önkormányzati képviseleti joga megszűnt. Kimaradtak az önkormányzatokból az olyan koalíción kívüli pártok képviselői is, mint a Keresztény Néppárt, Demokratikus Néppárt, Nemzeti Demokrata Párt stb. A rendelet a népi erők közigazgatási alkalmazását is segítette a korábban előírt kötöttségek feloldásával./
- 11/ Magyar Közlöny, 1945. 1. szám. /A rendelet értelmében minden közalkalmazott 1939. szept. 1-ig visszamenőleg köteles volt magatartását, tevékenységét igazolni./
/A rendelet "nem ismert" olyan formulákat: "vezető állásra alkalmatlan", "állásvesztésre ítélt" stb., sőt "nem igazolt" döntést is csak abban az esetben lehetett hozni, ha a cselekmény már népbíróság elé volt utalandó - ez óhatatlanul sok reakciós köztisztviselő esetében is /minden "ügyeskedés" nélkül/ a "nem bűnös" formula kimondását, vagyis állásában történő megmaradását eredményezte. Egyes NB-k /pl. a szegedi/ ez ellen kezdettől megkíséreltek fellépni. /Lásd: Válogatott dokumentumok Csongrád megye... Id. mű. 331-332. és 342-343. oldalak/. Az "igazolt" helyi tisztviselőkön belül megmaradt reakciós elemekre jellemző példa, hogy pl. Csongrád megyében e tisztviselők a hazatérő zsidó lakossággal szemben a "zsidó törvényeket" kívánták alkalmazni! /Csizmadia Andor: A nemzeti bizottságok állami... Id. mű. 199-201. old.

- 12/ - Magyar Közlöny, 1945. 2o. száma.
- Az igazolási eljárások során eltávolított vidékiek számát közli Jakab Sándor: "A KMP értelmiségi politikájának néhány kérdése." /A szocializmus építésének néhány politikai kérdése. A MKKE. a lenini centenárium alkalmából tartott Tudományos ülásszaka. Az "A" szekció programja.
Bp. 197o. ápr. 2o-22. 1945-1948.old./
- 13/ Az ideiglenes Nemzetgyűlés... Id. mű. 44. old.
Dálnoki Miklós Béla megállapításainak valótlanúságára a MKP mellett a NPP baloldali képviselői is felhívták a figyelmet /Rákosi Mátyás, Veres Péter és Kossa István - uo. 5o, 59. és 62. old./
- 14/ Az MKP változatlanul védte a NB-kat és a harca eredményeként értékelhető az ONB létrehozása. /Szabad Nép, 1945. jun. 12., 14. és 17-i száma, ill. Csizmadia Andor: A NB-k állami... Id. mű 159-16o. old. ill. Népszava 1945. szept. 5. ill. Ideiglenes Nemzetgyűlés... Id. mű 158 .old.
- 15/ Nyíltan ezt csak a PDP támadta az "egyéni szabadságra" ill. a koalíción kívüli egyéb "erkölcsi" erők és fórumok létrehozására hivatkozva. /Ruppert Rezső felszólalása az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. szept. 12-i ülésén - az Ideiglenes Nemzetgyűlés... I.d. mű. 118 .old./
Burkolten azonban - mint közismert - az SzDP és FDP jobbszárnya is támadta.
Az SzDP-re vonatkozó adatokról a 16. számú jegyzetben szólunk.
A FKGP jobboldali erőinek tevékenységét jól tükrözte a párt 1945. aug. 2o-i nagyválasztmánya. /Kis Ujság 1945. aug. 22./ Itt igen éles összeütközések jelentkeztek a kérdésben: Célszerű-e vagy hibás a koalíciós politika fenntartása. A többség - "az ellentétek hangsúlyozása mellett" - a koalíció megőrzésére szavazott.

Külön kiemelték viszont ezen belül /a népi bizottságokkal szemben/ a régi önkormányzatok és a "decentralizált" közigazgatás visszaállításának fontosságát. E mögött - az adott történelmi szituációban - az új központi, demokratikus államhatalom szerepe csökkentésének terve is meghúzódott, annak reményében, hogy a megyék jelentős részében FKGP helyi többség alakul ki.

- 16/ A MKP és a SzDP... Id. mű 153.-163. old. A két munkáspárt közös választási kiáltványa demokratikus önkormányzatokért szállt sikra. Ugyanakkor az SzDP-n belül ennek értelmezése eltérő volt. Pl. Buchinger Manó 1945. szeptember 12-i nemzetgyűlési beszédében "elitélte" az osztályok közötti gyűlöletet"/Ideiglenes Nemzetgyűlés... Id. mű 114-115.old./
- 17/ A Veszprém megyei sajátosságok igen összetett témát képeznek. A legtöbb elsődleges /és másodlagos/ történelmi forrásmunka több témakörhöz kapcsolódik. Épp ezért a források jegyzékét e rövid általános ismertetéshez rész-bontás nélkül véljük célszerűnek megadni.

x x x x

A "történelmi" Veszprém megye határaiban a felszabadulást követően jelentős változások következtek be. /1946. január elsejére a megyéhez csatolták a balatonfüredi járást, 1949-ben pedig a tapolcai, sümegi és keszthelyi járásokkal gyarapodott - ugyanakkor elcsatolták az enyingi járást és több községet/. Épp ezért célszerű, hogy a dolgozat a korabeli megyei határokon túlmenően a később, a megyéhez csatolt Zala és Somogy megyei területek néhány fontosabb adatát, eseményét is jelezze.

A Veszprém megyei sajátosságokkal kapcsolatos adatok forrásai: - A Magyar Statisztikai Szemle XXII. évf. /1944./ 6.sz. 193-195.old.

- Magyar Statisztikai Zsebkönyv XI. évf. /1942/ Bp. 1943. 146-147. és 233. old.
- Veszprém megye fejlődése 1945-1970. Veszprém, 1970. 33. 297., 414. és 448. old.
- Magyar Statisztikai Évkönyv. L. évf. /1942/ Bp. 1944. 14-22. és 209. old.
- Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója. Atheneum, 1946. 181.
- Rácz István: Tavasz a Bakony felett. Pápa, 1970. 10-14, 21-30 és 93-98. old.
- Veszprém megye 20 éve a szocializmus útján. 1945-1965. KSH Veszprém megyei Igazgatósága, Veszprém, 1965. 5-6. old. és 33. old.
- Lackó Miklós: Nyilasok, nemzeti szocialisták 1935-1944. Kossuth Könyvkiadó 1966. 16, 73, 105, 175, 280-281, 309-310. old.
- Tanulmányok Zala megyéről. 1946-1970. Zalaegerszeg, 1970. 114. old.
- Pajor József: A munkásmozgalom kialakulása Várpalotán /kézirat/.
- Munkáért, kenyérért, szabadságért! Az építő-, fa és építőipari dolgozók mozgalmának válogatott dokumentumai /1920-1945/ Bp. 1965.
- Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1929-1935. Kossuth Könyvkiadó. 1964.
Pl. Arch. Baloldali összesítő. 1936/7113. Ismerteti: Földmunkás és szegényparaszt mozgalmak Magyarországon 1848-1948. II. köt. Kiadja: a Mezőgazdasági és Erdészeti Dolgozók Szakszervezete. Szerk: Pölöskei Ferenc és Szakács Kálmán 907. old.
- Veszprém megyei Levéltár /a továbbiakban: VeML/. A veszprémi Nemzeti Bizottság iratai. Az 1945. jun. 1-i ülés jegyzőkönyve.

- Veszprém megyei Népujság 1950. okt. 15.
- Napló 1965. ápr. 11, 1970. febr. 25, és márc. 8.
/A téma hadtörténeti vonatkozásait Veress D. Csaba:
Veszprém megye felszabadításának története. Veszprém,
1970. c. műve elemzi részletesen, rámutatva, hogy a
megye területén 108 helyen folytak harcok és 11 község
több mint 3 hónapig hadszíntér volt. A fasiszták vala-
mennyi közuti- és vasuti hidat felrobbantottak. A lakó-
házak 25,2 %-a a megyében elpusztult vagy megsérült -
ezen belül Veszprémben 75,5 %, Várpalotán 71,3 %, Pápán
49,6 %./

18/ Pl a veszprémi NB, 1945. április 27-i ülésén R.A. főispán
fellépett a MKP falujáró tevékenysége ellen, azt hangoz-
tatva, hogy nem szabad "... a szegény, agyonsanyargatott
parasztoakat... politikára kényszeríteni." /VeML. A veszpré-
mi NB iratai. 1945. ápr. 27-i jegyzőkönyv./

19/ Ez a tendencia 1945. januártól országosan is erősödött.
Megyei vonatkozásban összefüggött azzal is /VeML. Főispá-
ni iratok 193/1945/, hogy kezdetben több községben még nem
alakultak meg a koalíciós pártok - néhány esetben a régi
önkormányzati szervek tisztségviselőinek tevékenysége
ezért csupán a " h i v a t a l i utasítás" végrehajtása
volt. A megye főispánja azonban arra törekedett, hogy mind-
ez a reakciónak kedvező módon menjen végbe. Tiltakozott
pl. az ellen is, hogy Várpalota nemzeti bizottsága előké-
születeket tett a községi képviselőtestület megalakításá-
ra.

/VeML. Főispáni iratok 262/1945./

Leveléből érdemes idézni: "Tudomásomra jutott, hogy a NB
a községi képviselőtestület megalakítása ügyében előkészítő
munkálatokat tett folyamatba. Felhívom és u t a s í t o m ,
h o g y m i n d a d d i g , m i g a községi képvise-
lőtestület megalakítására vonatkozólag h a t ó s á g o m

r é s z é r ő l r e n d e l k e z é s t n e m k a p ,
/kiemelések tőlem: B. Bné/ sem az előkészítő munkálatokat,
sem a megalakulást folyamatba nem teheti. Amennyiben mégis
rendelkezésem ellen vét, a képviselőtestületet megalakít-
ja, úgy a megalakulást teljesítőik ellen a megtorló eljá-
rást azonnal megindítom, és a megalakított képviselőtestü-
letet, mint törvénytelen, azonnali hatállyal feloszlatni
fogom." A főispán tiltakozása azonban jogtalan és siker-
telen maradt és kénytelen volt a képviselőtestület megal-
akulásába beletörődni.

Különösen a pápai járásban, de a megye más községeiben is
a FKGP szervei viszonylag korán - helyenként az MKP meg-
alakulását is megelőzve - működni kezdtek. Pápán pl. Sulyok
Dezső lett a NB elnöke.

A zirci járásban a NB tagok jelentős részére a jegyzők
tettek javaslatot. Kezdetben tehát a reakció erői is be-
épültek a nemzeti bizottságokba. Nemesszalókon és Marcal-
gergelyin pl. loo kh. feletti földtulajdonnal rendelkező
gazda volt a NB elnöke, Pápateszéren pedig a téglagyár
tulajdonosa. A fenti általánosító megállapításokat a
következő források alapján tettük:

Rácz István: Id. mű 63-68 és 106-110. old.; Tanulmányok
Zala megyéről... Id. mű 123-124. old.; Veszprém megye...
Id. mű. 40 . old.; Napló 1965. ápr. 9. VeML. Főispáni iratok
/52/1945./ 193/1945, 245/1945 és 262/1945; VeML. A nyárádi
NB iratai. 1945. jun. 21-i jegyzőkönyv; VeML. A révfülöpi
NB iratai, 1945. ápr. 8-i jegyzőkönyv; VeML. A pápanyögéri
NB iratai, 1945. dec. 8-i jegyzőkönyv; VeML. A nemesbüki
NB iratai 1945. ápr. 14-i jegyzőkönyv; VeML. A nemesszalóki
NB iratai, 1945. jun. 24-i jegyzőkönyv; VeML. A balaton-
füredi NB iratai, 1945. ápr. 20-i jegyzőkönyv; VeML.
A marcalgergelyi NB iratai, 1945. ápr. 18-i jegyzőkönyv.

20/ A MKP országos vezetése felismerve az ebben rejlő veszélyeket, nyílt plénumon is felhívta erre a baloldali erők figyelmét. Pl. Révai József Veszprémben tartott nagygyűlési beszédében 1945. júniusában a Dunántul reakciótól történő megtisztításának és a nemzeti bizottságok fokozott aktivitásának fontosságát hangsúlyozta. Hasonló szellemben nyilatkozott a Veszprém megyei állapotokról a BNB jun. 13-i ülésén Rajk László is, megállapítva, hogy "...Németországból nemcsak az elhurcoltak ezrei özönlenek vissza, hanem patkányként rohanják meg a városokat és falvakat, főként a Dunántulon a nyilasok. Veszprémben például nyíltan nyilasnak vallják magukat és még mindig német győzelemben biznak." /Szabad Nép 1945. június 19. ill. 14. számok./

x x x x

Átlagban az országosnál rosszabb, de a Veszprém megyeinél még Zala és Somogy megyékben is jobb volt a helyzet. Zala megyében a törvényhatósági bizottság összetétele a nemzeti bizottság álláspontja szerint alakult:

MKP	30
SzDP	30
NPP	30
FKGP	25
SzSz.	15
PDP	10

A FKP tiltakozásul nem vett részt a törvényhatósági bizottság ülésein. Az 1945. évi választások után 50 helyet ajánlottak nekik, de ők 70 %-os /=98 hely/, majd 50 %-os /=70 hely/ igénnyel léptek fel. Ezt a többi párt elutasította, ezért a FKP csak 1948-ban kapcsolódott be a munkába. /Tanulmányok Zala megyéről 1945-1970. Zalaegerszeg 1970. 123, 133-134. old./

Sok szempontból hasonló vita folyt Somogy megyében is, ahol a nemzeti bizottság nem tudott megállapodásra jutni a törvényhatósági bizottságba küldendő arányában. Véglegesen a megyei törvén-i biz. ezért csak 1948. márc. 22-én alakult meg.

Általánosító megállapítások forrásai:

Csizmadia Andor: Id. mű. 319. old; Tanulmányok Zala megyéről 1945-1970. Zalaegerszeg, 1970. 123 és 133-134. old; Fejezetek Somogy megye negyedszázados fejlődéséből. 1945-1970. Kaposvár, 1969. 18. old.

21/ VeML. A veszprémi NB. iratai. 1945. júl. 13-i ülés jegyzőkönyve.

A fenti dokumentum azt is megállapította, hogy a megyén belül igen eltérőek településhelyenként az erőviszonyok. Ezt példázza a következő táblázat is:

	Csopak	Lesence- istvánd	Bakony- tamási	Balaton füred	Révfü- löp	Gyenes- diás	Keszt- hely
FKP	10 tag	4 tag	3 tag	7 tag	8 tag	3 tag	5 tag
MKP	8	-	2	7	4	3	8
SzDP	-	1	-	7	-	3	8
NPP	3	3	15	7	8	2	7
Sz.Sz.	-	-	-	7	-	-	8
PDP	1	-	-	5	-	8	4
Párton kiv.	-	4	-	-	-	-	-

Az adatok forrásai:

VeML. Csopaki NB iratai, 1945. júl. 25-i jegyzőkönyv;
VemL. Lesenceistvándi NB iratai, 1945. júl. 22-i jegyzőkönyv; VeML. Bakonytamási NB iratai, 1945. júl. 8-i jegyzőkönyv; VeML. Balatonfüredi NB iratai 1945. jun. 28-i jegyzőkönyv; VeML. Révfülöpi NB iratai. 1945. júl. 25-i jegyzőkönyv; VeML. Gyenesdiási NB iratai, 1945. júl. 29-i jegyzőkönyv, Keszthelyi Ujság 1945. aug. 12.

22/ Az adatok forrásai:

VeML. A Veszprémi NB iratai. 1945. ápr. 27-i ülés jegyzőkönyve; Veszprém megyei Muzeumi Közlemények 1965/3.sz. 220-221. old; Rácz István: Id. mű. 83. old; Veszprém megye... Id. mű. 43-33. old; Pápai Néplap 1946. jul.8. A főispán reakciós tevékenységét e területen jól mutatja, hogy első ténykedései közé tartozott /VeML. Főispáni iratok 37/1945. máj. 3-i levele az alispánhoz/ annak deklarálására, hogy amíg az ideiglenes önkormányzati területek létrehozása nem történik meg, az 1942. évi XXII. t.c. 3. §-ában foglaltak értelmében, magának tartja fent a vármegyei és a városi tisztviselők, a községi és községjegyzők kinevezésének jogát. E kérdésben igyekezett a nemzeti bizottságokra is nyomást gyakorolni. 1945. máj. 28-án levéllel /VeML. Főispáni iratok 262/1945/ fordult a járási nemzeti bizottságokhoz, felszólítva őket, hogy a tisztviselők alkalmazásával ill. elbocsátásával kapcsolatos kérdésektől tartózkodjanak. Az ez ellen vétő nemzeti bizottsági tagokat a BTK 172. §. 192. III.tc-el fenyegette meg. Egyben azt is hangsúlyozta: "A kormány az ilyen cselekményt elkövető... nemzeti bizottsági tag visszahívására... hívhatja fel a ... beküldő politikai pártot." A levélnek nem lett azonnal fogamatja. Pl. a veszprémi NB még június 13-án is döntést hozott Veszprém város tisztviselőiről, a gyenesdiási NB pedig július 7-án felfüggesztette állásából a korábbi, németbarát jegyzőt.

A főispán előzőekben idézett levele feltűnő hasonlóságot mutatott a NB-kkal kapcsolatos miniszterelnöki rendelettervezettel. Bár ez utóbbit erre az időre a baloldali erők már visszautasították, Veszprém megye reakciós főispánja még mint "jóvággyott"! intenciót, megkísérelte alkalmazni.

23/ - Nemzetgyűlési Napló I. kötet. Atheneum 1946. 27-28, 117-119, 137-138. oldalak.

A MKP-a kibontakozó viták során - szólt a kérdés közgazdasági fontosságáról is. Konkrét adatokra hivatkozva 1938-ban Magyarországon 124.000 közigazgatási alkalmazott volt, 1946-ban pedig 403.000 - ami meghaladta a termelő munkában közvetlenül foglalkoztatottak számát/ fejtette ki: elengedhetetlenül szükséges a létszám csökkentése. /Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből 327-328. old./

24/ A megye választási eredmények 1945-ben:

MKP	16.503	12,72 %
SzDP	17.136	13,21 %
NPP	9.679	7,46 %
FKP	85.016	65,53 %
PDP	1.397	1,08 %

A MKP a megyében a bányavidéken ért el szép eredményeket: Urkuton 54 %-ot, Tósokberénden 50 %-ot, Várpalotán 41 %-ot, Ajkán 33 %-ot. A választási eredmények következtében a megyéből a FKP 7, MKP és SzDP 1-1 képviselőt küldött az országgyűlésbe.

Az országosnál kedvezőbbek voltak egyébként az FKP számára a választási eredmények még az alábbi megyékben, ahol a képviselők pártállás szerinti megoszlása a következőképpen alakult:

	FKP	MKP	SzDP	NPP
Baranya- Tolna Sz.sz.	68,2 %	13,6 %	13,6 %	4,6 %
Győr-Moson-Sopron sz.sz.	60,0	13,3	20,0	6,7
Pest-Pilisi-Solt-Kiskun-Bács-Bodrog sz.sz.	64,6	14,6	14,6	6,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg sz.sz.	66,7	9,5	9,6	14,3
Borsod-Gyömör-Zemplén-Abauj sz.sz.	60,0	20,0	16,0	4,0

Ez azt jelentette, hogy a képviselők pártállás szerinti megoszlása még a választási eredményeknél is rosszabb arányt eredményezett a forradalmi erők számára. Míg országosan a képviselők pártállás szerinti megoszlása:

FKP	58,2 %
MKP	16,6
SzDP	16,4
NPP	6,5
PDP	0,6
Pártonkiv.	2,8

Addig Veszprém megyében:

FKP	77,8 %
MKP	11,1
SzDP	11,1

A megyénél kedvezőtlenebb eredmények csak Somogy, Zala, Vas megyékben születtek /tehát a Dunántulon/, ahol a parlamenti képviselők pártállásuk szerint /az elemzett szervezetek százalékaránya alapján/:

	FKP	MKP	SzDP	NPP
Somogy sz.sz.	80,0	6,7	6,7	6,6
Zala sz.sz.	85,7	7,2	7,1	-
Vas sz.sz.	80,0	10,0	10,0	-

/Veszprém megye... Id. mű. 47-48. old./

Népszava, 1945. nov. 7.,

Magyar Statisztikai Szemle /XXIV.évf./ 1946. /jul.szept./
7-9.szám 74. old.

- 25/ Pl.Veszprém megyében az 1945. évi választásokat követő hetekben Magyarpolányban volt SS katonák rálőttek a rendőrökre. Ajkarendeken a vulksbundisták kezdeményeztek fegyveres ellenállást, Zalahalápon a kommunista párttitkár ellen fegyveres merényletet követtek el és feleségét meggyilkolták. Elszaporodtak a MKP elleni

terrorakciók és egyes párttagok megfenyegetése. Ez a helyzet 1946. elején is fennmaradt.

/MSzMP Veszprém megyei Bizottsága Archivuma. A MKP. Devecseri Járási Titkárságának jelentése 1945. dec. 7-én/.

Kommunistákat fenyegettek meg, feldúlták a MKP párt-házát /Tés, Adorjánháza/. Megkezdődött az ujjgazdák fenyegetése /pl. Nemesszalókon a főszolgabíró hatására többen lemondtak a földjükről, Szápáry gróf elérte, hogy Bakonyszombathely egyik új gazdáját, aki régebbiről bérleti díjként 400 kg. kukoricával tartozott neki, egy időre börtönbe zárták./

Szaporodtak a földvisszaperlések. Pl. az enyingi és füredi járásban a kiosztott földek 70 %-át perelték vissza. Nőtt nyugatról visszaszivárgott reakciók száma, ugyanakkor a népbiróságok igen enyhe ítéleteket hoztak illetve a közigazgatásba volt fasisztákat is visszafogadtak. /Veszprém megye fejlődése 1945-1970. Veszprém, 1970. 48-49 és 52-54. oldalak./

- 26/ - A MKP és a SzDP határozatai--- Id. mű. 195-202. old.
- Szabad Nép 1946. febr. 19.
- VeML. A Budapesti NB. Főtitkárság felhívása a kerületi és vidéki nemzeti bizottságokhoz.
- 27/ Veszprém megye... Id. mű 55-57. old. és 61. old.
A megyében különösen indokoltta tette a közigazgatás megtisztítását az a tény, hogy a "népbirósági tárgyalások" enyhe ítéletei miatt sokszor fasisztákat is újra alkalmaztak a közigazgatásban. Ezzel függött össze a megyei NB-k tevékenységének megélénkülése is. Pl. a batonfüredi járási nemzeti bizottság kérte a főjegyző megbízásának visszavonását, mert az a politikai pártok együttműködésének zavarására, a nemzeti bizottság és különösen a kommunisták lejáratására, megrágalmazására törekszik. Hasonló intézkedést kért Taliándörögd nemzeti

bizottsága is a községi főjegyző ellen, aki legutóbb már azzal fenyegette meg a baloldali beállítotttságu nemzeti bizottsági tagokat, hogy karhatalommal elviteti őket a községből. /Veszprém megyei Népujság 1946. febr. 3. Szabad Nép 1946. febr. 10. VeML. A balatombüredi járási NB iratai. A NB levele az alispánhoz 1946. febr. 20-án./

A baloldali erők követeléseit tömegtüntetések, népitéletek támasztották alá. Miután február 20-án pártközi tárgyaláson a FKP megyei vezetói visszautasították a baloldal követeléseit, megyszerte tüntetések voltak. Különösen jelentős ezek között a február 24-i veszprémi tüntetés, amelyen Veszprém és környéke üzemi munkásai mellett Ajka és Várpalota bányászai is részt vettek. Igen sok paraszt is ott volt a tüntetők soraiban, különösen ujjgazdák. /Veszprém megye... Id. mű 54-55.old./

Március első napjaiban a megye több pontján bányásznagygyűlések voltak. Ajkacsingervölgy és Várpalota bányászai táviratban követelték a kormánytól a közigazgatás megtisztítását. A parasztok pedig többhelyt közvetlenül cselekedtek, népitélettel kergetve el reakciós közigazgatási tisztviselőket: pl. Csögle, Adorjánháza, Nemesvámos, Homokbödöge, Kővágóórs, stb./Szabad Nép 1946. márc. 2. és 5., Napló 1946. máj. 16./

28/ /Veszprém megye fejlődése... Id.mű 60. old./

A fentiek általában érvényesek más, elsősorban nyugatdunántuli megyékre is, ahol a reakció országosnál nagyobb befolyása következtében szintén elhúzódott a Baloldali Blokk Intéző Bizottságainak létrehozása, ill. ez az összefogás nem funcionált kielégítően. Ez történt pl. Vas megyében. /A kérdéssel foglalkozik Bankits István: Az osztályharc néhány kérdése Vas megyében 1945-1948. Szombathely, 1969. 102. old./

Zala megyében a Baloldali Blokk Intéző Bizottságát szintén csak 1946. júniusban hozták létre, de a szociáldemokraták és a parasztpártiak még akkor is részvételük "titokban tartását" kérték. /Tanulmányok Zala megyéről. 1946-1970. Zalaegerszeg, 1970. 136-138. old./ Kedvezőbb volt a tömegmegmozdulások szempontjából a helyzet a Dél-dunántúlon, ahol 1946. január-márciusban közel 750 községben kb. 120-130 ezer ember tüntetett a forradalom folytatásáért.

Ugyanakkor az országotól eltérően itt a szélsőségesen jobboldali FKP vezetőket nem zárták ki a pártból, sőt a FKP vezetés a Baloldali Blokk létjogosultságát sem ismerte el. Épp ezért a legjobboldalibb kisgazda politikusok eltávolítása csak augusztusban történt meg adminisztratív uton. /Beszéljünk róla! 1970/április. Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztály. 31-33. old./

- 29/ A pártsajtó folyamatosan tájékoztatta olvasóit, azt igyekezve szolgálni: a B listázások ne válhassanak második igazolási eljárássá.

Források:

- Társadalmi Szemle I. évf. /1946/ 3. szám 171-174. old. és 8-9. szám 617. old.
 - Szabad Nép 1946. márc. 13, 14, 15, április 17-i száma.
 - Veszprém megyei Népujság 1946. ápr. 14.
- 30/ - A MKP KV Politikai Bizottságának 1946. márc. 12-i határozata a népi megmozdulásokról. /A MKP és SzDP... Id. mű 221-22. old./ "súlypont-áthelyezésről" és nem koncepció változásról szólt.
- A MKP országos funkcionárius értekezlete. 1946. márc. 24-25.
 - a/ Rákosi Mátyás beszámolója /Válogatott beszédek és cikkek. Szikra, 1950. 104-105. old./
 - b/ Határozat /A MKP és SzDP... Id. mű 223-226. old./

31/ Magyar Közlöny, 1946. 113. sz. /E májusban megjelent rendelettel a közalkalmazottak igazolásával foglalkozó 1080/1945. M.E. számú rendelet értelemszerűen hatályát veszttette./

A B-listázást 3 tagu bizottságok /a miniszterelnök-, az illetékes miniszter - és a szakszervezet képviselője bonyolították le. A rendelet a miniszterelnök, a törvényhatóság első tisztviselője mellett biztosította a javaslattevés jogát a Szakszervezeti Tanácsnak és a helyi nemzeti bizottságnak is. /Az 5000/1946. M.E.sz. rendelet igen lényeges mozzanata, hogy a 3 tagu B-lista bizottság egyik tagját a Szakszervezeti Tanács jelölte ki. Nem tekinthető véletlennek, hogy a jobboldal igen gyakran a rendeletnek ezt a részét támadta, azt hangsúlyozva, hogy a szakszervezet "tul nagy szerepet kapott."/

32/ Veszprém megyei Népujság 1945. márc. 24.

Más megyékben is bőven találkozhatunk hasonló fellépésekkel. Pl. Baranya megyében a jobboldali kisgazdák a községi jegyzők eltávolítását egyenesen történytelennek és alkotmány sértőnek találták. A FKP és SzDP jobboldali vezetői ugy is megpróbálkoztak a pártjukba hirtelen beözönlő reakciós tisztviselők védelmével, hogy tagkönyveikbe 3 hónappal korábbi belépési időt tüntettek fel, mint a valóságos volt. /Beszéljünk róla!... Id. mű 35-36.old./

33/ A nemzeti bizottságokon belül /helyenként/folyó éles politikai csatározásokra jó példa Nemesszalók, Vinár és Marcalgergelyi nemzeti bizottságainak együttes ülése. 18-17 arányban döntöttek a jegyző megtartása mellett, pedig az igazoló bizottság korábban állásvesztésre ítélte. Sikerült a FKP és PDP képviselőinek saját álláspontjukat érvényesíteni Csabrendeken is.

Sok nemzeti bizottság a megyében is úgy döntött, hogy valamennyi községi alkalmazott megtartását javasolja /pl. Mezőszentgyörgy, Litér, Királyszentistván, Pápateszér stb./ Egyes helyeken azonban nemcsak megtartották a reakciós tisztviselőket, hanem haladó gondolkodásukat bocsátottak el /Pl. Balatonfüred, Lajoskomárom, Bakonytamási, Enying, Ajka/. Az ilyen hibás döntéseket azonban az MKP közbelépésére megváltoztatták.

Az általánosító megállapítások forrásai:

- Az országos helyzetkép ádemzését Balázs Béla adja. /Népmozgalmak és nemzeti bizottságok 1945-1946. Kossuth 1961. c. könyvében./
- Társadalmi Szemle I. évf. /1946. 8-9. sz. 619. old. /Zöld Sándor: Tisztogatás és leépítés a közigazgatásban./
- Balázs Béla: Id. mű... 187. old.
- Bankits István: Az osztályharc néhány kérdése Vas megyében 1945-1948. Szombathely, 1969. 101. old. - Vas megyében pl. - és ez a reakciónak kedvezett, - a FKP tagok voltak többségben a B-lista bizottságok elnökei közt.
- Szabad Nép 1946. máj. 20. /Révai: Zsákbamacskát nem veszünk!/
Veszprémi Népujság 1946. március 31. Balázs Béla: Népmozgalmak és nemzeti bizottságok 1945-1946. Kossuth Könyvkiadó 1961. 188. old.
- VeML. Neszlopi NB. iratai 1946. IV. 16; VeML. Adászteveli NB iratai 1946. III. 18.; VeML Balatonalmádi MB iratai 1946. IV. 28. VEML. Köveskáli MB. iratai, 1946. IV.19.

Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a köveskáli nemzeti bizottság döntése nem volt egészében helyes. A közjegyzőt ugyan antidemokratikus magatartása miatt egyhangúlag alkalmatlannak nyilvánították, de a másik tisztviselővel azonban /aki korábban nyilas pártszervező volt

és az adott időpontban is rendőri felügyelet alatt állt/ csak a NPP emelt kifogást.

VeML. Nemesszalóki NB iratai 1948. IV. 28; VeML. Mezőszentgyörgyi NB iratai, 1948. IV. 27; VeML. Litéri NB iratai, 1948. IV. 38.; VeML. Pápateszéri NB iratai 1946. IV. 28; MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma 208/2. VeML. Csopaki NB iratai, 1946. IV.19.

34/ A nemzeti bizottságokban a reakció arra törekedett ebben az időszakban, hogy:

- megkísérelje összetételüknek számukra kedvező megváltoztatását a résztvevő szervezetek számának bővítésével. Pl. követelték a Parasztszövetség képviseleti jogát - de csak néhány helyen /pl. Bakonyszentlászló/ értek el a megyében átmeneti sikert.

- javítsa az összetételt "a választási eredményeknek megfelelően" /Pl. Adásztevel, Tapolca, Balatonfüzfő, Mezőszentgyörgy, stb./

Az esetek többségében azonban a forradalmi erők ragaszkodtak a paritáson alapuló elvek gyakorlati érvényesítéséhez.

Az általánosító megállapítások forrásai:

Veszprémi Népujság 1946. március 31, április 21, május 12.

Veszprémi Kis Ujság 1948. május 8.

MSzMP VMB. Arch. 108/4-1. 417.

Veszprémi Népujság 1947.március 10.

Néhány példát hozunk a közigazgatásban maradt reakcióról: a malomsoki és gyarmati jegyzőt csak ezután váltották le, mert akadályozták a földreform végrehajtását. A szentgáli és a papkeszi jegyző goromba és a lakosságot megkárosító magatartásával rövidesen már a megyei lap foglalkozott. Állásában volt ekkor még Tapolcafő jegyzője is, aki később az ellenforradalom idején mint

járási forradalmi bizottsági elnök vállalt aktív szerepet.

/Rácz István Id. mű 85. old./

Veszprémi Népujság 1947. január 28./

A korábbiakban már történt arra utalás, hogy egyes törvényhatósági bizottságok megalakulását a reakció mennyire hátráltatta, pl. Somogy és Zala megyében. Hasonló kisgazda manőverek figyelhetők meg Baranya megyében is, ahol az 1945-ös választások után a községi nemzeti bizottságok ujjaszervezésével próbálkozik a reakció, de sikertelenül /Beszéljünk róla!... Id. mű. 22-24. old./ Vas megyében a FKP a törvényhatósági bizottságba a helyek 53 %-át kívánta megszerezni. Mivel ezt a többi párt nem fogadta el, 1945. decemberben 60 tag helyett - a FKP képviselői nélkül - csak 48 fővel alakult meg a megyei önkormányzati testület. A FKP csak 1946. márciusában kapcsolódott be - az eredetileg is biztosított 22 tagsági hely betöltésével - a törvényhatósági bizottság munkájába. /Bankits István Id. mű 96. ill. 101. old./
VeML. Adászteveli NB iratai, 1946. III. 18. és VI. 20.
VeML. Tapolcai NB iratai, 1945. V. 9. és 23.

Összességében a megyében is ez volt a jellemző, hogy a reakció nem érte el törekvését, sőt a MKP aránya egyes képviselőtestületekben javult /pl. Ajkarendek, Bakonyjákó, Bakonybél, Balatonfüred, Csabrendek, Csetény, Diszel, Dudar, Halimba, Hegymagas, Kisberzseny, Kővágó-őrs, Küngös, Marcalgergelyi, Mihályháza, Nagyalásny, Oroszi, Óhid, Pápateszér, Sümeg, Zalagyömörő, Zirc/.
VeML. Mezőszentgyörgyi NB iratai. 1946. IV. 27.
MSzMP VMB. Arch. 208/2.
Veszprém megye fejlődése... Id. mű. 64. old.

35/ Egyes minisztériumok jobboldali tisztviselői a nemzeti bizottságokat igyekeztek a központi érdeknek ellentmondó helyi érdek képviselőiként feltüntetni. /pl. a Közellátási Minisztérium/. Erre hivatkozva törekedtek a NB-k közigazgatási hatáskörének jogi "tisztázására", pontosabban megkötésére is. Jellemző, hogy a Közellátási Minisztérium panasszal fordult a Belügyminisztériumhoz pl. a sümegi NB azon intézkedésével szemben, hogy az összegyűjtött zsirt a község ellátására használta fel. Onnan azonban azt a választ kapta: a NB-k felelősségrevonására a Belügyminisztériumnak nincs hatásköre.

Források:

- Balázs Béla: Id. mű 195-196. old.
- Csizmadia Andor: Id. mű 163-166. és 427-428. old.
- MSzMP VMB Arch. A MKP. választmányi ülésének jegyzőkönyve /1946. ápr. 11./
- VeML. A Mezőszentgyörgyi NB. iratai. 1946. VI. 4.
- VeML. A Bakonyszentlászló NB iratai. 1946. V. 4.

Nem jelentette a kérdés lezárását a MNFF pártjainak 1946. júl. 16-i pártközi értekezletén elfogadott határozat sem. /A MKP és SzDP... Id. mű 629-631. old./ Itt az önkormányzati választások legkésőbb 1946. őszén történő megtartásában állapodtak meg. A reakciós erőkkal szemben a MKP KV. Politikai Bizottsága azonban már 1946. jun. 24-i határozatában megfogalmazta: az önkormányzatok demokratizálása a demokratikus centralizmus elve alapján valósítandó meg. /Ua. 241-245. old./

Hasonló gondolatok nyertek megfogalmazást K.J. pápai kommunista polgármester 1946. júliusában a főispánhoz küldött levelében is. Az önkormányzatok gyökeres reformjának szükségességét azzal indokolta, hogy az 1886. évi XXIX. tc. már elavult. Ugyanakkor azonban hangsúlyozta a központi hatalom "elsőbbrendűsége" elismerésének fontosságát.

/VeML. Főispáni iratok. 324/1946. és 14/1949.

36/ A népi demokrácia útja. A MKP. III. kongresszusának jegyzőkönyve. /Rákosi Mátyás beszámolója./ Szikra 1946. 55-90. old.

Rajk László felszólalásában /Uo. 165-171. old./ megállapította: a B-listázások során legalább 50-60.000 reakciós tisztviselőt távolítottak el a közigazgatásból, de még mindig nincsenek a népi erők többségben az állami apparátusban. A nemzeti bizottságokat ő sem kívánta állami szervvé tenni, csupán a jobboldali támadásokkal szembeni tömegharc fontos eszközének tekintette őket. A közigazgatási reformmal és községi választásokkal egyetértett, de hangsúlyozta: a demokrácia formai elemei nem válhatnak a demokrácia elleni tartalmi támadás segítőjévé.

Révai József hozzászólásában /Uo. 129-140. old./ azt hangsúlyozta: a társadalmi össznépességen belül elfoglalt többségi arányuk alapján jogos, hogy a választott állami szervezetben paraszt-többség legyen, de ez nem egyenlő FKGP többséggel s főleg nem jelentheti a demokrácia és a munkásság elleni fellépést.

A kongresszuson elfogadott határozat /Uo. 326- 335. old./ is a feudális maradványok felszámolását, a közigazgatás reformját és erős önkormányzatok kiépítését követelte a demokratikus centralizmus elvei alapján.

x x x x

A NB-k szerepével kapcsolatos állásfoglalás elvileg következett a koalíciós politikából adódó lehetőségekből. A MKP ezt tartotta változatlanul szemelőtt. A Nemzetgyűlés 1946. júl. 31-i ülésén a kommunista belügyminiszter egy interpellációra adott írásos válaszában megállapította: a NB-k "...eredményes és szabad működése teljességgel azon az öntudaton és kezdeményezőképeségen mulik, melyet m a g a ki tud fejteni." /Nemzetgyű-

lési Napló II. kötet. Atheneum, 1948. 641-642. old./
Ténylegesen, - a nemzeti sajátosságokból adódóan -
Magyarországon a NB-k szerepe döntő mértékben az erő-
viszonyok kedvező megváltoztatásáért folyó harc segi-
tőjeként jelentkezett. Ugyanakkor a MKP nagyobb súlyt
helyezett a központi szervezetben folytatott a népi önte-
vékenységben rejlő lehetőségek kibontakoztatásával - a
fent említett célból - megőrzésükért, de a gyorsuló
ütemben kedvezőbbé váló erőviszonyok közepette sem lé-
pett fel tényleges szerepkörük további biztosításáért.
Igy e szervezetek 1946/47-től egyre inkább elsorvadtak, in-
kább csak országos aktuális tiltakozásokkal /pl. Mind-
szenty ellen/ foglalkoztak, az érdemi helyi ügyekből
viszont kiszorultak.

37/ - Nemzetgyűlési Napló II. kötet. Atheneum, 1948. 335,
338, 581, 651 és 662-664 oldalak; III. kötet. Bp. 1951.
13-15, 227-228. és 317-318. oldalak; IV. kötet. Bp.
1952. 56. és 670-671. old; V. kötet. Bp. 1952.
1012-1013, 1017-1018, és 1030-1032. oldalak; VI. kötet,
Bp. 1952. 261. old.; VII. kötet. Bp. 1952. 501., 542.
és 773. oldalak.

- Drózdý Győző: A demokrácia. Bp. 1946. 339. old.

- A Független Kisgazda, Földműves- és Polgári Párt
programtervezete. Bp. 1947.

- Szabad Nép 1946. nov. 21.

- Kis Ujság 1946. V. 6.

- Veszprémmegyei Kis Ujság 1946. V. 23. és VIII. 8.

38/ Veszprém megyében a MKP a szavazatok 19,3 %-át kapta,
míg a SzDP 13,8 %-kal részesedett. Mindkét munkáspárt
emelte tehát szavazatainak számát, bár együttesen az
országos átlagot nem érték el. Magasabb /10,3 %/ az or-
szágos átlagnál a NPP eredménye. A FKP-re adott szava-
zatok aránya 13,5 %. A koalíció pártjai tehát 56,9 %-kal

a megyében is megszerezték a szavazatok többségét.

Ugyanakkor a koalíción kívüli pártok 43,1 %-kal részesedtek a szavazatokból. Különösen a Barankovics párt szerzett igen sok szavazatot. 35,7 %-ot. /Sőt a megye két városában Veszprémben és Pápán ez az arány 52,0 %, ill. 51,3 % volt./ Mindez mutatta, hogy még igen erős a megyében a reakciónak a tömegekre gyakorolt befolyása. Különösen a vallásos érzelmű embereket használta fel a reakció politikai céljai érdekében.

A többi koalíción kívüli párt szavazati aránya az országosnál alacsonyabb volt, a PDP 1,3 %-ot, a FDP 2,6 %-ot és a Magyar Radikális Párt 3,5 %-ot szerzett.
/Veszprém megye... Id. mű 84-86.old./

39/ Az 1947/48. évi belügyi költségvetés vitája során többek közt felszólalt:

- Az MKP-tól Földes Mihály /a febr. 16-i ülésen - az 1947. évi országgyűlési Naplója III. kötet. Atheneum Bp. 1948. 6-8. old./ azt a javaslatot terjesztette elő, hogy - a közigazgatás demokratizálása érdekében - 119.000 Ft-ot biztosítsanak az új tisztviselők közigazgatási tanfolyamokon történő részvételére. Mint az MKP szónokája hangsúlyozza: a szükségességnek a nép iránti hűséggel kell párosulnia. Megítélése szerint a közigazgatási reform alapelve: "Az ügyintézés vidéki viszonylatban lekerül a falura, kialakul a parasztönkormányzat rendszere..."

Rajk László /U.o. 62-64. old./ az önkormányzati reformot szükségesnek tartotta azért is, mert:

- az országos tervgazdálkodásnak ellentmond a helyi önkormányzat gazdasági tervszerűtlensége.
- az elavult közigazgatás lassítja és drágítja az ügymenetet és ezzel erősíti a bürokráciát.

Köböl József /Uo. 20-23. old./ szintén abból indul ki: a közigazgatási apparátus szerkezete, személyi összetétele nem változott meg számottevően. Épp ezért ő is jónak tartja a közigazgatási tanfolyamokra fordítandó összeg megemelését, mert ezek lehetővé teszik annak megvalósulását, hogy a munkás-paraszt származásu tisztviselők domináljanak a közigazgatásban. A területi beosztás megváltoztatásának szükségességét elismeri, de fő feladatnak a személyi összetétel átalakítása mellett a szerkezeti változtatásokat tekinti: "Olyan közigazgatási apparátust kell teremteni, amely a népet nem zaklatja hanem segíti. Ennek első feltétele az, hogy a közigazgatás legalsó szerveit közelebb vigyük a néphez, tágabb hatáskörrel ruházzuk fel... a dolgozók mindinkább helyben, rövid uton intézkessék el különféle ügyes-bajos dolgaikat, ne kelljen utazgatniok, szaladgálniók hivatalról-hivatalra." Lehetővé kell tenni a dolgozók kezdeményezéseinek érvényesülését és azt, hogy "...a dolgozókat is bevonják a legegyszerűbb közigazgatási ügyek vitelébe.

Szurdi István, a SzDP szórnoka /Uo. 45-47. old./ elismeri, hogy a virilizmus és a szolgabírói cím eltörlése jelentős változás, de az alapvető feladatok - szerinte is - még megoldásra várnak. Fontos feladatnak tartotta a jegyzői kar politikai átformálását.

A MKP álláspontjához hasonlóan ő is leszögezte, hogy nem szabad olyan tulzásba esni, hogy "... az autonómiák rosszul értelmezett feladatain keresztül a demokratikus rendszerrel szemben ellenállási lehetőséget adjunk a reakciónak és módot arra, hogy az autonómiák mögé az ellenforradalom maradványai meghúzzák magukat."

A NPP részéről felszólaló Horváth István /Uo. 48-49. old./ ugyancsak az önkormányzati élet területén megoldásra

váró feladatokat hangsúlyozta. A párt álláspontját erről részletesebben Erdei Ferenc fejtette ki a március 2-i ülésen /Uo. 1100-1101. old./ Megállapította, hogy az önkormányzati szerveknek nemcsak keretei, de - félig-meddig tartalmuk is - régi. Ennek a teljesen elmaradt, felemás állapotnak a konzerválása "...ma igen nagymértékben kerékkötője előrehaladásunknak... nemcsak gazdasági fejlődésünknek, hanem az élet minden területe fejlődésének is." A személyi összetétel sem megfelelő. Épp ezért minden tárca külön igazgatási ágat igyekszik kiépíteni. Az ebből fakadó bonyolult, bürokratikus állapot nem tartható fenn soká. Épp ezért "...egész alsó igazgatásunkat helyezzük új alapokra mind politikai, tartalmukban, mind politikai jellegükben, mind pedig szervezeti formáikban..."

A FKP szónokai szintén állást foglaltak az 1948. február 16-i vitában. Bár a párton belül egyébként balratolódási folyamat ment végbe. Adorján József felszólalása /Uo. 71-72. old./ mégis lényeges eltérést mutat a három koalíciós partner által kifejtettektől. Állásfoglalása opposziós, sérelmezte, hogy az önkormányzati választásokat még nem tartották meg. Hangsúlyozta, hogy közvetlenül a felszabadulás után érthető volt, hogy "...k ü l ö n b ö z ő b i z o t t s á g o k a t /kiemelés tőlem: B.Bné/ kellett alakítani; forradalmi időkben éltünk, de ezen lassan túl vagyunk ...ezért nagyon időszerű lenne a községi választás, a közigazgatási reform, hogy a nép bekerüljön a községi, a városi és a vármegyei önkormányzatok életébe. Ez az álláspont bár a néppel érvel, valójában a helyi hatalmi pozíciók megváltoztatásával a nép érdekeivel szemben az erőviszonyokon kíván változtatni.

Nem meglepő, hogy a FKP-ból kivált Balogh István vezette Független Magyar Demokrata Párt szónoka, Dénes István

/Uo. 27-28. old./ lényegében hasonló álláspontot képviselt. Szerinte is a fő tennivaló az önkormányzati választások mielőbbi megtartása. Azt fejtegette, hogy a munkás és paraszt pártoknak nincs okuk ettől "félni", mert az ország lakosságának 96 %-a munkás és paraszt. E választások már csak azért sem jelentenének Dénes véleménye szerint a demokráciával szemben erőpróbát, mert "...a reakció Magyarországon olyan komoly vereséget szenvedett, hogy egy elkövetkezendő választáson szóba sem kerülhet a szerepe és jelentősége." Pedig - s ezt ő is jól tudta - az előző év második felében megtartott országgyűlési választásokon több megyében a koalíciós pártok kisebbségbe kerültek. E nézeteiből logikusan következik azon álláspontja is, hogy "a népitéletszerű jelenségeknek" véget kell vetni.

A Polgári Demokrata Párt és a Radikális Párt lényegében akkor is fenntartotta az un. "tisztá" demokráciával kapcsolatos nézeteit, Az önkormányzati élettel kapcsolatban érdektelennek kis tömegbefolyásukból adódóan. A vitában a radikális párti Halász Aladár /Uo. 54.old./ épp ezért nem a különböző osztályérdekeket érintő alapkérdésekhez kapcsolódik. Azt fejtegeti, hogy hibás a régi és új tisztviselők között szakképzettség szempontjából határt huzni, mert a mai hivatalnoki teendők nem szakképzettséget, hanem csupán rutint igényelnek /A PDP és Radikális Párt véleményét egyébként sokkal inkább tükrözi néhány más megnyilvánulása. Pl. igen érdekes a demokrácia felfogása Csécsy Imre "Individuális és kollektív demokrácia" c. cikkében /Husadik Század 1947/ 4. szám./ Azt fejtegeti, hogy a forradalmi erőszak nem demokrácia, bár a forradalomból születhetik demokrácia. A szovjet állam sem nélkülözi még a diktatórikus elemeket. Helyesnek tartaná, ha Magyarország a "keleti" és "nyugati" demokrácia között közvetítő szerepet vállal-

na, mert "...ha ma már nem is elégedhetünk meg az egyoldalu polgári demokráciával, viszont kizárólag munkás vagy paraszt demokráciát sem akarhatunk...

A koalíción kívüli erők nem elméletieskedő, "tisztá" demokrácián alapuló nézettel, hanem nagyon is célirányos kapitalista restaurációs törekvésekkel lépett fel, a Demokrata Néppárt és a Keresztény Női Tábor. Ez utóbbi párt nem rendelkezett számottevő tömegekkel, a képviselői helyeknek mindössze 1 %-át tudta megszerezni. A forradalmi fejlődés ellen azonban a legélesebben fellépett. A párt részéről Kisházi Mihály /az 1947. évi Országgyűlés Naplója II. k... Id. mű 36-38.old./ a belügyi költségvetés vitájában azt hangoztatta, hogy nem szabad "eltulozni" a közigazgatásban a személyi változások szerepét. "Nem hinném, hogy maga az a tény, hogy népivé állítjuk át az igazgatás személyzetét, jobbá vagy akár csak emberségesebbé is tenné a közigazgatás sokszor igen terhes útját." Ehhez igazgatási átszervezések szükségesek. A helyes kezdeményezések kibontakozását szerinte többnyire "a pártok torzsalkodása és helyi hiusági kérdések" akadályozzák. Véleménye szerint "most már eljött annak az ideje, hogy a nemzeti bizottságokat "a demokratikusan választott önkormányzati szervek" váltsák fe . Ezzel kapcsolatban kettős kérése van. Az egyik: a koalíción kívüli ellenzék is kapjon helyet az önkormányzati szervekben és a közigazgatásban. Másrészt az önkormányzati választásokról hozandó törvény "... tartalmazza azt, hogy a f a l u h i v a t á s o s v e z e t ő i , a p a p , a t a n i t ó , a z o r v o s , a z á l l a t o r v o s , akik tehát a falunak valóban az ütőerén tartják a kezüket, s akikhez a falu lakói bizalommal fordulnak, k a p j a n a k h e l y e t e b b e n a z u j k é p v i s e l ő - t e s t ü l e t b e n , mégpedig ne listás, tehát

pártokon belül történő indulás alapján, hanem h i v a t a l b ó l ..." /kiemelések tőlem: B.Bné/. Lényegében tehát azokat az embereket - elsősorban a papokat - akarta becsempészni az önkormányzati szervezetbe automatikus tagság útján, akiket pártja politikai felfogásának megfelelően "megbízhatóknak" és "elvileg indokolhatónak" tart.

A Demokrata Néppárt részéről Pócz Lajos képviselő /Uo. III. k. 74-77. old./ azt fejtegette, hogy a fegyverszüneti szerződés megkötésének időszakában szükségállapotként a nemzeti bizottságok vették át az önkormányzati testületek ügykörét. Ezeket váltották fel a "demokratikusnak nem mondható uton, paritásos alapon" a pártok kiküldöttjeiből újjáalakított önkormányzati testületek. Ez az eljárás azonban az 1945. évi választásokat követően nem felelt meg a demokrácia alapját képező többségi elvnek. További rosszabbodás következett be az 1947. évi választások után. Az itt induló koalíción kívüli pártok nem kapcsolódhattak be a helyi szervezet munkájába, még olyan helyeken sem, ahol abszolút többséget szereztek. Példaként említette Keszthelyt, ahol a Demokrata Néppárt az országgyűlési választásokon a szavazatok 73 %-át szerezte meg. Sikraszállt az önkormányzatok jogának szélesítéséért és fellépett az ellen, hogy az önkormányzati tisztviselőket válasszák, e helyett kinevezésüket akarja, mert - felfogása szerint - ezen állásokat "nem államosítani, nem pártosítani, hanem szakszerűsíteni kell."

A Demokrata Néppárt a továbbiakban is igyekezett saját retrográd nézeteinek kifejtésére minden fórumot felhasználni. Így pl. az országgyűlés 1948. ápr. 17-i ülésén is Barankovics István azt "sérelemmezte" /U.o. IV. k. Bp. 1949. 55. old./, hogy a nemzeti bizottságokba még mindig nem kaptak helyet az ellenzéki pártok, pedig e szer-

vet a választójog szempontjából igen magas közjogi funkcióval ruházták fel. Ugyancsak felfoghatatlannak minősítette, hogy "...a vármegyei és községi önkormányzatokból ...azokat a tagokat is ki akarják zárni, akik az ellenzék padsoraiba kerültek át."

40/ A MKP és SzDP egyesülési kongresszusának jegyzőkönyve. Bp. 1949.

Az egyesülési kongresszus programnyilatkozata megállapította: "Magyarországon a munkásosztály és a vele szövetséges dolgozó parasztság van hatalmon. A munkásosztály... a nép többsége által elismert vezető és döntő erő." Ugyanakkor a hatalom megragadása tényének deklarálása mellett azt is hangsúlyozta, hogy még mindig megtalálhatók a nagytőkés, sőt feudális és fasiszta maradványok az élet különböző területein, így az államgépezetben is. A forradalmi fejlődés egészét tekintve, ezen belül az állami szervezetet is vizsgálva a kongresszus időszerűnek tartotta, hogy ki kell dolgozni az ország új alkotmányát. Rögzítette a közigazgatás teljes demokratizálásának, a feudális maradványok megszüntetésének a dolgozó tömegek közigazgatásba történő bevonásának szükségességét. Külön kiemelte a fentiek fontosságát a helyi szerveket illetően is. Itt alapelvül szabta meg, hogy "... a nép részvétele a közügyek intézésében nem korlátozódhatik a parlamenti és az önkormányzati választásokban való részvételre, a nép egyre szélesebb rétegeit kell bevonni az állami, önkormányzati és gazdasági élet ellenőrzésébe és irányításába." Olyan gyökeres reformért szállt sikra, mely megszüntetve az állami életben a feudális maradványokat "...megerősíti az önkormányzatokat, egyben biztosítja a demokratikus központi hatalom irányító szerepét: népi jellegűvé teszi a közigazgatásunkat." A fentiek szellemében hangsúlyozta, hogy "munkásokat és parasztokat minél nagyobb számban kell bevonni a központi és helyi közigazgatásba és gon-

doskodni kell a szakszinvonal állandó emeléséről." Ezzel összefüggésben harcot hirdetett a népellenes elemek és az államgépezetben jelentkező bürokratizmus ellen.

/A MKP és a SzDP egyesülési kongresszusának jegyzőkönyve, Bp. 1948. 347, 349. l./

A hozzászólók közül Rajk László foglalkozott részletesen a kérdéssel, megállapítva: "Ma már nem elegendő csupán annyi, hogy az eddigi módszerekkel tovább folytassuk államgépezetünk demokratizálását". A fő célkitűzésként azt jelölte meg, hogy "...a népi erőket maradéktalanul bekapcsoljuk gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális életünk teljes vérkeringésébe. Erre a mai államgépezetünk egyáltalában nem alkalmas... Tehát féke lett demokratikus továbbfejlődésünknek." A szükséges reformmal kapcsolatban hangsúlyozta, hogy annak a nép jogainak szélesítését, a látszat önkormányzat helyébe valóságos önkormányzat kialakítását kell szolgálnia és a demokratikus centralizmus elvén kell alapulnia. /Uo. 239-240. old./

41/ Deszkás János: Nemzeti Bizottságok. Szikra, 1948. 8. és 20. old.

42/ A nemzeti bizottságok átszervezésénél a személycserék fontosságára a Veszprém megyei Nemzeti Bizottság 1948. ápr. 27-i rendelkezése is felhívta a figyelmet, megállapítva: "A pártok és a szakszervezetek gondoskodni tartoznak arról, hogy a Nemzeti Bizottságba a legkiválóbb tagjai kerüljenek, akik a dolgozó nép érdekeit becsületesen képviselik és kezdeményezésükkel, s munkájukkal valóban elősegítik az ország ujjaépítését és felemelkedését. Jobboldali elemeknek nincs helyük a Nemzeti Bizottságban, bármilyen párt cégére alatt jelentkezzenek is."

Ezt a kérdést az ONB 1640/1948. számú rendelkezése szabályozta. Egyes helyeken /pl. Kádárta/ azonban ennek betartása nem történt meg, a MDP is ugyanannyi hellyel részesedett csak, mint a többi párt. /VeML. Kádártai NB. iratai. 1948. dec. 18-i ülés jegyzőkönyve./

Veszprém megyei Népujság 1948. ápr. 18.

VeML. a Veszprémi Nemzeti Bizottság 87/1948. sz. rendelete.

Ugyanilyen szellemű állásfoglalás születik más megyékben így pl. Zala megyében is /Lásd: VeML. Zala Vármegye Nemzeti Bizottsága 12/1948. sz. határozatát./

A nemzeti bizottságok átszervezése során megtörtént a reakciós elemek eltávolítása /a koalíció pártjainak megtisztulásához hasonlóan/, és újabb nemzeti bizottságok kerültek kommunista vezetés alá /pl. Bakonyszentlászló, Mezőszentgyörgy, Siómaros, Herend, Hajmáskér, stb./ A már korábban is kommunisták által vezetett nemzeti bizottságok száma tehát tovább nőtt, az egységes munkáspárt létrejötte után. Néhány helyen /pl. Békás/ az MDP megalakulását követően - mivel MKP-nek korábban nem volt a községben helyi szervezete - kapnak csak a kommunisták képvisletet.

Sok nemzeti bizottságban, ahol bár az elnöki tisztséget nem kommunista töltötte be, haladó, demokratikus erők adták a vezetőt. A NPP-ből került ki az átszervezést követően pl. Tótvázsony, Homokbödöge, Berhida stb. nemzeti bizottságának vezetője. Az UFOSZ adja az elnököt Csajágon, Marcaltőn.

A demokratikus erők tulsulyra jutását segíti, hogy az újjáalakult nemzeti bizottságokba nem vesznek be reakciósokat. Ez történik pl. Nagyvázsonyban, Mezőszilason, Városlődön. Ez utóbbi helyen a Barankovics Párt helyi vezetőjét kizárták a nemzeti bizottságból. Néhány helyen ezeket az intézkedéseket az FKP helyi vezetősége gátolni

próbálja, de sikertelenül /Mezőszilas, Noszlop, Berhida/.

További források az általánosító megállapításokhoz:

VeML. Bakonyszentlászlói NB. iratai 1949. ápr.28-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Hajmáskéri NB. iratai 1948. ápr. 28-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Herendi NB. iratai 1948. máj. 7-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Mezőszentgyörgyi NB. iratai 1948. máj. 8-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Siómarosi NB. iratai 1948. ápr. 28-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Noszlopi MB. iratai 1948. ápr. 22-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Békási NB. iratai 1948. ápr. 27-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Békási NB. iratai 1949. szept. 4-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Tótvázsonyi NB. iratai 1948. ápr. 27-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Homokbödögei NB. iratai 1948. ápr. 24-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Berhidai NB. iratai 1948. máj. 4-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Marcaltői NB. iratai 1948. ápr. 26-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Nagyvázsonyi NB. iratai 1948. jun. 23-i ülés jegyzőkönyve, VeML. Mezőszilasi NB. iratai 1948. máj. 20-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Noszlopi NB. iratai 1948. ápr. 22-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Berhidai NB. iratai 1948. máj. 14-i levél a VVNB. Titkárságának. Az MSzMP Veszprém megyei Bizottság Archivuma. Jelentés a népi bizottságok működéséről. 1948. szept. 11.

43/ A következő láncszem. Elméleti feladataink és a pártoktatás. A MDP országos értekezlete 1948. szept. 25-26. Révai József előadása. Szikra, 1948.

44/ A MDP KB. 1948. nov. 27-i ülésével kapcsolatban lásd: Zsilák András "A magyar társadalom osztályszerkezetének átalakulása a szocializmus építésének kezdeti időszakában és a Magyar Dolgozók Pártja szövetségi politikájának főbb vonásai. 1949-1956." /A Kommunista Párt szövetségi politikája... Id. mű 202.1./

45/ Révai 1949. január 21-én tartott beszédében Rákosihoz hasonlóan helyesen azt hangsúlyozta, hogy a népi demokrácia a proletárdiktatura válfaja, de azt is hozzátette, hogy ez "...nem parancsolgatást, bürokratikus diktálást jelent, nem a nép közreműködésének szűkítését az állami életbe, hanem bővítését, az egyszerű emberek tapasztalatainak és bírálatának fokozott tekintetbe vételét." Véleménye szerint "... a demokratikus összefogás politikája és a népi demokrácia munkásvezetése, a kormányzatban pedig a munkáspárt döntő súlya nem zárja ki, hanem feltételezi egymást... Lenin és Sztálin arra tanított ...hogy a vezető munkáspártot a népi szervezetek egész sora kapcsolja össze a többi dolgozó rétegekkel." Hangsúlyozza, hogy a Függetlenségi Népfront - szemben a korábbi helyzettel - "...a proletár vezetés önkéntes elismerésére épül, a pártversengés helyére a közös munka lép, a széthuzás helyére a fegyelem a közös célok szolgálatában." /Révai József: Lenin útján. Beszéd Lenin halálának 25. évfordulóján. Élni tudtunk a szabadsággal. Szikra 1948. 530-532.1./

Nézeteinek gyökeres változása az 1948. márc. 5-i KV ülésen még inkább mérhető a fentiek beszédének a nyilvánosság előtt nem publikált részében, mely az adott időszakban már úgy ítélte meg a többpártrendszert, mint a szövetséges osztályokkal nem összekapcsolódó, hanem inkább elválasztó megoldást. Ennek alapján úgy értékelte a népfrontot, hogy az "...átmeneti jellegű alakulat, amely átmenet közben közbeeső lépcsőfok a p o l g á r i d e m o k r a t i k u s t ö b b p á r t r e n d s z e r t ő l a p r o l e t á r d i k t a t u r a e g y - p á r t r e n d s z e r é r e /kiemelés tőlem: B.Bné/ felé. A népfront transzmisszió ...amikor a mi proletár államunk még nem haladta túl, nem vetkőzte le teljesen a polgári demokratikus maradványokat." Itt tehát egyér-

telmüen megfogalmazást kapott az a hibás gondolat, hogy a Szovjetunióban kialakult egypártrendszer nem a szovjet fejlődés specifikus sajátossága, hanem a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet általános törvényszerűsége.

A fentiekből Révai levonta azt a következtetést is, hogy "...a mi államunk szervezetének közelednie kell a proletárdiktatura típusához, pl. közigazgatásunk átszervezésénél, a közigazgatás kettősségének megszüntetésénél, a dolgozó nép egyre szélesebb bevonásával a közigazgatásba, az államhatalom gyakorlásába. Kétségtelen, hogy parlamentünket is meg kell reformálni, mert még magán hordozza a polgári, a fecsegő parlamentarizmus maradványait, a törvényhozás és a végrehajtás kettősségét."

/Révai József: Felszólalás a MDP KV-nek 1949. márc. 5-i ülésén. Élni tudtunk... Id.mű 511-518. l. A nyilvánosság elé nem került részt idézi Ságvári Ágnes: Népfrent és koalíció... Id. mű 505. l./

A MDP KV. 1949. márc. 5-i ülésén Rákosi viszont már arról beszélt, hogy az osztályharc frontjai nálunk sokkal inkább összekeveredtek, mint a Szovjetunióban. A koalíciós pártokat - melyek erre az időre már megtisztultak a jobboldali elemektől - úgy értékelte, mint az ellenséges tevékenység legális fórumait. Épp ezért véleménye szerint a népfrent úgy kezelendő, mint "... amely nem lesz hosszú életű. Ugyanakkor itt is jelentkezik az a kettősség, hogy a nyilvánosság elé kerülő anyagban ez így nem szerepel, hanem az a megfogalmazás kerül bele, hogy a Magyar Függetlenségi Népfrent "...ki akarja rekuszteni az idejétmúlt, a demokrácia ellenségeinek aknamunkáját megkönnyítő pártversengést." Ezért szükséges, hogy "...a demokratikus erők összefogása az eddiginél legyen nemcsak szélesebb, de szorosabb és f e g y e l m e z e t t e b b /kiemelés tőlem: B.Bné/ is." Ezt szolgálja, hogy

a Népfrontban tömörülő szervezetek az Ideiglenes Tanács döntéseinek kötelesek alávetni magukat. /Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek... Id.mű 366-397. l. A nyilvánosságra nem hozott részt idézi Zsilák András Id. mű 208.l./

46/ Mit akar a MDP? /Kiadja a MDP KV-a Oktatási Osztály./ 1949. 5-6. l./

47/ Az adott időszak politikai jellemzőit jól érzékeltetik olyan tények is, hogy a pártok elsorvasztására irányuló törekvés még az egyetemi oktatásban is hangot kapott. Pl. Pipkler Kornél "Alkotmányjogunk fejlődése" c. egyetemi jegyzetében a következőképpen foglalt állást: "A Függetlenségi Népfront a többi párt részére a fejlődés további szakaszán azt jelenti, hogy ezeknek a pártoknak a transzmissziós jellege, őket a tömegekkel összekötő kapcsolata mindinkább elhalványodik. A pártok helyébe pedig egyre jobban a tömegszervezetek transzmissziós szerepe és jelentősége lép." /1951. II. félév 66.o./

A Veszprémi megyei népi bizottságokkal kapcsolatos adatok forrása:

VeML. Főispáni iratok 5-6/1949; VeML. Főispáni iratok 6-7/1949; VemL. Főispáni iratok 14-3/1949; VemL. Főispáni iratok 14-5/1949.

48/ Szabad Nép 1948. jan. 30.

Ez az intézkedés szorosan összefüggött az osztályharc és szövetségi politika szektás értelmezésével, a tömegek kezdeményezésének lebecsülésével, a velük szembeni gyanakvás légkörének eluralkodásával. Ennek következtében a nemzeti bizottságokat 1948 végén már olyan szervnek tekintik, melyekben "kizsákmányoló elemek /kulákok/ is résztvesznek, akik nem tekinthetők földműveseknek..." VeML. Zala Vármegye Nemzeti Bizottsága iratai. 12/1948. /XII.16./ sz. határozat/, tehát jobb megszabadulni az "ellenséges elemeket" gyűjtő bizottságoktól.

49/ A Veszprém megyei Nemzeti Bizottság 1948. aug. 11-i határozata /VeML. A Veszprém vármegyei NB. iratai. 177/1948. sz. határozat/ elemezte, hogy 1945. a képviselőtestületek létrehozása óta lényeges változások következtek be a magyar fejlődésben, ugyanakkor a képviselőtestületek összetétele 1945 év óta általánosságban nem változott. A legtöbb községben ugyanazok a tagok képviselik a képviselőtestületben a koalíciós pártokat, akiket a pártjuk annak idején, 1945-ben delegált, annak ellenére, hogy közülük sokan minden kapcsolatot megszakítottak az őket delegáló párttal. Azóta ellenzéki pártok tagjaivá vagy azok szóvivőjévé váltak. Épp ezért a vármegyei Nemzeti Bizottság szükségesnek látta, hogy a községi nemzeti bizottságok vizsgálják felül a képviselőtestületi tagokat, s "...akiről nyilvánvaló, hogy már régen megszakították pártjukkal a kapcsolatot, hívják fel a kérdéses szervezetet /pártot/, hogy ezeket a delegáltakat hívják vissza, és helyükre olyan személyeket delegáljanak, akik valóban a beküldő párt aktív tagjai és akik a koalíció és a függetlenségi front szellemében ténykednek, de alkalmasak arra, hogy a község vezetésében helyet foglaljanak."

A vármegyei nemzeti bizottság határozata azonban nem tartotta szükségesnek, hogy a képviselőtestületek összetételére kötött arányszámot adjon meg: ezt a községi erőviszonyoktól tette függővé. Kikötötte ugyanakkor, hogy a képviselőtestületekben elsősorban a dolgozó osztályok és rétegek legyenek képviselve, mert a jobboldali erőknek e szervezetekben nincs helyük. Egyidejűleg megkereséssel fordult az alispánhoz, hogy közigazgatási úton is tegye meg a fentiekhez szükséges intézkedéseket.

Az átszervezés további forrásai:

MSzMP P.I. Arch. 208/7; MSzMP PI.Arch. 208/8; Az alispán erről 18.311/1948. számmal rendeletet adott ki. VeML. Főispáni iratok 302/1948; VeML. Nemesszalóki Nemzeti Bizottság iratai, 1948. jan. 30-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Mezőszentgyörgyi NB. iratai 1948. jun. 26-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Mezőszilasi NB iratai 1948. jun. 18-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Mezőszilasi NB. iratai 1948. jun. 18-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Pápateszéri NB. iratai 1948. szept. 22-i ülés jegyzőkönyve; VeML. csopaki NB. iratai 1946. aug. 25-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Marcaltői NB. iratai 1948. szept. 22-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Nagyvázsonyi NB. iratai 1948. aug. 14-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Mezőszentgyörgyi NB. iratai 1948. jun. 26-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Balatoncsicsói NB. iratai 1948. dec. 1-9-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Zirci NB. iratai 1948. nov. 10-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Nagygyimóti NB. iratai 1948. szept. 24-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Veszprém vármegyei NB-a iratai. 1948. okt. 1-i ülés jegyzőkönyve; VeML. Főispáni iratok. A zirci járási főjegyző jelentése az alispánhoz 1948. nov. 28-án.

- 50/ A kérdést részletesen ismerteti: Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon /1945-1960./ Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1962. 123-135. old.
- 51/ A Demokrata Néppárt álláspontjára lásd: Nagy László felszólalása az Országgyűlés 1948. november 18-i ülésén. Az 1947. szept. 16-ra összehívott Országgyűlés Naplója IV. k. Bp. 1949. 829-831. l. Barankovics István felszólalása. Az 1947. szept. 16-ra összehívott Országgyűlés Naplója V. k. Bp. 1949. 32-36. l. A Radikális Párt nézetei: Huszadik Század. 1948. /36. évf./ 6.sz. 438. l. /Csécsy Imre: Régi és mai radikalizmus./

A FKP és NPP véleménye: Az 1947. szept. 18-ra össze-
hívott Országgyűlés Naplója V. k. Bp. 1940. 514-516. ill.
520-521. old.

Azonban nemcsak a Függetlenségi Frontba tömörülő pártok,
de a közigazgatási tisztviselők körében is egyre inkább
pozitív álláspont jelentkezik a közigazgatási reformot
illetően. Jól tükrözi ezt pl. a közigazgatási dolgozók
lapjában megjelenő cikk is Sinka László járási főjegyző
tollából. Ez megállapítja: "A közigazgatás működésének
döntő jelentőségű szerve a helyi hatóság. A helyi szer-
vek képezik az érintkezési felületet a nép és az állam-
hatalom között. Itt válik életté a meghozott szabály,
itt érik tapasztalattá minden elméleti megfontolás.
A helyi szerveken mulik, hogy a központi elképzelésből
mennyi és milyen módon valósul meg. Az önkormányzat tehát
a helyi szervek szervezésén áll vagy bukik... Itt válik,
az igazgatás, ha helyesen szervezik, őszintén népi
jellegűvé... tehát a népi önkormányzat súlypontját a
helyi szervezetben kell kialakítani. A helyi szervek moz-
gékonyságán, fegyelmezettségén és felelősségérzetén
mulik a közigazgatás eredményessége. Az ujjaszervezés
előkészítő munkájában már biztosítani kell a néptömegek
részvételét."

/Joggal állapítja meg Kádár János belügyminiszter az
Országgyűlés 1949. január 20-i ülésén: "A közigazgatási
tisztviselők jelentékeny része - meggyőződve a demokrácia
igazságairól, tartósságáról és erejéről - mindinkább
közeledik hozzá és szorgalmas munkájával támogatja... és
közigazgatási tisztviselőink politikai fejlődésének
biztos fokmérőjéül tekintem, hogy még két vagy három
évvel ezelőtt a demokráciát gyűlölő régi uri világ hivei...
tajtékozó szidalmakkal illették demokratikus rendőrsé-
günket, ma már mind sűrűbben panaszkodnak, pl. jegyzőink
munkájára is." /Uo. 524. 1./

Sinka László: Közigazgatásunk újjászervezése elé. Falu és Város. 1949. /III. évf./ 1.sz. 13.1./

- 52/ Kádár János felszólalása az Országgyűlés 1949. január 20-i ülésén. Az 1947. szept. 18-ra összehívott Országgyűlés Naplója. V. k. Bp. 1949. 524-525. l.

Boér János: A helyi tanácsok... Id. mű 134-135. l.

- 53/ A bizakodás csendült ki Erdei Ferenc szavaiból: "...a munkásosztály vezetése és a dolgozó parasztság szövetsége megteremtette a dolgozó osztályok szilárd és edzett szövetségét és ez elvitathatatlan ereje népi demokráciánknak. Annál is inkább, mert a munkás-paraszt szövetség mellett a haladásra képes értelmiségi, polgári és kispolgári erők megtalálhatták és meg is találták a helyüket a Népfront keretei között... A Függetlenségi Népfront megalakulása az összes demokratikus erő összefogását jelenti..." /Erdi Ferenc: Harmadik választás. Fórum IV. évf. /1949./5. sz. 364. old./ A szocializmus útján. Akadémiai Kiadó Bp. 1970. 85. l. Az 1948. évi jun. hó 8-ára összehívott országgyűlés Naplója I. k. Bp. 1950. 10. l.

VeML. Főispáni iratok 21-es csomó.

- 54/ Rákosi Mátyás: Pártunk a dolgozó nép élén. Válogatott beszédek és cikkek. Szikra. 1950. 417 és 423. l.

E koncepció lényegét Révai József, 1950-ben megjelent könyvében félreérthetetlenül megfogalmazza: "A Kommunista Párt államvezetésének kizárólagossága felé is fokról-fokra fejlődünk a Függetlenségi Front megtisztítása útján a reakciós elemektől és csoportoktól, majd 1949-ben a Függetlenségi Front átalakítása útján Függetlenségi Népfronttá. A Kommunista Párt vezető párt volt a Függetlenségi Frontban kezdettől fogva, de a Függetlenségi Front létezése kifejezője volt más osztályok és pártok részesedésének a hatalomban... a Független-

ségi Népfront megalakulásával 1949-ben, a többi párt lényegében a proletárdiktatura egy sajátos transzmissziójává alakult át, összekötő kapoccsá a munkásosztály és a többi dolgozó rétegek között.

Az 1949-es választások után a Függetlenségi Népfront szerepe tovább változik. A z e g y e s p á r t o k a l i g h a t e k i n t h e t ő k m á r t r a n s z m i s s z i ó n a k . A m i p r o l e t á r d i k t a t u r á n k az államhatalomnak kizárólag egy párt, a Kommunista Párt vezetése szempontjából is e g y r e i n k á b b k ö z e l e d i k a p r o l e t á r d i k t a t u r á n a k a h h o z a t i p u s á h o z , a m e l y a S z o v j e t u n i ó b a n v a l ó s u l t m e g . " /Kiemelések tőlem: B.Bné./
/Révai József: A magyar népi demokrácia jellege és fejlődése. Szikra, 1950. 29-30. old./

II. fejezet:

- 1/ Az Alkotmányt előkészítő bizottságban a kormány megbízott tagjai mellett résztvettek a demokratikus pártok vezetői és a téma elméleti szaktekintélyei is. A bizottság - természetesen - a helyi állami szervekkel csak mint részkérdéssel foglalkozott.

Az első szövegtervezetet a bizottság 1949. július 30-ára készítette el. Ezt az egyes politikai pártok is véleményezték. A tanácsokkal foglalkozó résszel kapcsolatban csak a Magyar Radikális Párt részéről hangzott el észrevétel. Lényege: az Alkotmány ne foglaljon állást abban a kérdésben, hogy fennmaradnak-e a megyék, és járásek mint közigazgatási egységek, vagy sem. Ezt az észrevételt azonban a többség elvetette.

Részletesen lásd Beér János: A helyi... Id. mű 136-139. old./ A kérdés további irodalma még: Rákosi Mátyás: A dolgozó nép alkotmánya. Válogatott beszédek és cikkek. Szikra 1955. Beér János - Kovács István: A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1959. 13-14. old.

- 2/ Lenin: Előadói beszéd a pártprogramról az OK/b/P VIII. kongresszusán. Lenin Összes Művei XXXVIII. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 163-164. old.
- 3/ A területrendezés során minden szocialista államban olyan alapelvek érvényesítése szükséges, mint:
- a dolgozók bevonása az állami ügyek intézésébe optimálisan megoldható legyen,
 - az állam megfelelően gazdasági szervező és kulturális nevelő funkciója érvényesítésének, vagyis gazdasági és kulturális egységet képezzen.,
 - vegye figyelembe a nemzetiségi összetételt,

- legyen tekintettel a hagyományokra, de csak olyan mértékig, hogy azok a fenti hármast alapelveket nem gátolják.

A megyék új határait a 4343/1949. /XII.14./ M.T. sz. rendelet szabályozta. Ennek értelmében a megyék száma 25-ről 19-re csökkent.

A területrendezéssel kapcsolatos tervekkel és az országos konkrét intézkedésekkel részletesen foglalkozik Beér János: A helyi... Id. mű. 134-135. ill. 144-145. old. A kérdéssel kapcsolatban lásd még: Beér János-Kovács István: A Magyar Népköztársaság Alkotmánya, Bp. Közgazdasági Kiadó 1959. 119. l. /Az 1950. évi területrendezést megelőzően is voltak már részrendezések: Pl. a 4330/1945. M.E.sz. rendelet csatolta Veszprém megyéhez a balatonfüredi járást./

A járási határait a 144/1950. /V.20./ M.T.sz. rendelet szabályozta. Az 5203/1950. /IX.8./ M.T. rendelet pedig önmagukban életképtelen kisközségeket egyesített. /A járási átcsoportosítás június elsejével lépett életbe./

A területrendezés 1950 február elsején lépett hatályba. Ennek során az említett 3 járás mellett Veszprém megyéhez kerültek a következő községek: Magyargencs, Egyházaskesző, Várkesző. Elcsatolták viszont az enyingi járást /kivéve: Csajág, Küngös, Balatonfőlkajár, Balatonkenese községeket/ ill. a zirci járás 10 községét Komárom megyéhez /Bársonyos, Keréktelki, Bakonyszombathely, Ácsteszér, Hánta, Aka, Sur, Réde, Csatka, Bakonybánk/ és 3 községet Somogy megyéhez /Siófok, Siómaros, Balatonszabadi./

- 4/ A főbb jogi rendelkezések: a 108.030/1948. BM.sz. rendelet /a jegyzőkről/ ill. az 1948: II. törvény /egyes vármegyei és községi állások államivá szervezéséről/. A "gazdasági albizottságok" szerepét a BM 1949. febr. 6-i rendelete szabályozta. /Tagjai: a törvényhatósági bizottság által választott 3 tag mellett, "hivatalból", a különböző állami hivatalok vezetői voltak.
- 5/ VeML. Alispáni iratok. 207.cs. 1400/1949. sz. irat.
VeML. Alispáni iratok 208 cs. 5213-9/2/1949.sz. irat.
Szabad Nép 1950. június 11. Falu és város 1949. 3. szám;
1950. 4.sz.
- 6/ Nem mond ellent ennek az sem, hogy a BM 1949. szeptemberétől - megyeszékhelyenként - 4 hónapos tanfolyamokat szervezett /egyéni tanulással és konzultációval/ az új közigazgatási alkalmazottak számára. /Falu és Város 1949. 17.sz. 7.old. és 1950. 6.sz. 2.old./
- 7/ Lenin: A szovjethatalom soron lévő feladatai /Összes Művei XXXVI. kötet. Kossuth Könyvkiadó 1972. 170-171.old.
- 8/ Rákosi Mátyás: Erősítsük pártunk kapcsolatait a tömegekkel, fejlesszük a párton belüli demokráciát, a kritikát és önkritikát. Beszámoló a KV 1950. február 18-i ülésén. /Válogatott beszédek és cikkek. Szikra, 1950. 549.l. ill. u.ez. Szikra 1955. 400.l.; 328/1950. MT.sz. határozat /Magyar Közlöny, 1950. III.25./; Szabad Nép 1950, május 9.
- 9/ Az 1949. június 8-ra összehívott Országgyűlés Naplója 11.kötet. Bp. 1959. 20-47. old.

Az igazi önkormányzat megteremtését jelentős tanácsrendszer létrehozásának szükségességét az MDP-t képviselő Kristóf István mellett Nánási László /volt NPP képviselő/, Gyöngyösi János /volt FKGP képviselő/, Parragi György /volt Magyar Demokrata Párt képviselő/ is elismerte.

10/ Vas Zoltán: A tanácsok gazdasági feladatai. /Falu és Város 1950/14.sz./

11/ Megtalálható: Magyar Közlöny, 1950. V.18. illetve Törvények és Rendelet Hivatalos Gyűjteménye, 1950. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 3-9.old.

Az I. tanácstörvénnyel kapcsolatban a továbbiakban elsősorban az alábbi paragrafusokkal és bekezdésekkel fogunk foglalkozni az egyes konkrét témaköröknél.

Az országos felügyelet mellett a tanácsok hatalmi és igazgatási szervei viszonyának szabályozása sem volt egyértelmű. A törvény 17. és 20. §-a ugyan a tanácsülés elsődlegességét hangsúlyozta a végrehajtó bizottsággal szemben, de a 21, 22, 29, 30, 31, 34. és 35. §-kban foglaltak alapján gyakorlatilag a vb érdemi megkötések nélküli felhatalmzást élvezett. Mindezt további rendeletek is alátámasztották pl. a tanácstörvény végrehajtásával foglalkozó 143/1950. /V.18./ MT.sz. rendelet 6 §-a a vb elnökök számára "felügyeletet" biztosított az alsóbb szintű "tanácsok és vb-k" /vagyis államhatalmi szervek felett.

Az I. tanácstörvényt kiegészítette a 143/1950. /V.18/ MT.számú rendelet a megyei és a budapesti városi ideiglenes tanácsok felállításáról ill. a 196/1950. /VII.25./ MT. számú rendelet a budapesti városi kerületi, járási és városi tanácsok felállításáról. /Törvények és... Id. mű 316-320. ill. 379-382. old./

A tanácstörvénnyel összefüggő rendeleteket részletesen elemzi Beér János: A helyi... Id.mű 155-166. old.

12/ Forrásanyagok az ideiglenes tanács megalakulásáról:

VeML. A megyei tanács 1950. június 15-i ülésének jegyzőkönyve; VeML. MTVB Titk. 5205-1/1950. /A Függetlenségi Népfront Veszprém megyei Népi Bizottsága 1950. augusztus 5-i ülésének jegyzőkönyve/; VeML. MTVB.Titk.

52o5-1/2-4/195o; 52o5-1/8-12/195o; MTVB. Titk. 52-o5-2/195o; 52o5-3/195o; 52o5-9/195o; Szabad Nép 195o. június 15-16, 23, ill. aug. 11 és 15-i szám; Veszprém megyei Népujság, 195o. aug. 13.

13/ A napirendeken szereplő témákkal kapcsolatos adatok saját számításaim levéltári dokumentumak alapján; /VeML.

MTVB. Az 195o. szeptember 21-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve; VeML. A pápai járási tanács augusztus 19-i és szeptember 8-i vb ülésének jegyzőkönyve; A keszthelyi járási tanács 195o. szeptember 15-i vb ülésének jegyzőkönyve; VeML. MTVB. Titk. 521o/-1/195o - a megyei tanács 195o. július 1o-i leirata az alárendelt helyi szervek vezetőihez; MTVB. A megyei tanács 195o. november 8-i alakuló ülése; Veszprém megyei Népujság 195o. július 2. és 3. szám és október 22-i szám./

14/ A tanácsválasztások előkészítéséről irtak forrásai és az ideiglenes tanácsok szerepe: 195o. 31. tvr. Magyar Közlöny 195o/149-154.sz. /szept. 7/; Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 195o. Közg. és Jogi Könyvkiadó 123-127. old./; 52oo-9/195o./VIII.6./ BM.sz. rendelet /U.ott 5o8-513. old./; 52oo-11/195o. /IX.8./ BM.sz. rendelet; /U.ott 516-519. old./; PI.Arch. 2/11-9. ö.e. és 2o8/58 ill. 59. ö.e.; VemL. A megyei tanács 195o. szeptember 21 és november 8-i ülése; VB szeptember 5, 12, 26 és október 17-i ülése; VeML. A keszthelyi járási tanács vb október 2o és november 1o-i ülése; VeML. A pápai járási tanács augusztus 19-i ülése; VeML. A pápai járási tanács vb szeptember 15 és szeptember 22-i ülése; VeML. MTVB. Titk. 511o-41/3-195o. /Az Igazgatási Osztály jelentései a tanácsválasztási munkáról szeptember 21-én és 26-án/; VeML. MTVB. Ipari Osztály 52oo-28/IV/1951; Rákosi Mátyás: A tanácsválasztásokról /A békéért és a szocializmus építéséért. Szikra 1951. 357. l. ill. Szabad Nép 195o. október 16./; Rákosi

Mátyás: Beszámoló a Központi Vezetőség 1950. október 27-i ülésén /Társadalmi Szemle 1950. 11.sz. 846.old./; Szabad Nép 1950. augusztus 5, 20, szeptember 3, 8, 9, 14, 19, 22, 26, 27, október 6, 8, 10, 14, 15, 25.-i számai; Veszprém megyei Népujság 1950. szeptember 17 és október 1, 4, 11, 15, 18, 22, 25, 29-i számai.

- 15/ Például a Veszprém megyei Népujság 1950. október 29-i száma a tanácsválasztások termelőszövetkezeti mozgalmat "erősítő" szerepéről írt, sőt a cikk szerint Szentgálon ennek hatására emelkedett a tsz tagok száma 9-ről 43-ra - ez a megállapítás a tömegkommunikációs eszközöknél is érvényesülő lakkozási politika megnyilvánulása volt.
- 16/ A tanácsválasztások anyagai: PI.Arch. 208/59; VeML. A megyei tanács 1950. szeptember 21. és november 8-i ülésének jegyzőkönyve; VeML. MTVB.Titk. 5203-10/1950; VeML. A keszthelyi járási tanács október 28-i ülésének jegyzőkönyve; Beér János: A helyi... Id. mű 177-182. old.; Csizmadia Andor: Választások egykor és ma. Bp. 1954; Szabad Nép 1950. szeptember 21 és október 25-i számai; Veszprém megyei Népujság október 11, 15 és 22-i számai; Dr.Bethlen István: Beszédei és írásai. Bp. 1933.II.kötet 167. old.; Az 1929. évi XXX. tc.

III. fejezet

- 1/ A tárgyalt időszak általános jellemzőivel ma már egyre több értékes szakmunka, monográfia foglalkozik.
Épp ezért alfejezetünk csupán a tanácsi tömegkapcsolatokat számottevően befolyásoló jelenségekkel, kérdéskörökkel kíván foglalkozni.
- 2/ A szektás politikával függött össze például, hogy a nemzeti bizottságok öntevékeny népi képviselőit nem kapcsolták be kellően a tanácsi választott testületbe.
- 3/ Az 1948. évi tervelképzelés szerint, még csak 25 milliárd Ft beruházással számoltak - a tervtörvényben /amit 1949: XXV.sz. törvényként fogadtak el 1949. decemberében/ ez már 50,9 milliárd Ft volt. Ezt emelte meg az MDP II. kongresszusa 85 milliárd Ft-ra. /Éves átlagban ez a 3 éves terv beruházásainak négyszeresét jelentette!!/
Természetesen az I. 5 éves terv komoly hibái ellenére is sok tekintetben pozitív eredményekhez is vezetett, pl. hozzájárult ipari-agrár országgá válásunkhoz, ill. a munkanélküliség felszámolásához.
- 4/ A MDP KV Pol.Biz. és Szervező Bizottságának fontosabb határozatai. Szikra, 1951. 98-99.old.
- 5/ Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához. 1949-1955. Bp. 1957. 39-50. old. Az adatok részben a fentiekből saját számítás, ill. Dr.Neményi István: A magyar beruházási politika 30 éve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1975. 75-78. old.

6/ A kérdés korabeli értelmezése jól mérhető "A tanácsok feladatai a népgazdasági terv teljesítésében" c. cikkben. /A helyi tanácsok munkája és feladatai. Szikra, Bp. 1951. 79-93. old./

7/ Adatok és adalékok... Id. mű 40. 42. és 159. old.
A beruházások egészén belül a mezőgazdaság aránya:

1949:	18 %
1950:	9,8 %
1951:	10,6 %
1952:	12,8 %
1953:	13,2 %
1954:	22,7 %

1950 - 1954 együtt 13,8 %

Ezek megoszlása ágazatonként /millió Ft/

Ágazat	1950	1951	1952	1953	1954	1950-54 együtt
Növényterm.	117	310	586	697	793	2503
Erdőgazd.	111	196	207	282	326	1122
Állatteny.	216	462	875	869	921	3343
Gépesítés	506	418	368	372	630	2294
Összes	950	1386	2036	2220	2670	9262

8/ A szövegben felhasznált statisztikai adatok forrása:
Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához. 1949-55. Bp. 1957. 67, 159-160, 260-262. old;
Statisztikai Évkönyv 1949-1955. KSH Bp. 1957. 199. old.;
Dr. Neményi István: A magyar beruházási politika 30 éve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1975. 74. old.;
MeT. Titk. 5205-44/10/1952. Jelentés az 1951. decemberi községi tanácsulésekről a pápai járásból.; Veszprém megye fontosabb statisztikai adatai 1952-1955. KSH Veszprém megyei Igazgatósága 1956. 92-94. old.

- 9/ Adatok és adalékok ... Id.mű 167-170. ill. 248-249.old.
ill. Statisztikai Évkönyv 1949-1955. KSH Bp. 1957. 182.
old.
- 10/ Adatok és ... Id.mű 67. old. Statisztikai Évkönyv 1949-
1955. KSH. Bp. 1957. 183. old.
- 11/ Adatok és... Id.mű 50. old. 158. old.; Statisztikai Év-
könyv 1949-1955... Id.mű 166, 184. old.; Veszprém megye
fontosabb... Id. mű 82, 87. old.
- 12/ Adatok és... Id. mű 158-159. old.
- 13/ A közölt számszerű adatok forrása: Mezőgazdasági Sta-
tisztikai Adatgyűjtemény 1870-1970. Földterület I. Orszá-
gos adatok. KSH, Bp. 1971. I. kötet. U.az: Földterület
II.k. Megyei adatok. KSH, Bp. 1971. II.kötet; Statisztikai
évkönyv 1949-1955. KSH. Bp. 1957.; Az MDP és SzDP határo-
zatai... Id.mű 567-576. old.
- 14/ Gerő Ernő: A szövetkezetekkel a dolgozó parasztság fel-
emelkedéséért. /Harcban a szocialista népgazdaságért.
Válogatott beszédek és cikkek 1944-1950. Szikra, 1950.
357-379. old./
Az adott kérdésben folyó viták részletesebb elemzését
lásd: Borsi Emil: "A szocialista mezőgazdasági szövetkeze-
ti mozgalom magyarországi kialakulásának előtörténetéhez
c. cikkben /Párttörténeti Közlemények, 1964. 4.szám
57-61. old./
- 15/ Rákosi Mátyás: Építjük a nép országát. Szikra, Bp. 1949.
293. old.
- 16/ Gerő Ernő: A MDP agrárpolitikája a szocializmus építésének
idején. /Harcban a szocialista... Id.mű 400-427. old./

- 17/ Lenin: "Baloldaliság" - a kommunizmus gyermekbetegsége
/LÖM 31. kötet. 30. old./
- 18/ Adatok és adalékok... Id.mű 240-241. old.
- 19/ Berend T. Iván: Beruházás a termelőszövetkezetekben és az
állami gazdaságokban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
1968. 41-42. old.
- 20/ Adatok és adalékok... Id.mű 237. old.
- 21/ Az említett cikkek: - Fehér Lajos: A mezőgazdaság
szocialista átalakításának legfontosabb időszerű kérdései.
Propagandista 1953. jan. - II. évf. 1.sz. - 16-18.old.;
Fehér Lajos: A lenini szövetkezeti tervről. Propagandista
1953. ápr.-máj. - II. évf. 4-5. sz. - 52-54. old.
- 22/ Legyőzhetetlen erő... Id.mű 200. old.
- 23/ Horváth Márton: Rákosi Mátyás. Válogatott beszédek és
cikkek. Szikra, 1950 könyvismertetés. /Társadalmi Szemle
1950. 11.szám/.
- 24/ Hasonló értékelést adott Rákosi Mátyás az Országgyűlés
1952. dec. 15-i ülésén is. /Rákosi Mátyás: A szocialista
Magyarországért. Szikra, Bp. 1955. 295. old: "Elmélyült
és megerősödött népünk egysége... Zavartalan volt a mun-
kás-paraszt szövetség, a demokratikus erőknek a Magyar
Függetlenségi Népfrontba tömörült egysége..."; A MDP II.
kongresszusának forrása: a MDP II. kongresszusának jegy-
zőkönyve. Szikra, Bp. 1951.
- 25/ Pártépítés IX. évf. 1. szám. /1953. jan.10./ 12. old.

- 26/ P.I.Arch. 2/11-142.ő.e. /Az MDP Adminisztratív Osztályának feljegyzése 1953. okt. 19-én a tanácstagok 1950-1952. közötti kicserélődéséről; MTVB Titk. 104-21/2/1951. Brigádvizsgálat tapasztalatai a pápai járási és városi tanácsoknál. /A megyei tanács vb 1952. febr. 27-i ülésére készült jelentés/; VÁL. MTVB Titk. 104-28/1953. Jelentés 1953. ápr. 7-én a kiskőrösi járási tanács tapasztalatainak megtárgyalásáról.
- 27/ A MDP II. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra, Bp. 1951. 47. old. VÁL. A Veszprém megyei Tanács 1951. márc. 31-i ülésének jegyzőkönyve; VÁL. MTVB Titk. 5204-54/1951. Jelentés a megyei tanács 1951. május 29-i ülésén a Veszprém járási Tanács munkájáról.
- 28/ VÁL. Me.T.Titk. 104-9/1952. Jegyzőkönyv az 1952. jan. 27-én tartott értekezletről /megyei, járási és városi tanácsi vezetőknek/. Az adatok egyébként minden valószínűség szerint csak a szigorúan vett apparátusra vonatkoztak, mert már az 1951. jun. 14-i megyei VB ülés anyagában /VÁL.MTVB.Titk. 5205-56/1951. A keszthelyi járási tanács munkájáról készített beszámoló/ jelezték, hogy még 1951 során a járásban 28 főt kívánnak leváltani, mert ellenséges beállítottságu ill. gyenge. Igaz, a devecseri járási tanács munkáját vizsgáló jelentésben a június 26-i vb ülésen még az szerepelt /VÁL. MTVB. Titk. 5205-55/2/1951/, hogy a 9 "beütemezett" közül még azért nem váltottak le senkit, mert nem találtak helyükbe beállíthatókat, ill. az okt. 31-i vb ülés - mely a zirci járási tanács munkáját vitatta /VÁL.MTVB.Titk. 5205-61/1951/ - jelezte, hogy megfelelő új káderek hiányában eddig a 9 "beütemezett" közül, csak 4 főt tudtak leváltani. Ugyanakkor a megyei tanácsülés anyagában 1952. febr. 8-án az szerepelt, hogy 1951. IV. negyedévben csak a községeknél 15 elnököt, 2 elnökhelyettest és 19 titkárt váltottak le /elsősorban a begyűjtésben és adózásban tapaszt-

talható "lazaságokért"./

Sőt a megyei tanács 1951. VI. 30-i ülése szerint az utolsó tanácsülés óta 57 ellenséges elemet távolítottak el, ebből 13 községi vb titkár volt. Egyben a beszámoló elítélte a járásoknál és községeknél az "ellenség eltávolításában" jelentkező lassuságot.

Ezzel az "előre lépéssel" egyidőben bizonyos elvi megfogalmazások is módosultak. Az 1951. márc. 31-i megyei tanácsülés még hangsúlyozta, hogy "nem a régieket, csak az ellenséget" kell eltávolítani. A megyei tanács 1951. jun. 30-i ülése viszont a kérdést már zömmel a "régi és új káderek" kérdéseként aposztrofálta, azt emelve ki, hogy a 798 "régi" tanácsi tisztviselővel szemben már 1033 az "új".

A megyei tanács 1951. okt. 10-i ülése már azt hangsúlyozta, hogy a megyei tanácstól 22, a járási és városi tanácsoktól 31, a községi tanácsoktól 57 "ellenséges, szabotáló" elemet távolítottak el.

29/ Szabad Nép, 1952. január 25.

30/ 1951. júniusában pl. Sümegcsehi tanácselnöke úgy nyilatkozott: fél mindenkitől, le szeretne köszönni, mert feladatát nem tudja ellátni, s ezért "egyszer ugyis kellemtelensége" lesz. /VÁL. MTVB. Titk. 5203-24/11-1951./

31/ P.I.Arch. 2/11-143.ő.e. A Közalkalmazottak Szakszervezetének levele 1953. ápr. 11-én a MDP KV Adminisztratív Osztályához.

32/ P.I.Arch. 2/11-78.ő.e. Jelentés 1952.II. 7-én a Veszprém megyében megvizsgált tanácsok helyzetéről. /A vizsgálat a megyei tanács mellett a Veszprém városi és járási tanácsokra ill. 4 községre terjedt ki./

- 33/ Veszprém megyei Népujság, 1953. ápr. 23.
- 34/ P.I. Arch. 2/11-143.ő.e.
- 35/ VÁL. MTVB.Titk. 104-76/2/1953.
- 36/ P.I.Arch. 2/11-39.ő.e. Jelentés a Minisztertanácshoz a tanácsok működéséről.
- 37/ VÁL. MTVB.Titk. 5200-11/8-1951.
- 38/ Szabad Nép 1953. január 23.
- 39/ Szabad Nép 1951. jul. 28. és okt. 20-i számai.
Az állásfoglalás hangsúlyozását különösen a tekintetben tartjuk lényegesnek, hogy Nagy Imre személyiségének, tényleges tevékenységének és későbbi szerepének a maga t e l j e s s é g é b e n történő megítéléséhez jelent fontos adalékot.
- 40/ P.I. Arch. 2/11-106.ő.e.
- 41/ Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek. Szikra 1955. 514. old. /A jegyrendszer megszüntetéséről, a mezőgazdasági áruk szabad forgalmáról, az állami és munkafegyelemről 497-516. old./
- 42/ A rendelet a mennyiségi emelés mellett különösen a középparasztokat sújtotta. Pl. a 8 kh feletti birtokosok 1953-tól - tehénnel nem rendelkezve - nem teljesíthették tejbeadási kötelezettségüket, juhtej, gomolya, zsir, tojás stb. beadásával.
- 43/ Szabad Nép 1952. máj. 29, jun. 22 és 25-i ill. aug. 6-i számok.

- 44/ Kiadta a MDP KV. Agit. és Prop. Osztálya 1952-1953.
/A brosúra azt is hangsúlyozta, hogy az 1949-ben "mezőgazdasági járulékot" fizetők akkor is kuláknak tekintendők, ha közben földjüket felajánlották az államnak.
- 45/ Propagandista II. évf./1953./1.sz. jan. 16. 19.old.
Mindez szorosan összefüggött a Szovjetunió tapasztalatainak másolásával, hiszen ott is a XX. kongresszust követően törölték el a begyűjtést.
- 46/ Propagandista II.évf. /1953./ ápr.-májusi /4-5./ szám
20-23. old. /S.Gy./ A szerző még a begyűjtéssel kapcsolatban Rákosi Mátyástól idézett.
- 47/ P.I.Arch. 2/11-10. 6.e. Országos jelentés az 1950.
aug. 14-15-i vb ülésekről. /Ez Veszprém megyét elmarasztalta a begyűjtési feladatok nem teljesítéséért./
Az ideiglenes tanácsok igyekeztek a központi direktivákat végrehajtani. Ezért a megyei tanács 1950. szept. 21-i ülése már arról számolt be: már csak a C jegyre történő beadásnál van lemaradás.
- 48/ Ez az utasítás azt jelentette, hogy minden osztályt be kellett kapcsolni a begyűjtési munkába /VÁL. MTVB.Ip. Oszt. 5200-42/IV. 1950./
- 49/ VÁL. MTVB.Titk. 5203-24/1951. Megyei ellenőri jelentés 1951. jan. 24-én a kádártai tanácsülésről.
- 50/ A Szabad Nép 1951. szept. 6-i száma elmarasztalta a megyei tanácsot, hogy "...elhitte a gyenge átlagtermés meséjét."

Az előzőnél sokkal elmarasztalóbb ítéletet jelentett, hogy egyes tanácsok megalkuvók, lehetővé teszik az ellenséges tevékenységet. /Pl. Berhida, Pápateszér, Vállus, Rezi, Zalavár, Sümegcsehi, Tüskevár, Herend, Lázi, Nagyesztergár stb. községekben./ Ezek közül több helyen a tanácsi vezetőket ezért fegyelmi uton eltávolították. /VÁL. MTVB. Titk. 5203-24/8/1951. Jelentés a BM-nek a májusi tanácsülésekről. A megyei tanács 1951. okt. 10-i ülése; Veszprémmegyei Népujság 1951. szeptember 13, 19, és október 12, 21, november 11/; Az 1952. február 8-i megyei tanács ülés már arról számolt be, hogy begyűjtési "lazaságok" miatt 7 községi tanácselnököt és 19 községi vb titkárt vál~~esz~~ítottak le.

51/ P.I. Arch. 2/11-107. ő.e. B.Gy. egyébként ekkor új tanácselnök, az oportunizmus vádjával megbélyegzett korábbi megyei elnök helyett.

52/ P.I. Arch. 2/11-106. ő.e. A kulák igazi arca. MDP KV. Agit.Prop.Oszt. 1952-53,

53/ VÁL. MeT Titk. 5203-24/11-1951. Ennek ismeretében /más dokumentumokkal összevetve/ nagyon igaznak kell itélnünk a megyei tanács 1951. október 10-i ülésének állásfoglalását, mely szerint a begyűjtési verseny: "Lélektelen, mechanikus volt és így ellaposodott".

54/ A már idézett "A kulák igazi arca" c. brosúra hangsúlyozta azt is, hogy, aki 1949-ben "mezőgazdasági fejlesztési járulékot fizetett" akkor is kuláknak tekintendő, ha földjét közben felajánlotta az államnak.

55/ Ez a "gyanakvás" szorosan összefüggött az "osztályharc állandó éleződésének" sztálini koncepciójával. Pl. a Társadalmi Szemle 1951. július-agusztusi /VII.évf. 7-8.sz./ száma /588-597.old./ is részletesen foglalkozik e kérdéssel illetve az osztályellenséggel szembeni szükséges "éberséggel". Külön kiemeli a cikk a falusi burzsoázia /kulákok/ **negativ** hatását és az ellenük folyó osztályharc szükségességét. Kispolgári tendenciaként értékeli a kulák elszámoltatásánál jelentkező "bizonytalanságokat". Az irreális begyűjtési tervek teljesítése csak a munkás-paraszt szövetség alapelveinek megsértésével volt lehetséges. A sajtó a "tervezett és idealizált" koncepciót igyekezett népszerűsíteni. Egyben a tanácsi funkcionáriusokat is annak alapján ítélte pozitívnak, ha elszakadva a valós helyzettől, a központi követelményeket reálisnak elfogadták. /Pl. a Veszprémi megyei Népujság 1950. november 28-i száma "megdicsérte" a nagyalásnyi tanácselnököket és titkárt, mert "m á r nem hivatkoznak a rossz termésre" a begyűjtési hátrálékok teljesítésénél. Valójában pedig a terméseredmények tényleg gyengék voltak./

Már az ideiglenes megyei tanács 1950. szeptember 21-i ülése jelzi, hogy "nincs minden rendben". A begyűjtési tervek teljesítésénél - különösen a C jegyre történő beadással kapcsolatban - gondok vannak pl. a veszprémi járásban. Itt ugyanis a politikai felvilágosítást a tanács vezetők "az elszámoltatás egyik formájának" tekintik. /Ez is adalék egyébként ahhoz a megállapításunkhoz, hogy a rossz értelemben vett közigazgatási szemlélet felerősödését eredményezi a szektás koncepció./

Ugyancsak itt elmarasztalják a balatonfüredi járás tanácsi vezetőit, akik szerint a kulák további elszámoltatásának már nincs értelme, mert "már ugyanis mindent beadtak".

Külön jellemző a keszthelyi járási tanács 1950. november 10-i vb ülése, ahol a járáshoz tartozó községek tanács vb üléseit értékelték. Ennek során elmarasztalták az egyik községi vb titkárt, mert "együtt sir a parasztsággal".

A megyei tanács 1950. december 13-i ülésén lényegében a hibás gondolat általánosítást is nyert. Természetesen csak közvetve! De így is jól kiolvasható azon fejtegetésekből, melyek szerint a tanácselnökök egy része "az ellenség uszályába került", a begyűjtési tervek teljesítése helyett /különösen a kukorica-beadásnál/ arról panaszkodik: "Nincs, kevés termett."

Ugyancsak e tanácsülés marasztalta el az alsópáhoki tanácselnököt, mert kijelentette: "... a dolgozó parasztság elszámoltatásában nem vesz részt." Ezzel a jelenséggel egyben összefüggést állapított meg a tényt illetően, hogy a tanácstagok mellett a vb tagok sem járnak rendszeresen tanácsülésre.

56/ Társadalmi Szemle 1950. 11. sz. 867-876. old.

57/ Begyűjtési felajánlások illetve a hátrálék rendezésére tett ígérek hangzottak el pl. Bakonytamási, Hajmáskér, Litér, Jásd stb. községekben. /Szabad Nép 1950. november 19 és VÁL. Me.T. Titk. 5203-16/5-1950. Megyei ellenőr jelentése az 1950. évi december eleji községi tanácsulésokról./

58/ VÁL. Me.T. Titk. 5203-16-5/1950. - a megyei tanács jelentése a BM-nek az 1950. december 13-án a községi tanácsulésekről. VÁL. Me.T. Titk. 5203-16/5-1950. - a megyei tanács távmondata a BM-hez az 1950. december eleji községi tanácsulésekről. VÁL. Me.T. Titk. 5204-22/18-1951 - megyei ellenőr jelentése a papkeszi 1950. december végi községi tanácsulésről.

- 59/ VÁL.MeT.Titk. 5203-16/5-1950. - jelentés a pápai járásban 1950. december elején megtartott községi tanácsülésekről.
- 60/ VMPB.Arch. 208/153. 13. old.
- 61/ VÁL.MeT.Titk. 5203-22/10-1950. /Az idézett BM-leirat ill. ennek a járási tanácsokhoz kiküldötte szövege.; VÁL.MeT.Titk. 5203-24/16-1951 - Jelentés a BM-nek az 1951. augusztusi községi tanácsülésekről.
- 62/ VÁL.MeT.Titk. 5203-24/5/1951 - Jelentés a BM-nek az 1951. áprilisi tanácsülésekről.; VÁL.MeT.Titk. 5203-24/8/1951 - Jelentés a BM-nek a májusi tanácsülésekről.; Mindez nem azt jelenti, hogy az elégedetlenség ekkorra nő meg ugrás-szerűen, csupán ekkortól kezd részletesebb megfogalmazást nyerni a BM-nek küldött jelentésekben. Nem csupán megyei jelenségekről van itt szó. Az országos helyzetkép nagyjából azonos.
- 63/ VÁL.MeT.Titk. 5203-24/11-1951. A devecseri járás jelentése az 1951. júniusi községi tanácsülésekről. VÁL.MeT.Titk. 5203-24/11-1951. - Jelentés a BM-nek az 1951. aug.-i községi tanácsülésekről.
- 64/ VÁL. MeT.Titk. 5203-24/13-1951 - A pápai járás jelentése az 1951. aug.-i nórápi tanácsülésről.; VÁL. MeT.Titk. 5204-51/2-1951. - A pápai járási tanács jelentése az 1951. júliusi tanácsülésekről.; VÁL. MeT.Titk. 5205-44/10-1952. - Megyei ellenőr jelentése Vaszar község 1951. decemberi tanácsüléséről.
- 65/ A "rémhir" kifejezés ebben az időszakban nem jelent mindig ténylegesen rémhirt. Gyakran használják a teljesíthetetlen központi előírások elleni tiltakozókra is. A jelen konkrét esetekben valós rémhirekről van szó.; VÁL. MeT.Titk. 5203-24/1951. - A tapolcai járás jelentése a januári tanácsülésekről. VÁL.MeTanács 1951. III.31-i ülésének jegyzőkönyve.

- 66/ A Veszprém megyei tanács elnökének beszámolója 1953. ápr. 7-én a tanács munkamódszeréről. /VÁL.MeT.Titk. 104-21/1953.
- 67/ P.I. Arch. 2/11-80. ő.e.
- 68/ A Szabad Nép 1953. febr. 27-i száma alapján a megyei lapok, így a Veszprém megyei Népujság márc. 1-i száma is ismertette.
- 69/ VÁL.MTVB.Titk. 5036-1/14-1951. Szokszorosított anyag.
- 70/ VÁL. A megyei tanács vb 1950. aug. 8-i ülésének jegyzőkönyve.
- 71/ P.I.Arch. 2/11-10. ő.e. A Helyi Tanácsok Főosztálya Információs Csoportjának 1950. szept. 3-i jelentése az aug. 28-29-i megyei vb ülésekről. Ebben elmarasztalta a Veszprém megyei vb-t is, mert nem foglalkozott a tszcs-k fejlesztésével.
- 72/ Az indexek saját számítás a Mezőgazdasági Statisztikai Adatgyűjtemény. 1870-1970. KSH. Bp. 1971. II.k. 345. old. adatai alapján.
- Egyben megjegyezni kívánjuk, hogy sajnálatos módon az előzőekben említett országos statisztikai kiadvány adatai nem egyeznek meg:
- a/ A "Veszprém megye fontosabb statisztikai adatai. Veszprém 1956. 97. oldalon közöltekkel, ahol 1952-re 133, 1953-ra 125 gazdaságot jeleznek - az országos szerint ez 114 illetve 135.
- b/ Nem egyeznek az országosan jelzett adatok a megyei tanács 1950. december 13-i, 1951. március 31-i és 1951. október 10-i ülésén jelzett adatokkal sem.
/A megyei statisztikai kiadvány csak 1952-től tartalmazza a vonatkozó adatokat./

Az itt jelentkező eltérés olyan számottevő, hogy semmiképpen sem tekinthető sem "kozmetikázásnak", sem a közlési időpontok eltéréséből adódónak. Épp ezért közöljük a megyei tanács néhány adatát. A gazdaságok számánál és földterületük nagyságánál zárójelben az idézett KSH kiadvány adatait adjuk meg. Az 1952. és 1953. évi adat a megyei statisztikai kiadvány, illetve az országos jelzés összehasonlítása. /Idézett országos kiadvány 345., 349., oldalak, megyei kiadvány 97. oldal./

Időpont	Tsz-k		Családok	Tagok	Földterület
	s	z			/kh-ban/
1950.dec.13	83	/63/	1851	2881	20.603 /11.622/
1951.márc.31	124		2965	4365	28.000
1951.okt.10	139	/97/	3730	5409	32.364 /23.598/
1952.dec.31	133	/114/	3963	5210	45.489 /34.450/
1953.dec.31	125	/135/	3600	4827	41.807 /52.245/

73/ Veszprém megyei Népujság 1953. jan.8. Ezt a tendenciát csak variálta, de lényegében nem szakította meg 1-1 helyes állásfoglalás. Pl. a megyei tanács 1952.aug. 2-i ülésén a sümegi járási tanács képviselője hozzászólásában a következőket mondotta: elsősorban a meglévő tszcs-eket igyekeznek erősíteni, s ez majd maga után vonja új csoportok alakulását is.

74/ VÁL.MeT.Titk. 5203-24/16/1951. szám alatt: Jelentés a BM-nek az 1951. aug-i községi tanácsülésekről.; 2 db távmondattal a BM-nek az 1951. aug-i községi tanácsülésekről ill. az ugodi és bakonytamási tanácsülésekről.; De hasonló jelzés van már a juliusi tanácsülésekről is, ahol pl. a tapolcai járás községeiben a tanácsüléseknek csak "kisebb része" foglalkozott a tsz-ek fejlesztésével. /VÁL.MeT. Titk. 5203-24/11-1951.

- a tapolcai járási tanács titkár beszámolója a juliusi községi tanácsülésekről./

75/ VÁL. MeT. Titk. 5205-54/1951. - Jelentés a Veszprém Járási Tanács munkájáról. /Megyei Tanács VB, 1951. máj. 29./

76/ Pl. a Veszprémmegyei Népujság 1951. dec. 2-i számában az adorjánházai tszcs párttitkárának levele, hogy a megyei tanács a beadott lábbeli igényeket 1 hónap alatt sem intézte el, ill. az 1952. nov. 12-i számában a balatonalmádi tszcs panasza, hogy a balatonfüredi járási vezetés nem biztosítja időben az anyagkiutalásokat és egyes szakmunkák elkészítését /pl. belső villanyszerelés/.

77/ VÁL. MeT. Titk. 104-28/1953. Jelentés "A kiskőrösi járási tanács példájának megtárgyalásá"-ról.

78/ VÁL. A megyei Tanács 1953. júl. 25-i ülésének jegyzőkönyve.

79/ VÁL. A megyei tanács 1953. márc. 10-i ülésének jegyzőkönyve; Veszprémmegyei Népujság 1953. febr. 19.

80/ A tanácsi állami iparhoz tartozó vállalatok döntő többsége az 1949. évi 20.sz. tvr-el került állami tulajdonba. /Általában 10 fő feletti munkással dolgozó vállalatok államosítása - az öntödéknél 5 fő felett -, ezen túlmenően villamosenergiatermelő- és elosztó vállalatok, nyomdák, nagyobb malmok. Lényegében az 1949. évi 20. sz. tvr. által államosított vállalatok egy része alkotta a tanácsi állami ipar magvát.

Az irányítási rendszer hiányosságait, a központi koncepció "tulhangsúlyos" érvényesülését jelzi az is, hogy a szaktárcák olyan terveket "adtak le", melyek

nem a helyi szükségletek kielégítését szolgálták - itt nem e ténytet /tehát nem a helyi ipari vállalatok hozzájárulásának szükségességét a központi tervek teljesítéséhez/ vitatjuk, hanem az olyan aránytorzulásra utalunk, mely a helyi szolgáltató tevékenység fontosságát elhanyagolja./

81/ Dr.Stark: Id. mü... 100. old.

82/ Veszprém megye fontosabb... Id.mü 56-58. old.

Veszprémmegyei Népujság 1952. nov. 15.

83/ VÁL. A megyei tanács 1950. dec. 13. ülésének jegyzőkönyve, MTVB.Titk. 5200-11/8-1951. A megyei tanács munkaterve 1951. ápr. 10- jun. 30. között.; A veszprémi kenyérgyár vezetőinek egyébként a MeT VB 1950. dec. 19-i ülése javasolta a balatonfüredi kenyérgyárral való tapasztalatcserét - a javaslat ill. határozat azt a kitételt is tartalmazza: ha "ez sem használ", akkor 2 hónapon belül a vezetőt le kell váltani.

84/ Megyei vonatkozásban ez a következő vállalatokat jelenti: Láng Gépjavító Vállalat, 3 szikvizüzem, 4 gyümölcsszeszfőzde, 5 mezőgazdasági szeszgyár. /VÁL. A megyei tanács 1950. dec. 13-i ülésének jegyzőkönyve./ Az újabb vállalatok alapításának adatai az előző mellett: VÁL. MTVB.Titk. 5200-11/8-1951. A megyei tanács munkaterve 1951. ápr. 10- jun. 30 között; Veszprémmegyei Népujság 1950. okt. 11 és 15. sz.

85/ A magyarországi szövetkezeti mozgalom hagyományai a XIX. század végére nyulnak vissza, de igazi lendületet csak a felszabadulás után kapott. 1945-1948 között 343 új szövetkezet alakult 43.200 taggal. Az 1948-as felülvizsgálást követően /az "álszövetkezeteket" feloszlatták/ a foglalkoztatottak száma 11.000 volt.

1951-re ez 30.000-re emelkedett. A szövetkezeti mozgalom fejlődésének lendületet adott a Nép gazdasági Tanács 1951. évi állásfoglalása, mely külön árutermelő ill. javító-szolgáltató KTSZ-k ill. községekben vegyes KTSZ-k létrehozásáról rendelkezett. /Ad adatok forrásai: A szövetkezeti ipar adattára. I.k. KSH Bp. 1970. 16-18 ill. 30. oldalak; VÁL. a megyei tanács vb 1951. dec. 27-i ülésének jegyzőkönyve; Dr.Stark: Id.mű 60-62. old; Szabad Nép 1953. I.23; Veszprém megyei Népujság 1952. XI. 15 és 1953. II. 19. számok.

86/ Adatok forrása:

MeT.Titk. 5200-11/8-1951 /a Veszprém megyei Tanács VB munkaterve 1951. ápr. 10- jun. 30./; 1950. dec. 13-i megyei tanácsülés, 1951. márc. 31-i megyei tanácsülés, Veszprém megyei Népujság 1953. febr. 19. Veszprém megye fontosabb statisztikái.

Az összehasonlítás lehetőségét gátolja, hogy a vonatkozó megyei konkrét adatokat a statisztikai kiadványok csak 1953-tól ismertetik, és ezek sem teljes adatok. A levéltári és pártarchivumi anyagok ugyancsak nem tartalmaznak ilyen átfogó statisztikákat.

87/ Gerő Ernő: A szocializmus építése a népi demokrácia országaiban. Szikra 1950. 17. old.

88/ MeT.Titk. 5203-63/1951. A Veszprém megyei Tanács VB 1951. dec. 27-i ülése. ill. MeT. VB Ip. oszt. 5200-32/IV.1950.

89/ A szövetkezeti ipar adattára. I.k. KSH Bp. 1970. 18. old. /ill. az itt közölt adatok alapján végzett saját számítások./

- 90/ Statisztikai évkönyv 1949-1955. KSH Bp. 1957. 128. old.,
illetve a megyei adatokhoz: MeT. Titk. 104-76/2/1953.
/A járási-, városi tanácsi vezetők és megyei osztályveze-
tők értekezlete 1953. november 24-én/; MeT.Titk. 5203-24/
8-1951. /Jelentés az 1951. májusi községi tanácsülések-
ről./
- 91/ Dr.Stark: Id.mű... 22.old.
- 92/ P.I.Arch. 208/153.
- 93/ VÁL. A megyei tanács 1951. márc. 31-i ülésének jegyző-
könyve; MTVB.Titk. 5204-21/1950. Jelentés /nov. 29-i
keltezéssel/ a BM-nek a mezőgazdasági és kereskedelmi
osztály tevékenységéről.
- 94/ P.I. Arch. 208/154; VÁL. MTVB.Titk. 5203-22/12-1951.
A megyei tanács jelentése távmondásban a BM-hez 1951.
március 6-án.
- 95/ MeT. 1950. dec. 13-i ülése Veszprém megyei Népujság
1952. IV. 11-én V.10. MeT ülés 1952. okt. 11.
- 96/ Veszprém megyei Népujság 1953. febr.4.; MeT. Titk.
5205-44/7-195... Jelentés a BM-nek a városi tanácsülé-
sekről.
- 97/ P.I. Arch. 208/167. Az 1951. dec. 27-i MDP MB ülés;
MeT.Titk. 104-2/1953. A megyei egészségügyi ÁB. 1952.
dec. 17-i ülésének jegyzőkönyve.
- 98/ MeT VB ülés 1950. jul. 18.; MeT VB ülés 1950. nov. 6.;
MeT VB ülés 1950. okt. 24.; MeT VB ülés 1950. nov. 14.
- 99/ MeT. ülés 1950. dec. 13.; MeT ülés 1951. dec. 31.

- 100/ MeT. Titk. 5203-22/12-1951. A megyei tanács távmondata a BM-hez 1951. márc. 6-án, MeT. Titk. 5203-54/1951. Jelentés 1951. máj. 29-én a Veszprém városi tanács munkájáról; P.I. Arch. 208/379. 1953. jun. 8-i MB ülés; MeT. Titk. 5203-24/8/1951. Jelentés a BM-nek az 1951. máj-i községi tanácsülésekről; MeT. Titk. 5203-24/13-1951. A devecseri járás jelentése az aug-i tanácsülésekről; MeT. Titk. 5203-24/5/1951. Jelentés a BM-nek az 1951. ápr-i községi tanácsülésekről.
- 101/ MTVB Ip.Osztály 5200-85/IV/1951. A megyei VB utasítása 1951. márc. 12-én.
- 102/ Például: VÁL. MTVB. Titk. 5203-16/5-1950. /Me-i ellenőr jelentése 1950. december 13-án a BM-nek a községi tanácsülésekről/; 5203-24/8/1951. /Jel. BM-nek a májusi tanácsülésekről, hogy hozzászólások zöme "siránkozás" ellátási nehézségekről a veszprémi járásbén/; 5203-18/5-1950. Jelentés a megyei tanácshoz a Gyepükajáni tanácsülésről: Ebben "siránkozás" hiányos ellátottságról, de "a járási instruktor kezébe vette az ülés irányítását" és megmagyarázta, hogy az állam a begyűjtést támogatókat segíti; 5203-24/11/1951. Távmondatt a BM-nek a júliusi tanácsülésekről.
- 103/ VÁL. MTVB. Titk. 5203-16/5-1950. Jelentés az 1950. decemberi községi tanácsülésekről; 5203-24/1951. megyei ellenőr jelentése az 1951. januári vindornyafoke tanácsülésről; Me tanácsülés 1953. július 25; MeT. Titk. 5204-88/1951. Jelentés a megyei tanácsnak az 1951. okt. 21-i Veszprém városi ünnepi tanácsülésről. MeT ülés 1952. április 28.

- 104/ Részletesen lásd: Beszteriné Blickle Ilona: A tanácsrendszer létrehozása és a tanácsok kezdeti tevékenysége Veszprém megyében. 1950-1954. /A Veszprém megyei Muzéumok Közelményei. 1965/3. 254-260. oldalakon./
- 105/ Az MSzMP Veszprém megyei Bizottságának Archivuma /a továbbiakban VmPA./ Az 1950. okt. 31-i megyebizottsági ülés jegyzőkönyve; VÁL. MTVB. Titk. 5203-16/5-1950. /Telefonjelentés az 1950. dec. eleji községi tanácsülésekről/; 5203-24/1951 /Ellenőri jelentés az 1951. januári csékuti tanácsülésről/; 5203-24/11-1951 /Jelentés az 1951. júliusi tanácsülésekről/; 5203-24/8-1951. /Jelentés a BM-nek az 1951. májusi tanácsülésekről./; 5205-44/9/1951. /Levél a BM-től az 1951. nov-i tanácsülésekről/; 5203-2/6-1951 /Jelentés a sümegi járási tanácstól az 1950. dec. végi tanácsülésekről/; 5204-5/5/1951. /Jelentés a BM-nak az 1951. aug-i tanácsülésekről/; 5205-44/9-1951. /Jelentés a BM-nak az 1951. októberi és novemberi tanácsülésekről/.
- 106/ VÁL. MTVB. Titk. 5205-44/10-1952. /A pápai járási tanács jelentése az 1951. decemberi községi tanácsülésekről/; 5204-110/1951. /Jelentés a BM-nek az 1951. decemberi községi tanácsülésekről/; 5205-44/10-1952. /Jelentés az 1952. januári városi tanácsülésekről ill. a sümegi járási tanács jelentése az 1952. januári tanácsülésekről/; 5203-24/9-1951. /a zirci járási tanács jelentése az 1952. januári tanácsülésekről/; 115-2/7-1953. /Jelentés a BM-nek az 1953. májusi községi tanácsülésekről./
- 107/ VÁL. MTVB. Titk. 5205-44/10-1952 /Jelentés a BM-nek az 1952. évi januári járási és városi tanácsülésekről/; 115-2/19-1953.

108/ VÁL. A megyei tanács 1952. aug. 2-i ülésének jegyzőkönyve; MTVB Titk. 115-2/7-1953; 115-2/14-1953 /Jelentés a BM-nek az 1953. szeptemberi községi tanácsülésekről/; 115-2/11-1953 /Jelentés a BM-nek az 1953. áprilisi megyei tanácsüléséről/;

109/ VÁL. MTVB. Titk. 5203-24/11-1951 /Jelentés az 1951. júliusi tanácsülésekről a tapolcai járás községeiben/; 115-2/14-1953; a megyei tanács 1952. okt. 11-i ülésének jegyzőkönyve. /Egyébként már az 1951. aug. 22-i megyei vb ülés helyesen előírta: a tanácsülések határozatait ismertetni kell a lakossággal, ennek egyik fóruma lehet a tanácstagi beszámoló és fogadóóra is./

110/ Lásd a megyei helyzetet részletesebben Beszteriné Blickle Ilona: Id.mű... 260-266. old.

A közölt adatok forrásai: VÁL. A megyei tanács 1951. márc. 31-i, jul. 18-i, 1952. ápr. 28-i üléseinek jegyzőkönyvei; a megyei tanács vb 1950. dec. 8-i, 1951. jan. 9-i és jul. 18-i üléseinek jegyzőkönyve; MTVB Titk. 5203-22/10-1950; 5203-22/12-1951. /Megyei ellenőri jelentések a veszprémi és zirci járás ill. Lovas község 1951. márciusi tanácsüléseiről/; 104-54/2-1953. /Leirat 1953. szept. 4-én a járási és városi tanácselnököknek/; 104-42/2-1952; 104-16/1953 /a megyei begyűjtési állandó bizottság 1953. jan. 22-i ülésének jegyzőkönyve/; 104-64/1953 /a megyei mezőgazdasági ÁB 1953. jul. 29-i ülésének jegyzőkönyve/; 104-83/1953 /A megyei kereskedelmi ÁB 1953. nov. 6-i ülésének jegyzőkönyve/; 5200-46/17-1951. /A megyei szociálpolitikai ÁB ülésének jegyzőkönyve, 1951.szept. 26./; 5200-5/62-1951. /Jelentés a keszthelyi jársi tanács munkájáról./

111/ Lásd részletesebben Beszteriné Blickle Ilona: Id.mü...
266-274. old.

A bürokratikus ügyintézés veszélyét erősítette a sok központi rendelet is: Pl. 1951. jul. 1-21 között a megyei tanács osztályai 2038 rendeletet kaptak. /Ez napi átlagban - a munkaszüneti napokat is számolva - 97 rendelet!!!!/ Ehhez társultak még a gyakorlati "kampány-feladatok". Mindezek alapján a kedvezőtlen politikai tendenciák mellett az íróasztalhoz kötöttség bürokratikus időhiánya sem tette lehetővé a tanácsi tömegkapcsolatok kielégítő irányítását.

112/ Ilyen lényeges részintézkedés volt például a 115-1/1953. II. 4. BM. sz. leirat, amely előírta, hogy a tanácsüléseken a begyűjtés feladatai és a mezőgazdasági munkák mellett foglalkozzanak kulturális és helyi-politikai kérdésekkel is. A fenti leiratot a Veszprém megyei Tanács - lényegében változatlan szöveggel - továbbította a járási tanácsokhoz. /VÁL. VMT VB Titk. 115-3/ 1953./

IV. fejezet

- 1/ - Nagy Imre: A kormány programja az Országgyűlés előtt.
1953. július 4. /Egy évtized. Válogatott beszédek és írá-
sok. II. k. Szikra, Bp. 1954. 349-376.old. - Ogy.N./
- Rákosi Mátyás: A MDP KV. 1953. júniusi határozatának vég-
rehajtásáért. Beszéd a budapesti pártaktiva 1953. jul.
11-i értekezletén. /A szocialista Magyarországért.Szikra,
Bp. 1955. 298-323. o. - ill. Pártépítés 1953. jul.-i szám/.
- 2/ A Politikai Bizottság beszámolója a KV. 1953. június 28-i
határozatainak végrehajtásáról. Rákosi Mátyás beszéde a
KV. 1953. október 31-i ülésén. /Társadalmi Szemle VIII.évf.
10-11. szám. - 1953. október-november - 893-912. old./
- 3/ A MDP KV. 1953. október 31-i határozata /Társadalmi Szem-
le VIII. évf. 10-11.sz. - 1953. okt-nov. - 913-922.old./
- 4/ - VÁL. 1953. jul. 25-i tanácsülés jegyzőkönyve. A 2. napi-
rendi pont beszámolója; - PI.Arch. 2/11-142.ő.e. Feljegyzés a KV. határozata és a kormányprogram végrehajtásáról
a helyi tanácsok, az igazságügy és az egészségügy terü-
letén.
- 5/ VÁL. A megyei tanács 1953. jul. 25-i, 1954. jun. 29-i és
1955. márc. 23-i üléseinek jegyzőkönyvei.
- 6/ A MDP III. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra, Bp. 1954.
- 7/ PI. Arch. H. 49/1954. szept. 8. és az 1953. július 3-ra
összehívott Országgyűlés Naplója, 12-13. ülés.
- 8/ Veszprémmegyei Népujság 1954. október 5., 6., 9., 12. és
26-i számai és a Hazafias Népfront I.Országos Kongresszusa.
1954. október 23-24. Szikra, Bp. 1954. /Darvas József
előadása 11-50. old. Nagy Imre előadása, 51-60. old./
- 9/ A MDP III. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra, Bp.
1954. 406-540. old. VÁL. MTVB. Titk. 104-10/2/1954.

10. Az 1953. júl. 3-ra összehívott országgyűlés Naplója. I. kötet 12. ülés /1954. szeptember 22./484-485. old. és 546. old.; VÁL. MTVB. Titk. 104-33/1954. Jegyzőkönyv a tanácstörvény-tervezetről tartott megyei ankétról. 1954. szeptember 8.; Szabad Nép, 1954. aug. 21, 23, 24, 25, 28, 31 és szept. 4, 6, 8, 10, 14-i számai; Veszprém megyei Népújság 1954. aug. 26, 29 és szept. 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 19-es száma.
11. Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója I. kötet. 1-23. ülés/. 1954. szeptember 21-22-i ülés. 468-550. old.
12. Az 1954. X. tv. a tanácsokról /Hatályos törvények és törvényerejű rendeletek 1945-1963. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó Bp. 1965. 110-117. old.
13. Kovács István: Tanácsaink továbbfejlődésének elméleti alapjairól. MTA. II. oszt. Közleményei 1955. VI. kötet 1-2. sz. 1-29. old.
14. Fülöp Péter: A tömegszervezetek feladatai a tanácsválasztásban. Pártépítés X. évf. 11. sz. 15-20. old.
15. A választások politikai előkészítéséről a KV. 1954. aug. 6-i határozata /PI. Arch. H/38/1954./; A MDP pártcsoportok feladataival kapcsolatos 1954. szeptember 6-i KV határozat. /PI. Arch. H/48/1954./; A választás napjának előkészítéséről a KV 1954. november 15-i határozata. /PI. Arch. H/69/1954./
16. Az 1954. évi IX. tv. szabályozta a tanácstagok választását és visszahívását. /Hatályos törvények... Id. mű 104-110. old./
A jelölőgyűlések farrása: Veszprémmegyei Népújság 1954. okt. 31. nov. 4. 14, 18, 20 és 26-i számai.
17. Az országos adatokat közli: Beér János "A helyi tanácsok..." Id. mű 246-249. old; Az 1950. évi megyei adatokat elemzi B. /Beszteriné/ Blickle Ilona: A tanácsrendszer létrehozása és a tanácsok kezdeti tevékenysége Veszprém megyében /1950-1954./. A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei, 1965/3. sz. 251. old; VÁL. A VMT 1954. dec. 21-i ülésének jegyzőkönyve.
MTVB Titk. A tanácstagok 1954. dec. 20-i statisztikai adatai; VÁL. MTVB Titk. 104.D/1956. Az 1956. ápr. 27-i, Zalaváron tartott tapasztalatcsere-értekezlet jegyzőkönyve; Veszprémmegyei Népújság 1950. okt. 15. 1954. dec. 2.

8. Az országos adatokat közli Boér János: A helyi tanácsok... Id. mű 249-251. old; MTVE Titk. A tanácstagok 1954. dec. 20-i statisztikai adatai; VÁL. MTVB Titk. 104-2/1955. Jelentés az 1954. decembri községi tanácsülésekről; VÁL. A megyei tanács 1955. március 23-i és 1956. márc. 14-i ülésének jegyzőkönyve; Veszprémmegyei Népújság 1954. dec. 5 és 9-i számai./
19. PI. Arch. H/1/1955. /Kiküldve 1955. jan. 5-én/.
20. A politikai helyzet és a párt fozadatai. /A MDP KV. 1955. márc. 2-4-i ülésének határozata/. Szikra Bp. 1955.
21. PI. Arch. M/9/1955. febr. 16-i határozat.
22. VÁL. A megyei tanács 1956. márc. 23-i ülésének jegyzőkönyve. VÁL. MTVB. Titk. 104.D/1956; Az 1956. ápr. 26-án, Berhidán, az 1956. április 28-án, Tótvázsonyban, az 1956. máj. 23-án Külsővaton tartott tapasztalatcsere-értekezlet jegyzőkönyvei/.
23. Társadalmi Szemle 1955. febr.-márc. szám. A szerkesztőbizottság cikke. /X.évf. 2-3. szám./ Propagandista IV. évf. 4. sz. 1-lo. old.
24. VÁL. A Veszprém megyei tanács 1955. márc. 23-i és szept. 7-i ülése. /Beszámoló/.
25. VÁL. MeT. Titk. 104-6/1955/
26. Veszprémmegyei Népújság 1954. okt. 19. és 20-i számai.
27. Rákosi Mátyás: A mi pártunk döntő ereje az egység ! /A szocialista Magyarországért. Szikra. Bp. 1955. 509-610. o./
28. Veszprémmegyei Népújság 1955. ápr. 23. és VÁL. A Veszprém megyei Tanács 1955. szept. 7-i ülésének jegyzőkönyve,
29. Az 1953. júl. 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója. /21. ülés/ 954, 971, ill. 994-995. oldalak.
30. Szabad Nép 1956. III. 15.
31. PI. Arch. H/41/1956. PI. Arch. H/76/1956. /A szeptemberi határozat értékelésénél figyelembe kell vennünk: már az MDP KV. 1956. júliusi határozata után került elfogadásra. Ez az időpont egyben azt is jelentette: az osztályharc kiéleződött, a belső politikai feszültség felerősödött./

32. Kállai Gyula: Beszámoló a Hazafias Népfront II. Kongresszusán /Szocializmus és kultúra. Gondolat Könyvkiadó 1962. 221-249.old./ VÁL. MTVB. Titk. Iratok. lo4.D/1956. Ankét a tanácsok tömegkapcsolatainak megjavításáról 1956. ápr. 27-én Zalaváron, ápr. 26-án Berhidán, ápr. 28-án Tótvázsonyban.
33. VÁL. MTVB. Titk. lo4.D./1956. Az április 27-én Badacsonytomajon, Zalaváron és Zircen ill. máj. 23-án Külsővaton tartott tapasztalatcsere értekezletek jegyzőkönyve. VÁL. MTVB. Titk. lo4/D. 1955. Jelentések községi tanácsulésekről az Elnöki Tanácsnak. /Az 1955. februári-lo4-2/3/1955, júniusi-lo4-2/7/1955. és novemberi-lo4-41/1955. tanácsulésekről ill. az 1956. februári-lo4.D-1/16/1956, márciusi-lo4.D-129/1956. áprilisi-lo4.D.-3/2/1956., májusi-lo4.D-8/1956, júniusi-lo4.D.-9/1956. júliusi-lo4.D-10/1956. szeptemberi-lo4.D-8/1956. tanácsulésekről.
34. VÁL. MTVB. Titk. lo4.D/1956. Az 1956. április 27-i zirci, badacsonytomaji, zalavári tapasztalatcsere értekezletek jegyzőkönyvei; és az 1956. április 28-án Tótvázsonyban, az 1956. május 23-án Külsővaton tartott tapasztalatcsere-értekezlet jegyzőkönyve. Az ellenforradalom leverését követően, s különösen a harmadik tanácsciklustól erős mértékben emelkedett a tanácsi tömegkapcsolatok javítását szolgáló törekvés. Pl. Veszprém megyében a 3. tanácscikluson belül, 1959-ben a jelzett kérdések a községi tanácsulések napirendjén szerepeltek: - a tanács tömegkapcsolati helyzete: 90 ülésen; - az állandó bizottságok működése: 111 ülésen; - az áruellátás- és kereskedelem helyzete: 175 ülésen; - a művelődésügyi helyzet 249 ülésen; - az egészségügyi helyzet 171 ülésen. Összesen tehát 1959-ben már 796 tanácsulési napirendi pont keretében foglalkoztak a helyi igények kielégítésének javításával, illetve a tanácsi tömegkapcsolatok elmélyítésével. /Veszprém megye fejlődése a III. tanácsciklus alatt. 1958-1962. Veszprém, 1963. 19-20. old./

x x x

Az 1953-1956. közötti, Veszprém megyében tartott, tanácsulések néhány érdekes vonást mutatnak, az általános jellemzők mellett. A sajátosságokra egyetlen példa: még az 1953. szeptember-októberi

járási tanácsüléseken is túltengett a számszerű adatokkal történő operálás. Azt jelentették, hogy 102 hozzászólás és ebből 25 javaslat hangzott el. Már ez sem tekinthető "túl jó" arálynak, de a további konkrét adatok az igazán jellemzőek. A jelentés szerint 3 "vállalás" történt - s ez jól mutatja: a lakosság részéről ekkor már nagymértékű ellenállás jelentkezett, legalábbis, ami a falusi paraszti tömegeket illeti. Ezen túlmenően az anyag arról is szólt, hogy "három ellenséges megnyilvánulás"-ra került sor. Ez /különösen, mert járási tanácsai szintről van szó/, inkább azt engedi sejteni: a régi beidegződések, szektás hibák még 1953. június után hatottak a megyében. /VÁL. MTVB. Titk. Jelentés az 1953. szept-októberi járási tanácsulésekről a BM-nek. 104-2/41.1955./

Ezt látszanak alátámasztani olyan tények is, mint pl. még 1954. február 13-án is, a megyei tanácsülés harmadszori összehívására volt határozatképes és 87-ből 24 tagja /közel 28 %/ igazolatlanul hiányzott, pedig éppen ezen a tanácsülésen olyan napirendi pontok szerepeltek, mint a műtrágya elosztásának és a lakosság áruellátásának javítása, mely széles tömegeket közvetlenül érintett - ez egyben arra is utal, hogy rossz volt az általános politikai légkör./

Ha csak a megyei tanácsülések megjelenési átlagát tekintjük, nem volt jobb a helyzet 1954-ben a további tanácsuléseken sem. /A márciusi tanácsülésen 58 %-os, a júniusin 52 %-os volt a megjelenés - ez utóbbinál az aratási és begyűjtési munkák aktuális kérdéseinek szerepeltetése ezt részben indokolja. A márciusi tanácsülésen azonban az 1953. évi tervteljesítés mellett az 1954. évi tervek és költségvetés előkészítésével foglalkoztak 2 napirendi pont keretében is - ez már, a nagy hiányzást tekintve, inkább a kiábrándultságra és az ezt felhasználni törekvő jobboldali tövékenységre utal./ /VÁL. MTVB. Titk. 104-1/20/1954./

Az 1954. év során ezek a tendenciák a megyében minden szinten - csak elmélyültek. Már 1954. júniusában a községi tanácsuléseken 70,8 %-os volt a megjelenés és 237-ből 22 esetben első összehívásra határozatképtelen volt a tanácsülés /9,2 %/. A járasi- és városi tanácsuléseken 59, illetve 53 %-os volt 1954. júliusában a megjelenés. /VÁL. MTVB. Titk. 104-1/20/1954. Jelentés a községi tanácsulésekről; VÁL. MTVB. Titk. 104-1/22/1954. Jelentés az 1954. júliusi járasi- és városi tanácsulésekről./

Külön érdeklődésre tarthatnak számot az 1954. szeptemberi tanács-

ülések, mivel ezek egyik napirendi pontjaként szerepelt az új tanács törvény megvitatása is. Sajnálatos módon azonban a begyűjtési és "pénzügyi" /ez sokszor adóügyi/ kérdések is szerepeltek, ezért a számszerű adatok ellentmondásosak, és semmiképpen nem a tanács törvény iránti érdektelenséget vagy fenntartást jelzik. Ami a megjelenési átlagot jelzi: - a járási tanácsüléseken 58 %; - a városi tanácsüléseken 51 %; - a községi tanácsüléseken 70 %. /Ez az augusztusi községi 68,5 %-hoz képest javulás, a járási- és városi szinten viszont romlást jelent./ /VÁL. MTVB. Titk. 104-1/22/1954. jelentés az 1954. augusztusi községi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. 104-1/25/1954. Jelentés az 1954. szeptemberi járási-, városi és községi tanácsülésekről./

Mindez megváltozott némileg a második tanács ciklusban, mely kis eltéréssel egybeesett a revizionizmus ellen, szektás talajról indított ellentámadással.

Mit állapíthatunk meg általános jellemzőként 1955-1956 tanácsüléseiről? A tanácsülések határozatképtelensége 1955. nyarán és őszén megnövekedett. /Pl. 1955. augusztusban 18, októberben 15 községi tanácsülés volt határozatképtelen/. Ebben jelentős szerepe volt annak, hogy ismét erőltették a tanácsüléseken a termelőszövetkezetek szervezését. Jellemző erre, hogy 1955. júliusában - a tsz. szervezés miatt, illetve a lakosság "hangulata" következtében - nem is hívtak össze tanácsülést Bakonypéterden. 1955. augusztusában a megyei tanács jelentése pedig arról számolt be, hogy sok községben a tanács tagok azért nem mentek el a tanácsülésre, mert azok a termelőszövetkezeti mozgalom "továbbfejlesztését" illetve a begyűjtési és a pénzügyi tervek teljesítését tárgyalták. Az 1955. szeptemberi községi tanácsülések értékelésénél is megállapította a megyei tanács összegző jelentése: a termelőszövetkezetek alakítása tekintetében a tanács tagok általában "passzivak" voltak, sőt zömük "idegenkedve" fogadta a kérdést.

/VÁL; MTVB. Titk. 104/1/1955. Jelentés a zirci járástól az 1955. júliusi járási és községi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. 104-11/1955. Jelentés az ET-nek az 1955. augusztusi községi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. 104-2/10/1955. Jelentés az ET-nek az 1955. szeptemberi községi tanácsülésekről./

Külön érdeklődésre tarthat számot az 1956. április 27-i badacsonytomaji ankét azon megállapítása: ha a tanácsstagok megtudják, hogy a tanácsülés a termelőszövetkezetek szervezésével fog foglalkozni, nem jelennek meg. A május 23-i külsővati tapasztalatcsore értekezlet viszont már elítélőleg, vagy legalább is okkeresőként kommentálta: mivel szinte minden tanácsülés napirendjén szerepelt a tsz. szervezés, a tanácsstagok egy része nem jelent meg.

/VÁL. MTVB. Titk. lo4. D/1956. - a fenti két tapasztalatcsore-értekezlet jegyzőkönyve./

Csak apró, a lényegét legfeljebb variáló tényezőnek tekinthető néhány egyéb ok. Pl. a mozielőadással egyidőben szervezték /Diszel községben/ a tanácsülést /és a nagymérvű "zúgolódás" miatt más időpontra kényszerültek áttenni/, vagy egyéb, esetenként pártrendezvényekkel ütközött a tanácsülés /pl. 1955. február: Diszel és Tapolca; 1955. júliusban: Nemesgulács, Köveskál, Taliándörögd, stb. községekben/.

VÁL; MTVB. Titk. lo4-2/3/1955. Jelentés az ET-nak az 1955. februári községi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. lo4-2/7/1955. Jelentés az ET-nak az 1955. júniusi községi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. lo4-2/41/1955. Jelentés az 1955. novemberi községi tanácsülésekről.

35. Az 1955-56-os tanácsülési adatok forrásai: /A községi adatok számitásánál figyelembe vettük a községek számában bekövetkezett változásokat./

VÁL. A megyei tanácsülések jegyzőkönyvei 1955-56-ban; VÁL. MTVB. Titk. lo4. D/1946. Összesítő statisztika az 1955-ös járási, városi és községi tanácsülésekről; Titk. lo4. D-1/16/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. január-februári járási tanácsülésekről; Titk. lo4. D-1/16/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. január-februári városi tanácsülésekről; Titk. lo4. D-3/2/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. március-áprilisi járási tanácsülésekről; Titk. lo4. D-3/2/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. március-áprilisi városi tanácsülésekről; Titk. lo4. D-9/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. május-júniusi járási tanácsülésekről; Titk. lo4. D-9/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. május-júniusi városi tanácsülésekről; Titk. lo4. D-10/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. július-augusztusi járási tanácsülésekről.

Titk. 104. D-3/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. januári községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-1/16/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. februári községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-1/29/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. márciusi községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-3/2/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. áprilisi községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-8/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. májusi községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-9/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. júniusi községi tanácsulésekről; Titk. 104. D-10/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. júliusi községi tanácsulésekről. Titk. 104. D-10/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. augusztisi községi tanácsulésekről. Titk. 104. D-8/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. szeptemberi községi tanácsulésekről; Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 27-i zirci, az 1956. április 27-i badacsonytomaji, az 1956. április 27-i zalavári, az 1956. április 26-i berhidai, az 1956. április 28-i tótvázsonyi tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve.

Bár 1956-ban már nem volt jellemző, egyes helyeken még előfordult a látogatók túl magas száma. Például az 1956. márciusi tanácsulésen: Zalaváron 315 fő, Felsőpáhokon 157 fő, Nyárádon 142 fő, Lovászponton 125 fő, vagy az 1956. áprilisi tanácsulésen 120-150 fő között volt a vendégek száma. Pl. Zalavár, Nyárád, Vaszar, Várkosző községekben. /VÁL. MTVB. Titk. 104. D-1/29/1956. VÁL. MTVB. Titk. 104. D-3/2/1956./

6. VÁL. MTVB. Titk. 104. D-1956. Az 1956. április 27-i zirci és 1956. május 23-i külsőveti tapasztalatcsere értekezletek jegyzőkönyvei. Titk. 104. D-3/1/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. januári községi tanácsulésekről. Titk. 104. D-1/16/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. februári községi tanácsulésekről. Titk. 104. D-1/39. Jelentés az ET-nak az 1956. márciusi községi tanácsulésekről.

7. A tanácstagi beszámolókról:

VÁL. MTVB. Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 27-i zirci, badacsonytomaji, az 1956. május 23-i külsőveti tapasztalatcsere értekezletek jegyzőkönyvei. Titk. 104. D-8/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. szept-i k-it. ülésekről. Titk. 104-1/56/1956. Titk. 104/1956. Kimutatás az 1956. II. negyedévi megyei tanácstagi fogadóórákról.

Az 1950-1953/54 közötti adatok forrása:

VÁL. MTVB. Titk. lo4-3/1953? Titk. lo4-3/39-1953; Titk. lo4-3/16-1953. - jelentés az 1953. I. félévi tanácstagi beszámolókról; Titk. lo4-3/43-1953; Titk. lo4-17/8/1954. jelentés a Helyi Tanácsok Titkárságának az I. félévi tanácstagi beszámolókról.

Tanácstagi beszámolók adatai:

É v :	Beszámolók száma	Részt- vev. sz száma	Hozzá- szólók száma	Ebből közér- dokü jav. v panasz	1 beszámoló átlag megj. fő
1953. I. fé.	3180	68,099	5915	Nem ismert	21
1953. II. fé.	3627	61552	7987	2521	16-17
1954. I. fé.	2207	34134	4565	1726	15

3. A tanácstagi fogadóórákról:

PI. Arch. 2/11-143. ö.e.: a KV Adminisztrációs Osztálya és a Helyi Tanácsok Titkársága jelentése 1953. dec. 22-én a Politikai Bizottságnak.

VÁL. MTVB. Titk. 115-2/19/1953. Titk. lo4. D/1956. Kimutatás az 1956. II. negyedévi tanácstagi fogadóórákról; Titk. lo4. D/1956. Az 1956. április 28-i tótvázsonyi, az 1956. április 27-i bádogsonytomaji és zirci tapasztalatcsere értekezletok jegyzőkönyvei; Titk. lo4-6/2/1955; Titk. lo4-6/3/1955; Titk. lo4-6/1955? Az 1956. szeptember 28-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve; Totk. lo4-6/7/1955. Jelentés a veszprémi járási tanácstagok 1955. III. negyedévi fogadóóráiról.

x x x

Az első tanácsciklusban egyébként már komoly eredmények sz ámitott, hogy 1952. II. negyedévben 754 fogadóórát tartottak. /1954. III. negyedévben viszont már csak 383-t./ Ezzel szemben 1955. III. n.évben 4114-t. /községiok nélkül 857-et/, 1956. II. n.évben 6256-ot. /Az emelkedés nagy mértéke a községi tanácstagi fogadóórákból adódott, azok nélkül a tartott tanácstagi fogadóórák száma lo37 volt/.

A fogadóórákon résztvevők száma az alábbiak szerint alakult:

1952. II. n.év: 2968; 1954. III. n.év: 1947; 1955. III. n.év: 13671

/a községiok nélk. 2804/; 1956. II. n.év: 17118 /a községiok nélk. 1125/.

Előző adatok forrása: VÁL. Az 1952. augusztus 2-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve. Titk. 104-22/7-1954; Titk. 104-6/1955; Titk. 104.D/1956.

A lakosság bejelentéseinek intézéséről:

Érdekes a Szabad Nép 1954. február 9-i számában az a megjegyzés, hogy a panaszirodák felállítása óta 57 %-kal nőtt a vidéki panaszok száma és csupán 4 %-ot tesz ki a névtelen bejelentés. Házi Árpád előadása a lakosság bejelentéseinek intézéséről. /Az 1953. júl. 3-ra összehívott Ogy. Naplója. I. k. 4. ülés /1954. jan. 22./ 81-84. old.; Ruppert Pál-Pálitz Mihályné: Hogyan intézik helyi tanácsaink a dolgozók ügyeit? /Utmutató TIT előadók számára/ TIT Ep. 1955. 11-13. old.; VÁL. MTVB. Titk. 104-6/1956. Tájékoztató 1955. III. 1-én a panaszügyek megyei intézéséről; A megyei tanács 1956. március 14-i, 23-i, április 26-i és május 18-i üléseinek jegyzőkönyve; Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 26-i berhidai, az 1956. április 27-i badacsonytomaji tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyvei; Titk. 104-6/1956. A megyei tanács vb. személyzeti osztályának feljegyzése; Titk. 104-6/1955; Veszprém megyei Népújság 1954. aug. 29. és 1955. július 20-i számai.

A szakmai továbbképzést sajnos a községi vb. vezetők nem mindig vették elég komolyan és a járási tanács sem követelte ezt meg kellő szigorral. Például a zirci járásban az egyik ilyen konferencián 23 községi vb. vezetőből csak 13 jelent meg. VÁL. MTVB. Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 28-i tótvázsonyi tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve; Titk. 104-6/1956. Feljegyzés a megyei tanástagok 1955. január-februári fogadóóráin elhangzó panaszokról; Titk. 115-5/1956. A megyei ügyészség levele.

A tanácsi bizottságok forrásai:

A tanácsi bizottsági munka újszerűségéből adódóan - különösen az első de még a második tanácsciklusban is - a tanácsok számottevő része vagy formai - statisztikai adatokra törekedett, vagy az apparátusi feladatok /különösen begyűjtési/ operatív megvalósításába próbálta az állandó bizottsági tagokat bevonni. /Erről az országos tendenciáról szólt az Országgyűlés 1954. szept. 21-i ülésén Pongrácz Kálmán is - Az 1953. júl. 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója. I. kötet. 456. old./

A további megállapítások forrásanyaga:

PI. Arch. 2/11-143. Ü.c.: A KV Adminisztratív Osztály és a Helyi Tanácsok Titkársága jelentése a Politikai Bizottságnak 1953. december 22-én; VÁL. A megyei tanács 1955. március 14. 23, április 25, május 18 ülésének jegyzőkönyvei; június 9 és szeptember 26-i ülésének jegyzőkönyvei; VÁL. MTVB. Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 27-i zirci, 1956. április 27-i badacsonytomaji, április 27-i zalavári, április 28-i tótvázsonyi, április 26-i dobai, április 26-i borhidai, május 23-i külsővati tapasztalatcsere értekezletek jegyzőkönyvei; Titk. 115-2/22/1956. Feljegyzés a tanácstag munkáról a tapolcai járásban; Titk. 104-A-3-1/1956. A megyei kereskedelmi állandó bizottság 1956. január 23-i ülésének jegyzőkönyve. Titk. 104-A-2-2/1956. A megyei oktatási állandó bizottság 1956. február 21-i ülésének jegyzőkönyve. Titk. 104. D-9/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. május-juniusi városi tanácsülésekről; Titk. 104-54/2/1953. Leirat a járási és városi tanácselnökökhöz. Titk. 104-6/1955. Feljegyzés 1955. március 4-én a megyei tanácstagok január-februári fogadóóráin elhangzott panaszokról.

41. VÁL. Az 1956. április 25-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve. VÁL. MTVB. Titk. 104-E-7/1956; Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója. II. kötet. 1372 és 1415-1416. old; VÁL. MTVB. Titk. 104-2/6/1955.

42. MTVB. Titk. 10. E/7/1956. Témánk szempontjából érdemes összehasonlítani a megyében lévő 7 ágazati és 6 tanácsai irányítás alatt álló téglagyárat.

Egy munkás évi téglatermelése:

Üzem megjelölése	1952-ben	1956-ban
Minisztériumi	92 ezer db.	84 ezer db
Tanácsai	69 ezer db	88 ezer db

1000 db téglát önköltsége:

Minisztériumi üzemnél	260 Ft	309 Ft.
Tanácsai üzemnél	321 Ft.	301 Ft.

Mindehhez hozzá kell tennünk, hogy a tanácsai téglagyárak műszaki felkészültsége, termelési viszonyai gyengébbek voltak a minisztériumiakénál.

/A megállapítások forrása:

Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója I. kötet. 511. old. II. kötet 1414-1415. oldal, ill.

1279-81. old; VÁL. MTVB. Titk. 104. D/1956. Az 1956. április 27-i Zircen tartott tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve./

43. Társadalmi Szemle VIII. évf. 10-11. sz. 913-922. old.

/A MDP KV. 1953. okt. 31-i határozata./

Társadalmi Szemle VIII. évf. 12. szám 1108-1146. old.

/Hegedüs András előadói beszéde/; Veszprémmegyei Népújság 1954. febr. 17, április 11 és okt. 31-i számai; Lenin: A szövetkezetekről, Művei 33. k. 468-469. old.

Tóth Mátyás: Az anyagi érdekelttség jelentősége a mezőgazdasági termelés fejlesztésében. /Propagandista III. évf. /1954./ 3-4. sz. 70-75. old./ Az 1953. júl. 3-ra összehívott országgyűlés Naplója I. k. 12. ülés /1954. szept. 21./ 516-517. old. /Fodor Imre felszólalása/.

A mezőgazdaság fejlődése és fejlesztése szektoronként egyenlőtlen képet mutatott. Bár kétségkívül javult a talajerő utánpótlása, a kívánatos mértéket még 1955/56-ban sem érte el. 1938-hoz képest ez előrelépés jelentős az 1 kh. szántóra jutó műtrágya hatóanyag mennyiségében. /Ez azonban az országos politikai és gazdaságpolitikai helyzet változásainak megfelelő ingadozó, visszaeséseken keresztül jelentkező trendvonalat mutatott./

1938:	1,3
1951:	5,1
1952:	4,8
1953:	5,0
1954:	6,9
1955:	5,8

Javult az egyéni parasztgazdaságokhoz képest az állami gazdaságok műtrágya felhasználása. 1956-ban az ÁG-k a tizenegyszeresét szórták a földekre, mint az egyéni gazdák. Ugyanakkor nem alakult megfelelően a termelőszövetkezetek felhasználása a szerves trágyában. Az összefüggött állatállományukkal is. Helyzetük az egyéni gazdaságoknál is rosszabb volt. Jól szemlélteti ezt az alábbi táblázat:

É v	Az 1 kh. szántóra jutó szerves trágya		A tesz-i felh. aránya /az egyéni=100/
	Tesz-ben	Egyéni gazd-ban	
1953/54	17,1 q	25,5 q	67
1954/55	15,7 q	17,6 q	77,2
1955/56	14,5 q	18,1 q	69,6

Az egyéni gazdaságoknál kiemelkedtek a középparaszti gazdaságok a szerves talajerő javításánál. /Adatok és adalékok a népgazdaság fejlesztésének tanulmányozásához. 1949-1955. Bp. 1957. 168-170. old./

A gépesítés területén a fejlődés egyenes vonalabb volt.

Az aratás és betakarítás gépesítési foka pl:

/1952 = 100/

1954: 142,6

1955: 209,0

Ugyanakkor a gépállomások dolgozóinak anyagi érdekeltsége nem érvényesült. Ennek hiányát érzékelteti az is, hogy az 1000 Ft. teljesítményértékre jutó jövedelmük 1954-ben még 333,54, 1955-ben csak 249,55 /előző évi 74,8 %-a/ - mindez a munkák végzésének minőségi szintjét rontotta. /Veszprém megye fontosabb statisztikai adatai. Veszprém, 1956. 92-95. old./

Alapvetően igaza volt Sz.B.-nek, aki a MDP KV. 1954. okt. 1-3-i ülésén a mezőgazdaság nem kielégítő fejlődésiütemét a műszaki-gépi, illetve a szakkáder ellátottság hiányosságaival indokolta /Veszprém megyei Népújság, 1954. okt. 12./

44. A begyűjtési politika 1953. jún. után is hibásan értékelték. Jellemző módon a MDP KV. 1954. okt. 1-3-i ülésén "helyes" rendszerként deklarálták és ez az értékelés 1955. márciusa után csak erősödött. Tanácsi vonatkozásban lényeges változást jelentett, hogy 1954. április elsejével a megyei tanácsokból kiváltak a begyűjtési osztályok és külön "Begyűjtési Hivatalok" néven tevékenykedtek a továbbiakban. Ez a tanácsok tevékenységét illetően sok tekintetben inkább nehezítő tényezőt jelentett. A begyűjtési tervek teljesítését továbbra is számonkérték tőlük, ugyanakkor jogilag ezek teljesítésére irányuló gyakorlati tevékenységüket ez az intézkedés erősen korlátozta.

A megállapítások forrásai:

A Társadalmi Szemle VIII. évf. /1953/ 10-11. sz. 913-922. old. /A MDP KV. 1953. okt. 31-i határozata/ és 923-936. old. /Révai József: Harcba az új feladatok megvalósításáért; - A megyei párt-értekezlet beszámolója /Veszprémmegyei népújság 1954. ápr. 11. és 14. számok/; VÁL. A megyei tanács 1955. március 23-i és jún. 1-i ülésének jegyzőkönyvei; - VÁL. MTVB. Titk. 104-2/2/1955. Jelentés az Elnöki Tanácsnak a megyei tanács VB-től a januári községi tanácsülésekről; Titk. 104-2/6/55. Jelentés az ET-nak az 1955. májusi községi tanácsülésekről; Titk. 104-2/7/55. Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1955. júniusi községi tanácsülésekről; Titk. 104-11/55. Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1955. augusztusi községi tanácsülésekről; Titk. 104-2/41/55. Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1955. novemberi községi tanácsülésekről; Veszprémmegyei Népújság 1954. május 7. és 20. illetve december 24-i számai. - Veszprémmegyei Népújság 1955. április 28, május 18, június 8, illetve 16 és október 30-i számok.

45. A termelőszövetkezeti mozgalomról:

- VÁL. A megyei tanács 1955. március 23-i, június 1-i és szeptember 7-i ülésének jegyzőkönyvei; Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója II. kötet 1319. old. - VÁL. MTVB. Titk. 104-6/1955. A Veszprémmegyei Tanács VB. Mezőgazdasági Igazgatósága Tsz. Szervezési Osztályának feljegyzése. VÁL. MTVB. Titk. 104. E-7/1956. - VÁL. MTVB. Titk. 104-2/10/1955. Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1955. szeptemberi községi tanácsülésekről.

46. VÁL. A megyei Tanács 1955. június 1-i és november 23-i ülésének jegyzőkönyvei; VÁL. A megyei tanács 1956. április 25-i és június 9-i ülésének jegyzőkönyvei; VÁL. MTVB. Titk. 104-6/1955; VÁL. MTVB. Titk. 104. E-7/1956.

47. VÁL. 1010/1955./I.26/MT. határozat.; VÁL. Az 1955. március 23-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve; VÁL. MTVB. Titk. 104.D-10/1955. Jelentés az ET-nak az 1956. július-augusztusi városi tanácsülésekről; VÁL. MTVB. Titk. 104-2/4/1955. Jelentés az ET-nak az 1955. áprilisi községi tanácsülésekről; VÁL. Az 1955. június 1-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve; VÁL. MTVB. Titk. 104. E-7/1956.

A tervek gyakorlati megvalósítása csak a III. negyedévben kezdődött meg. A lakosság pénzbeli befizetései és társadalmi munkája alatta maradt a felajánlottnak.

VÁL. MTVB. Titk. 1o4. E-6/1956.; VÁL. Az 1956. március 14-i megyei tanácsülés jegyzőkönyve. VÁL. MTVB. Titk. 1o4. D-8/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. szeptemberi községi tanácsülésekről.

VÁL. MTVB. Titk. 1o4. D-1/29/1956. Jelentés az ET-nak az 1956. márciusi községi tanácsülésekről. VÁL. MTVB. Titk. 1o4. D/1956. Az 1956. április 27-i Zircen tartott tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve; VÁL. MTVB. Titk. 1o4. D/1956. Az 1956. április 27-i, Badacsonytomajon tartott tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve; VÁL. MTVB. Titk. 1o4. D/1956. Az 1956. április 28-i, Tótvázsonyban tartott tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve.

8. PI. Arch. 2/11-143. Ü.e; Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója. I. kötet. 6. ülés 192. old. ill. II. kötet 1265. old. ill. I. kötet. 15. ülés 628 és 16. ülés 649-650. old.

9. Az 1953. júl. 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója I. kötet. 12. ülés /1954. szept. 21/. 509. old. /Kiss Imre felszólalása/ ill. I. kötet 518. és II. kötet 1266. old? Veszprém megyei Népújság 1954. ápr. 11.

10. Az 1953. júl. 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója I. kötet 219. old. /Farkas Mihály felszólalása/ és II. kötet 1449. old. /Nagy Dániel felszólalása 1956. júl. 31-én/; VÁL. A megyei tanács 1956. március 14-i és április 25-i ülésének jegyzőkönyvei; VÁL. MTVB. Titk. 1o4-6/1955. /A megyei tanács VB Személyzeti Osztályának feljegyzése 1955. márc. 4-én/; Titk. 1o4. D/1956. Az 1956. ápr. 26-i berhidai és ápr. 27-i badacsonytomaji tapasztalatcsere értekezlet jegyzőkönyve; Veszprém megyei Népújság 1953. nov. 15-i és 25-i ill. dec. 28-i; és 1954. ápr. 11-i száma.

x x x

Sajnos a községi végrehajtó bizottságok /sőt a járási tanácsok/ sem mindig vették eléggé komolyan a szakmai továbbképzéseket. Ezért pl. a zirci járás 23 községi vb. vezetőjéből az egyik alkalommal csak 13-an jelentek meg.

V. fejezet

- 1/ Az ellenforradalom közvetlen előzményeivel, menetével és sajátosságaival nem kívánunk foglalkozni, mivel e témakörben már több, igen értékes szakirodalmi munka látott napvilágot. Épp ezért eseménytörténeti vonatkozásokban mindössze egyes megyei sajátosságokra térünk csak ki, s ezen belül is döntő mértékben a tanácsok helyzetével és tevékenységével foglalkozunk.
- 2/ A párt politikájának Veszprém megyei alakulásával részletesen foglalkozik "Veszprém megye fejlődése 1945-1970". Veszprém, 1970. 46. ill. 99-204. old. ill. Fehér könyv. Veszprém 1957. 5, 9-15, 20 és 27-28. oldalak.

Az országos vonatkozások főbb forrásanyaga: "Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben - Fehér könyv I-V. kötet. Kiadja a MNK. Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala; Hollós Ervin: Kik voltak, mit akartak. Kossuth, 1967. 145. old; S. Nagy Ferenc: Ahogy én láttam. Bp. 1965. 369 és 371. old; Az 1953. július 3-ra összehívott Országgyűlés Naplója II. kötet 1664. old.; Dobi István beszámolója az ET Országos Értekezletének határozata. Az MSzMP határozatai és dokumentumai 1956-1962. Kossuth 1964. 68-72. old.

- 3/ Statisztikai Évkönyv. 1956. Bp. 1958. 177. 221. 225 és 264. old; Kulturstatisztikai adattár 1962. KSH Bp. 1963/5. 18, 30, 34-35, 104 és 112. old; - Magyar statisztikai zsebkönyv 1958. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1958. 188. old; Veszprém megye 20 éve a szocializmus útján. 1945-1965. Veszprém, 1965. 72-73. old; Veszprémmegyei Népújság 1953. X. 22.

VÁL. A megyei tanács 1957. március 29-i, május 30-i, júl. 16-i és október 15-i üléseinek jegyzőkönyve, ill. a keszthelyi járási tanács 1957. június 11-i vb ülésének jegyzőkönyvei; Veszprém megyei Tanács VB. 1. számú felhívása a megye, valamint Veszprém város dolgozóihoz. /Röplap/; Veszprém megyei Népújság 1956. október 20-i szám.

4. Az MSzMP határozata és dokumentumai. 1956-1962. Bp. 1964. 267-277. old.
5. VÁL. A megyei tanács 1958. március 4-5-i ülésének jegyzőkönyve; A KSH Veszprém megyei Igazgatósága 15/1959. számú kiadványa; Veszprém megye 20 éve a szocializmus útján. 1945-1965. 46-47. old.; Uj élet útján Veszprém megye parasztsága. Bp. 1959. 13. old.
6. Az MSzMP határozata és dokumentumai. 1956-1962. Bp. 1964. 322-323. old; Uj élet útján Veszprém megye parasztsága. Bp. 1959. 3 és 31. old; A KSH Veszprém megyei Igazgatósága 15/1959. számú kiadványa; VÁL. A Veszprém megyei Tanács 1959. márc. 18-i, jún. 14-i, szept. 16-i és dec. 4-i üléseinek jegyzőkönyvei.
7. Az MSzMP határozata és dokumentumai. 1956-1962. Bp. 1964. 357-361. old; VÁL. A megyei Tanács 1959. december 4-i ülésének jegyzőkönyve.
8. MSzMP VMB. Arch. 1. f. 21. ö.e. /1961/; Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 42. old.
9. Veszprém megye 1958-1962., ua. 57. old; Napló, 1962. febr. 25.
10. Boér János: A helyi tanácsok... Id. mű. 356. old. Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 32-34. és 39. old; VÁL. A megyei tanács 1959. június 24-i ülésének jegyzőkönyve; Napló, 1962. febr. 25.
11. MSzMP VMB. Arch. 1. f. 21. ö.e. /1959/; VÁL. A megyei tanács 1959. június 24-i ülésének jegyzőkönyve; Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 16. old.
12. VÁL. A megyei tanács 1959. június 24-i ülésének jegyzőkönyve; Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1959. I-II. havi járási ill. III-IV. havi városi és az 1960. január közepi községi tanácsülésekről; /VÁL. MTVB. Titk. 15/1959. és 65/1958./; MSzMP. VMB. Arch. 1. f. 14. ö.e. /1959/; Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 80-84. old.

13. VÁL. MTVB. Titk. ... Jelentés az Elnöki Tanácsnak az 1962. júni-
usi községi tanácsülésekről; Veszprém megye 1958-1962.
Veszprém, 1963. 71-72 és 92-98. old.
14. Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 69. és 100. old.
15. A tanácsülési jegyzőkönyvek ill. az Elnöki Tanácshoz küldött
jelentések /tanácsülésekről/ adatai alapján végzett
számítások; VÁL. MTVB. Titk. Jelentések az Elnöki Tanácsnak
az 1959. és 1962. évi tanácsülésekről; Veszprém megye
1958-1962. Veszprém, 1963. 19-20. old.
16. Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 22. és 24. old.
17. VÁL. A megyei Tanács 1959. június 24-i ülésének jegyzőkönyve;
MTVB. Titk. Jelentések az Elnöki Tanácsnak az 1959. és
1962. évi tanácstagi fogadóórákról és beszámolókról;
Veszprém megye 1958-1962. Veszprém, 1963. 26-27. old.